

ב"ה

אין ליכט

פון תורה

חומש

גית יהודה

פרשת

ראה

בלשון הקודש

ואידיש

417

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשמ"ז לפ"ק

הפטרת עקב

יאכלם: מי בכם ירא יהוה שמע בקול עבדו אשר הלה חשכים ואין נגה לו יכחח בשם יהוה וישען באלהיו: הן כלכם קדחי אש מאזרי זיקות לבו | באור אשכם בזיקות בערתם מדוי דיתהזאת לכם למעצבה תשפכו: שמעו אל רדפי צדק מבקשי יהוה ה' ישו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם: ה' פתחו אל אברהם אביכם ואשרה תחוללכם פיראתו ואברכהו וארבהו: פירנתם יהוה ציון נחם פל חרבתי והיושם מברכה ערן וערבתה כנני יהוה ששון ושכחה ימצא בהתודה וקול זמרה:

פירוש ע"מ

ואלם שטארבען מיט טרוערקייט. זאגט ישעיהו שמי הערט צו מיר די ווס יאנן נאך גרעכטיקייט אונ באגערען צו הערען אלערנונג פון גאט הייט קוקט צו דעם שטיין וואס איר זייט אום גיהאקט גווארין פון אים ואל אונ צו דעם גרוב וואס איר זייט פון אים אום געפיקט אונ אום גגראפן גווארן אדר פקת בוי צו דעם לאך פון דעם גרוב ווס איר זייט גבארן גווארן פון איר הייט קוקט צו אברהם אייער עלטר פאטער ער איז דר שטיין וואס איך האב איך דא גזאגט ואל אונ צו שרה ווס הם איך גיבארן יא איז דער מקבת בור וואס דא פריער שטייט כי אחר דען ער איז אייגר גווען אין לאנד כנען דס איך גאט האב אים פאר טריבין אהין פון זיין לאנד אונ פון זיין געבורט קראתי איך האב אים גערופן וואגכהו אונ האב אים גענעמטשט אונ גימערט און וועל איך איך און גרייסן דען איר זייט ביי מיר און איין איינציג פאלק זי דען גאט הם גמרייסט די שמאט ציון נחם ער הם גמרייסט אלע חרבות ויש אונ גמאן איר מדרג און ווי דעם ערן ויברכה אונ אירע וויקמע ערטר ווס זענן פריער וויסט גווען הם גאט גימאכט און גוט און וויא גאמס גארמען ששון פרידי אונ שקחה וועט גיפונען ווערין אין איר הידה אקול פון לויב אונ גזאגט וועט גפונען ווערן אין איר:

האר וועט מיר העלפין סי נוא ווער איז דר וואס זאל מיר קענן אום גירעכט מאכן הו גלם דיא אלע ווס וועלן אוף שטיין אוף מיר וועלן פאר פויקט ווערן און ווי אקלייד ווערט פר פויקט עש יאכלם דר ווארס ווס עסט אוף קליידר דר וועט זיי אוף עסין סי ווער איז צווישען איך וואס האט מורא פאר גאט שפע וואס הערט דעם קול פון גאמס קעכט דאס איז דער גביא אשר וואס ער איז גיגאנגען אין דער פינגערניש אונ קיין ליכט איז ניט דא צו אים פלומר האמשע אצרה קומט אוף אים פון דעסמווענין יפחט זאל ער זיך פאר זיכערין אין גאמס גאמס דס איין הילף וועט קומן צו אים וישען באלהיו אונ ער זאל זיך אלעהיין אין גאמס אום לייזונג דען גאט וועט אים גוויס מציל זיין פון דר צרה הו טולכס אבר איר אלע וואס איר הערט גוט צו אין קול פון די גביאים מדיח אש מוט איר אן ציגן דאס פייער פון גאמס בעס אוף איך מאזרי זיקת איר שטארקט אוף איך די פונקין אונ די קוילין פון פייער ווס ווערן גווארפן מיט דעם שליידר לט גייט אין דער ליכט פון אייער פייער זיקות בערתם אונ אין די פונקין ווס איר האט אן גיצונדען נאך אייערע טעשים נאך וועט איר נשטראקט ווערען. זאגט גאט סדר פון מיין האנד וועט דר בעצאהלונג זיין צו איך בדי למעצבה איר

מנין המצות נכמת ראה יס כה ל"ט מצות י"ז עשין ו"ח לאוין.

[תלו] (פסע קפו) לאבר העבורת טיכים ומשמשה ובתייהם ולא נבית רשם מהן שנאמר אבר תאכרו את כל המקומות אשר עבדו שם הגרים: [הלוי] (לאו רנה) שלא למחוק שום שם בשמט הקדש ולא שום דבר שיש בו קדושה ולא לנתוח שום בית עבורת האל שגא' לא תעשון כן לה' אלהיכם: [הלח] (עסע קפו) להביא כל קרבנות זבחה או נדבה המוסלין על האדם כרגל הראשון שיפגע טהשלת רגלים באופן שלא יעבור השלש רגלים אם לא שכבר הקדים כל קרבנותיו שגא' ובאת שמה והבאתם שמה עילויכם ובהיכם וגו': [תלם] (לאו רנה) שלא להעלות דבר מן הקרבנות מחוץ לעזרה שנאמר השמר לך שם תללה עלהיך בכל מקום אשר תראה: [תכ] (עסע קפו) להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה שגא' כי אם כמקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עלתיך: [תמא] (עסע קפו) למדות קדשים עגפול בהם מום ובאותו פרוין לוקחין כהמה אחרת לקרבו ואותו קדש שנפל בו תסום יוצא לחולין ויהיה מחוץ לשחוט ולאכול אותו שגא' רק בכל אור נפשך הזבח ואכלת בשר וגו': [תמב] (לאו רנה) שלא לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלים שגא' לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך: [תמג] (לאו רנה) שלא לאכול מעשר שני של יצוה חוץ לירושלים שגאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וחידושך: [תמד] (לאו רנה) שלא לאכול מעשר שני של יצוה חוץ לירושלים שגאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך: [תמה] (לאו רנה) שלא לאכול בבור תמים חוץ לירושלים שגא' ובכרות בקרך וצאנך: [תמו] (לאו רנה) שלא לאכול מעשר חוץ לעזרה שגאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וצאנך: [תמז] (לאו רנה) שלא לאכול מעשר חוץ לעזרה שגאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וצאנך: [תמח] (לאו רנה) שלא לאכול מעשר חוץ לעזרה שגאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וצאנך: [תמט] (לאו רנה) שלא לאכול מעשר חוץ לעזרה שגאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וצאנך: [תנ] (לאו רנה) שלא לעזוב הגוים ולהתעלם מלחלת להם חקם שהם המעשרות ובפיסם בכינרות ה' כדי לשמחם שנאמר השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימך על אדמתך: [תנא] (עסע קפ) לשחוט בהכה היה ועף כשנרצה לאכלם ולא הותר לנו אכילתם כי אם בשחטה הראויה שנאמר ובהת בקרך וצאנך:

מנין המצות

עב

{תנב} (לאו רכט) שלא לאכול אבר מן החי שנאמר לא תאכל הגוש עם הבשר :
 {תנב} (עשה קלף) להביא כל מה שנחתכו בו בחלל בחפצת ועולה ואשם ושלמים אל בית הבחירה שנא' רק קדושך אשר יהיו
 קד תודריך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה' :
 {תנב} (תנב) שלא להניח את המזבח בחרב ולא להניח את המזבח בחרב ולא להניח את המזבח בחרב :
 {תנב} (לאו רכט) שלא לגרוע דבר מינה שהחורה ילבה חייבה אחריו כן בכתב בין בע"פ שנא' ולא תגרעו ממנו :
 {תנב} (לאו רכט) שלא לטעמו לשתכר בשם עבודה כוכבים ולא נאסין לו ולא נשאל ממנו את וסופת שנאמר לא תשפע אל
 דברי הבויהו והוא :

{תנב} (לאו רכט) שלא להקל בפירת המסית שנא' לא תאבה לו :
 {תנב} (לאו רכט) שלא להחמת און לזכרי המסית ולשנאו אורו מאור שנאמר ולא תשפע אליו :
 {תנב} (לאו רכט) שלא יציל המוסר למסית כשיראוהו בסכנת מות שנאמר ולא תרום עיניך עליו :
 {תנב} (לאו רכט) שלא ילמד המוסר וזכות על המסית ואפילו יודע לו זכות לא יטען עליו שנא' לא תחמול :
 {תנב} (לאו רכט) שלא ימנע וישהוק המוסר מללמד תוכה שרע כה על המסית שנאמר ולא תכסה עליו :
 {תנב} (לאו רכט) שלא להסית שום אחד מישראל לעבוד עבודת כוכבים שנאמר ולא יסיפו לעשות כדבר הרע הזה בקרבך :
 {תנב} (עשה קלף) לחקור את הגדוסכל אחר כפי עצמו ולדרוש אורם היטב בהפלגה הירועה כדי שתחקים העדות שעל פי
 ישפוט הדין על האמת שהנידו שנאמר ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר :

{תנב} (עשה קלף) לשרוף את עיר הנדחת וכל אשר בה ולהרוג אנשיה שנאמר ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל :
 {תנב} (לאו רכט) שלא לזכות עיר הנדחת לזכות שנאמר תל עולם לא תבנה עיר :
 {תנב} (לאו רכט) שלא להנהוג ולהחוק כלל בשום דבר פסון של עיר הנדחת שנא' ולא ידבק בידך מאומה מן החרום :
 {תנב} (לאו רכט) שלא לעשות שום כבל מקום שבנתך על בית שמות לנו או לשם עבודת כוכבים שנא' לא תהגורודו :
 {תנב} (לאו רכט) שלא לעשות קרחה בראש על המוסר שנאמר ולא תשיבו קרחה בין עיניכם למת :
 {תנב} (לאו רכט) שלא לאכול פסולי המוקדשים שנא' לא תאכל כל תויבה :

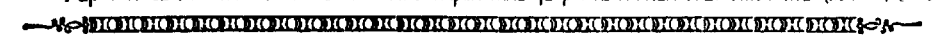
{תנב} (עשה קלף) לברוק במימיני העוף ור"ז נאמר כל צפור שהירה תאכלו :
 {תנב} (לאו רכט) שלא לאכול בשרן העוף כגון הנוכבים והרבורים וכדומה שנא' וכל שרץ העוף פסא ורא לכם לא יאכלו :
 {תנב} (לאו רכט) שלא לעשות עבודה זרה ורעף ושפתי שנאמר לא תאכלו כל נבלה :
 {תנב} (עשה קלף) להוציא מע"ש שנא' עשר תגשר את כל הבוואת ורדך :
 {תנב} (עשה קלף) להוציא מעשר עני שנאמר סקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך :

{תנב} (לאו רכט) שלא לתבוע החובות בשנת השמיטה אלא ישמרו כלם ולא יתבעו עור שנאמר שמום כל בעל משה ידו :
 ישה בירוהו לא יגש את רעהו ואת אהיו כי קרא שמיטה לה' :
 {תנב} (עשה קלף) שנות לנטוש המבד כוכבים ולהכריחו לפרוע הדין שנאמר את הנכרי תגוש :
 {תנב} (עשה קלף) להשמים כספים ודמינו החובות בשנת השמיטה שנאמר ואתה ידע את חייך תשפט ידך :
 {תנב} (לאו רכט) שלא לנטוש הצדקה ועשיית החסד מאחריו בני ישראל הצדקים כעשי ביריני להחזיק להם שנא' לא תאבץ
 את לבבך ולא תקפוח את ירך מאריך האבין :

{תנב} (עשה קלף) לעשות צדקה ולחזק ביד העני בכל מה שצריך למחיינו שנאמר כי פתח תפתח את דרך לו :
 {תנב} (לאו רכט) שלא להמנע מלהלוות פסני פחד השמיטה שלא תפקיע החוב שנאמר השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך
 בליבך לאמר קרבה שנת השבע וגו' :
 {תנב} (לאו רכט) שלא לשלח העבד עברי כשיצא לחירות בסוף השש או ביובל או בסתית האדון בידיים רכניות שנאמר וכו'
 תשלחנו חפשי מעצד לא תשלחנו ריקם :

{תנב} (עשה קלף) להעניק העבד עברי כשיצא לחפשי וגו' :
 {תנב} (לאו רכט) שלא לעשות עבודה בקדושים שנאמר לא תעבוד בבכור שורך :
 {תנב} (לאו רכט) שלא לגזול צדקה שנאמר ולא תגזול בכור צאנך :
 {תנב} (לאו רכט) שלא לאכול חמץ ביום ארבעה עשר בניסן אתר תצות שנאמר לא תאכל עליו חמץ :
 {תנב} (לאו רכט) שלא להחזיר דבר מבשר חגיגת י"ד עד יום השלישי שנאמר ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום
 הראשון לבקר :

{תנב} (לאו רכט) שלא להקריב מה הפסח בבמת יחיד ואפילו בשעת היתר הבמות שנאמר לא תוכל לזכות את הפסח כאחד שעריך :
 {תנב} (עשה קלף) לשמור ברגלים שנאמר ושפחת בחגך :
 {תנב} (עשה קלף) להראות כל זכר בירושלם עשר ביום הבחירה וזכר הבחירה בבית הבחירה ביום השש שבועות סוכות שנאמר שיש
 פסחים בשנה יראה כל ובורך :
 {תנב} (לאו רכט) שלא לעלות לבית הבחירה בלא קרבן שהוא הנקרא עולת ראייה שנאמר ולא יראה את פני ה' ריקם :

דברים יא ראה אונקלוס

בו חזי די אָנא יְהִב כּו רְאִיה אַנְכִי נִתְן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם קְדָמִיכוֹן יוֹמָא דִּין

בעל המורים
 {כו} ראה אנכי : אמר לזון יחיד ופי' ראה אמר לכו' וחדל . וי"מ
 ליוסף חזר ראה אנכי והזכיר לבין את ישראל כשיעברו
 את הירדן . ויום לפי שקללת וזכרית כשנשבעת תורה כולם לאמרו לזון יחיד . ד"א ראה אנכי ראה עשרת הדברות שפחת בלנכי ותקיים

בית היורא
 {כו} ראה אנכי נותן : ברכה וקללה . החמורות כהר
 גְּעוֹמָנִים צו די יוֹרֵן זְעָה אִיךָ גִּיב הַיִּיבִּים פֶּר אִיךָ
 אַבְרָהָה אִנְי אַבְרָהָה (הַאֲמַרְהָה בְּדִר גְּרוּם וְבָרַךְ עֵיבֵל) רַי קְרָךְ וּס אִיז גְּעוֹמָנִים גְּעוֹמָנִים אִוְף דְּעָם בְּאִרְנֵי גְרוּם , אִוּג דִּיא
 דעת זקנים טבעלי התוספות

{כו} ראה . וה אני אומר לך שתבחר בחר לך באהיה שאמר אנכי ה' אלהיך . ד"א ראה אנכי שבחרתי בסוכה ולפיכך אני
 משונה מכל שנאמר ומשה לא ידע כי קרן עיר פניו : נתן לפניכם היום . בעולם הזה הם ברכה וקללה אבל לימות

פירוש לתורת אלהים
 {כו} ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה : פאר אייך היינט אַבְרָהָה אִוּג אַבְרָהָה [עיינו ג"כ] :

משלים על התורה
 {כו} ראה אנכי וגו' . דער ספרי שרייבט לבישר איינער איז גיבאנען אין וועג . צוא אשאים . האם ער נפאשען צו
 דיא

בְּרָכָה וּקְלָלָה : כִּי אֶת־הַבְּרָכָה
אֲשֶׁר תִּשְׁמָעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֹתְכֶם
הַיּוֹם : כִּי וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמָעוּ
אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסִרְתֶּם
מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֹתְכֶם

בְּרָכָה וּקְלָלָה : כִּי יֵת
בְּרָכָה דִּי תִקְבְּלוּן
לְפָקֻדֵינָא דִּי אֱלֹהֵינוּ
דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יִתְכוּן
יִזְמָא דִּין : כִּי וְלִנְשִׂיא אִם
לֹא תִקְבְּלוּן לְפָקֻדֵינָא דִּי
אֱלֹהֵינוּ וְתִסְמָוּן מִן
אֲדָהָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד
יִתְכוּן יִזְמָא דִּין לְמַהֲדָה
בעל המורים

אחש כי כל המצות כללות נכס . ד"ה
ראה אנכי פי ממני הרהר וכן תעשו . ד"ה ראה לי יחיד לפיכך לי רבים והיינו דלמרינן בילד סוד המשה משה שנה לאהרן ברכו ואחר
קד נכנסו בניו וכו' כדאיתא בעירובין . ד"ה עיני כתיב לכם ומויך ליה ראה אנכי היום לפיכך היום כלומר לכם עליו ואמר שחמור
בברכה . ד"ה ראה כי המיפל עולל עם חסדו נכבד הגורלות והמלקים שלא יכירו חסדו חלק הנה אכל אתה ראה הגורלות וראה המלקים
יבחרת כתיב זהו אלה חומיך גורלי באתה חומיך כדרי ליתיה על גורל העובד ונכבוד איתו : (כו) את הברכה . בברכה אחר את לשון ריעו
כי לא נפל דבר אחר מכל דברי הטוב ונקלה לא אחר את אלא והקלה . ד"ה את הברכה מהל"ף ועד ח"י מהם בחקיות עד קומניות והקלה
מוי"ו ועד ה"ה מוחל לא תשמעו עד כי דם ונקלה חמר אם לא תשמעו ובברכה חמר אשר תשמעו ולא איתו אם בלשון ספק ואמר
אשר מלשן אשכי שגאור אשכי אדם שום לי : את הברכה אשר תשמעו . ס"ה תורה שבכתב סגולת התורה יבואו הברכות :

בית יהודה

קָלָה וְגַם אִיו גְּעֹזָמִים גְּעוּוֹאֲרִין אִיף דַּעַם פֶּאָרַג עֵיבָה :
(כז) וְאֵת הַבְּרָכָה . דִּי בְּרָכָה גִּיב אִיף אִיף (על בֵּית אֲשֶׁר
תִּשְׁמָעוּ) אִיף דַּעַם תְּנָאִי אִיךְ זֶאֱלֵם הָעֵרִין דִּי מִצְוֹת פֶּון
הַקְּבִיָּה : (כח) וְסֵן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֹתְכֶם הַיּוֹם לְעֵת
וְגו' . דִּי קָלָה גִּיב אִיף אִיף אֹבֵב אִיךְ וְעֵשֶׁת גִּיב וְעֵשֶׁת
וְעַתָּה וְגַם אִיף גְּעֹזָמִים אֹבֵב אִיךְ וְעֵשֶׁת גִּיב דִּינַעַן

גריוס א ונכר עינל : (כו) את הברכה . על
מכת ב אשר תשמעו : (כז) מן הדרך אשר אנכי מצוה
אתכם היום ללכת וגו' . ה' למדת שכל העובד ע"ה
גריוס דִּי מִצְוֹת פֶּון הַקְּבִיָּה אֹבֵב אִיךְ וְעֵשֶׁת גִּיב דִּינַעַן
עֲבֹדָה זָרָה . זֶאֱלֵם רִשְׁוִי (ה'א לְפָדִי) פֶּון דִּיאֲנֵן לְעֵרֹבְסָו
דַּעַת וְקִנִּים מִבְּעֵלֵי הַתּוֹסֵפּוֹת

שפתי חכמים

א רצ"ל"ת והלא קללות לאמרו לעיל כפי בחקיות ולקמן כפי כי תכל
ומתוך האמור' סדר גריוס וכו' ופי' נוחן מסדר לפיכך
סיום : ב רצונו לתוך ה'ל למומר אל תשמעו כנוו סכחון אחריו
והקלה אם לא תשמעו דמלת אשר משמע ביטמורו כדלמי ח"ה דהא
ככל כדרי עמים חון מירלת עמים ומהל לא יבארו ומתוך אשר
תשמעו ע"מ נו' ובה יתרון מה שאל פרס מלת אשר בחקום אם כנוו
שפיהם רש"י גבי ומגלתוך אשר הולדת אם חוליה טוד מולל כתי' אם
שטבר עברה הולך בשרירות לבו מיצא נחת רוח ודרך ישר
שמירח בעולם הזה ויעז בתורה ובמצוות הוא יורש העולם הכא שבעלו מישר ונחת רוח ושטחה :

המשית כלם ברכת : (כז) את הברכה אשר תשמעו וגו'
והקלה אם לא תשמעו . משל לוקן השובב על אם הדרך ויש
לפניו שני דרכים אחד תחלתו קוצים וסופו מישר ודרך שם
תחלתו מישר וסופו קוצים ומהורו את הזבורים ודרך שם
ואיבר להם הוחרי מהו שתחלתו מישר כל כלי קוצים עד סופו
לבו בזה שתחלתו קוצים כי סופו מישר כל מי' ששומע לו
אנ"ש שינע מעט בתחלתו אחר כך הולך בשלום אבל מי שלא
שבע לו והולך באתו שתחלתו מישר נכשלו בבקף כך אדם
בעולם הזה וכשנשלם סוף הולך לניהנם כשעלו קוצים אבל מי
שמיירח בעולם הזה ויעז בתורה ובמצוות הוא יורש העולם הכא שבעלו מישר ונחת רוח ושטחה :

פירוש לתורת אלהים

(כז) וְאֵת הַבְּרָכָה דִּי בְּרָכָה וְעַתָּה אִיךְ הָאָבִן דַּעַם
תְּנָאִי אֲשֶׁר תִּשְׁמָעוּ אֹבֵב אִיךְ וְעֵשֶׁת צוּ הָעֵרִין דִּי מִצְוֹת
פֶּון אִייעֶר גֵּאֵם אֲשֶׁר וְגַם אִיף גְּעִיבִים אִיף הַיּוֹם :

(כח) וְהַקְּלָלָה אֹבֵב דִּי קָלָה וְעַתָּה אִיךְ הָאָבִן אִם לֹא
תִשְׁמָעוּ אֹבֵב אִיךְ וְעֵשֶׁת גִּיב הָעֵרֵעַן אֵל מִצְוֹת יְיָ צוּ דִּי
מִצְוֹת פֶּון אִייעֶר גֵּאֵם וְפֶרְסֵם אֹבֵב אִיךְ וְעֵשֶׁת אֲפָקֶרֶן

משלים על התורה

דִּי שְׂמַאס וְעֵינֵן צְנוּיִי וְעֵינֵן . הָם עַד גִּיב גְּעוּוֹאֲסִים אִין
וְעֵיבָה וְעֵיבָה עַד זֶאֱלֵם גִּינֵן . אִין דִּיאֲרִם גְּעֵסִין אִין אֲלִישֶׁר
מִאֵן הָם עַד צוּ אִם גִּינֵאֵם דִּי וְעֵיבָה וְעֵיבָה גִּיבִים עֵרְכִים וְעֵינֵן
דִּי עֲרִשְׁשֶׁת פֶּאָר מִייל שְׁלֵעֶבֶת . פֶּוּהָ מִיט דַּעַרְנֵי . אֲבַעַר
דִּיבִירֵם אִין דִּי וְעֵיבָה וְעֵיבָה גִּיבִים . אֲפִעֲרֵנְעִינֵן אִיף אִין צוּ גִינֵן
דִּי וְעֵיבָה וְעֵיבָה גִּיבִים וְעֵינֵן דִּי עֲרִשְׁשֶׁת פֶּאָר מִייל גִּיבִים
אֲבַר וְעֵיבָה אִין פֶּוּהָ מִיט דַּעַרְנֵי אֹבֵב אִייעֶר שְׁלֵעֶבֶת . אִין
הָם מִשָּׁה גִינֵאֵם צוּ דִּי וְעֵיבָה וְעֵיבָה אִין וְעֵיבָה דִּי הַצִּלְחָה
פֶּון דִּי רִשְׁשִׁים אִין גִּרֹס עַם אִין אֲבַר גִּיבִים אִין אֲבַר גִּיבִים
אִיבִיסִי אִיחֶרִין . אֲבַר גִּינֵאֵם וְעֵיבָה וְעֵיבָה וְעֵיבָה צוּ אִייעֶר
שְׁלֵעֶבֶת . דִּי יִאחֶרִין פֶּון דִּי וְעֵיבָה לִיבִין אִינְעֵרֶךְ וְעֵיבָה אִייעֶר
פֶּון בִּיבִין . אִינְעֵרֶךְ פֶּון דִּי וְעֵיבָה מִוֹ עֲדֵרְעֵךְ . אֲבַעַר
וְעֵיבָה מִשְׁשֵׁם אִין גִּינֵאֵם קֶעֶן וְעֵיבָה אִייעֶר . דִּם אִייעֶר הַיִּנְעֵב
וְעֵיבָה . אֲבַעַר צִדִיקִים גִּינֵאֵם אִין דִּי רִעִסְעֵךְ וְעֵיבָה . צִי־הַשִּׁב
צַעֲרֵ אִיף דִּי וְעֵיבָה . אֲבַעַר נִבְרָעִים וְעֵיבָה וְעֵיבָה אִין הָאָבִן אִין
אֲפִיעֲרֵנְעִינֵן וְעֵיבָה דִּי רִעִסְעֵךְ הָם בִּי וְעֵיבָה וְעֵיבָה גִיבִים גְּעֵעֶעֶסֶת
הָאָבִן 1-8 אֲפִיעֲרֵנְעִינֵן . וְעֵיבָה דַּעַר פֶּסֶן זֶאֱלֵם הַיִּסְבָּה

בְּרָכָה וּקְלָלָה : כִּי יֵת
בְּרָכָה דִּי תִקְבְּלוּן
לְפָקֻדֵינָא דִּי אֱלֹהֵינוּ
דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יִתְכוּן
יִזְמָא דִּין : כִּי וְלִנְשִׂיא אִם
לֹא תִקְבְּלוּן לְפָקֻדֵינָא דִּי
אֱלֹהֵינוּ וְתִסְמָוּן מִן
אֲדָהָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד
יִתְכוּן יִזְמָא דִּין לְמַהֲדָה
בעל המורים

הַיּוֹם לִלְכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרַיִם
אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתֶם: ס כֹּס וְהָיָה כִּי
יָבִיֵאךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־אַתָּה בֹא־שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ
וְנָתַתָּה אֶת־הַפְּרֻכָּה עֲלֵהָר גְּרֹזִים

בְּתַר טַעֲוֹת עַמֻּמְיָא דִּי
לֹא יִדְעָתוּן: כֹּס וְיְהִי אֲרִי
יִעֲלֶנְךָ יְי אֱלֹהֶךָ פְּאֶרְעָא
דִּי אַתָּה עֲלֵי תַמָּן
לְמִיָּרְתָּהּ וְתַמָּן יִת
מְבֻרְכָא עֲלֵי סוּרָא
דְּגִרְזִין וְיִת מַלְטַמְיָא עֲלֵי

רשב"ם

(כס) את הברכה. שנתנה על הר גריזים פי
תנאי אשר חששו אל צלות הר גריזים:

תנ"א ונחת את מוסה ל:

רש"י

בית יהודה

(בז העובד גלוים) דר נוס דיקם עבורה זרה (הרי הוא פו
מכל סדרך שנקטו ישראל) חט עד ארבעקבעקשרם פון נאכען
נועב ופון די נאכעז חורונו ונס די יודין זעבן: געפאסן געווארן
(פסאן אָרֵר) פון דאנען האָפן די חקמים געזאגט (המורה
במבוארת גלוים) דר נוס אוי מורה נער זאגטו די עבודה זרת
אוי אָמאָס (פסאָר) בְּכָל בַּתְּיָרָה (פּוֹחַ) אוי גָּלִיּוֹת ווי ער וואַלֵט
געצייקונגט אין די נאכעז חורונו: (כס) וְנָתַתָּה אֶת הַפְּרֻכָּה:
(את הפכרקים) די גענשטער: וְעַל הַר גְּרִזִים: די לִוִּים האָפן
געבענטשט די יודין אונ האבען זיי געפֿרֿיכט. זעקס שִׁבְטִים יִרְדוּ זַעֲנָן גַּעֲשָׂאמָן אוֹף דָעם פֿאַרְג גְּרִזִים. אונ זעקס
שִׁבְטִים יִרְדוּ זַעֲנָן גַּעֲשָׂאמָן אוֹף דָעם פֿאַרְג גְּרִזִים. די לִוִּים זענן געשטאנען צווישן פיידע בערג ופֿלפֿי שׁוּר גְּרִזִים וואָפֿן
פֿאַרְג פֿתָּרֵה בְּרִבְרָה פֿריער האבען די לִוִּים געקעמט זייער פֿנים צום פֿאַרְג גְּרִזִים אונ האָפן געבענטשט די זעקס
שִׁבְטִים, זיי האָפן געזאָגט (ברוך הַיְיִשׁ אֲשֶׁר לֹא יִגְשֶׁה פֿסֵף וְכִבְדָּה) געבענטשט זאָר יוֹן דער גענענטש וָוֵס וועט קיין פֿילד
מאָכן צום דיענען צוא אים (בְּלִי הָאֲרֻרִים שִׁפְפָּרְשָׁה אֲרֻרֵי חַמְדָּה בְּלִישׁוֹן בְּרוּךְ) אַלֵּע צונועף קאַר אֲרֻרֵי וָוֵס שְׁטִיטט און סְדָרָה
תַּבֵּא הַאֲבִינִי דִי לִוִּים זיי פֿריער געזאָגט מיט דָעם לִישׁוֹן בְּרוּךְ, געבענטשט זאָר יוֹן דר וואָס וועט ניט אָזן סאָן

שפתי חכמים

בה מנחות אלא קאי על הלוי בלומר ונחת את המזבחים לשראל
וזה הלוי ועייל דאי קאי על הכהן ממש א"כ היט כל ישראל
הגוהים הכהנים וזונו כן שהרי גפי כי תבא כתיב שנתני הכהנים
הם הלויים לבשר אלא הנהייו הוא לכל ישראל שהם יתנו ללויים המזבחים
כלפי הר גריזים אבל לא חפני שאין נעול בה ל: מדינה כי מליו
ונתן על ראש הכהן שפרשו גם כן מה הראש: ל: דלתי גפי כי
תבא שבה שטטס יעמדו על הר גריזים ושה שטטס כהר עיבל
א"כ ש"מ שרפאל היו שומדים היו גריזים ואלוים עמדו כפי הכהנים
הסורה פניהם ופתחו בכריכ ברוך האלו וגו' א"ש שלא מנחה כפ
כי תבא בקרא רק אורו האלו אשר ישעה פסל ומסכה וגו' אבל לא
כאמר ברוך האלו וגו' מ"מ כיון דלכתיב הפל את הכהנים ש"מ שהיו

כמו דמיוס והקלה אם לא חששו היה לו לבחון ג"כ אם כיון
דמר יבנה הוא ודמדינה היה ובחן גבי קללה אם וגבי כריכה לזון
אשר א"ש דחרוניו לזון אם הם ע"כ לדיקס אנו לפרש דהאי אשר
על מנת אשר תבטו וד"ל. וזה יתורן קשיט הראש' שהקנה למה
לא פרש רש"י אשר שהוא כמו אם ולמה פרש שהוא כמו ש"מ אשר
וגו' כיון שזלתי אם בנזקס אשר: ג חפני שלון הכהן הוא בכל
מקום הכרת דבר וכל הכר כמו יסלהוה"מ מיעיל אף ע"כ שילח
ען מורה על מקל: ג פי' מאחר שברוך האלו מה מורה על כל
הסורה בכלל ואחר אשר זה לכת לעבוד אלהים אחרים למדנו
שהטוב ע"כ כופר בכל המורה כולה: ה כל' הלוי המזבחים
לישראל דאם הוא קאי על הכהנים ממש למה כתיב ונחתם והרי אין

פירוש לתורת אלהים

דיין גאט וועט דיה בריינגען אל תארצ צו דעם
לאנד אשר אהר בא ווס דו וועכט אהין קומען צו
ירשיון זיא ונחמה זאלסטו געבן. ריא גענטשערס
על הר אקעגן דעם פארג גריזים ואת הקללה אונ די

פון דעם וועג אשר ווס איה גיבים אייה הייגט ללכה
צוא גיין אחרי נאך דיא עבודה כוכבים אשר
לא ידעם וואס איר קענט ויזא גאר גיט [עיי: יי]:
(כס) והיה אונ עם וועט יוין כי יביאך יי אלהיך אז

משלים על חזרה

וויא די נבואה זאגט דער יוד נוס איז פרום אונ מאכט
ששעבדיג קידוש אויף נען ואונ גיט אויף דעם וויין נוס מען
רוכט אים וון קידוש, וואס דס איז דיא שרָבֿסען וויין, שס
קען ויין קען קאר גאר גיט מאָפן אויף אים אָבְרָה בורא
פרי התפנו קאר אזו ווי ער זוכט צו האָפן אשׁיבָעס אחריו,
שייגע תפלין, ווי אָבְרָהע פּוֹחַת שׁיבָע, אזו זוכט ער
צו האָפן נזפן וויין פֿלָרָה צו קדוּשָׁ, אונ ער קיינט גאר
וועגען מָצוֹת וועט ער נעוויס זוכה ויין צו די פֿרָכָה ווס
די נָקָרָה זאָמט ער וועט האָפן אשׁיבָעע קעלָעֶרס וויין, אונ
די פֿרָכָה ווס רב הם געבענטשט צו רב הונא ער זאל פֿרֿעקט
וועגען מיט ווידענציון, אזו איף געקומן צו רב הונא,
רב הונא איז גווען אָבְרָהע וואַנדערעריגו אונ הם געהאט
פֿיל קיבָר, וזיק אונ סינגער, שניו אונ אייריקס, אָפֿאָרָה
הט רב הונא חתונה געמאַכט אָפֿאָבְרָד, נאָך דר חוּשָׁה הט

גייען ויין פֿלָמִיד רב הונא שטייט אין גאס אונ איז
ארומגעבארטליט מיט אשׁיבָקדל, הט רב געזאָגט צו רב
הונא וואו איז דוין באַרְטֿוֹשׁ רב רב הונא געזאָגט איף קאב
קיין געלָעס יבֿיאט צו קופּן וויין איף קידוש, קאב איף
גיגען אָפֿשפּוֹן דעם באַרְטֿוֹשׁ אונ קאב גענומן וויין איף
קידוש, הט רב געזאָמט צו רב הונא הקבֿיָה זאל ריד געבן
דיקקייט דו זאָלֶסט זיין פֿרֿעקס מיט ווידענציון, פון דיא
מָצוֹה אונ פון די פֿרָכָה איז רב הונא ריף גוואַרן, פון די
מָצוֹה צו מאָפן קידוש אויף וויין, אונ וויי די מָצוֹה איז
גווען כיי אים אזו שׁייער צו געבן אָפֿשפּוֹן דעם באַרְטֿוֹשׁ
אונ גיין אַרומגעבארטליט מיט אשׁיבָקדל, הט ער זוכה
גווען אונ פון די מָצוֹה אזו פֿיל ויין, אז צי איף קיבָר זענן
אפאל זאָענר גוואַרן פֿיר הַנְּקֻרָס פֿעסר וויין, אונ הקבֿיָה
הט אים געזאָן אָמס פון די טעם איז צוריק גוואַרן וויין,

דברים יא ראה

אונקלוס

וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הָרֵעִיבֵלִי הָלֹא
הָמָה בַּעֲבַר הִירְדֵן אַחֲרֵי־דָרֶךְ מְבוֹא
הַשָּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב
בְּעֶרְבָה מִזֶּה הַגְּלִיל אֶצֶל אֱלֹנֵי

וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הָרֵעִיבֵלִי הָלֹא
הָמָה בַּעֲבַר הִירְדֵן אַחֲרֵי־דָרֶךְ מְבוֹא
הַשָּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב
בְּעֶרְבָה מִזֶּה הַגְּלִיל אֶצֶל אֱלֹנֵי

הַר"א הלא המה עבר הירדן
בעל המורים

רש"ם

(ל) אחרי דרך. ויהי הם כמו שני משמות. אבל בשביל ששם של דרך כמות ראשונה נעשה שם פה: כבוא השמש. שקיפה השמש סימן לידע הדרך. הכתוב מתחיל ומסיים כה"ל כבוא להם לנשות ה' דברים ונהלום ונכרתם חרפון. תענינו ונכרתם וכן אמר להם ה' דברים (לס'). מנכר השם. ה' ה' כנעני. ה' ה' כנעני. מול הגליל. ה' ה' חלני מורה:

בית יהודה

הפכו פיהם כלמי הר עיבל ופתחו בקללה: (ל) הלא המה. נתן כהם ז' סימן: אחרי. העברת הירדן ח הכרבה והלאה למרחוק וזה לבן אחרי כל מקום שנאמר אחרי מופלג הוא: דרך כבוא השמש. להלן מן הירדן ללד מערב ו' וטעם המקרא מוכיח שהם שני דברים שנקודו בשני עטמים אחרי נקוד כפסאט ב ודרך נקוד כמשפל והוא ל' דגוש ולס היה אחרי דרך דבור אחד היה נקוד אחרי במשורת כשומר בדרך כפסאט ורפה: מול הגליל. חסוק מן הגליל: אלונים מורה. הוא ס ככס כל (בראשית יב) עד

וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הָרֵעִיבֵלִי הָלֹא
הָמָה בַּעֲבַר הִירְדֵן אַחֲרֵי־דָרֶךְ מְבוֹא
הַשָּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב
בְּעֶרְבָה מִזֶּה הַגְּלִיל אֶצֶל אֱלֹנֵי

וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הָרֵעִיבֵלִי הָלֹא
הָמָה בַּעֲבַר הִירְדֵן אַחֲרֵי־דָרֶךְ מְבוֹא
הַשָּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב
בְּעֶרְבָה מִזֶּה הַגְּלִיל אֶצֶל אֱלֹנֵי

וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הָרֵעִיבֵלִי הָלֹא
הָמָה בַּעֲבַר הִירְדֵן אַחֲרֵי־דָרֶךְ מְבוֹא
הַשָּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב
בְּעֶרְבָה מִזֶּה הַגְּלִיל אֶצֶל אֱלֹנֵי

חכמים

עלמו כללו אמר הלא המה בעבר הירדן הכרבה והלאה למרחוק ללד משה השמע שהוא כלל מערכי: כ כפסאט הוא ח' (העטמה) המכילים הקדמים ונלכס ונמסקי חתיים: ל' כמשפל הוא ח' נקרא כלל בשלשון יתבי: מ' שפר הפך ה' המקרא כללשון: מוכך שהוא כמו שפר ונקרא שפרת פ' שהוא מוכך ה' חתיב לתיבה שלאחריו משום הכי נקרא שפרת לומר שהוא שפרת לתיבה אחרת: נ ר"ל לכל היבט כמחוב מול משמע נוכח שהוא כנעני חלל פעמים הוא קרוב ופעמי' הוא רחוק והאיל ונתן עור סימן וכתב אלל אלני מורה שפירושו כמו לאלוני מורה ידענו שהיכתב האשור פה הוא רחוק שאלו היה קרוב הליל חלל הגליל ואלני מורה: ו' ר"ל ה' מולי' מוקם ששמו אלון מורה. ומתוך הוא שם כ' וף ע"ג דהתם משמע דשכס

שפתי
סס כרכה ונסכרה הוא שפתחו חלטה כרכה: ו ר"ל הוא כל מוקם שבתוך הלא משמע שהוא סתור דבר כרכה גני אכרסה וסרה כלה הוא חלל ל' חתיבו הוא לכל כלא חלל כרכה סתור שוב דבר וגם אין פירושו כהלא הוא כרכה בני עטמן שפירושו להחיות ולחמת דבר ש"ן ש"ך כלא לחת דבריו דהא ק"ל על חתיב כרכה והקללה ומתוך נתן להם סימן כהם לך כתיב הלא: ח פ' מלה אחרי דכתיב עם הלא הירדן לא עם דרך מנול השמש הכא חתיבה ואמר הלאה על זה משמע המקרא כתיובת על זה שם שני דברים שנקודו כ"ב פעמים וכו': ס פ' מלה אחרי כ"ד פ' מופלג כמו שפ' הכרבה פעמים דל"ט ש' אחרי היא מופלג פעם זמני כמו גני אכרסה אחרי הדברים הלאה ופעם מקיפתי כמו הכל: י פ' והוא דבור כמני

פירוש לתורת אלהים

אוף דעם וועג וואו די זון גייט אויפער דאס הייסט
כעצרב זייט בארץ הכנעני אין דעם לאנד פון דעם
כנעני הייזש כעצרב ויס ער ויצט אין דעם פלאץ מול

פּרִיכְעֶרֶם וְאֶלְסָמוּ עֵבֶל וְאֶקְעֵן בְּאֶרֶץ עֵיבֶל (יש"ו כ"ו):
(ל) הלא פר וואר ה'ה וי' די צוויי פּערג עענין בעבר
הנהר אוף יענער זייט ירדן אחרי ווייט דרך כבוא השמש

משלים על ההורה

דס ארץ איז נקוסן פון דעם וויין ווס ער ה'ט נקויפט אויף
קירוש, דס איז ווס דר קרדלש זאמט דער ברוש איז גנעפן
גווארן איינגעוויקלש, ו' ברקה האט איינגעוויקלש אין
די מצוה, אז מען סווארט די מצוה נעמט מען די ברקה מיט
דיא מצוה, וועסטו פרעגן מיר זעהן פיר מענטשען ווס

ער זיך געלייבט אויף אַעט אפיוסל שלאפן, אונ ווייז ער
איז גווען קליין קם מען גיט גזעיה אז ער ליינט אויף דעם
גַעט, און ווייב קינד האבן אויפגעבאהן וייערע יודענע
קאמפליען אונ האבן גלייבט אויף דעם גַעט אויף רב הונא,
איז רב הונא פּרעקט געווארן מיט די וייענע קליינער,

(*) הערה דער ווארט וואס ענדיגט זיך מיט איינע פון די פיר אהיות א. ה. ו. י. אין און דעם טרעפן ווארט ניטא אפיוסל, דאס איז נאר אז די כייב ווערען ליינען זיך צוזאמן, אבער אז די כייב ווערען ליינען זיך ניט צוזאמן, קען זיין אפיוסל אין ערשטין און וואס נאך דעם ווארט, דאס זאגט רש"י ווען אחרי ארץ וואלפין ווערן געלייבט צוזאמן, אחרי דרך, וואס קען זיין אפיוסל אין די פון דרך, חל-דער ווארט אחרי ענדיגט זיך מיט ארץ, אבער אז אחרי איז כענווערט אז דרך כענווערט, קען זיין אפיוסל אין די פון דרך:

מרה: לא כי אתם עברים את הירדן
 לבא לרשת את הארץ אשר יהוה
 אלהיכם נתן לכם וירשתם אתה
 וישבתם בה: לב ושמרתם לעשות
 את כל החקים ואת המשפטים
 אשר אנכי נתן לפניכם היום:
 יב אלה החקים והמשפטים אשר
 תשמרון לעשות בארץ אשר נתן
 יהוה אלהי אבותיך לך לרשתה
 כל הימים אשר אתם חיים על
 האדמה: כ אבד תאבדון את כל

מרה: לא ארי אתון
 עברין ית ירדנא למעל
 למרת ית ארעא די
 אלהכון יהב לכם
 ותירחון יתה ותיחבון
 בה: לב ותשמרון למעבד
 ית כל קמייא וית דיניא
 די אנא יהב קדמיכון
 יומא דין: * אליו קמייא
 ודיניא די תהרון
 למעבד פארעא דייהב
 יי אלהא דאכתתך לך
 למירתה כל יומיא די
 אתון קמין על ארעא:
 כ אבדא תאבדון ית כל
 אתריא די פלחו תפון

תולדות אהרן

אלה המקום טו טז: אבד טז טז טז טז

רש"י

מקום שכם עד אלון מורה: (א) כי אתם עוברים את
 הירדן וגו'. נסים של ע ירדן יהיו סימן כי דכסם שתנואלו
 ומרסו את הארץ: (ב) אבד תאבדון. אבד ולא כ'
 וועם נעשאו ווערן ביי דעם ירדן פון איינשטאנענן ווי וועלן
 איר וועט זיא וירשענן: (ג) אבד תאבדון. וואס רש"י פיר

פסוק (עד מקום שכם עד אלון מורה) אבדהם איז געקומען
 ביי דעם ארט שכם ביי אלון מורה: (לא) וכי אתם עוברים
 את הירדן וגו'. משה הט נעזאנס צו די יודין נסים של
 ירדן יהיו סימן ב' דכסם שתנואלו ותירחון את הארץ די נסים וועם
 יוין ביי אירך צווייגן אז איר וועט קומן אין די לאנד אונ
 וועם שטייט צוויי גאל אבד אונ תאבדון ופסאן לעקער עבדה

שפתי חכמים

כא לאלון מורה אלא סהא מקום אחד ויהי ויבא עד שכם דהיינו עד
 אלון מורה וע"ש כפי רש"י: ע דלילי הליל כי אחס כלום אל
 פירוש לתורת אלהים

ואלון מורה שני מקומות הן כו' מ"ח ליל הוליל ונאמר ויבא אחת
 לגניהם נכמע דמקום אחד הוא דלי' כי מקומות היו חלם כל נכסם לא

אונ די גרעקמען אשר אנכי וואס איך גיב פאר איך
 היינט: (א) אלה דם וענין די געצין אונ די גרעקען
 אשר תשטריו וועם איר זאלט היטן לעשות צו מאן פארן
 אין דעם לאנד אשר נתן יי וואס דער נאם פון דיני
 עלטרין הט גיגעבן צו דיר לרשתה צו ירשינן זיא כל
 הימים אלי פענ אשר אתם חיים וואס איר וועט לעבען
 אוף דער ערד: (ב) אבד תאבדון אונ איר זאלט
 טאכן פארלירן את אלע ערמך וועם די פנעגים האבן

הגלגל וויימך פון גלגל אצל אלוני מורה ביי דעם פלאץ
 פון מורה: (לא) כי אז איר וועט איבער פארן דעם
 ירדן דיא נסים פון דעם ירדן וועט זיין צוא איך
 אסימן לבא לרשת אונ איר וועט קומן ארבען דס לאנד
 אשר וועם נאם אייער נאם גיט צו איך וירשעם איתה
 אונ איר וועט ירשינן זיא וירשעם בה אונ איר וועט
 אין איר וציון: (כב) וישפרעם לעשות אונ איר זאלט
 היטן צו מאן את כל החקים אלי גיגעצן ואת המשפטים

משלים על התורה

פלייצעם אונ וענן געזאגן אהיים, דר בייכער ווייל עד הט
 געהאט מאנענע קאמפע הט ער אלץ געבראכט אהיים,
 דר ארעמך ווייל זיין קאמפע איז געווען צוריסן, אין וועג
 גייט דיר איז אלץ ארויסקגעפאלען, גאר ווייניג האט ער
 געבראכט אהיים, דס זעלבנעם איז ביי די ברכה פון די
 מצות, ווארום אז ווי די ברכות זענן איינגעוויקעלט אין
 די מצות, אונ קומן פון די מצות, אזו זענען די קהלות

סודיען מצות אונ האבן ניט פרגסה, ווער איך דיר זאנען
 למשל א ארעם מאן מיט ארייבן זענן אמארה גזאנען אין
 סעקר, האבן זיי גינעקן א איער, גאלד זיכר ברייאנסין,
 זיי האבן אויפגעסאיהן זייערע קאמפעס אונ האבן אויסר
 געשפרייט אויף די ערד אונ האבן ארויפגעלייגט אויף די
 קאמפעס פון דעם איער ווי פיל זיי האבן געקענט, זיכר
 גאלד ברייאנסין, אונ האבן גענומען די קאמפעס אויף די

מצות השם

האבען געדינט די פנעגים די (שכורה וזה) אונ דיא מצות גיים
 אן ביי ירמים אונ גקבות:

וזהו אבד תאבדון את כל המצוות. דאס איז דיא מצוה אז
 פון נאל פאכען פאר לירען דיא אלע ערשער וואס דארפן

הַמִּקְבֹּטֹת אֲשֶׁר עֲבָדוּ-שָׁם הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר אַתֶּם יְרֵשִׁים אֹתָם אֶת-
אֱלֹהֵיהֶם עַל-הַהָרִים הַרְמִים וְעַל-
הַגְּבְעוֹת וְתַחַת כָּל-עֵץ רַעְנָן :
וְנִתְצַתֶּם אֶת-מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבְרֹתֶם
אֶת-מִצְבְּתָם וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן
בְּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן
וְאִבַּדְתֶּם אֶת-שְׁמֵם מִן-הַמָּקוֹם

עֲמִמָּיָא דִּי אַתּוּן יִרְתִּין
 יִתְרוּן יִתְּ מַעֲוֹתְהוֹן עַל
 מִוְרֵי אֲרָמָיָא וְעַל
 רַמְתָּא וְתַחֲוֹת כָּרֵי אֵיזֵן
 עֲבוּף : וְתִתְרַעְוּן יִתְּ
 אֲגוּרֵיהוֹן וְתִתְבְּרוּן יִתְּ
 קַמְתֵּי הוֹן וְאֲשֵׁרֵיהוֹן
 תִּקְדוּן בְּגוּרָא וְצִלְמֵי
 מַעֲוֹתְהוֹן תִּקְצוּ צוּן
 וְתִבְדוּן יִתְּ שְׁמֵהוֹן מִן

ר"מ אשר עבדו ע"מ כל : אשר הם סגודו
 מו ע"מ מן מה מן חולו : ומה כל
 ע"מ מן נה : ומהם סגודו ע"מ ע"מ :
 ומהם סגודו מה מכות כה ע"מ מה מן נה :
 ומהם ע"מ קה סגודו : מכות כה ע"מ מה
 המורה : לא :

רשב"ם

(ג) תשרפון : ג' במסורה כהא ענינא והייט דתקן ג' אשרות הן
 וזהו ולאסרס תשרפון וגו' : ואכלתם את שמם : לא תעשון כן .
 רש"י

כלומר חו"מ דרך המסור : (ב) אשר עבדו שם את אלהיהם . הגוים אשר
 אדם יורשים אותם :

בית יהודה

פ תאכדון (סס) מכלן לעוקר ע"ג שררין לשרש אחריה :
 את כל המקומות אשר עבדו שם וגו' . ומה תאכדון
 מהם את צ אלהיהם אשר על ההרים על המזבח . על
 הכניס הרבה : מצבה . על אכן אחת והיא כימוס
 (חלעול) ששכיה במשנה (ע"ו מו) אכן שחכס מתחלתה
 לכימוס : אשרה . חילן ק הכעבד : ואברהם את
 ששם . (סס) לכות להם שם לנבאי בית גלייל קורין לה

וקח שררין לשרש אלהיהם פון נאנען ווייסן כיר אז מען מוז
 אוסרויסן די עבדוה וקה מיט דעם ווארציל . אפהאקן די
 לינדענבויםער . אונ אוסרויסן ווישער ווארציל : ואת כל
 המקומות אשר עבדו שם וגו' . איר זאלט פארלירן ופאר
 לענדן די אלע ארשער נוס די פעלקר האבן דארטן געדינט
 וישער נאשער . הארט רש"י די ארטר קען מען דאך ניט
 פארלירן ופארלענדן . דרייבן זאגט רש"י מען מיינט מען
 זאל פארלענדן נוס איז אויף די ארטר נוסה תאבדון (מס)

נוס זאל מען פארלירן ופארלענדן פון די ארשער ואלהיהם
 זענן אויף די בערג : (ג) וכזבתו . (של אכניס הרבה) אסובת
 א ענגלישע קרוה (טובה של אבן אהת) מצבה מיינט מען איין
 דעם ווארט "כימוס" וואס שטייט אין די משנה (אכן שתצבת
 אהתיב צו אבימוס . צו אמצבה . מען זאל אוף איר מקריב
 מען האט געדינט צו אים : ווארבתם את ששם . איר זאלט
 מיט אנדערע נעמן ולכות להם שם קננאי איר זאלט זיין
 דעם נאמען בית גלייל ודי עפענטליכע טאגוב וקורין לה בית

שפתי חכמים
 סארן וגו' וירששם אותה ושמרתם לעשות וגו' ועוד דהא כבר כתיב
 ויהי כי יביאך וגו' ואל"כ כי אחס שבתי ליל אלף כמים כו' : פ ר"ל
 למה כתיב אכד תאכדון שהוא ככל לשון אף על גב דדברה תורה
 מלשן בני אדם הכי הליל אכד תאכדו ומכח תאכדון הלא לדרשא
 ודלא כפי' הדין : צ ר"ל למה כתיב אכד תאכדון את כל המקומות

פירוש לתורה אלהים

אשר עבדו שם וכו' אין מחובר נעשה פסוקה ליליס (ע"ו) דף
 (מה) אלא ודאי את כל המקומות כמו מן המקומות ומה תאכדון
 מהם את אלהיהם וכו' פי' את אלהיהם דכך עם אכד תאכדון
 ולא עם אשר עבדו שם השמוך וזהו שפי' ומה תאכדון וגו' וכל נמי
 להולא במקום אלא לאכד כמו העובד לאלה השמים : ק וף ע"פ

פירוש לתורה אלהים
 צושמוסען וייערי מןכחות ושגרתם אונ איר זאלט
 צוברעקין וייערי מצכות ואשיריהם אונ וייערי לינדן
 ביימר נוס זיי דינן צו זיי תשרפון באש זאלט איר פר
 ברענין אין פייסער ופסילי אלהיהם אונ דיא צורות פון
 וייערי עבודת פוקבים תגדוין זאלט איר פר שנינדן
 ויבדעם את ששם אונ איר זאלט מאבן פארלירן וייער

משלים על התורה

קיימען פון די מצות . ווערן זיי פארלארן פון די עבירות .
 דריבער זאגט משה ראה וגו' זעה איך גיב פר אייה היינט
 פרכות אונ קללות . אז איר וועט הימטן צו סאקון מצות .
 דאס ווען די פרכות . אויב איר וועט סאקון עבירות רט .
 זענן די קללות :

דארט גידינט עבודת פוקבים אשר וואס איר וועט
 זיין גרייגן את אלהיהם וייערי עבודת פוקבים על
 ההרים הרמים וואס ווען און ריא הויכע פערג ועל
 הגבעות אונ און אלי הויכע ערשער ותחת כל עץ רענן
 אונ די עבודת פוקבים נוס ווען אונאר אלע צווייג
 האפטיגע בייסער : (ג) ונתצתם אונ איר זאלט
 משלים על התורה
 איינגעוויקלט אין די עבירות אונ קעמען פון די עבירות .
 דריבער די מענטש ווס איז פרום ער האט קיין עבירות ודס
 הייסט ער האט אפגעגעבן קאפאטען קעמען אונ אים ריא
 פרכות פון די מצות . אבער דער מענטש ווס האט עבירות
 נעם הייסט ער האט אפגעגעבן קאפאטען און ווי די פרכות

ההוא ד לא תעשון פן ליהיה
 אלהיכם: ה כי אם אל המקום
 אשר יבחר יהוה אלהיכם מכל
 שבטיכם לשום את שמו שם
 לשכנו תדרשו ובאת שמה:
 ויהבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם

אתרא ההוא: ד לא
 תעבדון פן קדם יי
 אלהכון: ה אלהן דאתרא
 די יתרעי יי אלהכון
 מכל שבטיכון דאשראה
 שכינתה תמן לבית
 שכינתה תתבעון ויתיון
 לתמן: ו ויתיון לתמן
 עלו תיכון ונכסת
 קודשיכון ונת

הו"א לא תעשון שמה עם שמיים ומת סבדורין: ו סא פרות כד: (לכנו סבדורין יא: וסא שמה ריה ד ד חגיגה ד: וסאס חגיגה סס וסאס ה סבדור כג: רש"ם

בבל המורים
 אהרה למחוק את השם: (ד) לא תעשון. כני אהרה על כל מחוק שם:
 (ה) אל המקום. נא"ח ג"ס ת"ך ידע"י בני זה ודוסלים: מקום. בני
 לליון: וכלת שמה. כי כח"ל דין וואך וכלת שמה ורהה שם יהוא כענין חלישט שלח למחוק יהוא למלך מה מלך כמשיחה אף כל ענין
 הקבנות כמשיחה. הכלים אינן תוקפים אלא כמשיחה וכה"ג כמשיחה: ח' דכריס וסוכרים כלן כנגד ח"פ

בית יהוה

שבונו, אויב מען הט איר גיו איצט גערופן עין פ"ה,
 די אויב פון א"ע, ואל מען איר איצט רופן עין קוין, די
 דערנער אויב: (ד) ולא תעשון פן. איר זאל"ש גיט אזוי
 סאן צו הקב"ה (הקפיד לקיים בכל מקום) איר זאל"ש גיט
 מקריב זיין קרבנות צו הקב"ה אויף דערצין ארם איר זענט
 וועלן וי אס פסקים א"ר יבחר) איר זאל"ש מקריב זיין איינערע
 קרבנות נאר אויף דעם ארץ וואס הקב"ה וועט אויפ'ן
 דערזיין, וואס הקב"ה וועט הייסק נאך דעם פ"ש גיט
 המקום וכו' ודבר אחר) נאך אפ"ש איר דער פסק"א לא תעשון
 איר זאל"ש צושאוסן זייערע מנחות (ואתרתם את ששטם
 אלהיכם) צוא הקב"ה זאל"ש איר גיט אזוי (אהרה) כליחוק
 פון הקב"ה (ולתתן אן פן המקום אי פן הקב"ה) אונ סען
 (אמר רבן גמליאל רבן גמליאל האם נעזאבם וכי תגלה על
 פניו ויבחר את המקום) פון קב"ה אונ גיט פון די גמלוה אונ סען
 זיין אונזאן זיי זאל"ש דעם אויפגיין אויף ביין של"ה צו זאגן אז די גיורין וועלן צו זשאסן די שפינד
 איר זאל"ש גיט סאן זיי די קנענים סהקען, ווארם אז איר
 זענט סאן זיי די קנענים סהקען וועלן איריערע זינד בייזען דער מקדש וס
 אייערע א"שערען האבען אים געבויט זאל תרב ווערען: (ה) וזבחנו תדרשו. וואו הקב"ה וועט וועזן אהין זאל"ש

בית כריח עין כל ר קוין: (ד) לא תעשון כן.
 להקטיר לשמים בכל מקום ש כי אם במקום אשר יבחר.
 ד"א ונחלתם את מוצבותם וזבחתם את שמה לא תעשון כן
 (ספרי) אהרה למחוק את השם ולתתן את חזן מן המנוח
 או מן העורה אמר רבי שמעאל ובי תחלה ובי דעתך
 שיראל ונחלת את המוצבות א אלא שלא תעבו כמעשיהם
 ויגרמו עונותיהם למקדש אבותיהם שיהר: (ה) לשכנו

דר פסק"א תעשון פן וכו' צום אנדערן פסק"א בי אס א"ר
 פן וכו' גייער צום פריערדיגען פסק"א ונחיתם את מוצבותיהם,
 איר זאל"ש פארזיין זייער נאמן, אבער (לא תעשון פן לה')
 את השם) דס אזוי אונזאן מען זאל"ש גיט אפמעקן דעם נאמען
 פאר גיט צושאוסן אשתיין פון קב"ה אונ גיט פון די גמלוה אונ סען
 דערן שפינד איר נכצין את הקב"ה) איר זענט אויפגיין אויף ביין של"ה צו זאגן אז די גיורין וועלן צו זשאסן די שפינד
 פון די מנחות וס זען אין בית המקדש, וס מען דארף זיי אונזאן זיי זאל"ש דעם אויפגיין אויף ביין של"ה צו זאגן אז די גיורין וועלן צו זשאסן די שפינד
 מען, כ"ש"ה האם נעזאבם צו די גיורין וסלא תעשו כמעשיהם)
 וועט סאן זיי די קנענים סהקען וועלן איריערע זינד בייזען דער מקדש וס
 אייערע א"שערען האבען אים געבויט זאל תרב ווערען: (ה) וזבחנו תדרשו. וואו הקב"ה וועט וועזן אהין זאל"ש

שפתי חכמים

אכל לא תעשון כן להי אלהיכם וכו' כי אם אל המקום שלא תעשון
 כן להי אלהיכם לתתן ולברום אלא סיהא חטוד דעניכם עד שיהיו
 דורשים תמיד את המקום אשר יבחר יהוה להניח שמה מולותיהם
 וכו' ולעטס ראשון קסה דהיה לו לסמוך קרא לכל תעשון כן וכו'
 לקרא לעל אלהיכם על הכרים וכו' ולעטס אחרון קסה דקתי כי
 אם וכו' לשלמה על הכרים על הכרים וכו' וסאס אחרון קלה ממשש
 לכן לריך גם לעטס ראשון: א כחכ כרא"ס ג"ל דכ"י ישמעאל מודם
 סיהא אהרה למחוק השם דמלנו למירם סלא כיון למחוק דרך

שהוא מחובר לקרקע וכל המחומר לקרקע קרקע דמי שאני הכא
 דלמי ביה תפיסה די מחלה כמעט גרעין איז כלן סעטעו לשם
 פ"א דלכ"ל דכ"ע כולו אסור כיון דמחלה כעטו לשם פ"א:
 ר פיר"ש ביה גלית לי גבוה אית כתיב ללון לעלן ל"א ביה כריח בית
 הכסא לען כורה שוחה ועיין בערוך: ש פירוש שוארה שאלת
 היא דקרא על אשר עבדו עם הכרים וכו' וכלל אמר לא תעשון כן
 להי אלהיכם להקטיר על הכרים הכרים וכו' כאלר עבדו עם הכרים
 וכו' כי אם אל המקום וכו': ח פ"י דוקא כתיב אהין אהים ונחלתם וכו'

פירוש לתורת אלהים

דעם ארץ אשר יבחר יי וס אייער נאם וועט אוב דר
 וויילין פון א"ע אייערי שבטים ל"ים צו סאן זיין
 נאמן דארטין לשכנו תדרשו צו זיין רואונג זאל"ש איר
 פארשמיין ובאת שמה אונ דו זאל"ש אהין קו"ש:
 (ו) ויהבאתם שמה אונ איר זאל"ש אהין ברענגין עלותיכם

נאמן מן המקום ההוא פון דעם ארץ: (ד) לא תעשון כן
 איר זאל"ש אזוי גיט סאן צוא אייער נאם איר זאל"ש
 גיט מקמיר זיין צו נאם ב"ה אוף א"ע ערשער אזוי
 ווי די עובדי פוקבים וקולות זענן מקמיר צו זייערע
 עבודת פוקבים אוף א"ע ערשער: (ה) כי אם איר צוא

מצות

מצוה או תדער וואס ער באראף צו ברענגען זיין זיין
 אירן נדר וואס ער האט געזאגט איבער זיין נדרה זאל ער
 דעם שרשטן יום טוב וואס ער וועט עולה נבל זיין ברענגען
 אין בית המקדש אהין אונ דוא מצוה גיט אן ווען דאס ביה
 דמקדש איז געשטאנען:

(תלמי) לא תעשון פן להי אלהיכם. פון דעם פסק"א לערן מיר ארום
 אז מען פאר גיט אס מקוין קיין שים נאמן פון נאסס נעקען
 אונ אפילו מען מקטש אפ נאר איין ארת אין פון עבר אוף דער
 מצוה אונ די מצוה גיט אן אוף יעדער ארם אונ יעדער ציים
 (תלמי) ובאת שמה ויהבאתם שמה עלותיכם. דאס איז דוא

מעשרתיכם ואת תרומת
ידכם ונדריכם ונדבתים
בקרבים וצאנכם: ואכלתם
לפני יהוה אלהיכם ושמתם
משלח ידכם אתם ובתיכם אשר
ברכה יהוה אלהיך: לא תעשון
ככל אשר אנתנו עשים פה היום

מעשרתיכם ואת תרומת
ידכם ונדריכם ונדבתים
בקרבים וצאנכם: ואכלתם
לפני יהוה אלהיכם ושמתם
משלח ידכם אתם ובתיכם אשר
ברכה יהוה אלהיך: לא תעשון
ככל אשר אנתנו עשים פה היום

ת"א מפשיטת סלין קל: וכתב ס"א קל
קט כמות ל: לא תעשון עמם
קד קים :

בעל הטורים

לכתיב כתיב כתיב: (ה) אלתו עומים פה היום. כתיב כתיב היום כי פה היום נשאים (הארון) וכשתעבדו הירדן לא יסא אוחי:
בית יהודה רש"י

הדרשו. (ספרי) זה ב משכן סילה: (ו) ובחכים.
שלמים של ג חוכה: מעשרתיכם. מעשר כהמה ומעשר
שני לאכול לפניו ד מן החומה: תרומת ידכם. חלו
הכבורים שאלמר כהם (דברים כו) ולקה הכהן הטעם מדק:
ובכורות בקרבם. לחם לכהן הויקריבוס עש:
(ו) אשר ברכך ה'. (ספרי) לפי הנרחה ו הכא:
(ה) לא תעשון ככל אשר אנתנו עושים וגו'. מוסב
למעלה על כי אחס עובדים את הירדן וכו' כשתעבדו את
הירדן מיד ז ונתתים לחם להקריב כמה כל י"ד שנה של

איר קובעין ויה משכן שניה דם מיינס מען דעם משכן וום
אין געווען אין שילה: (ו) ונדבתים. מיינס מען ושלמים של
תי ריה: די שלמים וום מען מוז ויי מקריב ויין וידם זענן די
שלמים וום מען אין מקריב זעבעזעל: וצאנתיכם. מיינס
מען (קעשר) תקיה וקעשר זען לאכול לפניו מן החומה די
קעשר פון כהמות. אונדס צווייע מעשר פון כהמות וום
מען מוז ויי קעסן אינטייניג פון די מאהער וום ארוב
ירושלמים: ותרומת ידכם. ואנז הכבורים תרומת ידכם
מיינס מען בכורים די ערשט צייטיגע פירות וום מען דארף
בריינגען אין ירושלים, פו וום רופש מען בכורים תרומת
ידכם (שנאמר בהם) ווארום עם שטיים אין פסוק פייא בכורים
פירות פון דיין האנס: ונדבתים בקרבם. די בכורים פון
געבען צום פון אונד ער אין ויי מקריב פאר קרבנות אין ירושלים: (ז) ואשר בקרב ה'. מען מיינס (די) הפקדה הכהן
ווי הקב"ה הט דיה געבענשטש אונד זאלסט די קרבנות בריינגען. אין מען בייקער בריינגען מען פער קרבנות,
ארעמער בריינגען מען ווייניגער קרבנות: (ח) ולא תעשון ככל אשר אנתנו עושים וגו'. איר זאלט ניש טאן אין ארץ
ישראל און ווי מיר טוהען דא אין דר מדרך. זאגט רש"י
ניהער צו פריער צום פסוק וואס שטייט פריער כי אתם
את הירדן אז איר וועט אריגן גיין דעם ירדן ופיר כותרים
קרבנות אונד אפקה וכל יד שנה של כהוש (חלקו) דיא

שפתי חכמים

מעשר כמה מביא לירושלים כדי להקריב שם חלל מעשר שני למה
מביא לשם שפתי חכמים ומהרין כתיב למה למה וכו': ה ר"ל
דבורות בקרבם שמעט שהפירא מזהר על הכבורים להקריבם
וזה חוט שפתי חכמים ומהרין כתיב למה למה וכו': ה ר"ל
וכו': ו ר"ל אשר כרנך כאשר כרנך ויהא מושב על דרכים והנבונים
שים כדו להשיק לפי הנרחה חלל הנשאים חוכה אין כיה. להשיק
עליהם והמורה לדורות כן דלציי שמעט ודקא מי שפירך כיה: וזה
חוט דהא ככל ישראל איירי (י"ח) ו ר"ל לא תעשון ללא
האכלתם שנה וגו' דמתוך ליה קי' דמירי כעילה דלצי יהיה פו
לא תעשון כעילה ככל אשר אנתנו עושים פה כמתרגם ופ"א לפרט כן

המורה רק שנתכח השם במקום שאליו לפי כבודו או שנתכח שלא
מקומו מ"כ הוא מוחק את השם וכוחות הוא לשם מ"כ לרץ להסיר
כלל הכותח חנן מן הכוחות ולזכו חייב חלל כשתחת אוחי דרך
פשתה: אין שייך כלן אחרים משום וכו' תעלה ע"ד וכו' וכו'
לפי חת"ק כהא ומוטה לו כחלל: ב (כ"ח) ר"ל ולא כלל מקום
כפי שכתבת אסורות ונראה דלוי תרומת וצני מיתרת דהא די
כחמיו כי שם אל הכותב וכו' חלל דמירי כפי מקומות כירושלים
וגעילה דכתיב הרא"ש עומתמים: ב (כ"ח) פי' חלל של חוכה
ולשם שפתי חכמים לזכוק כמה חוט מקריב חלל דבר שיער ויעב
והכי דמירין כמעלה (דף) וכו' (דף קט): ד ר לומר כעלמא

פירוש להורות אלהים

רהען ויין זאמען דארטען: (ו) ואכלתם שם לפני יי
אלהיכם אונד איר זאלט דארטין עסקין פאר אייער
זאמ וישפחתם פון איר זאלט זיה פרייגען ככל מיט
אלעם אייער פאר קענע אהם ויהיכם איר מיט אייער
הוין גייניגך אשר ברכך נאה דער ברכה וואס דין
קאט הט דיה גיבענשטש: (ח) לא תעשון איר זאלט
גיש טאן ככל אזו וויא מיר טוען דא אצונג איש
איטליכר מענשש טוט וום אים גיפעלט [פיי טי']:

אייערי קרנן עולות ובחכים אונ אייער קרנן שלמים
ואת משולתיכם אונ אייער מעשר ואת תרומת ידכם אונ
דם ארץ הייבונג פון אייערי הענדר דאם מיינס מען
די ביפורים ונדריכם אונ אייערי קדרים ונדבותים אונ
אייערי נדבות ונכורות בקרבם אונ די ערשטלינג פון
אייערי רינדער וצאנכם אונ פון אייערי שאף זאלט
איר דאם געבן צו דעם פון ער זאל דאם מקריב
זיין דארטן וואגנאם ב"ה וועט אום קלויבין צו מאכן

איש כְּלִי־יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו: ַ כִּי לֹא־
 בָאתֶם עַד־עַתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאַל־
 הַנַּחְלָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיךְ נָתַן לָךְ:
 וְעִבְרַתֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן וּישְׁבַתֶם
 בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מְנַחֵל
 אֶתְכֶם וְהָיִיתָ לְכֶם מִכְּל־אֵיבֵיכֶם
 מִסְבִּיב וּישְׁבַתֶם־בְּמִטָּה: שְׁנֵי יָא וְהָיָה

גבר כל מן הקשר
 קדמוהי: א ארי לא
 אתיתון עד פגן לבית
 נחא ולאחסנא דין
 א ל ה ה יהב לך:
 ותעברון ית ירדנא
 ותיתבון בארעא דין
 אלהכון מחסן יתבון
 ויניח לבון מכל פעלי
 דבביכון מסחור מסחור
 ותיתבון לרחצון: יא ויהי

הוא"א היה כל על שר קום: יא ה' ה' ה' ה'
 ויניח קיש ויניח הקום מסחור: יא

רשב"ם (ח) איש כל הישר בעינו. כלומר שני שם סבדר או מקריבין במשכן המלללללללל ללללללל

בית יהודא

אוג מען קם זיא צופייילט (ובקבה לא מקריבו כל מה שאמם
 מקריבים מה היום בסממן שהיא נמסם (נפשיה) אויף אבמה
 זא"ש איר גיט מקריב זיין אוועלעך קרפלות וום איר זענט
 מקריב היינט דא אין משכן נוס' ער איר מיט אויף אונ אז
 געזאליבט געווארן (והא גיט ל' מקריב ב' תפארת ונפשות
 נדרים ונדבות) אין דעם משכן מען מען מקריב זיין תפארת
 אונ אשמות נדרים אונ נדבות (אבל בבמה אין קרב אלא
 היגדר (הנידר) אפר אויף אבמה סאר מען גיט מקריב זיין
 תפארת אונ אשמות נדר נדרים אונ נדבות (והא איש כל
 הישר געניין) דס מיינט מען יעדער מענטש נועם מקריב זיין
 וואס אים גיפעלט, דאס זענן די קרבנות נדרים ונדבות
 (שאמם מתנדבים על ידי ישיר מעניינס להביאם) גיט איר
 פריינגיט זיי אנד'ה זייל עס גיפעלט אויף צו פריינגען
 (ולא זיך יד'י ודקה) גיט זייל איר מיטם זיי פריינגען (אזתם
 מקריב זיין אוף אבמה: (ט) וכי לא כאתם. וזייל איר זענט
 שמהו. (כפ' צדיק) פיו אויט, ביו נאך די פירצעהן יאר זענט
 מען שילח (תקהו ו' ורשלים) נצ"ה מיינט מען ורשלים:
 זיין דעם ירדן אונ איר נועם זיין דעם ירדן (שחלקיקין
 ואת שבטם) אונ יעדער יוד נועם דעקענען זיין חלק אונ זיין
 גבוש' וחלוק וסגורה פן גוים אשר הניח ה' לצאתם עם את
 נועם זיא צופייילן אונ איר נועם זיין ורהיג פון דיא פעקער
 מיט זיי פרגבן די יודין (ואין) זי אלא בכי' (ור' ד) אז נאר
 נועם זיין דר ארם וואס הקב"ה נועם אים אויפ'־
 שפתי חכמים

רש"י
 כנוס וחלוק ובמה לא תקריבו כל מה שאתם מקריבים מה
 היום במשכן שהוא עומק וממנו והוא כשר להקריב בו
 העולות והאמנות נדרים ונדבות אבל במה אין קרב אלא
 הנידר והנידר והוא חוט כל הישר בעינו נדרים ונדבות
 שאמם מתנדבים ע"י שטר בעינינו להביאם ולא ע"י חובה
 אותם מקריבו במה (ונחה קום): (ט) כי לא באתם:
 (ספרי) כל אותן ח י"ד שנה: ער עתה. כמו ש' עדיין:
 אל המנוחה. (ונחיס קום) זו שילה: הנחלה. זו
 ירושלים: (ו) ועברתם את הירדן וישבתם בארץ.
 שתחלקוה ויחל כל אחד מכיר את הלקו יואת בכטו: והניח
 לכם. לאחר כנוס וחלוק ומנוחה (שופטים ג) מן הגויס
 אשר הניח ה' לגמות עם את ישראל ואין זו אלא בימי דוד.
 אז: (יא) והיה המקום וגו'. כנו לכם בית הנמורה
 מקריבו בפיקוס די קרבנות נדרים אונ נדבות מענטס איר
 גיט געקומן (כל איהו י"ד שנה) די גאנצע פירצעהן יאר: ער
 איר גיט געקומן ואל המנוחה צו די ורהיג וזו שילה מיינט
 (ו) ועברתם את הירדן וישבתם בארץ. אז איר נועם אריבער
 איר נועם די לאנד צופייילן ויהא כל אהר כפיר את חלקו
 לשבט (הגויס לבם) אונ הקב"ה נועם אויף מאכען ורהען (ואת
 ישראל) נאכדעם נוי איר נועם די לאנד איין געמען אונ איר
 וואס הקב"ה האט זיי געלאזען אין ארץ ישראל ער זאל
 גענוען אין די צייט פון דוד (אז) באמאטן: (יאו) והיה המקום
 דעת זקנים סבעלי התיספות
 (ט) אל המנוחה. שניה הקב"ה לכם ואל הנחלה שתעברו
 את הירדן:

זכיתם שלמים על חובה והואל ופרט כל און ובמה לא תקריבו כל מה שאמם מקריבים מה היום במשכן הוא עומק וממנו והוא כשר להקריב בו העולות והאמנות נדרים ונדבות אבל במה אין קרב אלא הנידר והנידר והוא חוט כל הישר בעינו נדרים ונדבות שאמם מתנדבים ע"י שטר בעינינו להביאם ולא ע"י חובה אותם מקריבו במה (ונחה קום): (ט) כי לא באתם: (ספרי) כל אותן ח י"ד שנה: ער עתה. כמו ש' עדיין: אל המנוחה. (ונחיס קום) זו שילה: הנחלה. זו ירושלים: (ו) ועברתם את הירדן וישבתם בארץ. שתחלקוה ויחל כל אחד מכיר את הלקו יואת בכטו: והניח לכם. לאחר כנוס וחלוק ומנוחה (שופטים ג) מן הגויס אשר הניח ה' לגמות עם את ישראל ואין זו אלא בימי דוד. אז: (יא) והיה המקום וגו'. כנו לכם בית הנמורה מקריבו בפיקוס די קרבנות נדרים אונ נדבות מענטס איר גיט געקומן (כל איהו י"ד שנה) די גאנצע פירצעהן יאר: ער איר גיט געקומן ואל המנוחה צו די ורהיג וזו שילה מיינט (ו) ועברתם את הירדן וישבתם בארץ. אז איר נועם אריבער איר נועם די לאנד צופייילן ויהא כל אהר כפיר את חלקו לשבט (הגויס לבם) אונ הקב"ה נועם אויף מאכען ורהען (ואת ישראל) נאכדעם נוי איר נועם די לאנד איין געמען אונ איר וואס הקב"ה האט זיי געלאזען אין ארץ ישראל ער זאל גענוען אין די צייט פון דוד (אז) באמאטן: (יאו) והיה המקום דעת זקנים סבעלי התיספות (ט) אל המנוחה. שניה הקב"ה לכם ואל הנחלה שתעברו את הירדן:

זא איר נועם איפך פארן דעם ירדן וישבתם בארץ אונ
 איר נועם זיה פאנעצן אין דעם לאנד אשר זי וום
 גאט איינער גאט נועם סאכן ארצן צו אייך והייתם אונ
 גאט ב"ה נועם אייך לאון ורהען פון אלע איינערע
 פיינד וום זענען ארום אויף וישבתם אונ איר נועם
 זיצען זיך ערלך: (יאו) והיה אונ עם נועם זיין הקיום
 דס ארם נוס איינער גאט נועם אים אוס דר וזיילן צו
 באכען

(ט) כי לא באתם ויהא המנוחה אונ צו דעם ארץ אונ איר
 נאך גיט נקומן אל המנוחה צו דעם רואונג דס איר
 משכן שילה ואל הנחלה אונ צו דעם ארץ דאס איר
 ירושלים אשר נוס גאט זיין גאט גיט צו דיר אפך
 אז איר נועם זון איינגעמען אונ צו מיינ'ן דס לאנד
 ארץ ישראל סארט איר שוין אפליד נדרים ונדבות
 און גיט מקריב זיין אוף איין קבה: (ו) ויביתם אונ

הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
בּוֹ לִשְׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם שְׁמַתְבִּיאוּ אֶת
כָּל־אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם
עוֹלְתֵיכֶם וּבְחִיכֶם מֵעֲשֻׂרְתֵיכֶם
וּתְרַמַּת יַדְכֶם וְכֹל מִבְּחַר נְדָרֵיכֶם
אֲשֶׁר תִּדְרוּ לַיהוָה: יב וְשִׁמַּחְתֶּם
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אַתֶּם וּבְנֵיכֶם

אתרא די יתרגי יי
 אלהכון בה לאשראה
 שכנתה תפון לתפון
 פיתון ית פל די אנא
 מפקד יתכון עלותכון
 ונכסת קוד שיכון
 מעשורתכון ואפישות
 ידכון וכל שפר נדריכון
 די תדרון קדם יי
 יב ותתדרון קדם יי
 אלהכון אתון ובניכון

ת"א עמך כיוצא בו :

בעל המורים

(יא) לשון שמו עם שמה. רמז לשני מחולות אחת לקדשי הקדשים וזאת לקדשים קלים: (יג) עלתך ככל מקום אשר תראה. ס"ת הכרמל.

בית יהודא

רש"י

כירושלים וכן הוא אומר כבוד (שמואל ב ז) ויהי כי יסב
 המלך בביתו וה' הניח לו מכל אויביו מסביב ויאמר המלך
 אל נתן הכהן ראה נא אנכי ושב בבית ארוסי וחרון ה' יושב
 בתוך הירועה: שמה הביאו וגו'. למעלה כ אמור לפניך
 שילה וכלן אמור לפניך ירושלים ולכך חזקו הכתוב ליתן
 היתר בין זו לזו משחרבה שילה וכלו לזו ולתרכה טוב
 וכלו לנכסעון היו הכמות מותרות עד שנלאו לירושלים:
 מבחר נדריכם. מלמד שיביאו מן המוכחר:

דעוויילן. צו קופן אהין אונ צו פריינגן דארטן קרבנות
 ובנו לבם בית הבחירה בירושלים זאלט איר פארהען אבית
 המקדש אין ירושלים וכן הוא אומר בדרד) אונ אזוי זאגט
 דר פסוק ביי דוד המלך ויהי פי יושב המלך בביתו) ווען דר
 מלך דוד איז געווען אין ניון יושב נה' הניח לו ככל
 אויביו מסביב) אונ הקב"ה הט אים געטאקט רהויג פון זיינע
 אלע פיינד ווס זענן געווען ארום אים וניאכר המלך אי נהין
 דער מלך דוד הט געזאגט צו נתן ראה אנכי יושב בבית
 ארוסי וחרון ה' יושב בתוך הירועה) זעה נאר אוך זיין וויאזען
 אין אשכול נוס אין געבוים פון סענענבויער אונ דער ארון
 רש"י עם אין דאך פריער געשריבן ואין פסוק וזו נהבאתם
 שמועטס דר פסוק ווען דר משלן וועט זיין אין שי"ה זאל מען
 ירושלים) אונ דא שמועטס דער פסוק ווען דער בית המקדש
 ירושלים וילך חלקם התרוב) דריבער הט דער פסוק זיי
 זאל מען אלע קרבנות פריינגן (ליפת התיר) גין וז' לזון פון די
 און אכער אים געווארן פון יודין זענן געקופן אין גוב
 נוב האט מען גיט געקענט מקריב זיין קרבנות אויף כמות,
 שיחו והדקה ניב גיזא גנבטון ווען נוב איז תרב געווארן
 מען געקענט מקריב זיין קרבנות אויף כמות (ער שקאו
 אומגעבט דעם בית המקדש אין ירושלים) ומבחר נדריכם.
 שפתי חכמים

אין אין אנגעצאלט פון פלאכטעס: זשקה תביאו וגו'. הארס
 ענפערט רש"י (ולפעלה אמור לענין שילת) פריער
 מען אלע קרבנות פריינגען אין שי"ה ופאר אמור לענין
 צושיילט אונ הט געשריבן ביי שי"ה פגעוונער אונ ביזא
 אוף דעם ארט נוס הקב"ה וועט אום דעוויילן.
 וועט נוס שילת וועט תרב ווערען ביי דער משלן וועט אויף
 קבנות אוף פחות וסחחרה שילה וכאן לגוב) פון די צייט
 זיי געקענט מקריב זיין קרבנות אוף כמות. אכער אין
 וי"ה אין גוב איז אויפגעשטעלט געווארן דר משלן ועיין
 זענן געקופען אין גבעון (דקי הכמות ביהרות) הט
 פון יודין זענן געקופען אין גבעון (דקי הכמות ביהרות) הט
 זענן געקופען אין גבעון (דקי הכמות ביהרות) הט
 זענן געקופען אין גבעון (דקי הכמות ביהרות) הט

אין אין אנגעצאלט פון פלאכטעס: זשקה תביאו וגו'. הארס
 ענפערט רש"י (ולפעלה אמור לענין שילת) פריער
 מען אלע קרבנות פריינגען אין שי"ה ופאר אמור לענין
 צושיילט אונ הט געשריבן ביי שי"ה פגעוונער אונ ביזא
 אוף דעם ארט נוס הקב"ה וועט אום דעוויילן.
 וועט נוס שילת וועט תרב ווערען ביי דער משלן וועט אויף
 קבנות אוף פחות וסחחרה שילה וכאן לגוב) פון די צייט
 זיי געקענט מקריב זיין קרבנות אוף כמות. אכער אין
 וי"ה אין גוב איז אויפגעשטעלט געווארן דר משלן ועיין
 זענן געקופען אין גבעון (דקי הכמות ביהרות) הט
 פון יודין זענן געקופען אין גבעון (דקי הכמות ביהרות) הט
 זענן געקופען אין גבעון (דקי הכמות ביהרות) הט
 זענן געקופען אין גבעון (דקי הכמות ביהרות) הט

שפתי חכמים

וחלקה ועוד מדכתיב מחמול חתם ולא כתיב נותן ש"מ לחסר ויבטס
 מיירי: כ ר"ל והרי כתיב לפני ויבטס שמה וגומר ומתכן למעלה
 כו: ל דקדק שנלא לטוב היו הכמות מותרות וכשנלא לטוב פרו

ענו שכמו וחלקו דקדק לכן לא מקרי ישיבה כיון שלא הכיר כל
 אחד מקום ישיבתו שישאר כה למשקע והכי אמרין כפשת כי תבא
 וירשם וישתם כה שלא נחמיים ככיסורים עד אחר שכנסה

פירוש לתורת אלהים

מאכען ריהען זיין נאמען דארטן זשקה תביאו אהין
 זאלט איר פריינגען אה אלץ ונאם איר נביים איה
 שילתיכם אייערע קרבן עולות וזבחים אונ אייערע
 קרבן שלמים מעשולתיכם אייערע מעשורות ותרופת
 ידכם דם איז בפורים וכל אונ אלע אייערע פעסעסע
 משלי

מאכען ריהען זיין נאמען דארטן זשקה תביאו אהין
 זאלט איר פריינגען אה אלץ ונאם איר נביים איה
 שילתיכם אייערע קרבן עולות וזבחים אונ אייערע
 קרבן שלמים מעשולתיכם אייערע מעשורות ותרופת
 ידכם דם איז בפורים וכל אונ אלע אייערע פעסעסע
 משלי

עוב ושלחם נה' ונחמי כיון אז לז חלק ונחמיה. דארטן מיר
 וויסען ערשטנס פון נוס הט הקב"ה גיט גיבען אהלך
 אין ארץ ישראל צו די לז'ים, אונ נוס פר אשמה הט דר
 ישקאל מיט דעם לז'י נאר דר ענין איז למשול אנכיר הט
 אקאה' גענארפט פארין אויטיין וועט דורך אכרר. אוף
 צו אהין אין אכרר מוז מען אלץ מיט געסן פון דעהיים.

עוב ושלחם נה' ונחמי כיון אז לז חלק ונחמיה. דארטן מיר
 וויסען ערשטנס פון נוס הט הקב"ה גיט גיבען אהלך
 אין ארץ ישראל צו די לז'ים, אונ נוס פר אשמה הט דר
 ישקאל מיט דעם לז'י נאר דר ענין איז למשול אנכיר הט
 אקאה' גענארפט פארין אויטיין וועט דורך אכרר. אוף
 צו אהין אין אכרר מוז מען אלץ מיט געסן פון דעהיים.

וּבְנֵיתִיכֶם וְעַבְדֵיכֶם וְאִמְהַתִּיכֶם
וְהִלְוֵי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיכֶם כִּי אֵין לָו
חֶלֶק וּנְחִלָה אֶתְכֶם: י' הַשְּׂמֹר לְךָ
פִּן תַּעֲלֶה עִלְתֶּיךָ בְּכָל־מְקוֹם אֲשֶׁר
תֵּרְאֶה: י"ב אִם־בְּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר
יְהוָה בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ שֵׁם תַּעֲלֶה
עֲלֵתֶיךָ וְשֵׁם תַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר אָנֹכִי

וּבְנֵי תִיכוֹן וְעַבְדֵיכוֹן
וְאִמְהַתִּיכוֹן וְהִלְוֵי אֲשֶׁר
בְּשַׁעְרֵיכוֹן אֲדִי לֵית לְה
חֶלֶק וְאִמְהַתִּיכוֹן עִמְכוֹן:
י' אֶסְמַר לְךָ דִּי־לְמַא
תַּסַּק עֲלֵתֶיךָ בְּכָל אֶתְרַא
דִּי תִחַוּ: י"ב אִלְתֶּן
בְּאַתְרַא דִּי יִתְרַעֵי וְי
בְּחַד מִן שְׁבָטֵיךָ תַמְן
תַּסַּק עֲלֵתֶיךָ וְתַמְן
תַּעֲבֹד כָּל דִּי אָנֹכִי
תוֹרָא אֶסְמַר לְךָ אִמְהַתִּיכוֹן עִמְכוֹן
כִּי־תִחַוּ לֹא וְאִמְהַתִּיכוֹן עִמְכוֹן

בעל המורים

כל . בנימין אליהו כמו אליהו שיעלה עולות כהר הכרמל: (יד) שנטף. בני שנטפ יהודה: עט תעלה. ל"ח חטט כ' דברים אדם בית יהודא רש"י

אונן מען דארף בריינגן קרננות פון די בעסעסע בקמחט :
(יג) והשמר לך . זאנט רש"י ליתן לא תעשה על הדבר
אוב מען וועט בריינגן אקרבן אוף איין אקרב ארט גיט אין
מישקן אדר גיט אין בית המקדש נעטן ווי וועלן זיין וועט
אין קנין מלכות: ובכל מקום אשר תראה . אוף יעדער ארט
וואס דו וועסט זעהן ווס וועט דיר נישעלן (אשר יראה
בכל מקום) ווס וועט איינטיגן אין זיין הארצן דו זאמסט אויף
מקריב על פי גביא) אדר או אנביא וועט זאגט מען זאל איה
אלהי ביה המקדש) ווי דער גביא איהו ווס מקריב זענען
אקרבן אויף דעם בארג כרמל: (יד) ובאחד שבטיו . בייא
לאנד פון שבת בנימין איז געשטאנען דר בית המקדש .
דאך דר פסק דער בית המקדש וועט זיין אויסדערוויילט פון
גליון בארונה היבטי) ווען דוד המלך האט געקויפט דעם פלאץ
צוואקן גענומען דס געזעט פון אלע שבטים . האבען אלע

(יג) השמר לך . (ספרי) ליתן לא תעשה מ על הדבר
בכל מקום אשר תראה . אשר יעלה בלכך אבל אתה
מקריב ע"פ נביא ז בנין אליהו ביה הכרמל: (יד) באחד
שבטיו . בחלקו של בנימין ו למעלה הוא חומר מכל
שבטים ע הא כולד כשקנה לוד את הכורן מחרונה היבטי
גכה הוזה מכל השבטים ומ"מ הכורן בחלקו של בנימין היה:

שפתי חכמים

לואיכס לפי שהשמן חוקט עובד לך אסורות: מ רזי וכרי נעיל
כתיב ענה ונתנו משיב: דוקא ענה ולא חקוק אחר ולמה ליה
עד שמר לך ומחר ליתן לא תעשה על: ג רזל למה כתיב
אשר תראה לא הלל רק בכל מקום ומחר ללמד דוקא בחקוק
אשר תראה לא מקריב אבל מקריב אתה על פי נביא וכי: מ כתב
הלא"ס היינו למד עירושלים בחמלקה לשבטים ונפלה בחלקו של
בנימין אבל למד ירושלים לא בחמלקה לשבטים לל כאלה שנטף

פירוש לתורת אלהים

אויף אלע ערטר ווס עס וועט אוף גיין אויף זיין
הארצן מאקסטו גיט מקריב זיין דארט קרבנות:
(יד) כי אם פסקו נאר אוף דעם ארט ווס זאנט וועט
אוס דערוויילן אוף איין ביהמ"ק ביי איינעם פון
איינע שבטים שם תעלה דארטן: אלקסטו אויף
בריינגן זיינע עולות ושם אונ דארטן זאלסטו קאן

משלי יהודא

בארץ קאבין עסין וועט ער גיט וועלן קאבן נאר אקליינעס
טעפ"ה פאר זיך, האט דר גביר געזאגט צו זיין מלכות ווען
דו וועסט פאקין די גלים אין די פור זאלסטו אריין אייגן
די געעסעטע טעפ, אז ער וועט קאבין עסין, וועט ער מוזען
קאבען אין די גרויסע טעפ, אפיסל עסין אין ארויסזען
טאט קען מען גיט קאבין, וועט ער מוזען קאבן אפיסל טאט,
וועלן אלע האבן צו עסין, דס זעלבנעטע איז געווען ב' די
יזרין, הקבני האט געזאגט ווען יזרין וועלן זיין אין ארץ
זאל זיין קבני אין די צייט, ווערעט אין דר צייט, סאמער
הימטל

דברים יב ראה

אונקלוס

מִצִּינָה: מִרְקָב בְּכָל־אוֹתֵי נִפְשֶׁךָ תִּזְבַּח | וְאִכְלֵת בָּשָׂר בְּבִרְכַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | אֲשֶׁר נָתַתָּה בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ הַטְּמֵא

מִפְקָדֶיךָ: מוֹ דְהוּד בְּכָל רַעִיּוֹת נִפְשֶׁךָ תִּפְדֹּם וְתִיכּוֹל בְּשֵׂרָא בְּבִרְכַתֵּהּ דִּי אֱלֹהֶיךָ דִּי יְהִיב לָךְ בְּכָל קַרְוִיךָ מִסְּאָבָא

רשבים תו"א רק בכל כבודו מן כל המזבח אל :

(ט) בכל אור נשך . כבולו שאין שם פסוק להקריב שם תאכל ולוין בכל שערך : אשר נתן לך גבי עולת ראייה וחיבתו דתן מן שיש לו חולין מרובין מניח עולת מרובים וכו' חונת ואלתה כפר חונת דהיינו עולה ואלתה כפר דהיינו שלמים הכל הרכה לפי כרבת ה' אלהיך אשר נתן לך :

בית יהודה

בנימין יהיה פון דעסמונען איז דר פלאץ געווען אין דעם חלק לארד ווס געהער צום שבט בנימין: (טו) ורק בקי את נפשה וגויו . פרענט רש"י (במה הקרב סדרה) פון וועלכע פלייש שמועסט דר פסוק (אם בקישר סנה) אויב דר פסוק שמועסט ווס איינער ווייל עסן פלייש איז ער ווייל (ההקדמה) דעם ביא הקבת אמורים) מען זאל אים פתור ויין צו עסן די פלייש מען זאל גיט בארן מקריב ויין אקרפן שלמים און מקריב ויין די חלב און דעם מנחת (הרי הוא אכיל בקסום אירו) דער דין איז שוין געואנט געווארן אויף איין אגוד ארץ . עס שטייט אין פסוק (כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך)

רש"י

(טו) רק בכל אור נפשך . כמה הכתוב מדבר אם בכשר תאור להמירה להם בלא הקרבת אימורים (חולין זו) הכי הוא חומר ממקום אחר כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך וגו' ואמרת אוכלה כשר וגו' כמה זה מדבר בקדשים שנפל בהם מום שפדו ויחלנו בכל מקום יכול יפדו על מום עובר כס ח"ל רק: היתוב ואכלה . (כבודות עני יכמות עני) חין לך כהם היתר גינה וחלנו צו אלא אכילה ע"י זכחה: הַטְּמֵא והמהור . לפי שכאלו מכה קדשים שנאמ' בהם (ויקרא) ז) והכשר אשר יגע בכל עמאל לא יחלל הוהרך להמיר בו

ווען ארבע וועט דערברוישטען דיין נרענגען ורו וועסט עסן פלייש , מענטשו עסן פלייש , אין דערקיים און דו דארפסט גיט פריינגען די בהמה אין וירושלים צום משכן מען זאל ויא פריער מקריב ויין שלמים (במה זה כדבר) ביא וועלכע פלייש שמועסט דר פסוק (בקרשים שנפך בהם כהם) ביא אקרפן וואס אין אים איז געפונען געווארען אפעלער (ישערו ויאמרו בקל מקום) מען מעג דעם קרבן אויסלייזן זיינע געלט , פו דר געלט קויפט מען איין אגוד קרבן און דעם קרבן ווס האם דעם פעלער מען זעכט מען אונטן מען ויין פלייש און וועלכן ארץ מען וויל (כולו יפדו על מום עובר) איך וואלט מיינען אפילו דר קרבן האט געקויפטן אפעלער ווס דער פעלער וועט אונטעקנין מעג מען אים אוסברוישען און געלט פריער איידער דער פעלער גייט אונטן תלמיד ליפר בקי זאגט דער פסוק רק . און וואו עס שטייט דר קוארט דן , נאר , קומט ווייניגער צו מאכן פון פריער , גיט פו ארבע פעלערע מעג מען וויברוישען וועלכע ווייל דיא בהמה איז פריער געווען הייליג פו אקרפן (השמיט בהם ויהי אשר יגע בקל משה לא יאכל) און פו קרבנות זאגט די תורה אויב די פלייש פון קרבן וועט אבריען וואך וואס איז קטא פאר מען גיט עסן די פלייש , וואלפען כור מיינען אויב דיא פלייש פון דעם אויסגעלייזטן קרבן האט אנגעווישן אסאך פאר מען גיט עסן די פלייש (הויכעך חמיר בי שפאס ופחיר איקליו בקצרה אחת) בארף די תורה זאגען אז אסאך מיט אסאך

שפתי חכמים

לשכנו לפתני כמו ולשכנו והוא דבור כמיס ולוין פי חלול וואס יבחר דלעל מיירי כבית עולמים וליכ קשה רבי ספי : פ פי אפי' אם געל כו פוט דולוי יכיל ויפד איתו מיד כשיפל כו המוט לעפי שפוט להחפלות ויחלל כחוס זה ח"ל רק דלל חפין ורקון

פירוש להורות אלהים

אלץ ווס איך האב דיה גיקאמין: (טו) רק בקי לאר מיט אלע גלוסטיקייט פון דיין לעבין תזבח מענטשו שבעמין און עסין דאם פלייש בדרפת נאה דעם בענטשאנג פון גאט דיין גאט אשר נתן לך ווס ער האט

משלי יהודה

הימיל , ווארום דעם פלי האבן נאר געהאט די ליים , ווי דער מדרש זאגט אויף דעם פסוק הזה ציון ה' אל יראיו , די אויב פון הקב"ה קוקט אויף די מענטשן ווס האבן מורא פו אים , דס וועגן די ליים . אויב דר שבט לוי וועט האבן אהלק פערדרין אין ארץ ישראל וועלען זיי צויען די פרכה נאר פו וף אליין , דריבער האט הקב"ה צו די ליים קיין חלק גיקעבען , זיינע חלק דס איז די פגשאר און די תרופה זאל ויין פארשפרייט איבער גאנץ ארץ ישראל , וועלען זיי מוויין באקאן די ליים , און ווען עס איז פו זיי אשפחה דארפן זיי ווען צו די שפחה דעם פלי אויך :

מצות השם (חמא) רק בקי את נפשה וגו' . פון דעם פסוק לערנען אינגערע חכמים צוים אז עס איז אין מצוה אז דיא קדשים וואס זיא האבען איין פעלער זאל מען אים לייזען און מען זאל זיין זעין און פאר דעם געלד וואס מען גיט פאר איר זאל מען קייפען איין אגודע קרבן וואס עס האט נאר גישט קיין פעלער :

בריינגען די פרקה פו אלע יודין . דריבער בארף יענדער פו פארשפרייט איבער גאנץ ארץ ישראל , וועלען זיי מוויין באקאן די ליים , און ווען עס איז פו זיי אשפחה דארפן זיי ווען צו די שפחה דעם פלי אויך :

וְהִמְתּוֹר יִאכְלֶנּוּ כַצְבֵי וּכְאֵילִ: מִן רֶק
 הָדָם לֹא תֵאכְלוּ עַל־הָאָרֶץ
 תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַמַּיִם: יִי לֹא־תוֹכֵל לֵאכֹל
 בְּשַׁעֲרֵיךָ מֵעֵשֶׂר דְּגַנְךָ וְתִירֹשֶׁךָ

וְדִכְיָ יִכְלֶנּה כַּבְּשָׂר
 מִבְּיָא וְאֵילָא: מִן לְחֹדֶד
 דְּמָא לֹא תִיכְלוּן עַל
 אֶרְעָא תִשְׁדַּנְה כַּמַּיָּא:
 יִי לִית לָךְ רִשׁוֹ לְמִיכַר
 בְּקַרְוִיךָ מֵעֵשֶׂר עֲבוּרֶךָ

הו"א מלי כבודתו לו: על הארץ פהים
 שוב כי הולך לו לה: לא הולך
 פסוקי ה' לו יבנות על שו מלפניו מו מנות יו
 יע נחמים כס: דגך גיטין מו מנות לו הולין קב שעילי מו:

כית יהודא

מעגען עסן פון איין שטוב די פלייש פון דעם אויסגעלייזטן
 קרבן, אפילו די פלייש איז טמא געווארן פון דעם טמא:
 ובצבי וקאילו. אזו וויא אטמא מעג עסן די פלייש פון
 אהערש אונ פון אסארנע ושאין קרבן פאה פהים ווארונ פון
 אהערש אונ אסארנע איז מען גוט מקריב אקרבן, אזו
 מעג אטמא עסן די פלייש פון דעם אויסגעלייזטן קרבן:
 ובצבי וקאילו. צו נוס גלייבט די הורה דעם אויסגעלייזטן
 קרבן צו אהערש אונ אסארנע ונלפסין פון הורע ויהיחיים
 ונהקיהו פוע זאך גיט דארפן נעבן צוהן פון דעם אויפן
 געלייזטן קרבן דעם פארערשטן פום אונ די באקן אונ דעם
 מאגען אזוי ווי מען דארף דס גוט נעבן פון אהערש אונ
 אסארנע: (מז) ויבך הים לא האכילו. מישה זאגט צו די יודין

שטמא וטהור לכולין ק כקברה אחת: כצבי וכאיל.
 שאין קרבן כל מוח: כצבי וכאיל. ר לפטורן מן הורוע
 והלהיים והקובה: (עו) רק הדם לא האכלו. אף ע"פ
 שאמרו שאין לך בו ש זריקת דם בזמנו לא תאכלנו:
 תושפכנו במים. לומר לך שאין ת לרדך כסוי. ד"א הרי
 הוא כמים לא להכשיר את הורעים (ספרי הולין עז):
 (יו) לא תוכל. כל הכתיב ליתן לא תעשה ב על הדבר:
 לא תוכל. רבי יהושע בן קרחה אומר יכול אתה אכל
 לך רשאי כיואל בו (יהושע עו) ואת היכוסו ושכי ירושלים
 איז כל בו יהודה להורעים וכלים היו אלא שאין רשאים
 לפי שכרת להם אכרסה בזית כשלקה מהם מערת המכפלה

רש"י

ואף על פי שאמרתי שאין לך בו זריקת דם בכיבה אפילו איך
 אויסגעלייזטן קרבן אויף דעם מוח. פון דעספונענן (לא האכלנו)
 אסארנע אונ פון נאך תיות אונ עופות נוס מען מעג עסן
 עסן: ותשפכנו במים. די בלוט פון דעם אויסגעלייזטן קרבן
 פסקו זאגט דיר מען דארף גיט פערקערט בלוט (דבר אחר)
 איז ווי נואם אונ אויב די בלוט נעמט ארויסגעטאן ווערן אויף
 די פירות אונקלעך אונקלעך זיי ווערן טמא: (יו) ולא תוכלו.
 דר פסוק קומט זאגן אז מען וועט עסן די אלע זאכן אוסער
 וירושלים וועט מען עובר זיין אויף אלעו אונ עס וועט קומען
 מיקת: ולא תוכלו. רבי יהושע בן קרחה זאגט (יכול אהיה)
 סארקט גיט (כיצא בו) אזוי אונקלעך אונ דארף דר פסוק ואת
 נוס האמן בעוואנט אין וירושלים האבען די יודין גיט געקענט
 שאין רשאי: נאר זיי האבן גיט געסארט (פי שפרת להם
 הם געקענט ביי זיי די קמרת המכפלה האט ער זיי צוגעזאגט
 שפתי חכמים

האב דיר געזאגט מען זאל גוט שפירן די בלוט פון דעם
 פון דעספונענן ויער פלייש. פון דעספונענן ויער בלוט פאר מען גיט
 פסקו זאגט דיר מען דארף גיט פערקערט בלוט (דבר אחר)
 איז ווי נואם אונ אויב די בלוט נעמט ארויסגעטאן ווערן אויף
 די פירות אונקלעך אונקלעך זיי ווערן טמא: (יו) ולא תוכלו.
 דר פסוק קומט זאגן אז מען וועט עסן די אלע זאכן אוסער
 וירושלים וועט מען עובר זיין אויף אלעו אונ עס וועט קומען
 מיקת: ולא תוכלו. רבי יהושע בן קרחה זאגט (יכול אהיה)
 סארקט גיט (כיצא בו) אזוי אונקלעך אונ דארף דר פסוק ואת
 נוס האמן בעוואנט אין וירושלים האבען די יודין גיט געקענט
 שאין רשאי: נאר זיי האבן גיט געסארט (פי שפרת להם
 הם געקענט ביי זיי די קמרת המכפלה האט ער זיי צוגעזאגט
 שפתי חכמים

על ידי זכיחה: כ פ"י אע"פ שהכיר שהוא שאלו אותו הטעור
 דהכיר נגט בו הטעם שהרי גם הוא אוכל עמו כקברה אחת כדילפי
 רזל מקרא דכתיב ככרסה שלא תהיה כן תאכלנו הטעם והטעור יהו
 דמירי ככשולי המוקדשים כדליתא ספרי בשוחט. ככת הר"ם
 אלו ים. לתמוע דרש"י ז"ל שהכיר הקרא והכשר אשר יגע בכל
 עמו וגי' לתמוע מזה על הטעור שזאל כשר כשולי המוקדשים אף
 כשהטעם נגט בו והיה לו להכיר הקרא בכל קודם לא תגע אהרס
 שלא יאכל טעם קדשים ולפיכך הולך הקרא לומר שהטעם זאלנו
 וגי' ומתוך שזאל קרא בכל קדש לא תגע לא משהתע כהדיא שלא
 יאכל טעם קדשים אלא מנודר: רזל לן הכיר רש"י הקרא והכשר
 אשר יגע בכל טעם ולומר על טעור שזאל כשר כשולי המוקדשים אף
 כשולי המוקדשים ז"ל דוכותה רש"י הוא דשקר קרא הוא כל
 הולך לטור שזאל כשר טעם דלם לא כן נלשוק קרא שטעור וכל
 לאטל דהא ק"ו כוח חם טעם יכול לאטל כ"ס טעור אלא ע"כ עיקר
 קרא כל לתמוע על הטעור שזאל כשר טעם כדפרישית: ר פ"י ומה'
 פסוק מן התמוע כתיב וזאל שפן פורין שפן אלא כל מהי קרבן
 כמו שזרס חמר זכ: ש פ"י והיה עולה על הדעת שלא נאכר הדם
 אלא כדי שיהא נזק ע"ג המזבח קמ"ל ויש לתמוע ל"ל לז"י קרא

חיונו ליה מפרשת אחרי מות דכתיב אשר יאכל כל דם וגו' שאל
 לנחמ' דמי' דחולין וכפרש"י שם ושאל יל כתיב כהני' וכתוב
 כהני' וכו' כן כתב הר"ם וכן חרין לעיל כפרשת אחרי מות וז"ל דאי'
 מהתם ה"א כיון שהיו תמימים והיה דמם ראוי לגב מונח בשפת
 שחיטה אף שהם חולין מ"ה חזרה דתמחא מה שאין כן כששולי
 המוקדשים מ"ה אלושיה קרא לאכורו ועיין לעיל כפי' אחרי מות מה
 שכתבתי: ת לפי שמתמה אותו לגב ואלו ה"א מה לא ואלו כריכי
 כשוי אף כמותו וז לריכה כשוי לכן לרדך למחנך חשפטו כמים כלומר
 שאין לרדך כסוי. הר"ם. ע"ל דה"א דכל כמותה דהי' מידי ככשוי
 דהא כמותה כללם ה"א ודס מיה לרדך כסוי ה"א כמותה קמ"ל
 על הארץ חשפטו כמים מהם מיה מיה און לרדך כסוי אף דס פסול'
 המוקדשים ומיניה ילפינן ללל כמותה שאין דמה לרדך כסוי וכן הוא
 כהדיא כפר כסוי דהס (קף ע"ג) ש פ"י ע"ג: א דלשעט ראשון הוא
 מיה ל"ל לא לתמוע אלא על הארץ חשפטו ומי' לא תמזיל' דימנו ללל
 כסוי כמי' לרדך טעם אחר וזל לשעט אחרון למדיה חסם
 גמי הכשר ורשעים חסם לו כנחתי מ"ה לרבינו חנני' נס לשעט ראשון:
 ב כתיב ה"א"ס מפני שלא חזיר דמות לא תעשה אכל הארץ לומר כל
 כ"י וכו' ודוכותיו לומר שזאל ע"ד רמו בלכד אכל עיקר ה"א הוא

פירוש לתורת אלהים

אזו וויא וואקסר: (יו) לא תוכל דו מארקס גיט געסן
 אין דיניי שפעט דעם מעשך פון דיין קארן אונ פון
 מצות השם

(מז) ויבך הים נאר דאם בלוט זאלט איר גיט געסן
 על הארץ אוף דר ערד זאלט איר פרי גיטן דס בלוט
 מצות השם
 ותמכר-המגיר-מדר לא תוכל לאכל בלשעך וגו'. דס
 מצוה או דיא מעשורת דהיינו מעשך שני פון
 דיין קארן אדער פון דיין ויין אדער אייגלייבונס פאר סג' ג'ס

עסין איידער מען זיינע דאס אים חרין אין וירושלים מעג סג' יוא
 עסין אונ מען דארף גיט אים ליינע אונ דיא מצוה גיט אן ווען
 דער דין פון כגשך גיט אן:

תַּמְרָה וּמִשְׁחָה וּבְכוּרֵי
 תֹרֵךְ וְעֵגֶד וְכֹל גִּדְרָהּ הִי
 תֵּדַר וּגְדֻבְתֶיהָ וְאִפְרָשׁוֹת
 יָדָהּ: י"א אֲלֵהוּ קָדָם יי
 אֲלֵהָהּ תִּיכְלָנָה בְּאֶתְרָא
 הִי יִתְרַעֵי יי אֲלֵהָהּ בִּיה
 אֶת וּבְרָהּ וּבְרַתָּהּ וּבְכֶדָהּ
 וְאִמְתָּהּ וְלִנְאָה הִי
 בְּקַרְוֶיהָ וְתַחְדֵי קָדָם יי

וַיִּצְהַרְךָ וּבְכֹרֶת בְּקַרְךָ וּצְאֲנֶךָ וְכֹל
 גִּדְרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדְר וּגְדֻבְתֶיךָ
 וְתִרְוַמֶת יָדָהּ: י"ב כִּי אִם־לִפְנֵי יְהוָה
 אֲלֵהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אֶתָּה וּבְנֶךָ
 וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וְהַלְוֵי אֲשֶׁר
 בְּשַׁעְרֶיךָ וְשִׁמְחֶתָּ לִפְנֵי יְהוָה

בעל הטורים

(יח) ותמונת ידך. ופסוק ליה לפני ה'. כי תמונת ידך היינו בימורים:

רש"י

בית יהודה

ולא יבוסים היו אלא חתיים היו אלא על שם העיר שמה
 יבוס כך מפורש בפרקי דר"א והוא סאל' (שמואל ב ה)
 כי אם הסיך העורים והפסחים ללמים שכתבו פליהם את
 ג השכונה: ובכורות בפרק. אזהרה ד לכהנים:
 והרומת ידך. אלו ה הככורים: (יח) לפני ה'. לפני
 ו מן הכוונה: והלוי אשר בשעריך. אם לוי לך לתת
 לו מחלקו כגון מעשר ראשון תן לו מעשר עני אין לך מעשר

ולא יבוסים היו) די קענען זענן גיט געווען יבוסים ואלא
 חתיים היו) נאר זיי זענן געווען חתיים ואלא על שם העיר
 ששמה יבוס) נאר נוי"ה זיי האבן געוואונט אין די שטאט
 יבוס דרייבן הט מען זיי גערופן יבוסים ופך כפ"יש בפרק
 דרבי אליעזר) אזי שטייט אין ספר פרקי דרבי אליעזר ויהא
 ששמה) דאס איז נוס דר פסוק זאגט (כי אם העיר הערים
 והפסחים) די יבוסים האבן געוואונט צו דר דר זאגט ניש
 קומן צו אונז ביו דו וועסט צונעמן די צוויי ביי דר דעם

גריינדן אונ דעם דאקסן דעם היינטיגן דס זענען געמיינט יצחק וואס ער איז געווען גריינד אונ יצחק נוס ער איז
 געווען דאקס וצמיט שכתבו עליהם את השבועה) אויף די צוויי ביי דר האבען זיי אופגעשריבן די שבועה פון אברהם:
 ובכורות בפרק. (אזהרה לכהנים) דס איז אנגעוואנט צו דיא פריינד אז זיי וועלן האבן בכורים ווס די ישראלים וועלן
 זיי געבן, זאלן זיי קומען מיט די בכורים אין ירושלים: והרומת ידך) ואלו הככורים: תרומת ידך מיינט מען בכורים:
 יוח) לפני ה'. פאר גאט, מיינט מען ופסחים פון החיפה) אין די שטאט ירושלים אינווייניג פון דיא מאהער ווס ארום
 ירושלים: ויהלוי אשר בשעריך). משה האט געוואנט צו די יודין וואס אין לך תת לי מובדקי) אוב דיא האסט ניש מעשלות
 צו געבען דעם לוי (כגון כהן ראשון) דהיינו דו האסט ניש מעשר ראשון ודיא ערשטע צעהן פון הינדערט ווס מען
 דארף געבן דעם לוי (כגון כהן ראשון) ווס די מעשר ווס דו בארשט געבען דעם ארעם מאן וואו לך מעשר עני
 אויב דו האסט ניש די מעשר וואס מען דארף געבען דעם ארעם מאן (הוכיירו על שלשיו) זאגסטו אים געסן ער זאל

שפתי חכמים

וידעו הו אזו אלו אלא על לכולו חוץ לתומה אי נמי הכי פירשו
 שלף ע"פ שכתבו למעלה והכאם כמה עלותיכם וכו' ולא חוץ לתומה
 חוץ ואמר לא תוכל לכולו כשעריך לחן לא חטעם על הדבר כדלעיל:
 ג פ"י הכוונה שכתבו אברהם ויחלק לאבימלך והללמים העורים הם

פירוש לתורת אלהים

דיין וויין אונ פון דיין אויף בירם ובכורות אונ דיא
 בכורים פון דייער רינד אונ פון דייער שאף וכל
 גדרה אונ אלע נדרים ווס דו וועסט אנדר מאן פון
 גאסט וועגן ונדבותך אונ דיין באוויילונג ווס דיין
 הארץ וועט בווייליגען פון גאסט וועעין יחויפת ידך
 אונ די בכורים מארסטו דאס אלץ גיט עסין אין

מצות השם

(תבנה) ובכורות בפרק רבאך. דאס איז דיא מצוה אז דער
 כהן פאר גיט עסין פון קרין בכור אין אנדערע שפטים
 נאר אין ירושלים כגון ער עסין. אוף זיין אנדערע פאר גיט
 עסין פון קרין בכור דאס מיינט כהן זיין וישאל אונ דיא מצוה
 גיט אז אויף יעדער ארם:
 יתבו) וכל נדרך אשר תדר. דאס איז דיא מצוה אז דס פלייש
 פון זיין קרבן עליה פאר מען גיט עסין אונ דיא מצוה
 גיט אז אין בית המקדש:

אלהיה בכל משלח ידה: יש השומר
 לך פן תעזב את הלוי בלי
 ימך על אדמתך: אם בפי
 ירחיב יהוה אלהיך את גבולך
 כאשר דבר לך ואמרת אכלה
 בשר פיתאנה נפשך לאכל בשר
 בכל אות נפשך תאכל בשר:
 כא פיירחק ממך המקום אשר

אלהיה בכף אושמות
 ידה: יש אסתפר לך
 דילמא תשבוק ית לואי
 קר יומיך על ארעך:
 כ ארי יפתי וי אלהיה
 ית תחובך במא די פליד
 לך ותימר איכול בשרא
 ארי תתעו נפשך למיכל
 בשרא בכל רעות נפשך
 תיכול בשרא: כא ארי
 יתרחק ממך אתרא די
 תו"א כי ימני חוין עדי כי ימני חוין
 מ חוין ח חויה יי:
 רשב"ם

(יש) כל ימך על ארעך. כל וימני אשר
 אהר חל פל הארצה: (כ) כי ירחיב. והיה
 רחוק מן השכן:

בעל המורים

(יש) פן תעזוב את הלוי. ומיך ליה כי ירחק לומר שיתרחק האדם מלכזב
 בשר כדל"א כפי כוונתו: (כא) כי ירחק. הכתוב מתחיל ומסיים בכף לומר אע"פ שכתב לריך להכניס בו כף ודו לכוון הריאה:

רשב"ם

עני הזמניה על שלמך: (יש) השומר לך. ליתן לא

תעשה ז על הדבר: על אדמתך. אבל כנולה חוכך
 מוזהר עליו ח יותר מעניי ישראל: (כ) כי ירחיב וגו'.
 (הולין פד) למדה תורה דרך חרץ שלא יתאוה אדם לאכול
 בשר אלא מתוך ס רחבת ידים ועוטר: בכל אות נפשך
 וגו'. אבל במדבר נאמר להם בשר הולין אלא אם כן
 מקדושה י ומקריבה שלמים: (כא) כי ירחק ממך
 המקום. ולא תוכל לבוא ולעשות שלמים בכל יום כמו

ישראלים: (כ) וכי ירחיב וגו'. ואגב רש"י ולקרה תורה
 זיוו (שלא יתאוה אדם לאכול בשר אלא מתוך רחבת ידים וישראל)
 ניהו אגב סאדריגט פיה: ובקל אות נפשך וגו'. ואגב רש"י
 נעוועש אגב סאדריגט פיה: זיו גים פקמטנס עסן פראסטע
 קט די בקמה געהייליגט פד ארקנן שלמים אוב קען קט
 ספד הקיסוס. אוב דר ארס ודר משקן אדר דער בית המקדש

שפתי חכמים

ומרחקו מן הארץ ולמה הוליא רש"י מפסוק וי"ל מסוס דכתי' כתיב
 כי ירחק ממך המקום וגו' הרי מרחק כנולה חומר הא מה אני מקיים
 כי ירחיב וגו' בהרחבת ידים וטוטר ופי' נסלך כבודו וכוונתו הוא
 העושר וזה אליב דרבי אלעזר בן עזריה: י ופי' בכל אות נפשך
 ככל מין שחלוב נפסך בין שתקריבה שלמים בין שלא תקריבם
 שלמים והיינו אליב דרבי יעשיהו שחלוב דרבי קרא דבי ירחיב בהרחבת
 נטלון דהיינו לאמר כשאו אל הארץ אל לרבי אלעזר דרביס בהרחבת
 ידים וטוטר לא סייך למימר אבל במדבר נאמר להם וכו' דהא בכל אות

פירוש ר' הורא

אז רז: ואקטם היה פרייען פר דיין גאם בכל כשלח
 ידה גאך דיין פר מעג גאך: (יש) השפך לך היט דיה
 פו סאמר וועסטו פר לאוען דעם לוי כל יסיד אלע
 דייעג מעג ווס דו וועסט זיין אוף דער ערד אין
 ארץ ישראל אבר אין גלות אזי דר לוי גלייך מיט
 איין אנדערען עני: (כ) כי ירחיב ווען גאם וועט דר

מצות

(הכנס) השפך לך פן תעזוב את הלוי. דאס איז דיא מצוה אז
 מען סאר גים איה האלסטן דאס פגשר מען זאל גים
 געבן דעם לוי גאר מען איז סחויב דס אז צו געגען אונ מען
 זאל וי"א פסלם זיין איך אין גרום אג איין אפגנה איז מען

השם

סחויב אז מען זאל וי"א געגען פגשר עני אונ מען זאל זיי פשטם
 זיין אג דיא סצוה מען זאל דיא לויס פשטם זיין איז אג זעגען
 ווען דאס בית המקדש איז געשטאנען אונ דיא ארביס זי"א אג
 איין תר"ם ואלקנה איז מען סחויב אין יעדער צייט:

דברים יב ראה

אונקלוס

יבחר יהוה אלהיך לעושים שמו
שם ונבחת מבקרך ומצאנך אשר
נתן יהוה לך כאשר צויתך
ואכלת בשעריך בכל את נפשך:
כג אך כאשר יאכל את הצבי
ואת האיל בן האכלנו הטמא
והטהור יחדו יאכלנו: כד רק חוק
לבבתי אכל הדם פי הדם הוא

יתרעו יי אלהך לאשר אתה
שכונתה תפן ותכוס
מהורה ומענה די יהב
יי לך כמא די פקדתך
ותיכול בקרויך בכל
רעות נפשך: כג כרם
כמא די מתאכל בשר
טבאי ואילא בן תיכלנה
מזאבא ודכיא פחדא
יכלנה: כד לחוד תקף
בדיי דלא לטיבל דמא
ארי דמא הוא נפשא

הר"א ומה יאכל עב חלול ומה טמא
כג: כד: רק חוק לבבתי ומה טמא
כד: כג: רק חוק לבבתי ומה טמא
כד: כג: רק חוק לבבתי ומה טמא

רשב"ם

כג רק חוק לבבתי אכל דם. לא שהם מבלע ככל האברים אלא
החוק ולרובק יפה לרצוא:

בעל המורים
כאשר ליתך. בנינו רוב אחד כעוף ורוב שנים כבהמה: כאשר
נוטריקין ורוב של אחד כטולו: (כג) אך כאשר יאכל הללו והללו. אך

רש"י

עכשוויה שהמשכן הולך עמכם: ונבחת וגו' כאשר צויתך.
למדנו שיש לנו זבוחה היחך יסמות וכן הלכות שחיטה
שלאמרו למשה מסיני: (כג) אך כאשר יאכל את הצבי
וגו'. חזק מותר לחלוק כשהרהר בו מה לבי חלוק
מותר אף חולין ל חלוק מותר תל אד: (כג) רק חוק
לבבתי אכל הדם. ממה שלאמרו חוק אלה למד שהיו

בית יהודה

יוב) אגו דו ונעטש ניש קעגן קעגן צום משכן אדער צום
בית המקדש אלע סאג אונג מקריב ויין די געהיב אגריבן
ש"מס (כג) כשני שהמשכן הולך עמכם ווי דו טאגט היינט
ווי"ו דו משכן גייט מיט אויך: ונבחת כאשר צויתך. דו
זאלסט שעקטן ווי אויך האב דיר געקאפטן, עס קען שטיין
אין פאסיג ונבחת, דו זאלסט שעקטן, או עס שטייט פארש
צויתך. ווי אויך האב דיר געקאפטן ונלדט שיש צווי
צויתך אד' השמים) לערנן מיר פון די ווערט או הקב"ה
שלאמר למשה בנינו דם מיינט מען דיא דיינס פון שחיטה
(כג) וזך פארש יאכל את הצבי ויין: דו פאק וזאגט (אויך
פלייש מיט ריינקייט, נאר אפילו ווען דוה פיוס טאמ מעקסט:
פלייש פון אהערש ווען דו פיוס טאמ ווען ש"ח. זאגט
זוי מען מעג עסקן די חלב פון אהערש אונג פון א איל וואווי
חלב פון אלע בהמות ווס ווען גיט אגריבן (תפסוד ישר אר)
מאן. גיט צו אלע זאכען אוי גלייך בהמת חליין צו אצבי

שפתי חכמים

נשך מתחיל קאמר בין לאמר בואל לארץ בין קודם טאש לארץ וזה
דבר חסד לרש"י דמחלה פ"י כי ירמיח כהרפת ידים ושטר וז"ל
חור ופירם כהרפת גבולים ועוד מחלף שפירם קרא דככל אוח נפסך
אליבא דרבי שמעון דמפרש הרמזה כהרפת גבולין אך אפשר עוד
שפירם קרא דכי ירמק כהרפת גבולין עביל הרמ"ם. וי"ל דר"א
לא פליג אר"י טה דפירם הקרא כל אוח נפסך הלא הותר להם כשר
חלף כמדבר מעמית כהרפת כי ירמק וז"ל ונחת מנפך.
והנפך ונפרש קרא דכי ירמק כהרפת מקרא ולא כר"י דהר"ם קרא
כרמיק עוקם אלה וזה וז"ל כקריב עוקם עין שחטין חליין
ועטר וי"ל כר"י כחלה ועלי עיה כחלה עין סס כננחל פ"ק דחליין
מזין הנקריב וזה לנו לאולגן כשהיה כמו המוקדשין דומיל לחלוק
פירוש להורות אלהים

דעת וקנים סבעלי התוספות
(כא) כאשר צויתך. סבאן אברו רבתינו כגם חולין מלמד
שנצווה משה על הקנה ועל הרוטם ועל רוב אחד כעוף ועל רוב
שנים כבהמה ואמר הרב יצחק מקורב"ל כאשר צויתך יולה
כמו רוב אחד כעוף ורוב שנים כבהמה ודוק ותשבת. ד"א
אשר אליך אחד רש"י שנים רוב עוקם חטונם באותו
שחיטתו מרוב דרעו בשוף הוי אחד כעוף ושנים כבהמה
ורוב קאי אתרויהו:

את מיט דיין גאנצען גלובסקייט פון דיין וויילען:
(כג) אך נאר אזו ווי עס ווערט גיגעטין איין הערש
אונ איין ארץ בן תאכלנו אזו זאלסט איר דם אוך עסין
השכא דר כמא מיט דעם טהור מעגן צו זאלמען אים
עסן: (כג) רק חוק נאר ששאמר דיה דו זאלסט גיט
עסן דם בלוט פי ווארום דאם בלוט אזו די גשקה
השם

מצות
דאם קליין מיט איין פשר מעקט אונ דיא מצוה גיים אן אויף
קעדרט אים ביי יקרים אונ גבולות:

הַנֶּפֶשׁ וְלֹא-תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם- הַבָּשָׂר: כִּי לֹא תֹאכְלֶנּוּ עַל-הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמַּיִם: כִּי לֹא תֹאכְלֶנּוּ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּלְבִנְיֶיךָ אַחֲרֶיךָ כִּי-

וְלֹא תִיכּוֹר נִפְשָׁא עִם
בִּישְׂרָא: כִּי לֹא תִיכְלֶנְהָ
עַל אַרְעָא תִשְׁדְּנָהּ כַּמַּיִם:
כִּי לֹא תִיכְלֶנְהָ בְּדוּל
דְּיִיטַב לָךְ וּלְבִנְיֶיךָ בְּתַרְךָ

ת"א ולא תיכור נפש עם בשר
אכלנו על הארץ תשפכנו כמים כי לא תאכלנו

בעל המורים

(כג) עם הכפר . ביומם' בצכר מן סחי : (כד) תשפכנו . בני' פסול מלכסות :

בית יהודא

בכלתי אכול ברום . ואגם רש"י (מפה שנאמר חוק אמה למד
שהי ששופים בדם לאכלו) וי"ל די חורה זאגם מען זאל זיך
שארקן גיט צו עסן ברום . וויסען מיר זיי זענן געווען
שארק געוואגט צו עסן ברום (לפיך רוצה לומר חוק
דרייבן דארף די חורה זאגן מען זאל זיך שטארקן גיט צו
עסן ברום ודברי רבי יהודה) אזוי זאגט רבי יהודה , רבי
שקען בן עזאי זאגט (לא בא בקרוב אלא להוירך ולימך
עד פה אהרן צריך להחזיק בצינות) דר פסוק קאנט אג' צו
זאגן דיר אג דוך צו זענן ווי פיה די בארפט דוך
שארקן גענן דעם יצר הרע צו טאן מצות ואם היום שהיא
קל להשבר כמנו שאין אדם מתאנה לו מאדך דם ברום
מענטשן זאגטען נאר גיט צו עסן ברום . פון דעסוועגן
אזאגן די זאגט גיט עסן ברום , ווי"ל עם איז מעגליך
עסן ברום (קל וחומר לומר מצות) פיי אנדערע מצות צו טאן
דארף זיך אפגעבן געוויס שארקען גענן יצר הרע , צוא
דיך אגוירן די זאגט גיט טאן ווי הקב"ה הם געבאטן : זאגט רש"י (והורה לאמר כי
היו דאם איז אגאגא מען זאל גיט אפגייען אשוק פלייש פון אלעבעדיגע בהמה אג עסן : (כד) ולא תאכלינו .
זאגט רש"י (והורה לרם התקצית) דם איז אגאגא מען זאל גיט עסן די בהמה קורעשט ארויס פון
הארץ נאך דער שחיטה וועיין שיחו : (כה) ולא תאכלינו . (והורה לרם התקצית) דם איז אגאגא מען זאל גיט עסן די
ברום ום איז אגאגא מען זאל גיט עסן די פלייש אין די פליישן ווי"ל עסן פון פליישן אין די פליישן ווי"ל עסן פון פליישן אין די פליישן
פון שרין גיט מצות) פון דאגען קענטו זענן און וויסען דעם שרין וואס הקב"ה וועט געבן פאר מצות) זאגט רש"י (והורה לאמר כי
שנפשי של דום קצה סגנון) מאדך אז מען עסט גיט ברום . ווען הקב"ה וואלט גיט זאגט מען זאל גיט עסן ברום
וואלט מען אויף גיט געגעסען ברום , ווי"ל מענטשן מואסן זיך צו עסן ברום , פון דעסוועגן ופרש' סגנון אז ער
עסט גיט ברום ווי"ל הקב"ה הם געבאטען מען זאל גיט עסן ונזכה לו ולבניו אחריו) איז ער זוכה צו אג'עס גוסין פאר
זיך און פאר זיינע קינדער נאך אים (קל וחומר לגוי נזכה לשנפשי של דום מתאנה לרם) דר מענטש וום גילת גיט אג
איז גיט מנה אפילו ער זאגט שארק דם צו טאן פון דעסוועגן טוט ער דאם גיט ווי"ל הקב"ה הם געבאטען מען

רש"י

טעופים בדם לאלו לפיך הוירך לו' חוק דברי רבי יהודה
רבי שמעון בן עזאי חומר לא כה הכוב אלא להוירך
ולחמך עד כמה אהרן לרין להתחוק מצותם מן אס הדם
שהו' קל להשבר ממנו שאין הדם מתחול לו הוירך לחוק
בזוהרתו קל וחומר לשאר מצות : ולא תאכל הנפש עם
הבשר . (הולין קב) זוהרה לאכר מן גו הקו : (כד) לא
תאכלנו . זוהרה לדם מ התמיית : (כה) לא תאכלנו .
זוהרה לדם ע הכפרים : למען ייטב לך וגו' . (מכות
כג) לא ולמד מתן שרין של מצות אס הדם שפסול אל אדם
קלה ממנו הפורס ממנו זוכה לו ולבניו אחריו ק"ל לגוי וערו'

זאגט רש"י (והורה לרם התקצית) דם איז אגאגא מען זאל גיט עסן די בהמה קורעשט ארויס פון
הארץ נאך דער שחיטה וועיין שיחו : (כה) ולא תאכלינו . (והורה לרם התקצית) דם איז אגאגא מען זאל גיט עסן די
ברום ום איז אגאגא מען זאל גיט עסן די פלייש אין די פליישן ווי"ל עסן פון פליישן אין די פליישן ווי"ל עסן פון פליישן
פון שרין גיט מצות) פון דאגען קענטו זענן און וויסען דעם שרין וואס הקב"ה וועט געבן פאר מצות) זאגט רש"י (והורה לאמר כי
שנפשי של דום קצה סגנון) מאדך אז מען עסט גיט ברום . ווען הקב"ה וואלט גיט זאגט מען זאל גיט עסן ברום
וואלט מען אויף גיט געגעסען ברום , ווי"ל מענטשן מואסן זיך צו עסן ברום , פון דעסוועגן ופרש' סגנון אז ער
עסט גיט ברום ווי"ל הקב"ה הם געבאטען מען זאל גיט עסן ונזכה לו ולבניו אחריו) איז ער זוכה צו אג'עס גוסין פאר
זיך און פאר זיינע קינדער נאך אים (קל וחומר לגוי נזכה לשנפשי של דום מתאנה לרם) דר מענטש וום גילת גיט אג
איז גיט מנה אפילו ער זאגט שארק דם צו טאן פון דעסוועגן טוט ער דאם גיט ווי"ל הקב"ה הם געבאטען מען

שפתי חכמים

נקראו דם התמית ודם הויכרס היינו כשירש חזקס נחוקס אפי'
סהו עדין בלע בחך כחבר ולא ילא לחין הוא חסור אכל אס
לא פרש אינו בזוהרה ללא תאכלנו כך מפורס כנזרח מרס קיז'
רחולין (דף טו) . ע וקסה דהא כפרק כל הכשר (דף קט) וזוהרין
לי לקרא ללא תאכלנו זוהרה לכשר בחלב ורש"י בעלזנו הביא סגנון
דכריותו וכמו שהקשה בראש על גירסא זו מההיא דכריותו (דף ט'
וכ"ל דרש"י פרש הכי אליבא דשאר תנאים וזוהרין דפרק כל הכשר
דילני זוהרה אכלת כשר בחלב תשאר חקורות ע"ס וחד הלא ליק' לב
מדתכתיב כי פעמים כי תכחל גדי חלב אלו חד מוסס למוסר אכילת
אחז עיין בראש' לעיל כפי' משפטים ומה שפרש' כמי' דכריותו הוא

דין שאין בני הקדש אף חולין שאין נקרבין לגבי מזבח יחא חלבן
בני מותר ח"ל אף פי' חלבן ורקין מיעוטין הן וכל זכ שפירש' קרא
לדך כחבר ואלו לעומתה וזוהרה של חלבן הוא ע"פ פשוטו אכל
מדרש רז"ל כל לגמד על נזי ואלו עטען שמיטה כדלמחא ככרס טני
דחילו (דף כח) : מ פי' לפי שילר הרע של אדם שמיטה המיד
לבעברו על דעת קינו הלך אפי' מלות קלות לריבין חיווק ק"ל לכאר
מלות שגסו מוחלס להס מנהרתי : מ פי' לא תאכלנו ממנו בעיר
שמיטה עם הכשר : מ פי' דם התמית הוא דם שמתח טענת שמיטה
וגי' גוי' דמים וירדן טענת שמיטה כדאשון חסור והסני הדום וחל"כ
הוא מתחיל לקח' ואחר כך כשתאעטען הדם חסור וטוחת ושתלתן

פירושו לתורת אלהים

תאכלנו הוא זאגט גיט עסן ואלקט עם גיט עסין לפען דרום וועט
דיר גוסת ויין אונג צו דייען קינדער וואס וועלין זיין
נאך דיר כי אז דוא וועסטם קאדן וואס וואס איז
רעכט פארמיג אין גאמס אייגין (פיו גיט) :
(כו) רק קלשה אשר יהיו לך נאר דיא קדשים וואס

ולא תאכל אונ די זאגט גיט עסין דיא זאגט גיט עסין ואלקט עם גיט עסין לפען דרום וועט
דיר גוסת ויין אונג צו דייען קינדער וואס וועלין זיין
נאך דיר כי אז דוא וועסטם קאדן וואס וואס איז
רעכט פארמיג אין גאמס אייגין (פיו גיט) :
(כו) רק קלשה אשר יהיו לך נאר דיא קדשים וואס

מצות השם

גים עסין אג דאם הייסט זאכר מן חסיו אג דיא מצות גיים
אן אויף יעדער אדם אג יעדער ציים :

ותנא ולא תאכל וכו' . דאם איז דיא מצוה אז איין זכר וואס
קען קם אפ ניש'פען פון איין זעפ' דייק' בהמה קאר מען

תַעֲשֶׂה הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי יְהוָה: כו רַק
 קַדְשֵׁיךָ אֲשֶׁר־יְהִי לְךָ וְנִדְרֶיךָ תִּשָּׂא
 וּבָאת אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר
 יְהוָה: כז וְעָשִׂיתָ עֲלֵיהֶם הַבְּשָׂר
 וְהַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְדָם
 זָבַחֶךָ יִשְׁפֹךְ עַל־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 וְהַבְּשָׂר תֹאכַל: כח יִשְׁמַר וְשָׁמַעַתָּ

ארי מעבד דקדש קדם
 יי: כו פחוד מעשר
 קודשך דיהווקך ונדבך
 תפול ותייתי לאתרא די
 יתרעי יי: כז ותעבד
 עלוהך בשרא ודמא על
 מדבחה דיי אלהך ודם
 נכסת קודשך ושתפך על
 מדבחה דיי אלהך
 ובשרא תיכול: כח מר

הוא רק קדש יי: כו פחוד מעשר
 יי: כז ותעבד עלוהך בשרא ודמא על
 מדבחה דיי אלהך ודם נכסת
 קודשך ושתפך על מדבחה דיי
 אלהך ובשרא תיכול: כח מר

בעל המורים

(ט) ונדבך. כי נחשו ונדבך חסא ונחא ונדבך תכלס דמנן ונדבך תכלס דהך ונדבך
 חסא טחיה הייב נחארויהן עד שמיילס נחארויהן כיון דחור על נחון דעסין ליה אהמיס דעו: (כו) והבשר תכלל. יסתך ליה שער
 וזעזע לזרע עיה אכור לכליל כסר נלדאית כסמיה: (כח) שמיר ושמעת. אין סר יח חסא ול: עס הלחן חסר: כי תשעה טעון
 בית יהודא

זאיר דס ניש פאן. וועט ער געוויס זיכה ויין צו ארעם נחון
 סר זיך אונ פר וייער קינד ארויף אייביג: (כו) ונדבך קדשך. י
 דר פסוק זאגט ונא על פי שפאה מיהר לשחוט חילין אמילא
 כו מענטש שעכטן פראסטע קבוחות אונ עסן וייער פלייש
 אויף וועילן ארט דו וויילסט ולא הברתי קך לשחוט את
 הקדשים ונאקלן בשערך בלא הקדוה אפר קרבנות שארסטו
 ניש שעכטן אין דייער ששעט אונ עסן ניש מקריב געווען
 אקרפן נאלא היבאם לבית הבחירה נאר מוזט ווי בריווען אין
 בית המקדש אונ מקריב ויין אקרפן: (כז) ונעשית עולותיו.
 זאגט רש"י אזוי מיינט דר פסוק ונא עולות הם אויב די
 קרבנות זענן עולות וכן הקשר והדם על גבי הקדוה זאלסטו
 געבען די פלייש מיט די בלייט אויף דעם מזבח ונא ונחתי
 על המזבח החלה ואלסטו פריער שפריצן די בלייט אויף דעם
 פלייש פון קרבן ויעוד דרשו כמותו נאך האבען אונדער
 הייליגקייט ונא ללבוש קיבוס צו לערנן על הקדשים שבהוציא לראש אויב ער
 געהייליגט אבהמה פאר אקרפן מוז ער די בהמה בריווען אין ירושלים צום בית המקדש און דארטן זיא מקריב ויין פאר
 אקרפן וילעך על התרומה וכל יריות קדשים שיהיו אונ עס קיבוס צו שפריצען תרומה זאיר מען אין ארץ ישראל.
 אונ אז ער הט געהייליגט אבהמה אנקבה פאר אקרפן אונ איידער ער הט די בהמה מקריב געווען אקרפן הט זיא
 געהאט קינדומו מען די קינד מקריב ויין פאר קרבנות: (כח) ושמעת. ווי משה'ס מען מיינט דוא ואלסטו הישען צו
 לערנן משינות ושאתה צדק לשפחה בנסתך שפחה דוא דארפטס הישען די משינות אין ביין בויך די זאלסט זיי
 ניש פארנעסן (קניין שנאמה) ווי עס שטייט אין פסוק וי נעים כי תשפכם בהמה זיי וועלען דיר זיין זיס אז דוא

שפסו של אדם מתחלה להם: (כו) רק קדשך. אע"פ
 שאתה מותר לשחוט חילין לא החרתי לך לשחוט את הקדשים
 ולאכלן בשערך בלא הקדוה חלה הניחא לבית הבחירה:
 (כז) ונעשית עולותיו. אפ עולות הם פן הכשר והדם על
 גבי המזבה פ ונאם ונחתי שלמים הם דם ונחתי ישפך על
 המזבה חלה ונא"כ והבשר תכלל (ספרי) ועוד דרשו
 כמותו רק קדשך כל ללמד על הקדשים שנחלה לרצן
 צ וללמד על התמורות ועל לדות קדשים שיקריבו:
 (כח) ושמעת. וז משנה שאתה לרצן לשמרה בכספק שלא
 תשכה כענין שגא' (משלי כב) כי נעים כי תשמרם בכספק

שפתי חכמים

ומתוך דמיון זה הוא ה"י של קדש רשון וה"פ אפ עולות הן פן
 סביר והדם על המזבה ונחתי שלמים הם כיו ונחתי דנקט בני
 עולה על על המזבה ונחתי שלמים דנקט על המזבה מפני שחית: הכשר
 והדם דמילת הוא על גבו ונחתי לא על פה המזבה ונחתי על פה
 המזבה הוא על פה המזבה לא על גבו. צ כלומר אפ קדשים כמות
 פירוש לתורת אלהים

וועט ויין צוא דיר ונדבך אונ דייער נדרים וואס
 דו וועסט כנדר דיר פון גאטס וועגן שפא זאלסטו
 מראגען ויבאת אונ דוא זאלסט קומען צוא דעם
 ארט אשר ווס גאט וועט אום דער וויילן (שיו ט"ז):
 (כו) ונעשית אונ דו זאלסט מאכן דייער קרבן עולות
 הבשר והדם דאס פלייש מיט דעם בלוט של אויף דעם
 מזבח

(תנכ) רק קדשך אשר וני. דאס איז דיא מצינה אז האמיגע
 גאט ביהוה דוא האט אונן פתיר געווען אז מען מען
 קוועט אונ עסן דאס פלייש אין חיון לערן אבער קדשים

את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך למען ייטב לך ולבניך אחריו עד עולם כי תעשה היטב והישר בעיני יהוה אלהיך: ם שלישי כבייכרית יהוה אלהיך את הדגונים אשר אתה בא שמה לרשת אותם מפניך וירשת אתם וישבת בארצם: ל השמר לך פני התנקש

ותקבל ית כל פתגמיה האלון די אגא כפקדך בדיך דייטב לך ולבניך בתוך עד עולם ארי תעבד דתמן ודכשר קדם יי אלהיך: כט ארי ישני יי אלהיך ית עממיה די את על לשתן לתרא יתהון מקדמך ותירת יתהון ותיתב ב ארע הון: ל אסתפר לך דילמא רשב׳ם

(כט) כי יבית וכו' פסוק מוכח על כי יביתו (ל) פן תנקשם וקש שטחיה לא נקשו לא הספיק לנו ולומר ולדבר אחרים:

בעל המורים
הספר בעני סי . ופסוק ליה כי יבית לומר שאין ואלין ללחמה אלא לזקים הטוב והישר: (כט) לרשת אותם . ולא למס: אולם . ולא שאל אומות:

בית יהודה

וועקט זיי היטען אין גיין בויך (קאם שנית אשור שהשפע וקקנס) און אויב דו האקט געלערונט משניות וועט דיר זיין מעגליך דו זאלסט הערן די מצות פון הקב"ה און זאלסט זיי קאן וואו כל שאינו בכלל משנת אבר דר נוס קט גיט געלערונט משניות (אינו בכלל משנת) קען ער גיט קאן מצות . ווייל אן משניות און נקרא קען מיט גיט קאן די מצות ווס ששיען אין די תורה: ואת כל הדברים . מיינט מען (שקרא חביבה עליה מצוה קלה כמצוה חמורה) עם זאל ביי דיר זיין ריב צו קאן אנרינגע מצוה ווי דו טוסט מיט ריבשאפט אשווערע מצוה ואזוי ווי עם אזי דיר ריב צו שבר און זאל דיר ריב זיין צווא קאן אנרינגע מצוה אפילו דו מיינסט דו וועסט געמן פר איר ווייניג שבר, ווארום דוא קענסט גיט וויסן דעם שבר אפילו פון אנרינגע מצוה ווי פיל דס וועט זיין: וכתבו . נוס אזי גיט ובעני השמים ביי הקב"ה הנהיגו. (בבבני אדם) און ווס גיעלעט צו מענטש ען: (ול) ופן חגשו . זאנט רש"י וואנקלוס תרגם לשון מוקש דר תרגם שייטשט "תנקש" קאמער וועסטו געשטרובויל"ט ווערן, דו וועסט אשערת האבן און וועסט קאן ווי די פילקר טוהען, זאנט רש"י (ואמר) און איה זאג (שלא) קש לברך פלשו) דר תרגום קט גיט אקטונג גיעבען צו שייטשן ריקטיג דעם ווארט (שלא) מצוה גיין בלשו) יקש) אין ווארט געטרויכלינג איהן קשין הקודש געפינן מיר גיט עם זאל זיין געשריבען מיט אנגין (נאפילו ליסוד הגיף סמט) אפילו דער גיין וואס זאל שטיין אין מוקש זאל אמאל אנוועקאלען פון ווארט און אמאל זאל ער זיין אין ווארט, דס אוק גיט, קאר דר גיין און קיין קאל דא אין ווארט מוקש אשטרויכלינג ואלל ביקום שרף רשקוש מצוה גיין) אבער ווען מוקש זאל זיין דערשייטש קלאפן געפינען מיר עם זאל זיין מיט אנגין, ווי עם ששייט אין פסוק (וארובותיה דא לא גזשין זיינע קניה האבן געקלאפט איינע צו די אנדערע וואו) וואו איר אומר) דעם "תנקש" ווער איה איה אזי שייטשען פון תנקש אמריהם מיינט מען פן תטרף אמריהם, סאמער וועסטו קלאפן נאך זיי (לקיחת ברית אמר בגשיות) דו וועסט זיין נאך ווי צו קאן ווי צו טוהען (קבן) און אזו ששייט אין אפסוק (ונקש נישא לכל אשר לו) דער קאמער זאל גיין צו

רש"י

ואם שנית אפשר שחשבו ותיקין (כספרי) הא כל באינו בכלל משנה כי אינו בכלל משה: את כל הדברים . (סס) שמה חביבה עליך מלוא קלה ר כמלוא חמורה: המורב . בעיני השמים: והישר . בעיני ש אדם: (ל) פן תנקש . וואנקלוס תרגם לשון מוקש ואני אומר שלא חס לרקק בל' שלא מלינו נו"ן בל' יוקש וחסוי ליוסד הנופל ממנו אבל בלשון טירוף וקשוס מלינו נו"ן (דניאל ה) וארכבתי לא לדה נקשן וואו זה אני אומר פן תנקש אחריהם פן תטרף אחריהם להיות כרוך אחר מעשיהם וכן (תהלים קט) יוקש נושה

קאן אשווערע מצוה, ווייל דו וועסט געמן פר איר זאל דו מיינסט דו וועסט געמן פר איר ווייניג שבר, ווארום דוא קענסט גיט וויסן דעם שבר אפילו פון אנרינגע מצוה ווי פיל דס וועט זיין: וכתבו . נוס אזי גיט ובעני השמים ביי הקב"ה הנהיגו. (בבבני אדם) און ווס גיעלעט צו מענטש ען: (ול) ופן חגשו . זאנט רש"י וואנקלוס תרגם לשון מוקש דר תרגם שייטשט "תנקש" קאמער וועסטו געשטרובויל"ט ווערן, דו וועסט אשערת האבן און וועסט קאן ווי די פילקר טוהען, זאנט רש"י (ואמר) און איה זאג (שלא) קש לברך פלשו) דר תרגום קט גיט אקטונג גיעבען צו שייטשן ריקטיג דעם ווארט (שלא) מצוה גיין בלשו) יקש) אין ווארט געטרויכלינג איהן קשין הקודש געפינן מיר גיט עם זאל זיין געשריבען מיט אנגין (נאפילו ליסוד הגיף סמט) אפילו דער גיין וואס זאל שטיין אין מוקש זאל אמאל אנוועקאלען פון ווארט און אמאל זאל ער זיין אין ווארט, דס אוק גיט, קאר דר גיין און קיין קאל דא אין ווארט מוקש אשטרויכלינג ואלל ביקום שרף רשקוש מצוה גיין) אבער ווען מוקש זאל זיין דערשייטש קלאפן געפינען מיר עם זאל זיין מיט אנגין, ווי עם ששייט אין פסוק (וארובותיה דא לא גזשין זיינע קניה האבן געקלאפט איינע צו די אנדערע וואו) וואו איר אומר) דעם "תנקש" ווער איה איה אזי שייטשען פון תנקש אמריהם מיינט מען פן תטרף אמריהם, סאמער וועסטו קלאפן נאך זיי (לקיחת ברית אמר בגשיות) דו וועסט זיין נאך ווי צו קאן ווי צו טוהען (קבן) און אזו ששייט אין אפסוק (ונקש נישא לכל אשר לו) דער קאמער זאל גיין צו

שפתי הכמים

לרין והוא נחזן לחזן תיוב לעפל נכחמה עד שייחמה ר כל למה לי לכתוב סמס הדברים האלה אבר אנכי מלך לנית הכמרים: ק סמס לא למד סוף יעשה: ר דאס לא וכולם נכונות: ש פירוש כעון דיני דער מלך שלמו

פירוש לתורת אלהים

דרום יפכ עם זאל דיר גוט זיין און ביינע קינדער ביו אייניג בי אז דו וועסט קאן דס נוס איז גוט און ווס עם וואל געעלעט אין קאמס אונג: (כט) כי יבית יי אלהיך ווען קאמ וועט פאר שניידען את הניס דיא כגעמא אשך ווס דו וועסט אהין צו פר כביינען זיין פאר דיר וירשת אותם און דוא וועסט זיין ירשניו והשנח און דו וועסט דיר בועצן אין וויישר

אחריהם אחרי השמים מפניך
 ופני תדרש לאלהיהם לאמר איכה
 יעבדו הנזים האלה את אלהיהם
 ואעשה כן גם אני: לא לאתעשה
 כן ליהוה אלהיך כי כלהתועבת
 יהוה אשר שנה עשו לאלהיהם
 כי גם את בנייהם ואת בנותיהם
 ישרפו באש לאלהיהם: יג א את

תתקף בתריהון פתר
 דישת צון מקדמך
 ודי למא ת תבע
 למעותהון למימר
 אברין פלחין עממא
 הא ליו ית מעותהון
 ואעבד כן אה אנא:
 לא לא מעבד כן קדם
 יי אלהך ארי פל דמרחק
 קדם יי די סני עבדו
 למעותהון ארי אה ית
 בנייהון וית בנותיהון
 ויקדו בפגורא למעותהון:
 אית פל פתגמא די אנא
 רש"י

תו"א איכה סנהדרין סו טו פל גמיה ה'
 בית יהודא

לכל אשר לו מקל את הרשע להיות עליו נזים רבים ויהיו
 מחזירין ומתקסקין אחר ממונו: אחרי השמים מפניך.
 אחר שתרצה שאשמידם מפניך הי לך לחת לב מפני מה
 שמדו אלו מפני נזים מקולקלים שניזוים חף חסה לא
 חששה כן שלא יבואו אחרים וישמידו: איכה יעבדו.
 לפי שלא עשו על עבודת אלילים חלל על זבוח וקטור וכסוך
 והסתחאה כמו שכתוב (שמות כב) כלתי לה לבדו דברים
 הנעשי לנבזה בל ולמדך כאן שאל דרכה של עבודת אלילים
 לעבדה כדבר אחר כגון פוער לפעור א זורק אבן למרקוליס
 זו היא עבודתה והייב אבל זבוח וקטור וכסוך והסתחאה
 אסוי שלא כדרכה הייב: (לא) כי גם את בנייהם. גם
 לרבות את אנהויהם ואמהויהם אמר ר' עקיבא אני רחיתי
 ככרי שפסחו לאכזר לפני כלבו ב ואכלו: (ה) אתה כל הדבר.

דעם וזם הם ביי אים נעבאנךם ער זאל אויפגעען פון
 אים אלץ וזם ער הם וקלן את הישע להיות גלי נזים
 רבים דור המדף פליכט דעם רשע ער זאל האבן אוף זיך
 סוף מאבערס ויהי סחורין וסחוקשין אחר קטנא) אונ די
 מאבערס זאלן קיפן קלאפן אין זיינע פירען אויפגעען פון
 זיין שטוב אלץ וזם ער הם: ואחרי השמים מפניך. נאך
 דעם ווי איך וועל זיי פארשיליגן פון דיר ואתר שתרצה
 שאשש דם סנהדרין) נאכדעם ווי דו וועסט זעהן איך וועל זיי
 פארשיליגן פון דיר ויש לך רפת לב מפני פיה נשכדו איהו
 דארפסט דאך אריינגעמן אין הארצן צו בערראכטן פון וזם
 זענן די מענטשן פארשיליגט ענווארן ופפני פנשים קינלעךים
 שבידיהם) ווייל זיי האבן געשאן ש'עכטע זינד ואף אהה
 לא תעשה כן) ואלסטו אוך ניט אזו סאן נישא וכווא אחרים
 (שטידיך) עם זאלן ניט קיפן אנדערע אונ וועלן דיר פאר-
 שיליגן: ואיכה יעבדו וכו'.) זאגט רש"י (כפי שיא ענין על

עבודת אלילים אלא על זבוח וקטור ונסוך והשתחואה) ווייל
 הקב"ה האם ניט געשטראפט אויף דינען צו עבודה זרה שידען מען האט צו איר געריינט מיט איינע פון די פיר
 זאכן. מען האט געזאכטן צו איר אקרען. אדער מען האט גערייבערס צו איר קשורת, אדר מען האט געקאן: און איר
 צוויי. אדר מען האט זיך געבנקט צו איר (כמו שפירש) וויא עם איז געשריבן אין דר תורה (נפתי לה) (כדור) איר זאלט
 נאר דינען צוהקב"ה אלץ וירקרים הנזשים לבטא) די זאכען וזם ווערן געשאן צו הקב"ה פאר מען ניט סאן צו די
 עבודה זרה, אונ די פיר זאכען ווערן געשאן אין בית המקדש צו הקב"ה ונא וי'דך כאן) קוקט דא דער פסוק
 אונ לערנט דיר (שום ברבא של עבודה זרה לעבדה בדרך אחר) אויב עם איז דר פירונג פון די עבודה זרה מען זאל
 איר דינען מיט איין אנדר זאך וניט מיט איינע פון די פיר זאכען (פנו) פיער לפעור) דויערנו ער האט זיך אויפגעדעקט צו
 די עבודה זרה פיער (והקב אבן למרקוליס) אדר ער האט געווארפן אששין צו די עבודה זרה פארקלייס) וו היא
 עבדה לה והייב) ווייל מיט די זאכן דינט מען צו די עבודה זרה, דרייב וועט ער געשטראפט ווערען נאך זבוח וקטור
 ונסוך והשתחואה אפילו שלא ברבא ריבם אבער אז ער האט געשטראפט אקרען צו די עבודה זרה, אדער ער האט
 גערייבערס קשורת, איר ער האט געקאן וויין, אדר ער האט זיך געבנקט צו די עבודה זרה, אפילו ער האט געשאן
 איינע פון די פיר זאכען צו אזו עבודה זרה וזם מען דינט ניט צו איר מיט די פיר זאכן, פון דעסוועגען איז ער
 בעשולייניג געווארן מען זאל אים הרגין: (לא) וכו' גם את בנייהם וכו'. זאגט רש"י (גם לרבות את אמהויהם ואמהויהם)
 מיט דעם ווארט גם. אויך. מיינט דר פסוק צו זאגען זיי פלעגן פארברען צו זיינע עבודה זרות זיינע עשטערס
 אונ מו'עקס, אונ אפילו זיינע זיין אונ זיינע פיעכער פלעגן זיי אוך פארברען צו די עבודה זרות, רבי עקיבא
 זאגט (אני רחיתי) ננתי שפתי קאביו לפני כלבו ואללו) איך האב געזעהן אפגענייט האט געבינדן זיין פאטער אונ האט אים
 געלייגט פון זיין הונט אונ דר הונט האט אים אויפגעגעסן. דס איז געווען בייא דעם פנעני אקרען צו זיין עבודה זרה,
 ווייל ער האט געריינט צו דעם הונט ווערן ש"חו: (א) וזה כל הדבר. איר זאגט היסן צו סאן אלע מצות וזם איך

שפתי חבמים
 חלל נשום ועשית סער והטוב: ת דקשה לנשי' דמפסו טל
 העשתת וזולאין רעיו היא עבודתו: ב ריל הע"א. ואכלו. ר"ל
 פירוש לרדת אלהים
 ווערדיג פאר נאם אשר שנה וואס ער האט פיינט
 עש האבען זיין דאס גי'סאן צווא זיינער עבודה
 זאגט: (לא) לא תעשה כן לני אלהיך דו זאלסט אזו ניט
 סאן צווא נאם כי ווארונס אלץ זאלן וואס איז אום

אלה נשום ועשית סער והטוב: ת דקשה לנשי' דמפסו טל
 העשתת וזולאין רעיו היא עבודתו: ב ריל הע"א. ואכלו. ר"ל
 פירוש לרדת אלהים
 ווערדיג פאר נאם אשר שנה וואס ער האט פיינט
 עש האבען זיין דאס גי'סאן צווא זיינער עבודה

אונקלוס

דברים יג ראה

פב

**כְּלִי-הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַצִּיחַ
 אֶתְכֶם אֶתּוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא-
 תִּסַּף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ: פ
 ב כִּי יִקְוּם בְּקִרְבְּךָ נְבִיא אֹהֵל
 חֲלוֹם וְנָתַן אֵלָיֶךָ אֹתוֹ אֹהֵל מוֹפֵת:
 ג וְנָבֵא הָאֹת וְהַמוֹפֵת אֲשֶׁר-דִּבַּר**

מְפַקֵּד יִתְּכֹן יְתֵהּ תִּמְרוֹן
 לְמַעַבְדֵּי לֹא תוֹסֵפוֹן
 עֲלוֹתָיו וְלֹא תִמְנְעוּן מִנֵּה:
 ב אֲרִי יָקוּם בִּינְךָ נְבִיא
 אֹהֵל חֲלוֹם וְנָתַן אֵלָיֶךָ
 אֹתוֹ אֹהֵל מוֹפֵת א:
 ג וְנָתַן אֵתָּהּ וּמִכֹּתֶבֶת דִּי

רשב"ם

(ג) ובה האור והמטה. שיהיה מיוחד על
רוח סומא והרבים ואב ודמיון:

רש"י

הנה כחמורה: השמרו לעשות. ליתן לא תעשה על עשה
 החמורים כפרשה שכל השמר לטון לא תעשה הוא אלא שאין
 לוקין על השמר של עשה: לא תסוף עליה (ספרי) חמשה
 עוונות כהפילין ה' ג מניין בלולב ארבע ברכות כברכת
 כהנים: (ב) ונתן אליך אור. כשמים כענין שהלמד
 נגדעון (שופטים 1) ועשת לי אור וחומר (סס) יהי נל
 מוכר אל הגזע וכו': או מופת. בלרז (ס"א ונתן אליך
 אור. כשמים דכתיב (בראשית א) והיו לאורות ולמועדים:
 או מופת. בלרז דכתיב חס טל יהיה על הגזע לכדה ועל

בית הודא
 נעבים איך נקלה בהמורה די גרינגע מצות זאלס איר טאן
 אזו ווי איר וועט טאן די שווערע מצות: ותשבו עשותו.
 זאגט רש"י ויתן לא תעשה על עשה האמורים בפרשה אור
 די א"ע מצות ווס שטייען אין די תורה הם מען נענעבן
 אלא תעשה אור די עשה, איב ער וועט גיט טאן אמצעה.
 וועט ער האמן זאמפעלע עבירה, ודהיינו הקביה הם
 נעבאטן מען זאל יונגן תפילין, אונ ער הם גיט געליינט
 תפילין, הם ער צוויי עבודות, איין עבירה הם ער ווס ער
 הם גיט געליינט תפילין, ער הם גיט געטאן די מצוה, די
 צווייטע עבירה, ווס ער הם מוכרד געווען אין הקביה.

הקביה הם נעבאטן מען זאל טאן די מצוה אונ ער הם
 דר ווארט השקר, מיינט מען דו זאלסט דך היטען גיט צו
 השקר של עשה) נאר מען שאלט גיט מלקות אויף דעם
 דעם ווארט השקר, ודו זאלסט דך היטען גיט צו טאן
 אונדערש נאר צו טאן די מצוה אויב ער הם די מצוה גיט
 אין דיא תפילין וקמשה מינים בלולב) צום יונגב הרים עבירה קלוו.
 וועט זיין פינה מינים נארבע ברכות פריהם) צו די
 געבען אפערנדע בקרב: (ב) ונתן אליך אור. (בשמים)
 ער וועט נעבן צו דיר אצייכן אין הימעה ופענן שואמר
 ער הם געזאגט ויהי נא חרב אל הגזע) דיא וואל זאל זיין
 וימעה: ווא ספיקו. אדר ער וועט מאכען אוואונדער (באריך)
 ונתן אליך אור, ער וועט נעבן צו דיר אצייכן, מיינט מען
 לאורות ולמועדים) די זונן טיש די רבנה אונ די שטערען
 וועלן זיין צו צייכונג: ווא ספיקו. אדר ער וועט נעבן
 אוואונדער (באריך) אויף די ערד (דכתיב) ווי עם שטייט
 אין פסוק (אם של תקייה על הגזע לכדה) אויב עם וועט זיין טאה

שפתי חכמים

כאן עובר דאס לא לא אנדן בלגודה אחת אינו עובר וא"י לגיד לנגב
 חן לרז' אנד מ"מ שמעין מניה דאס אנדן איה מיהס כל חוסף:

פירוש לתורה אלהים

אונ דו טארסט גיט מיגן פון אים דו זאלסט גיט
 מאכען דרייא מינים אין לולב דרייא פרשיות אין
 תפילין: (ב) כי יקום בקרבך נביא אז עם וועט אור
 שטיין צווישען דיר אנביא אז חולם הלוס אדער עם
 וועט זיך חלוקען אמענשטיין אהלום ונתן אליך אונ
 ער וועט דיר נעכען איה אצייגען אז מופת אדער
 אוונדער: (ג) ויבא אונ עם וועט קומן האת דר צייכן
 והספת אונ דר וונדער אשר ווס ער הם צו דיר גרעט
 ער וועט דיר נעכען אצייבין אור דעם הימל אדער

מצות השם

דו גיט מיגערין פון נאכטס מצות דיינו מען טאר גיט מאכען
 דרייא מינים אין לולב אדער דרייא פרשיות אין תפילין נאר מען
 מוז מאכען פיר פרשיות אין תפילין אונ פיר מינים אין לולב
 דיא מצוה גיט אן אויף יעדער ארס אונ יעדער צייט:

אֵלֶיךָ לֵאמֹר נִלְכָה אַחֲרֵי אֱלֹהִים
 אַחֲרִים אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתֶם וְנַעֲבֹדֵם:
 וְלֹא תִשְׁמַע אֶל־דְּבַר הַנְּבִיא
 הַהוּא אִם אֶל־חֹלָם הַחֲלוֹם הַהוּא
 כִּי מִנְסֶה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם
 לְדַעַת הַיִּשְׁכֶּם אֱהָבִים אֶת־יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל־לִבְבְּכֶם וּבְכָל־
 נַפְשְׁכֶם: ה' אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 תֵּלְכוּ וְאֵתוּ תִירְאוּ וְאֵת־מִצְוֹתָיו
 תִּשְׁמְרוּ וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ וְאֵתוּ

מִלֵּי עֲפֹךְ לְמִימְרֵי נְהִי
 בְּתֵר מַעֲשֵׂת עֲמֹמֵי דִי
 לֹא יִדְעִתְנֹן וְנַפְלִחְנֹן:
 וְלֹא תִקְבֹּל לְפִתְגָמֵי
 נְבִיא הַהוּא אִם לְחֹלָם
 הַלָּמָּה הַהוּא אֲרִי מִנְסֵי
 אֱלֹהֵיכֹן יִתְכוֹן לְמַדְע
 הַאִתִּיכֹן רַחֲמִין יֵת יִי
 אֱלֹהֵיכֹן בְּכָל לִבְכוֹן וּבְכָל
 נַפְשְׁכוֹן: ה' בְּתֵר בְּחִלְתָּא
 דִּי אֱלֹהֵיכֹן תִּתְכוֹן וְיֵת
 תְּדַחֲלוֹן וְיֵת פְּקוּדוֹתֵי
 תִּפְרֹן וְלִמֵּי מַרְה
 תִּקְבֹּלוֹן וְקַדְמוֹתֵי

רשב"ם

(ד) כי מנסה ה' וגו'. מן כח בכשמי לדעת
 המלכות כנסת ולכות ישראל שההנהגה לא
 יהיה כן מעט וכחש' וכו' עד חטים
 חתיה עם ה' אלהיו ואל לא יאמנו בלב וז'
 היא זכות:

רש"י

כל הארץ חורב) אשכ"כ לא תשמע לו ואל' ת מפני מה ר' נוח
 לו הקב"ה ממסלה לעשות חות כי מנסה ה' אלהים אהכם:
 (ה) ואת מצותיו תשמרו. (ספרי) תורת משה: ובקולו
 תשמעו. ה בקול הנביאים: ואתו תעבורו. ו במקלו:
 וכו תדבקו. (סוטה יד) הדבק בדרכיו ז' נמול חסדים

בית יהודה

אויף די נואל אריין וועל כל הארץ חרב) אונ אויף די ערד
 וועט זיין פרוקן. אדר עם וועט זיין פארקערט די נואל וועט
 זיין טרנקן אויף די ערד וועט זיין טאהו (אף על פי כן לא
 תשמע לו) אפילו עד וועט דיר געבן צייכונג אונ די צייכונג
 וועלן ווערן אמת. פון דעס וועגן זאלסטו אים גיט פאלגן
 נואם תאמר) אונ די וועסט זאגן (ספרי) פה נתן מ' הקב"ה
 מספיקה געשית אוח) פ' וואס גיט אים הקב"ה אנווערטיקייט
 מספיקה ה' אלהים אהכם הקב"ה וויל אויף פרוקן: (ה) ואת
 (תורת משה) נואם משה לערוקט אויף: ובקולו תשמעו. איר
 זאלט הערן זיין שטיממע מינט מען איר זאלט הערן (בקר
 דבכאים) די שטיממע פון די נביאים איר זאלט פאלגן נואם
 זאלט איר דיגען (בספרש) אין זיין בית המקדש: וכו' תדבקו. צו אים
 זאלט איר איה פהעפסן, מינט מען
 תדבק בדרכיו) זאלטס דיר פהעפסן צו זייגע וועגן וצו דעם
 פירונג פון הקב"ה (נסו) חסדים) זאלטס פון טובות

שפתי חכמים

ד פי דקשה לרשי' דלא כל כי הוא נתינת טעם לשלמעה והכא
 מאי נתינת טעם הוא ליע ואל' וכו' שפיר נתינת טעם:
 ה פי משום דמלתי תשמרו תורת משה כולה כחשמע שכל המלות

פירוש לתורת אלהים

ער וועט געבן אוונדר אוף דר ערד אונ עם וועט
 זיין אזו ווי דר מענטש הט גזאנט לאטר צו זאגן דר
 גאך וועט ער זאגען נלכה לאמיר גיין אחרי גאך
 פרעמדע אפ געטער אשר וואס דו וויסט ויאי גיט
 געבדס אונ מיר וועלן זיי דיגן: (ד) לא תשמע אל דברי
 הנביא הווא זאלסט דו גיט הערן די רייד פון דעם
 נביא א אדר צו די רייד פון דעם נוס עם הט אים
 גחליקת. אז דו וועסט וועלן פהעגן פ' וואס האט
 הקב"ה גיגעבן עם זאל זיין אזו ווי דער נביא האט
 גירעט איז דר תירוץ פי ווארום אייער גאט פרוקט

מצות השם

(תנה) לא תשמע אל וכו'. דאס איז דיא מצוה אז מען פאר
 גיט צוא הערען דעם פאלשען נביא וואס דר וויל אפ
 געבען פון גאטס וועג אונ מען פאר פון אים גיט פאר זאגען

תַּעֲבֹדוּ וְבוֹ תִדְבְּקוּן: י וְהַנְּבִיא
הָהוּא אֹחַי חֵלֶם הַחֲלוּם הָהוּא יוֹמֵת
בִּי דְבַר-סֵרָה עַל-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְהַפֹּדֵךְ מִבֵּית עֲבָדִים לְהַדְרִיחַךְ מִן
הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לָלֶכֶת בָּהֶן וּבַעֲרַת הַרַע מִקֶּרְבְּךָ: ס
וּכְיִיסִיתָךְ אַחֶיךָ בְּנֵי אִמְךָ אֲרִבְנֶךָ

תַּפְּלִחוּן וּבְדַחֲלִיתָהּ
תַּתְקַרְבוּן: י וְהַנְּבִיא
הָהוּא אֹחַי חֵלֶם הַחֲלוּם
הָהוּא יוֹמֵת אֲרִי מְלִיל
סְמִיא עַל יְיָ אֱלֹהֵינוּ
דִּי אֲפִיק יִתְכוּן מֵאֶרְעָא
דְּמִצְרַיִם וּדְפִרְקֵךְ מִבֵּית
עֲבָדוֹתָא לְאַמְעִיבֵיךָ מִן
אֶרְעָא דִּי פִקְדֵךְ יְיָ
אֱלֹהֶךָ לְמַתָּךְ בְּהָ וְחַפְלֵי
עֵבֵד דְּבִישׁ מִפְּיֵךְ:
י אֲרִי יִמְלַכְנָךְ אַחוּךְ

תור"א והכחא סהדין: פ"ג מן הדק"ס
ט"ז: פ"ג ס"ג: ובעתה חזון
א"ת: י יסידן קודשין פ"ג סהדין ו"א פ"ג
פ"ג לו חזון ד:

בעל המזרים

(1) והפך פ"א כפולה פניה אחר פניה: ובערת הרע מקרבך, וסמך
ליה כי יסיתך שאין טוענין למתים: (2) כי יסיתך אחיך בן אמך וגו'.

רשב"ם

(1) יסיתך כל עצה שטופה מורענת קורא הסחה, והסיתו לבלשו חנם, אשר
הסחה אותו אויבך אשמו, ויסיתו ללעול אל רשות גלעז:

בית יהודא

צד מעבדשון נקבר פתים) זאליסם בנראבן מושיעם (בקר חלויים)
זאליסם בעוונן קראנעקע (בכו) שעשה הקביה) ווי הקביה הש
געשאן: (2) ויהוה ווייז ער דעם גערעם דער הכסר מן
העולם אזעלעך רייד נוס זענן אפגעשאן פון דער נועלם
(שלא דיה ולא גברא) נוס זענן נוס געווען אונ גיט בשאטן
געווערן (ולא צייתי דבר פון) איה האב אים גיט געבאטן
ער זאל אזוי ריידן: (והפודך פכית עבדיו, משה הש
געזאנט צו די יודין (אפילו אין לו עליך אלא שפדך די))

נקור מתים בקר חלויים כמו עשה הקב"ה: (1) סרה.
דבר המוסר מן העולם שלא היה ולא נברא ולא יותירו לדבר
כן דיסטור"א כלעם (אכבוועדונג): והפדך מבית
עבדים. (ספר) אפי' אין לו פליך אלא ח שפדך דיו:
(2) כי יסיתך. מין הכסיה אלא גרוי טאלמר (ש"א כו) אם
ה' הסיק די מ אמיער"א כלעם (אנריילען) שמיאלו לעשות
בן אחיך. מלכ: או בן אמך. י מלס (קולדוסין טו):

אפילו ווען הקביה זאל דיר קיין טובה געשאן נאר דס
מצינים. איז אויך קענען דו זאליסם אום פאר דעם זינען: (2) וכן יסיתך.
זאנט רש"י (מין) בטהה אלא גרוי) ויסיתך
מיינט מען ער וועט דיר איינזינען דו זאליסם אזו טאן. ווייז ער וועט
(שגאבד) ווי עס שטייט אין פסוק דוד האם געזאנט צו שאול (כי אם ה'
מיר ופשיאו בשלות פון) ער דס אים איינגערעט ער זאל אזו טאן:
(וארידן) דיין ברודער (פאכ) פון איין פאטער: ווא
בן אפילו. אדר דער זיהן פון דיין מוסער, ער איז ביין ברודר (פאכ)
פון איין מוסער: (והקרי). מיינט מען, דיין

אפילו ווען הקביה זאל דיר קיין טובה געשאן נאר דס
מצינים. איז אויך קענען דו זאליסם אום פאר דעם זינען: (2) וכן יסיתך.
זאנט רש"י (מין) בטהה אלא גרוי) ויסיתך
מיינט מען ער וועט דיר איינזינען דו זאליסם אזו טאן. ווייז ער וועט
(שגאבד) ווי עס שטייט אין פסוק דוד האם געזאנט צו שאול (כי אם ה'
מיר ופשיאו בשלות פון) ער דס אים איינגערעט ער זאל אזו טאן:
(וארידן) דיין ברודער (פאכ) פון איין פאטער: ווא
בן אפילו. אדר דער זיהן פון דיין מוסער, ער איז ביין ברודר (פאכ)
פון איין מוסער: (והקרי). מיינט מען, דיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(1) כי יסיתך אחיך בן אמך. שהוא חביב לך ששויבם יצאחם
מבטן אחר אבך בני האב אינן חביבין כל כך זה לזה. ועוד

דפשיטו של מקרא וכו' מדקא פירושו הוא סדק כדכרי גמול סדקס
וכו' אכל הכא משום דלא נעשה לומר ולפרש הקרא אחרי סי'
תלכו וגו' ולאחר שהיו כך כל סמדות הללו אז כי מדקאן להויה כל
הסנתחו עליכם לכך הולך לפי הדק בדרכו וכו': ח דלכ"י והסדן
סדויליס ככר יאלו לחירות: מ ואם תחמר תחלה סי' אין הסתה אלא ל'
הטעמה ככר מ' הר"א כפרשת בראשית כסוקי תחם השלמי כתב אע"פ
כאן אין הסתה אלא ל' גרוי שמשלו וכו' הוא מפני שגירוי עליו הוא
לשמות כ: י יחסר ויז וכן אמך כי לא יתכן לו רק סמך מן האב ומן האם
דכא ככר מאלטו דקרא' לחך' אפי' מן האב כמו שנים פטר
פירוש לתורת אלהים

הסנתחו עליכם לכך הולך לפי הדק בדרכו וכו': ח דלכ"י והסדן
סדויליס ככר יאלו לחירות: מ ואם תחמר תחלה סי' אין הסתה אלא ל'
הטעמה ככר מ' הר"א כפרשת בראשית כסוקי תחם השלמי כתב אע"פ
כאן אין הסתה אלא ל' גרוי שמשלו וכו' הוא מפני שגירוי עליו הוא
לשמות כ: י יחסר ויז וכן אמך כי לא יתכן לו רק סמך מן האב ומן האם
דכא ככר מאלטו דקרא' לחך' אפי' מן האב כמו שנים פטר
פירוש לתורת אלהים

גינשאן: (1) והנביא ההוא אונ דער נביא איז אָדער
דער וואס האט אים גהליקט יוסת ער זאל ווערין
גייטייט כי ווארום ער האט גינעט ליגען אויף
הקב"ה המוציא וואס האט אייך אויס גיצוגען פון
לאנד מצרים והפודך אונ וואס האט דיק אויס
מצות השם

גינשאן: (1) והנביא ההוא אונ דער נביא איז אָדער
דער וואס האט אים גהליקט יוסת ער זאל ווערין
גייטייט כי ווארום ער האט גינעט ליגען אויף
הקב"ה המוציא וואס האט אייך אויס גיצוגען פון
לאנד מצרים והפודך אונ וואס האט דיק אויס
מצות השם

והנחנח-תנחנח-תס-תס-תמא) כי יסיתך אחיך. דס זענען די
מצות ערשטיקס אז מען פאר
גים אן רעדין איין יוד אז ער זאל דינען דיא עבדך ויהי אונ
וידער אזו איין מצוה אז דעם וואס ער דעם צו אז מען זאל
דינען דיא עבדך ויהי פאר מען גיט ליע האנען אונ מען פאר
אים נאר גיט צוא רעדין אונ וידער אזו איין מצוה אז מען

והנחנח-תנחנח-תס-תס-תמא) כי יסיתך אחיך. דס זענען די
מצות ערשטיקס אז מען פאר
גים אן רעדין איין יוד אז ער זאל דינען דיא עבדך ויהי אונ
וידער אזו איין מצוה אז דעם וואס ער דעם צו אז מען זאל
דינען דיא עבדך ויהי פאר מען גיט ליע האנען אונ מען פאר
אים נאר גיט צוא רעדין אונ וידער אזו איין מצוה אז מען

דברים יג ראה

אונקלוס

אִי־בַתְּךָ אִוּ אִשְׁתְּ חֵיקָה אִו רַעָה
אֲשֶׁר כִּנְפִשָׁךְ בַּסֶּתֶר לֵאמֹר נִלְכָה
וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא
יָדַעְתָּ אֶתָּה וְאֶבְתִּיךָ: ה מֵאֱלֹהֵי
הָעַמִּים אֲשֶׁר סָבִיב־תִּיכֶם הַקְּרֹבִים
אֵלֶיךָ אִו הַרְחֻקִים מִמֶּךָ מִקְצֵה

בר אפקה או כרד או
ברפקה או אפת קומד
או חכרה די כנפשה
בסתרא למימר נהה
ונפלח לפעות עממיא
די לא ידעת את
ואבתך: ה מפעות
עממיא די בסהרניכון
דקריבין קה או דרחיקון
תולדות אהרן
מלטי. סבורין פל :

בעל המורים

כי יסתר ר"ת בגימ' מימד רמו לחדו מן המורה : כנפך. כי נכס'. אשר כנפך. כנפך שבעד היינו דליתא בחולין לון הסתה בדברים והא
כתיב כי יסתר הבוא נמי כנכילה וסחיה ויטו כנפך כמו כנפך שבעד דהיינו חליה : אשר לא ידעת חמה ואבתך . כתיב נכסית
לפי שרעך כנפך דהיינו אכזי מסיחו לומר לא תלמד לעשות מאסתיך שהיא אכי אכר אלף תלמד מאסך :

בית יהודא

נויב (השוכנת חיקה) נום ויא ליבם אין דיין שמים ויפתקה
בין אונ ויא ריזעם אן אין דיר (ק) אונ אזוי שפייש אין
פסוק (ומחיק הארץ) מיינט מען כפידי בתניב בארץ) פון דעם
פונדאמענט נום איז אריינגעשטעקט אין די ערד : ואשר
כנפשו. נום ער איז נוי דו אלזוי ויה אבדו) דם מיינט מען
דיין פאטער (פירש קה הכתוב את החיבובין (ק) דר פסוק הש
דא אונטערעכטעס די מענטשן נום זענן ביי דיר ליב, פון
דעקטוועגן אוב ויי האבן דיה אנגעזעט דו זאלסט דינען
עבודה זרה, זאלסטו ויי הרגן וקל וחיך למהרים אויב
אנדערע מענטשן האבן דיה אנגעזעט צו דינען עבודה
זרה זאלסטו ויי געוויס הרגן : ובסתרו. אין דערשטיי,
זאגט רש"י ודבר הכתוב בהיותו דר פסוק שטונקעט ווי
דר פירנגט איו (שאין דברי ספית אלא בסתרו) אז איינר
קומט אנרייען צו אעבירן דעם ער צו אים שטיי.

חיקך. השוכנת בחיקך ומחקה כך אפקייט"א בלעז
(אנהענגענדר) וכן (יחזקאל מנ) ומחקה הארץ מיסוד התקוע
בלרץ : אשר כנפשו. זה אכיר כ פירש לך הכתוב את
החגיגות לך ק"ו לאחרים : בסתר. דבר הכתוב בהווה
שאלו דברי מסית אלף בסתר וכן הוא אומר (משלי ז)
כנפך בערב וים בחיטון לילה וסלסה : אשר לא ידעת
אתה ואבותיך. דבר זה גנאי גדול הוא לך שאף האמונת
לון מניחה מה שמסרו להם אבותיהם וזה אומר לך עובד מה
שמסרו לך אבותיך : (ח) הקרובים אליך או הרחוקים.
למה פרט קרובים ורחוקים אלף כך אמר הכתוב מעינן
של קרובים חמה למד עינן של רחוקים כסא שאלו ממש
בקרובים כך לון ממש ברחוקים : מקצה הארץ. זו ממה

עם זאל קיינר הערן (ק)ן שגטמ הוא אסר) דר סלף ש"סמה
זאגט אוף אזוי (בלשון פשרים יום פאשילן לילה ופאלה) ווען די
קומט ויזא איין אונטער טונקלי, ווען עס איז נאר פוסקסער : ואשר לא ידעת אתה ואבותיך.
זאגט רש"י מען מיינט (גנאי גדול הוא) דם איז פר דיר
אבותיהם) אפילו די פעלקער לאוין גיט אונזעך דיא נאטער
זיוב מה שפירי לך אבותיך) אונ דער מענשט זאגט צו דיר
צו דיר אפגערגינען : (ח) וקרובים אליך או רחוקים. דיא
נענן ווייס פון דיר, פרעגט רש"י וקח פרט קרובים ורחוקים) צו נאם זאגט דער פסוק זאגט אונ נויטש, (ואם איז דער
חייב צווישען נאנטע אונ ווייטע (אלף בך אפר הכתוב) נאר און זאגט דער פסוק (בסגן של קרובים אתה למד פסן
של רחוקים) פון דיא נאנטע נאטער ענכשט ווייטען וום עם איז מיט דיא ווייטע נאטער וכ"ס שאין פסל בקרובים און
וויא דו זעהסט די נאנטע נאטער זענען נאר גישט יפך אין פסל ברחוקים) און זענן די ווייטע נאטער אויף נאר גישט :
מקצה הארץ. פון איין עק ווערט ביז צום אנדערן עק ווערט, (ו) חמה וקבא השמים) דם מיינט מען די ונקן די דלקה

שפתי חכמים

חמים חלמה וכמו כי ישנו חמים יהיו אלף ע"כ או נקט קלא כי
חמו מן חלק יותר חכמי לו מלח מן חלם : כ וחסר מלח או כי אין
שכשכיל שרבר לך בסתר שאסר לגלות סוד

דעת וקנים מבעלי התוספות

שרדכן לשגא זה את זה מפני הירושה : בסתר לאמר. דבר
הכתוב בהויה כי דרך לדבר דבר מסיע כוח בסתר. והרב
בבב שור אכזר שלפי שנאמר הלך רכיל מגלה סוד אל תאמר
כי אורבה לא תנסה עליו שאסר לכסות דבריו :

פירוש לתורת אלהים

פון איין פאטער וועט דיה אנגריידן בן אפק אדער
דיין ברודר פון איין מוטער או בנה אדר דיין וזהו
או בנה אדר דיין טאקטור או אשת אדער דיין ווייב
או בנה אדער דיין חקר נואם דוא האסט אים ליב
ווי דיין לעבין דם מיינט מען דעם פאטער (פיו"ק)

מצות השם

עבודה זרה אונ דיא מצוה גייט אן אויף יעדער ארם גייה
זכרים אונ נקבות :

ער קאמ צוא גירטם קיסם מען זאל אים שאר שפיינען אפילו
דער וואס ער וואט אים צוא נעזעם האט גיט געדיינט דיא

הָאָרֶץ וְעַד-קֶצֶה הָאָרֶץ: ־ לֹא-
 תֵּאבְדָה לָּו וְלֹא תִשְׁמַע אֱלֹוֹי וְלֹא-
 תְּחֹם עֵינֶיךָ עָלָיו וְלֹא-תִחְמַל וְלֹא-
 תִּכְסֶּה עָלָיו: ־ כִּי הֲרֹג תִּהְרַגְנֵוּ יַדְךָ
 תִּהְיֶה-יָבוּ בְּרֵאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ וְיָד-

מִנְךָ מִסִּפֵּי אֶרְעָא וְעַד
 סִפֵּי אֶרְעָא: ־ לֹא תִיבִי
 לָהּ וְלֹא תִקְבֵּל מִנֶּהּ
 וְלֹא תְחֹם עֵינֶיךָ עָלָיו
 וְלֹא תִרְחַם וְלֹא תִכְסִי
 עָלָיו: ־ אֲרִי מִקְמַל
 תִּקְמַלְנָה יַדְךָ תִּהְיֶה בִּהּ
 בְּקַמְיָתָא לְמִקְמַל לָהּ
 רִשְׁבִים

(י) כי הרג הורגנו: [אלא הרוג הורגנו]:
 (ט) ולא תחום עיניך עליו: (פס) האומות והמיות) גימ' אין עינין נמסית: ולא תכסה: (כ) ולא תכסה עליו ולא תכסה עוד על הרגוים כמו ערשם נמסית שאלם ילא מנכ"ד חייב אין מחזירין אותו לזכות וזהו לא תכסה עוד על הרגוים פי' על מי עינא ליסרד:

בעל המורים

רש"י

ולכנה ל ולכא השמים שהן מולכין מחוץ העולם ועד סופו: (ט) לא תאבדה לו: לא תהא תלכז לו מ לא תהאכנו לפי שגא' (ויקרא יט) ואבדת לרעך כמוד את זה לא תהאכ: ולא תשמע אליו: בהתחננו על נפשו למחול לו לפי שגא' (שמות כג) עובד תעובד עמו נ לזה לא תעובד: ולא תחום עיניך עליו: לפי שגא' (ויקרא יט) לא תעמוד על דם רעך על זה לא תחום: ולא תחבול: לא תהסוד בזכותו: ולא תכסה עיניך עליו: אם אלה יודע לו תוכה רשאי לשמוק: (י) כי הרג הורגנו: (אס) ילא מנכ"ד וכאזי החזירה לחוכה) ילא מנכ"ד חייב אלם חסחורה לזכות (ספרי): ירך תהיה בו בראשונה. מנהו ביד הניסת להמיתו לא מת בידו ימות ביד אחרים שגא' ויד כל העם וגו':

בית יהודא

אוג אלע ששערין אוג מולות ושהן כהלכין כסוף העולם ועד סופו) ווי גייטן פון איין עק וועלט ביז צום אנדערען עק וועלט, ווי זעגן אויף גיט קיין נאשער: (ט) ולא תאבדה לו: מיינט מען (לא תהא תלכז לו) דו זאלסט גיט ברוקסען צו רעם מענטש (לא תהאכנו) זאלסט אים גיט ליב האבן (דמי שגאבר) ווייל עס שטייט אין פסוק (וְאָבַדְתָּ לְרַעְךָ כְּמִתְּ) זאלסט ליב האבן דיין פריינד וויא זיך זאלין ואת זה לא תאבדה אפער רעם מענטש זאלסט גיט ליב האבן: (פ) ולא תכסה עיניך עליו: זאלסט גיט הערן צו אים (בהתחננו על נפשו למחול לו) ווען ער וועט זיך בעטן דו זאלסט אים מוחל זיין אוג שיקען זיין רעכענען ודמי שגאבר) ווייל עס שטייט אין פסוק (ועוב עיניו) שטייט דר מרגום דו זאלסט אונקלאזין דיא מיינדשאפט נום דו האסט אין הארצן צו דיין חבר וליה לא

תעובד) די מיינדשאפט נום דו האסט צו רעם מענטש זאלסטו שגאבר) ווייל עס שטייט אין פסוק (לא תעמוד על דם רעך) זעקסט מען ווייל הרגנן דיין חבר זאלסטו גיט שטיין אוג טיים ועד זה לא תחום אויף רעם מענטש זאלסטו גיט רחמנות האבן, מענטש שטיין אוג זעהן ווי מען הרגת אים: (י) ולא תחום עיניך עליו: (אס) ילא מנכ"ד וכאזי החזירה לחוכה) ילא מנכ"ד חייב אלם חסחורה לזכות (ספרי): ירך תהיה בו בראשונה. מנהו ביד הניסת להמיתו לא מת בידו ימות ביד אחרים שגא' ויד כל העם וגו':

גיט אונקלאזין: (פ) ולא תחום עיניך עליו: זאלסטו שגאבר) ווייל עס שטייט אין פסוק (לא תעמוד על דם רעך) זעקסט מען ווייל הרגנן דיין חבר זאלסטו גיט שטיין אוג טיים ועד זה לא תחום אויף רעם מענטש זאלסטו גיט רחמנות האבן, מענטש שטיין אוג זעהן ווי מען הרגת אים: (י) ולא תחום עיניך עליו: (אס) ילא מנכ"ד וכאזי החזירה לחוכה) ילא מנכ"ד חייב אלם חסחורה לזכות (ספרי): ירך תהיה בו בראשונה. מנהו ביד הניסת להמיתו לא מת בידו ימות ביד אחרים שגא' ויד כל העם וגו':

גיט אונקלאזין: (פ) ולא תחום עיניך עליו: זאלסטו שגאבר) ווייל עס שטייט אין פסוק (לא תעמוד על דם רעך) זעקסט מען ווייל הרגנן דיין חבר זאלסטו גיט שטיין אוג טיים ועד זה לא תחום אויף רעם מענטש זאלסטו גיט רחמנות האבן, מענטש שטיין אוג זעהן ווי מען הרגת אים: (י) ולא תחום עיניך עליו: (אס) ילא מנכ"ד וכאזי החזירה לחוכה) ילא מנכ"ד חייב אלם חסחורה לזכות (ספרי): ירך תהיה בו בראשונה. מנהו ביד הניסת להמיתו לא מת בידו ימות ביד אחרים שגא' ויד כל העם וגו':

חכמים

תשכח מה דלכך עלויה סימו הפלג דלכך ותחול לו ילא דמי רש"י לטיל למטר לו וכאן פי' שחול לפון מחלה. ילא העיל פי' לפי פשוטו וכן פי' מהרש"א: (ט) ואפ"ר דברכה תורה ל' בני אדם כתב כה"ס סי' הי"א דליכא למדרש ליה אכל הי"א דליכא למדרש דרשין. וברש"י ל' דקס"ג ליה לרש"י דברכו מרענו ויתראו ה"א דה"א פירוש לתורת אלהים

האז נקרא ריע כשום מקום: ל לולכ"ז לא היה לו לכתוב אלא כדמקום מתוך עד קצה הלב: (ט) דמי אפטר כמשמעו שאל חלפה לדבריו ושלא לקבל דברי הוסיף וחקך ד"אז מתי לא תחום עיניך עליו וגו' כי הבור מהרגנו וגו' הוא מומד להרוג וקא מוזיק שאל להתרות לדבריו ולא לקבל דבריו למטר אלהים אחרים: (ט) ומהל משק

כָּל־הָעַם בְּאַחֲרָנָה: יֵא וּמְקַלְתֶּן
 בְּאַבְנִים וּמֵת כִּי בִקֵּשׁ לְהִדְיָחֶךָ
 מֵעַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:
 יב וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ וְלֹא־
 יוֹסְפוּ לַעֲשׂוֹת פֶּדֶבֶר הַרַע הַזֶּה
 בְּקִרְבְּךָ: ס י פִּי־תִשְׁמַע בְּאַחַת
 עֲרִיף אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
 לְשֹׁבֵת שֵׁם לֵאמֹר: יד יֵצְאוּ אֲנָשִׁים
 בְּנֵי־בְלִיעַל מִקִּרְבְּךָ וַיִּדְיֵחוּ אֶת־
 יִשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר גַּלְכָּה וְנַעֲבֹדָה
 אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם:

וַיֵּדָא דְכָל עַמָּא
 בְּבִתְרִיתָא: יא וְתִרְנַמְנָה
 בְּאַבְנֵי וַיּוּמָת אַרְי בְּעַא
 לְאַמְעִיזִיךָ מִדְּחִלְתָּא
 דִּי אֱלֹהֶיךָ דִּי אֶפְקֵד
 מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית
 עֲבָדוֹתָא: יב וְכָל
 יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיִּדְחִלוּ
 וְלֹא יוֹסְפוּ לְמַעֲבַד
 כְּפִתְרָמָא בִּישָׂא דִּדִּין
 בִּינְךָ: יג אַרְי תִּשְׁמַע
 בְּחַד מִקְרִיבֵיךָ דִּי יֵא
 אֱלֹהֶיךָ יִהְיֶה לְךָ לְמַטְב
 תְּפִין לְמִימְרָא: יד נְפִקוּ
 גְבָרִין כְּנִי רִשְׁעָא מִבִּינְךָ
 וְאַמְעִיזִי יֵת יִתְבִי בְּרִתְהוֹן
 לְמִימְרָא נִתְקֵד וְנִפְלַח
 לְמַעֲשֵׂת עַמְמֵיָא דִּי לֹא

תו"א וכל ישראל סבדלוו ס: בלחמ ס:
 י: וכל חסידים כדכתיב לא כדכתיב
 סה כדכתיב יס סבדלוו סה קול: מקריב סבדלוו ס:
 וידעו סה קריב:

בית יהודא

רשי"י

(יג) לשבת שם, (ספרי) פרט לירושלים ע שלא נחל ללדור:
 כי השמע וגו' לאמר. אומרים כן פ יאלו וגו' (יד) בני
 בליעל. (סס) בלי עול ספרקו עולו סל מקום: אנשים.
 (סכדלרין סה) צ ולא כסוים: ישיבי עירם. ולא יושבי עיר
 אחרת מכלן אמרו חין נעשית עיר הנדחת עד שידחה

בְּאַחֲרָנָה: דִּי הָאָנֶס פִּין אֲלֵע וַיִּדִין נֹס וְעִשְׂקֵן דְּאַרְסֵן זִיין
 זְאֵלִין זִיין נֶאֱדָר אִים צוֹ הַרְגֵנָן דְּעַם אֲנְרִיזְעֵר: (יג) וְלִשְׁבֵת
 שֵׁם. זְאָנֶס רִשְׁיִי (פָּרָם לְרִשְׁיִים) דִּי שְׂטָאָם יִרְוִשְׁלִים סִינְכָם
 סָעֵן גִּים (שְׂלֵא נִתְקֵה דְרִידֵה) נִוִיִּל יִרְוִשְׁלִים אִין גִּים גִּינְעֵקֵן
 גְּעוֹוֶאָרִין פִּר אִינְצִינְעֵק מַעֲנִשְׁשָׁן צוֹ וּוְאַהֲנַעֵן אִין אִיר. זִיא
 אִין פִּרְיִיא גִינְוֵעֵן פִּאר אֲלֵע וַיִּדִין צוֹ קוֹסְעֵן אִין אִיר וְעֵן
 אִינְזַעֵר הָאָם גְּעוֹוֶאָלִים: (יג) תִּשְׁמַע בְּאַחַת.
 גְּעֵנֶן דְּוֹא וְעִשְׂקֵם גְּעֵנֶן אֶן אִירָךָ (בְּלִי עִיל) אֶן אִירָךָ
 יִאֲדָר וְדִיא תִרְדֵּה אֹנֶס מִצְוֹתוֹן פִּין הַקְּבִיָּה: (וְלֹא לְשִׁים) סָעֵר
 הָאָבֶעֶן אֶנְזַעֵר עַם דִּיא אִינְוֹוֶאֲהֲנַעֵר פִּין וַיִּעִיר שְׂטָאָם (וְלֹא
 שְׂטָאָם סִכְפָּאן אֶסְרִין) פִּין דְּאִנְעֵן הָאָבֶעֶן דִּי חֻכְמִים נְזָאָנֶס (אִין
 אֲלֵע דִּינִים וְזָאָם שְׂטָאָם אִין דִּיא פִּרְשָׁה (עַד שְׂרִיחֵיהֶן אֲנָשִׁים) סִינְרִין
 סָעֵנְזַעֵר זְעֵנָן גִּינְוֵעֵן דִּי אֶנְבִּיזְדֵּר צוֹ דִּינְעֵן שְׂבֹרְהָ וְהָה

שפתי חכמים

מקום ספרדו שיחור ויחמך או חמור להם דברי כנוסים. אבל לאמר
 האומר סה הוא דמין עם ילוא חסידים סלחמיו: צ דלתיב חסידים
 ליל סה כתיב בני בלעל ולכך ספך רשי"י לפרש בליעל קודם לנאשים:

כתיב חמך זה ידך תהיה כי בראשונה לכוונתו אלא וכו': ע פי
 ללדס אחר אלא לכל יבראל מי שחלכ לזכור כתיבה הכוונת ביה כי
 ירושלים לא נחלקה לשבעים: ס כלומר חין ספרדו כנו לאמר ככל

יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ אֹנֶס אֲלֵע וַיִּדִין זְאֵלִין הָעִירָעֵן אֹנֶס
 זְאֵלִין זִיף פִּארְכְּמֵן וְלֹא אֹנֶס זִי זְאֵלִין גִּימֵס סָעֵרִין צוֹא
 סָאָהֶן אֶעֱרִכְעֵ שְׁלַעֲכֵמַע זְאָכָךְ צְוִיִּשְׁן דִּיר: (יג) כִּי
 תִשְׁמַע אֹז דו וְעִשְׂקֵם הָעִירָעֵן פִּאֲחַת עֲרִיף אִין אִינְצֵק פִּין
 דִּינְעֵק שְׁמַעַם אֲשֶׁר וְזָאָם גָּאָם דִּינִין גָּאָם וְעִשְׂקֵם דִּירָה
 גְּעֵקֵן לִשְׁכַח שֵׁם דְּאַרְסֵם צוֹ וַיִּצָּן לֵאמֹר צוֹ זְאָנָךְ: (יד) יֵצְאוּ
 אֲנָשִׁים עִם זְעִינִין אֲרוּיִם גִּינְאֶנְזַעֵן סִאָנְעֵן כְּנִי בְּלִיעַל
 אֶעֱלִי סִאָנָךְ וּזִים זִיין הָאָבֶן פִּין זִיף אֶפְ גִּימֵאֵן דְּעַם
 עוֹל פִּין גָּאָם בִּיָּה סָקִרְפֵּךָ פִּין צְוִיִּשְׁן דִּיר וַיִּדְיֵחוּ אֹנֶס
 זִיין הָאָבֶן פִּר שְׂטָמֹן דִּי וַיִּצָּר פִּין זִייעֵר שְׂטָאָם זִייא

יִדָּד דִּינִין הָאָנֶס תִּתִּיה זְאֵל זִיין צוֹם עֲרִשְׁטֵן צוֹ הַרְגֵנָן
 אִים אֹנֶס עִם אִין אִמְצוּהָ דְעַר וּזִים אִין גִּינְוֹוֶאֲרַעֵן אֶן
 גִּירְעַם דְעַר נֶאֱלֵר אִים שִׁימְעוּן יִדֵּי אֹנֶס דִּי הָאָנֶס פִּין
 גָּאָר דְעַם פִּאֲלֵק נֶאֱלֵר זִיין צוֹם לְעִצְמֵעֵן אֹז עַר
 וְעִשְׂקֵם אִים גִּימֵס הַרְגִינִין זְאֵלִין אִים אֶנְדְרַעֵת הַרְגִינֵעֵן:
 (יא) וְסִקְלֵתוּ כְּמִגִּים וְכַת אֹנֶס דְוֹא אֶלְסָם אוּיִף אִים
 גְּוֹאֲרִין מִסְמִינְזַעֵר אֹנֶס עַר זְאֵל וְעִרְעֵן גִּימִיִים כִּי
 גְּוֹאֲרוֹם עַר הֵם גִּינְוֹוֶאֲלֵם פִּאר שְׂטָמֹסִין דִּירָה פִּין דִּינִין
 גָּאָם הַמִּיִּצְיָאֵךְ וְזָאָם עַר הָאָם דִּירָה אִים גִּירְזוֹנְעֵן פִּין
 מִצְרַיִם וּזִים דו בִּיסָם דְּאַרְסֵם גִּינְוֵעֵן אֶקְנַעְכֵם: (יב) וְכָל

וְיִדְעֶתֶן : טו וְהִתְבַּע
 וְהִתְבַּדֵּק וְהִשְׁאֵל יְאוֹת
 וְהָא קִשְׁמָא בְּנֵן פְּתִימָא
 אֲהֶעֱבִידָא תוּעֵבָה א
 הָא בְּיָדָא : טו מִמָּחָא
 תִּמְחִי ית יְתִבִי קִרְתָּא
 הָיִיא לְפִתְנָם דְּחָרֵב צִמְר
 יתָה וְיִת כֵּל דִּי בַה וְיִת
 בְּעִירָה לְפִתְנָם דְּחָרֵב :
 י וְיִת כֵּל עֲדָאָה תִּכְנֹשׁ
 לְגוּ פְתִיָה וְתוֹקֵד בְּגוֹרָא

הו"א ודרשת טו מד : וכו' טו : ככה תהי
 מלשון לא טכרתי קרא : לוי חרב
 טכרתי נ : כהמם אותם טו קרא

בעל המורים
 כי תשמע נחמה עריך כשמיטה בעמלם לך מזהיר אותך שחלוש ותחוקר היטב :

(טו) ודרשת וחקרת היטב . לפי שחומר כי תשמע נחמה עריך כשמיטה בעמלם לך מזהיר אותך שחלוש ותחוקר היטב :

בית יהודה

וְעַד שְׁהִיֵּו פִדְחִיָּה סוֹחָבָה אֹנֵן סִידְעֵן דִּי אֲנִיִּדְעֵר זַעֲנֵן
 גִּוּוּעֵן דִּי אִינְיוֹוֹאֲהֶנְעֵר פֻּן דִּי זַעֲבִינֵע שְׁמָאָם : (טו) וְדִרְשֵׁת
 וְחִקְרָת וְשִׁאֵלָת הִיטְבֵּן . וְזִמְנֵן רִשְׁיִי וְכִפָּאן לְמַדוּ שְׁבַע חִקְרוֹת
 פֻּן דִּיאֲנֵן לְעֲרֵנֵן מִיר מֵעַן דִּיאֲרָף פִּרְעֵנֵן דִּי עֲדוֹת זִבְעֵן
 זִאכְן וְזִוְעִלְכֵע שְׁעָה אִין סִגָּא , וְזִעֲלָר סִגָּא אִין דִּר וְזִאָף .
 וְזִעֲלָר סִגָּא אִין חֲדָשׁ , וְזִעֲלָר חֲדָשׁ אִין יִאֲחֵר , וְזִעֲלָר
 יִאֲחֵר אִין שְׁמִשָּׁה , וְזִעֲלָר שְׁמִשָּׁה אִין יוֹבָא , אֹנֵן וְזִעֲלָר
 אֲרִטו (מַרְבּוּי הַסְּקָרָא) דִּם לְעֲרוּנָם מֵעַן פֻּן דִּי פִיל וְזִעֲלָר

אנשים ועד שהיו מדיחה מחוכה : (טו) ודרשה וחקרת
 ושאלת היטב . (טו מ) מכלן למדו שבע הקירות מרביו
 המקרא כלן יש ג' דרישה וחקרה והיטב ושאלת אינו מן
 המנין וממנו למדו בדריכות וכמוקם אחר הוא אומר (דברים
 יט) ודרשו השופטים היטב ועוד במקום אחר הוא אומר (טו)
 (י) ודרשת היטב ולמדו היטב היטב לג"ש ליתן ק האומר של
 זה כזה : (טו) הכה הכה . (ב"מ לא) אם חייך יכול

וְדִרְשֵׁת וְחִקְרָת (טו) ודרשה וחקרה היטב (שאלת היטב)
 וְחִקְרָת וְשִׁאֵלָת הִיטְבֵּן . וְזִמְנֵן רִשְׁיִי וְכִפָּאן לְמַדוּ שְׁבַע חִקְרוֹת
 פֻּן דִּיאֲנֵן לְעֲרֵנֵן מִיר מֵעַן דִּיאֲרָף פִּרְעֵנֵן דִּי עֲדוֹת זִבְעֵן
 זִאכְן וְזִוְעִלְכֵע שְׁעָה אִין סִגָּא , וְזִעֲלָר סִגָּא אִין דִּר וְזִאָף .
 וְזִעֲלָר סִגָּא אִין חֲדָשׁ , וְזִעֲלָר חֲדָשׁ אִין יִאֲחֵר , וְזִעֲלָר
 יִאֲחֵר אִין שְׁמִשָּׁה , וְזִעֲלָר שְׁמִשָּׁה אִין יוֹבָא , אֹנֵן וְזִעֲלָר
 אֲרִטו (מַרְבּוּי הַסְּקָרָא) דִּם לְעֲרוּנָם מֵעַן פֻּן דִּי פִיל וְזִעֲלָר

נוס שמיים אין פסוק (פאן יש שלשה) דא זענן דרבי ווערשר
 פן הכינוי דער ווארט ושאלת ווערט גיט גערעכנט צוא
 מור או מען דארף גאך זאכן פרעגן די עדות, דס ווערט
 קליידר איז דר פענשט גויען אנגיפאהן. ווען ער הא די
 אנגעבונדען זאכט שבת, פרעגט מען זיי וועט די ליכט אין
 זאכן אויף איינעם ער האט געברענגט אכענשט, פרעגט מען
 צפירה איז דא צו פרעגן זיישיגע זאכען. און אז ביידע עדות
 די עדות נים אנגענומען אונ דעם מענטש דרגט מען גיט
 ווערש השופטים היטב די שופטים זאלען גוט פארשטין די
 קינא וספקים אחר הוא ארץ זאנאס דר פסוק ודרשת היטב דא
 גאך צווייא חקירות ודרשת אונ היטבו, איז שוין זענען
 היטב ווס זענן גלייכע ווערטר (ליחן האמור שר זה ביה) וויא
 (טו) ומהה תפרו. דער פסוק מיינט (אם אינך יכול להסיתם
 בטיהת הכתובה בהם) אונ צו קענשט גיט הרנגען די מענטשן

שפתי חכמים
 ק וכלו כלם כחוסים מקום א' ודרשת וחקרת היטב ודרשו כפופים

דעת זקנים מבעלי התוספות
 (יז) כליל לה' אלהיך. כדי שיהיה לכל שלוש ה' ביה חרבתם

פירוש לתורת אלהים

פון דער שטאמט צוא שארפע שווערד (יין גיין)
 חרשם דו זאלסטם פיר גויסמן זיא מיט אלץ וואס איז
 אין איר זאט פסחתה אונ אירע בהמות לפי חרב צוא
 שארפע שווערד : (יז) זאט כל שללה אונ גאר איר
 פארמעגן הקבוץ זאלסטם דוא איין זאמלען אין איר
 גאס אריין שדרת אונ דוא זאלסטם פאר ברענען דיא
 שטאמט מיט גאר איר פארמעגן כליל גאר אין גאנצן

האבן אן גירעט לאמר צו זאנען גלכה לאמר גיין אונ
 לאמר דגן פרעמדי אפ געטער ווס דו ווייסט זייא
 גיט : (טו) ודרשת אונ דו זאלסטם פארשטן וחקרת אונ
 דו זאלסטם זוכן ושאלת היטב אונ דו זאלסטם גוט פרעגן
 והנה אונ עם איז אמת די זאך נעשית עם איז ווארן
 גיטאהן דיא אום ווערדיגע וואך צווישען דיר :
 (טו) הנה שלאנן הנה זאלסטם דו שלאנן את די ויצער

השם
 איינער האט דעם אנדערען געברענגט דארף מען פרעגן מיט
 וואס מען האט אים געברענגט אנדוינג אייס צו פרעגן כדי האט
 זאל זין איין גוט עדות אונ דיא מצוה גיט אן ווען מען
 פסקית דיעי נששית :

מצות
 (הסב) ודרשת וחקרת ושאלת היטב וגי. האט איז דיא כצוה או
 דיא עדות וואס זייא זאנען עדות זאל מען גוט גאך
 פארשטען אונ גוט גאך פרעגן כדי מען זאל ווייסט צוא זייא
 זאנען אמת אונ מען דארף דיא עדות וואס זייא זאנען אז

וְשָׂרְפָהּ בְּאֵשׁ אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־
 שְׂלָלָהּ כְּלִיל לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִיתָה־
 תֵּל עוֹלָם לֹא תִבְנֶה עוֹד׃ י״ וְלֹא־
 יִדְבַק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן־הַחֲרָם לְמַעַן־
 יֵשׁוּב יְהוָה מִחֲרוֹן אַפּוֹ וְנִתְן־לְךָ־
 רַחֲמִים וְרַחֲמֶךָ וְהִרְפֶּךָ כַּאֲשֶׁר־
 נִשְׁבַּע לְאַבְתָּחֶךָ׃ י״ כִּי תִשְׁמַע־
 בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁמֵּר אֶת־כָּל־
 מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצִוֶּה הַיּוֹם־
 לַעֲשׂוֹת הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

ית קרמא וית כל עדאה
 גמיר קדם יי אלהיך
 ותהי תל חריב לעלם
 לא תתפני עוד׃ י״ ולא
 ידבק בידך מדעס מן
 חרמא פדיר דיתוב יי
 מתקוף רוגזה ויחב לך
 רחמין וירחם עליך
 ויסגוף כמא די קנים
 לא כה תך׃ י״ ארי
 תק כל לומרא די
 אלהיך למפר ית כל
 פקודותי די אנא מפקדך
 ויכא דין למעבד דכישר

חורא ורמא כלל חל בעיר סכודין קול
 קול׃ סליל (כל) אלוך עס קול קול׃
 וסבה חל עולט עס קול׃ ולא ודכ בידך
 גמיר חל סכודין קול מכות ככ
 פ״ יב מן מן מן חל׃ ויתן לך רחמים עמ
 קול קול׃ כל יבועת ע׃

בעל השורים

(יח) ויתמדך והרצן . שלא תדאג לומר הכרזתי עיר וושכיה לך מכשך לומר שלא תדאג ויפך ויכך : (ע) לעשות הישר בעיני ה' .
 ומפני ליה כניס אחס רכומן עשויין רלוטו של תמיס קרוין כניס : ונתן לך רחמים ורחמך . ופמד ליה כניס אחס לומר לך שכל מי שיש
 בו רחמים ומרחם על הכריות הקב"ה מרחם עליו כלב על כן . סמך חת לעיר הגדולה לומר לך שעמ"ס מסוכה כמות וגם סכוי מתגודדים
 בית יהודא

וואס האבען געדינט , עבודה זרה מיט דעם טויט ווס איז
 געשריבן אין דיא פרשה מען זאל ווי הרגנן ויטמים ביהמה
 אחרתו מענטשן ווי הרגנן מיט איין אנדער טויט : (יז) וזה
 פון הקב"ה אונ פון וויגעטוענען ודר נאמען פון הקב"ה זאל
 רשעים נוערש זיין נאמען געווייליגט , עיין רשעי בשלח ע"ס ואכבדה כפרעהו : (יח) ויפני לישכ ה' סתיון אפלו .

דעת וקנים מבעלי התוספות

העיר ולא ליהנות מסבתם : (יח) ונתן לך רחמים . כשבר שלא רחמתי על מבעיטו הוא ירחם עליך :
 ליקומים על ההורה

(יז) וזהו כלל חל אלוך וכו' ונתן לך רחמים ורחמך וכו' . דיא
 גמרא זאגט אז מען וועט הרגנן דיא סענטשן פון דיא
 שראם וואס האבען געדינט עבודה זרה , וועט זיין ביי הקב"ה
 גליק וויא מען וואלט פקריב געווען אקריבן . נאר מען זאל זיין
 גיט הרגנן מיט פסג אונ פיס רציחה , נאר מען זאל ווי הרגנן
 ווייל הקב"ה האט געפאשען מען זאל וויא הרגנן , דרייבר זאגט
 דער פסוק ונתן לך רחמים , הקב"ה וועט און דיר געבען מען
 רחמנות , אונ מיט רחמנות זאלסטו וויא הרגנן , ווייל דס איז
 ווייט פ"כה וויא זאלען שארבען , אונ אויב וויא וועלען פאקן
 תשבה פאר דעם שארבען איז געווען אסובה , אזוי וויא דו
 שערקסט אבהקו צו אקריבן , שערקסטו ויא מיט רחמנות פון אד
 פ"כה וועלען , אונ וועלען פ"כה ווייל הקב"ה האט געפאשען
 מען זאל דעם קריבן שערקטן אזו מיט רחמנות זאלסטו וויא
 הרגנן , ווייל הקב"ה האט געפאשען , אונ דו שוהקסט דיא מצוה :
 פאקן דס רעכט פארטייגייט אין דיין נאמס אונזין : (א) גנים אהים לוי אליהם איר ונקט קינדער צוא אייער

מצות

(תכ"ח-תכ"ט) ורשפת באש וגו' . כאס איז דיא מצוה אז
 איין שפאס וואס דיא סענטשען וואס זיין
 הארגען אין איהר האבען געדינט דיא עבודה זרה זאל מען זיין
 פאר ברענען אונ אקריבן וואס עס געפינט זך אין א דור אין
 שייער אונ דיא סענטשען זאל מען הרנינען מיט איין שויער
 הישם
 אונ מען פאר גיט גיין הנאה האבען פון דיא זאכען וואס עס
 געפינט זך אין דער שפאס אונ מען פאר דיא שפאס גיט
 אונ סויערען אונ דיא שפאס ווערס אן געווענען (עיר הנדחת)
 אונ קיין עיר הנדחת סאקט מען גיט נאר דורך איין בית דין פון
 איין אונ ויבעציג סענטשען :

ס רביעי יד א בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַדְּדוּ וְלֹא תִשְׁמְנוּ
 קַרְתָּהּ בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת: כ פִּי עַם
 קְדוֹשׁ אֶתְהוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיךְ וּבְךָ בָּחַר
 יְהוָה לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סֻגְלָה מִכָּל
 הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה: ס

קדם יי אלהיה: א בני
 אתון קדם יי אלהיכון
 לא תתחממו ולא תשונו
 מרם בין עיניכון על
 מית: כ ארי עם קדוש
 את קדם יי אלהיך ובך
 אתרעי יי למתו לה
 לעם חביב מכל עממיא
 די על אפי ארעא:

הו"א בניס אהם לה' אלהים קדושים לו
 וכל כבוד אהם פיר קדושה שפר
 עו לא תתגודדו וימותו יד מות כ עקבים מיד פ"ח: ולא תשמו קדוה ממוח לו: כי עס קדוה קדוהו לו:
 רשבים

(א) לא תתגודדו. כדכתיב ויגודדו כששבע בחרבות וברחמים וכמו נודד
 אילט:

בעל הטורים
 לפי עכ"ס כמו על מת: (ה) בניס אהם. נכסוף הוה יס שנים עשר
 חיות כנגד י"ב כעטס שנקראו בניס לה': (כ) מכל העמים אשר
 על פני האדמה. וסמיד ליה לא תחלל כל חוטאת לו לך שלא יתערבו עם העכו"ם אותם שמשלו לנכוחות. ככאמות התיך ג' ה' חיות כנגד
 רש"י

בית יהודא

הקביה זאל זיך צוריק קענן פון זיין פסע ושקל ופן שערבדי
 אהלים בשילם יהיו אף בשילם ווארונ אזו לאנג ווי די געצין
 דיער זענן אויף דער וועלט. איז דער פסע פון הקביה
 אויף דר וועלט: (א) ולא תתגודדו. פויגט מען ולא תתנו
 גדידה ישרת בבשילם על פתו איר זאלט גיט געפן אששעכונג
 אונ איר זאלט גיט רייסען איינער לייב אויף אמת וכדריך
 שראמרים עישים וויא די אמונים מוהען (לפי שאמם בגיר
 שר פקום ווייא איר זענט די קירער פון הקביה וואמם

אפו. של זמן ע"ה כעולם הרון אף בעולם: (ה) לא
 התגודדו. לא תתנו גדידה ר ושרע ככשרכס על מת
 כדרך שהאמוריים עושין לפי שאתם כויו של מקום ואתם
 ראוין להיות נאים ולא גודדים ומקורחים: בין עיניכם.
 אלל הפדחת וכמקום אחר הוא חומר (וקרא כה) לא יקרחו
 קרחה כראשם לעשות כל הראש כבין העינים: (כ) כי עם
 קדוש אתה. קדושת עמך מאכותך ש ועוד וכך כהר ה':

שיין גיט צושאכין אונ גיט מיט אויסקעפליקטע האר פון
 זאלען (הפרחת) לעפען שפען ונבסקים אחר דא אמר) אויף איין
 זאלען גיט אויסקעפליקען דא האר פון זייער קאפ ולעשות כל
 חוס אויבער דעם שפערען גענען צווישען די אויגען. אזו
 (וב) וכי עם קדוש אתה. ווארונ דא ביקם אהייליגע פאלק
 פון דיינע אפטרעיון (קדו וקד בחד ה') נאך אהייליגקייט

ראוים להיות נאים ולא גודדים ובקדושים ובראשם איר זיין
 קאפ: ובין עיניכם. צווישען דיא אויגען פויגט מען וזאל
 אנדער ארם זאמט דר פסוק ולא יקרחו קרחה בראשם) וויא
 הראש גבין העינים אזו ווי מען קאר גיט אויסקריסען די האר
 קאר מען גיט אויסקריסען די האר פון אלע ארבער פון קאפ: (וב) וכי עם
 קדושה עמך מאכותך) דא האמס דין איינגיע אהייליגקייט

שפתי חכמים

היטע וקדשת היטע הכי עטע: ר פי' משום דלזכרה לא תחיל אלא
 על הפועל ענינו לטעם דכבר ואל על הפועל למחר שגשג טו
 המעשה ומתני שנות לא תתגודדו מזה על הכי על הפועל מ"ה
 פי' לא תתנו גדידה ככשרכס. וקצת גדידה ושרע לזדים ענדיה
 משנין שרע וסס שנות נכדסים. ווארונ דא ביקם אהייליגע פאלק
 עס כי עס הכל מפרס: ש פי' קדושתך אינה משלך אלא האמטין דלמס

דעת זקנים מעלי התוספות
 (א) בניס אהם לה' אלהים. ולכן אם מת אביכם חבשר
 ודם לא תתגודדו שרדי אינכם והיטים ככך כי יש לכם
 אב שהוא חי וקיים יתברך ותעלה שמו אבל העכו"ם
 כשמת אביו יש לו להתגודד שאין לו עוד אב כי אם עזו
 ואבנו שאין בם מריעל כדכתיב אביכם לעץ אבי אתה ולאבן
 את ילדתי:

פירוש תורת אלהים

נאמט לא תתגודדו איר זאלט גיט קראצן ולא אונ איר
 זאלט גיט קאן קיין דייסונג צווישן אייערע אוגען
 לפת פון וועגען איין מת דער חזקוני שרייבט איר
 ישאל ווען אייערע עלמרען אפילו שפארבן זענט
 איר דאך גיט קיין רעכטו ותומים סחמת איר זענט
 דאך נאמס קינדער: (ב) כי עם קדוש אתה ליו אלהיך
 ווארונ דו ביקם אהייליג פאלק צוא דייין נאמט פון
 דיינע עלטרען ויך אונ אין דיר המ נאמט אום דער
 וויילט להיות צו זיין צוא אים אנליבט פאלק מל פון

ליקוים על התורה
 (א) בניס אהם לה' לא תתגודדו וכו'. תייל יודן האבן געוואנט
 צווישען פעלקער, וואס ביי נייא איז דער מנהג זיי רייסער
 פון ויך דאס לייב אונ דיא האר פון קאפ ווען עס שפארבט ביי
 נייא איינער פון זייער משפחה, דריבער זאמט מלחא צו דיא
 יודען איר זייס קינדער צו הקביה, דער טף פון סענמש גיהער
 צוא פאפער אונ כופער, אונ דיא נשמה גיהער צוא הקביה,
 הקביה גיט דיא נשמה און דעם סענמש און אנטוועק צייט,
 ווען עס קאמט דיא צייט נאמס הקביה זיין נשמה צוריק, וויא
 דער מדרש משלוי שרייבט, ר"ב פאיר איז געווען שפת צו
 מנהג אין בית המקדש אונ האם געוואנט אדרשוי, ביו ט
 פעררי, אונ ער האמט געוואוינט פעררי, ביי אים אין דער היים
 איז און דיא צייט געשפארבטן פומדלינג זיין קינד וואס איז אלס
 האמט אים ציינגעשפארבטן אין איין אהרדי שטוב אונ האמט אים

געווען עפליכע יאר, די מופטר האם געווען דאס קינד אונ
 מצות השם
 (תמו) לא תתגודדו וכו'. דאס איז דיא מצוה או מען קאר גיט
 קראצען דאס לייב ארער אום רייסען דיא האר פון דיא
 קרעמען וועגען איין מת אונ דיא מצוה גיט אן אוף יעדער
 ארם און יעדער צייט:

נחמו לא תתגודדו וכו'. דאס איז דיא מצוה או מען קאר גיט
 קראצען דאס לייב ארער אום רייסען דיא האר פון דיא
 קרעמען וועגען איין מת אונ דיא מצוה גיט אן אוף יעדער
 ארם און יעדער צייט:

ג לא תאכל בלתי עבדה: ד זאת
הבהמה אשר תאכלו שור עשה
כשבים ושה עזים: ה איל וצבי
ויחמור ואקן ודישן ותאו וזמר:
ו וכל בהמה מפרסת פרסה

ג לא תיכור כל דמרחק:
ד דין בעירא דתיכרון
ה תורין אמרון דרחלון
ו גידן דעזין: ה אילא
ז ויחמורא ויעלא
ח ורימא ותורפלא ודיצא:
ט וכל בעירא דסדיקא

בעל המורים
עשרת הדברות: (ד) עזים. וסמך ליה
איל רמז ללא דלימא כחולין עינא דכרכו
מן חיס סוף:

תו"א לא תאכל ע"ז כו חולין קוד: זאת כסמך ונחיס לה חולין פה עת כמנזח: איל וצבי ונחיס
לד חולין פה: כסמך חולין פה ט:

בית יהודא

האספו נוייל הקב"ה האם ריה אויסערקוויילט דו זאלסט
זיין צו אים אפאלק: (ג) וכל תיגרו. מיינט מען נכיל
שתעבתי לך ארץ ונס איה האב דיר געקאפט דו זאלסט
גייט עסין, זאלסטו גיט עסין (פגן צום און בכור דיר לשהמו
בדיניה) דהיינו אזב אפון קם געהאט אפכור ונס אוישרא
הט אים גיגען. הט דר כהן געמאכט אפעלער אין דעם
בכור ער הט אים גישפאלטן דעם אויער. ער זאל אים גיט
בארשען בריונגען אין רוישלי'ם מקריב זיין אקרין, גאר ער
זאל אים מעגן שעקטן אין לאנד, ווא ער וועט ווערן ורבי
דבר שתעבתי לך) דס איז אומא קום איה האב דיר געאפרת
(כל מום לא יהיה בו) עס זאל גיט זיין אפעלער אין דעם בכור
דו זאלסט גיט מאכן אפעלער אים אפכורו ונא וזמר זאן

רש"י
(ג) כל תועבה. (חולין קוד) כל שתעבתי לך ה כגון נרס
זאון ככור כדי לשחטו כמדינה הרי דבר שתעבתי לך כל
מום לא יהיה בו. וכל ולמד כאן שלא ישחט ויאכל על אותו
המום. בשל כשר כחלב הרי דבר שתעבתי לך והזכיר כאן על
אחלתו: (ד) זאת הבהמה וכו': (ה) איל וצבי
ויחמור. למדנו שהיה בכלל בהמה (חולין סג)
ולמדנו שבהמה והיה עממה מרובה מן הטעורה שכל
מקום סורע את המועט: ואקן. ממורגס ועלא (איוב
לט) ועל סלע את חשבונוק (סטיבאק): והוא.
תורכלא תור היער בל"ח יער בלשון חרמי.
(ו) מפרסת. סדוקה כתרנמו: פרסה. א פלאנט"ה

אויב ער הט געמאכט אפעלער אין דעם בכור טאר ער גיט
ער האט דעם פעלער אריין געמאכט (בשל בשר פה) אזב
אוי אומא קום איה האב דיר געאפרת, מען טאר גיט
די תורה געמאכען מען טאר גיט עסין פלייש געקאכט מיט
(לפרט) שהיה בכלל בהמה) דר פסוק ערנגס אונו אז אחיה
אזב חיות נוס מען טאר גיט עסין זענן מען ווי די בהמות אונ
דערנאך ווארעם ביי נערע זאך רעכנט דער פסוק דו וואס
זענן ווייניגער: וואקן. (מהררנס וילא) אויף דעם ווארט
"אקן" שייטש דר תרגום וצ"ל, ווי עס שייטט אין פסוק ועל פ"ע, דאס איז די חיה וואס הייסט שיינעבאק: והוא.
דאס איז תורכלא (שור הער) און ואלד אקס בלישן אריין אויף דיא ארמישע שפראכע אין בל"ח באר"ה אומארי:
(ו) ומפרסתו. מיינט מען (סדוקה) גישפאלטענע קלאהען (מפרט"ה) וויא דער תרגום שייטשט (פרסה) קלאהען:

שפתי חכמים
אלן כן למה הולך לומר אחרי וכן נחר ה' ספרים ועד שחר כך הרי
כאלן שמים והלא מקורם עלמס ונוטיב סיכור כס ה' ת אלס תאמר
האלך לנו אולין הרנגוליס וכהמות מוכרסס להא העמתי לך שאכור
ליקוטים על התורה
געליינט אויף אכעם אונ געקעפס ביט אליינדיק, נאך מעריב איז
רבי טאר געקעפטן אחיס, ער זאגט צום ווייב וואו איז דאס
קינד, זאגט זיא ער איז געגאנגען צו דיר אין בית המדרש,
האט רבי טאר געזאגט אויך האב איך געזוכט אין בית המדרש
אונ ער איז נעגען, דערנאך האט זי אים געגעבן וויין
צו זאגען הברלה, נאך הברלה האט רבי טאר נאך אפאלד
געפרעגט וואו איז דאס קינד, קום ויא געזאגט ער וועט געוויס
באלד קעמען, ויא האט אים געגעבן עסין, ער הט אפגעגעבן
אונ געבענעשט, נאכדעם זאגט ויא צו אים רבי איך האב
אשאלה צו פרעגען, זאגט רבי טאר פרעג, פאר עסליע יאר
צוריק האט איינער סיר געגעבן עפעס צו געהאלפן, היינט
איז ער געקומען מפרצולני איך זאל אים דיא און צוריקגעבען,
זאל איך אים צוריקגעבן דערע זיין, זאגט רבי טאר געזען דארף
געבען, זאגט ויא צו אים קום מיט מיר אין דיא אנדערע שטוב,

פירוש לתורת אלהים
אלע געגענייס ווס זענין אויף דר אפצור ערד: (ג) לא
האכל כל תועבה דוא מפרט גיט עסין איין אוס
זענדריגע זאך: (ד) זאת הבהמה אשר תאכלו דס זענין
די בהמות ווס איר זאלט עקען שור דעם אקס שה
כשבים ושה עזים דס זינגע לאם אונ דס זינגע בעקרי:
(ה) איל וצבי ויחמור דיא אינד אונ דעם הירש אונ
דעם יחמור ואקן ודישן אונ דעם שמיון פאק אונ די
נאמעל אונ די בערג ציג אונ די געמו: (ו) וכל אונ
אלע בהמות ווס איז צו שפאלטן די קלאהען וישטת

מצות
(נתחם) לא תאכל כל תועבה דאס איז דיא מצוה אז מען טאר גיט
עסין קיין קדשים וואס זיין זענען פסול געווארען אדער
השם
אעלעקע קדשים וואס מען האט אין זיין געמאכט. איין פעלער
אונ דיא מצוה גייט אן ווען דאס בית המקדש איז געשטאנען:
כל

אויב ער הט געמאכט אפעלער אין דעם בכור טאר ער גיט
ער האט דעם פעלער אריין געמאכט (בשל בשר פה) אזב
אוי אומא קום איה האב דיר געאפרת, מען טאר גיט
די תורה געמאכען מען טאר גיט עסין פלייש געקאכט מיט
(לפרט) שהיה בכלל בהמה) דר פסוק ערנגס אונו אז אחיה
אזב חיות נוס מען טאר גיט עסין זענן מען ווי די בהמות אונ
דערנאך ווארעם ביי נערע זאך רעכנט דער פסוק דו וואס
זענן ווייניגער: וואקן. (מהררנס וילא) אויף דעם ווארט
"אקן" שייטש דר תרגום וצ"ל, ווי עס שייטט אין פסוק ועל פ"ע, דאס איז די חיה וואס הייסט שיינעבאק: והוא.
דאס איז תורכלא (שור הער) און ואלד אקס בלישן אריין אויף דיא ארמישע שפראכע אין בל"ח באר"ה אומארי:
(ו) ומפרסתו. מיינט מען (סדוקה) גישפאלטענע קלאהען (מפרט"ה) וויא דער תרגום שייטשט (פרסה) קלאהען:

וּבְנִבְלָתְהוֹן לֹא תִקְרְבוּן׃
 ט ית דין תיכלון מכל
 די במיא כל די לה
 ציצין וקלפין תיכלון׃
 וכל די פית לה ציצין
 וקלפין לא תיכלון מסאב
 הוא לכון׃ יא כפ צפר
 דכיא תיכלון׃ יב ודין די
 לא תיכלון מנהון גשרא
 וער ועזא׃ יג וכת

הר"א כל אור קידושין ט חילין קט׃ וז
 אור קידושין ט חילין קט׃ וז
 חילין ט טטווס׃ ו

בעל הטורים

(ח) ונבלתם לא תגעו. ובמין ליה את
 זב תכלו לומר שיש נבלה שחלל
 ממנה כגון נבלה מוסרת שאינה ראויה
 לגר. לא תגעו. כגו חייב לטהר ברנל׃
 (ט) חללנו. ובמין ליה וכל אשר אין לו
 לרבות אפר מוסרת על מלוע (מי חוס' קידושין
 דף טו)׃ (י) עמא הוא לכס. ובמין ליה כל אשר. לרבות אפר מוסרת על מלוע (מי חוס' קידושין דף טו)׃ (יג) וכת וזאת.

תֹאכְלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגְעוּ׃ ס
 ט אֶת־זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בְּמִים
 כָּל אֲשֶׁר־לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת
 תֹאכְלוּ׃ י וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סִנְפִיר
 וְקִשְׁקֶשֶׁת לֹא תֹאכְלוּ טָמֵא הוּא
 לָכֶם׃ ס י כָּל־צִפּוֹר מְהֻרָה
 תֹאכְלוּ׃ יב וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ
 מֵהֶם הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהַעֲזִינִי׃
 יג וְהִרְאָה וְאֶת־הָאֵה וְהִדְיָה

לחמיר דג טהור טמא כחך דג טמא׃ (י) עמא הוא לכס. ובמין ליה כל אשר. לרבות אפר מוסרת על מלוע (מי חוס' קידושין דף טו)׃ (י) עמא הוא לכס. ובמין ליה כל אשר. לרבות אפר מוסרת על מלוע (מי חוס' קידושין דף טו)׃ (יג) וכת וזאת.

בית יהודא

נעלערוגט געווארן. ווייל אין די סדרה שמיני שטייט גיט
 דר עוף דאך. אונ דא שטייט דר עוף דאך. (ח) וּבְנִבְלָתָם
 לא תגעו. זאגט רש"י רבוהיני פירשי ברנל די רבנים זאגן
 דר פסוק מיינט יום טוב זאגט אבערשט גיט אנריין אנבלה
 (שאדם מייב לטהר את עצמו ברנל) ווייל יעד יוד דאך זיין
 כיון יום טוב יכיל יהיו כוונתם בכל השנה איד וואלש מיינט
 יודין זאגן זיין גיבאטין אנאנג יאהר זיי זאגן גיט אנרייען
 אנבלה (מסדר יוסר) שטייט אין פסוק (אביר אל הכהנים וכו')
 לנפש לא יספא הקבית האט געאפט צו משה זאג צו דא
 דמט חסידה מאראך דא סמאך פון אמת ווס זיא איז
 גאר פהנים געקאפטן זיין זאמען גיט סמא ווערען אבער
 לא קל שכן די סמאך פון אנבלה וואס זיא איז אנרייקע
 זיין. גאר יום טוב סארין גיט ישראלים סמא ווערען פון
 אנבלה איד גיט. (יא) וכל צפור שהיה טאבלו. זאגט רש"י
 (להחיר השלמה שבציוקע) און אונזער ווערט געהויבט פון
 ווערט געשאפטן. דא אנדערע ווערט אוועקגיאזין זיא זאגט
 מען ער זיא שעקטן אונ עסין. (יב) וזה אשר לא תאכלו מהם.
 דא פיניג זאגט איר גיט עסין (ואסר את השומע) אבער
 די פיניג וואס מען הט איר געשאפטן ווענען דעם מצויע שאר
 מען גיט עסין. (יג) ויראה ואת האיה וכו' זאגט רש"י

שפתי חכמים

ג' טליל דכל לאסקי וכו'. ג פ' כל רטיי האל לרבות המשולחת חס
 לאוכל ואקיה רחמא בלשון גניעה ליתן שיעור לנגע כאוכל
 ולא תגיש חרא טילתא היא דאי נגעט פסח קאמר אכילה למה
 רבותינו אמרו דנגיעה פסח קאמר אזהרה לישראל ברנל
 סמפיר וקשקשת. תימא לי דנים למח נשנו רבשלמא בהמה
 דנים למה נשנו יוטר חתנבים וכו'. ועוד תימה לי קרא
 וקשקשת שקן הוא למה לי וציע בתוספות דחולין. (יב) הנשר.
 אינו אורי שקרין אייגיליא בלעז אנשער בערבי שהרי לאייגיליא
 פירוש לתורת אלהים

דעת זקנים מעבלי התוספות

(ח) ובנבלתם לא תגעו. אם מתי מיתת עצמן לא תגעו כהן כרי
 לאכלן כמו בכל קדש לא תגעו אמרין במס' טהרות אזהרה
 והבא נמי אפקה לאכילה בלשון גניעה וכפל הטלה לא האכלו
 ולא תגיש חרא טילתא היא דאי נגעט פסח קאמר אזהרה לישראל
 רבותינו אמרו דנגיעה פסח קאמר אזהרה לישראל ברנל
 סמפיר וקשקשת. תימא לי דנים למח נשנו רבשלמא בהמה
 דנים למה נשנו יוטר חתנבים וכו'. ועוד תימה לי קרא
 וקשקשת שקן הוא למה לי וציע בתוספות דחולין. (יב) הנשר.
 אינו אורי שקרין אייגיליא בלעז אנשער בערבי שהרי לאייגיליא
 פירוש לתורת אלהים

ג' טליל דכל לאסקי וכו'. ג פ' כל רטיי האל לרבות המשולחת חס

זאגט איר גיט עסין פסא דס איז אום ריין צו אייך׃
 (יא) כל צפור אלע ערפי ריינע פייגל זאלט איר
 עסין׃ (יב) וזה אונ דאם איז וואס איר זאלט גיט
 עסין פון זיי הנשר דעם ארבער הנפרס אונ דעם
 האביקט והעזניה אונ דעם גכריף׃ (יג) ויראה אונ די
 השם
 עס איז סמא אונ דא מציח גיים אן איה יעדער ארם אונ
 יעדער צייט׃

(מסס) כל צפור וכו'. פון דעם פסוק לערנען מיר צייטס און פון
 דאך נאך צו ווען וועלן עס און פון און וועלן עס

לְמִינָהּ: יָד וְאֵת כָּל־עַרְב לְמִינוּ:
וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה וְאֵת־הַתַּחֲמֹס
וְאֵת־הַשְּׁחָף וְאֵת־הַנֶּזֶץ לְמִינָהּ:
אֵת־הַכּוֹס וְאֵת־הַיַּנְשׁוּף
וְהַתְּנַשְׁמֹת: י"ו וְהַקָּאָת וְאֵת־
הַרְחֻמָּה וְאֵת־הַשְּׁלֶךְ: י"ח וְהַחֲסִידָה

פְּנֵפֵא וְפְרִפְיָא וְדִיתָא
לְזִנְה: יד וְיֵת כָּל עַרְבָא
לְזִנְה: טו וְיֵת בַּת
נַעֲמִיתָא וְצִיצָא וְצִפְר
שְׁחָפָא וְנֶזֶץ אֶלְזִנְהוּ:
טז וְקָדִיא וְקַפּוּפָא
וְכֹתָא: י"ו וְקָתָא
וְיִרְקָקָא וְשִׁלְיָא גִנְיָא:
י"ח וְהַחֲרִיטָא וְאִבּוּ לְזִנְה
 בעל המורים
 (טו) היטנה. שמענה את כניה ואינה
 רש"י

בית יהודה

והיאזרחא היא איה היא דיהוה דם אינו אינו פויגיל ויא הם
 דריי נעמען. נראה איה דיה' ונקמה נקרא פסיגיה פה ווס
 רופש פגן ויא ראה שראיה פיהר' ויוויל ויא זעהש ויויער
 ויויש ונקמה הוהיר בקל שפוחיה' פה ווס פיה דעם אגנאנין
 גיש צו עסין די פויגיל הט פגן נענאנט אלע דריי נעמען
 (שלא ליפן פהחון פה לבצל דין לחוק) סאמער וועט אייגער
 ווערן קרינען אויף דעם דין ונא' ער גיש קעגן עפגנן די מו"ה
 צו קרינען (שלא יתא האוקדה קרא איתה דראה) אוב די תורה
 וועט גאר שרייבן איין גאמען. דהיינו עס וועט שפייגן ראה

ואת האיה וגו'. (חולין סב) הוא ראה הוא איה היא דיה
 ד ולמה נקרא שמה ראה שרואה ביותר (ולמה הוהירך בכל
 שמוח' שלא ליפן פהחון פה לבצל דין לחוק שלא יכה האוסר'
 קורא אותה ראה והבא להחיר אומר זו דיה שמה או איה
 שמה וזו לא אסר הכתוב וכעופות פרע לך הטמאים ה ללמד
 שהעופות הטמאים מרובים על הטמא' לפיכך פרט אתו
 המושט: (טו) והתנשמות. קבל' שמוי"ץ (פלעטערמויו):
 (יז) שלך. השולה דניס מן היס: (יח) דוכיפת. הוא

אליו. וועט אייגער זאגן די פויגיל סאר מען גיש עסין
 ראה (דב' דהחיר איהו ו דיה שפה או איה שפה) וועט קמען
 גיש עסין. אבער דם איז גיש דר פויגיל ראה, דער פויגיל,
 אסר התרוב דעם פויגיל דיה אדער איה הט די תורה גיש
 (ובעופות פרט לך הטמאים) ביי עופות הט די תורה נעשריגען
 שהעופות הטמאים מרובים על הטמא' צו יעקבן אונז די
 מען סאר גיש עסין וליקבן פגם את הכושט דריבער הט דיה
 זענן ווייניגער: (טז) והתנשמות. אפ'עערמויו: (יז) ושלך.
 אונז ער הט לזב פיש. פ'יהט ער שפענדיג אבער דעם ים אונז
 מיט זיין זאגן נאנאביל חפאט ער דיה פיש: (יח) ודוכיפת.

ואת האיה וגו'. (חולין סב) הוא ראה הוא איה היא דיה
 ד ולמה נקרא שמה ראה שרואה ביותר (ולמה הוהירך בכל
 שמוח' שלא ליפן פהחון פה לבצל דין לחוק שלא יכה האוסר'
 קורא אותה ראה והבא להחיר אומר זו דיה שמה או איה
 שמה וזו לא אסר הכתוב וכעופות פרע לך הטמאים ה ללמד
 שהעופות הטמאים מרובים על הטמא' לפיכך פרט אתו
 המושט: (טו) והתנשמות. קבל' שמוי"ץ (פלעטערמויו):
 (יז) שלך. השולה דניס מן היס: (יח) דוכיפת. הוא

שפתי חכמים

אשר לא חתלו לאזר הכושט נראה דברים כן דוח אסר לא חתלו
 יסור הוא דהא כתיב כשופו וכל מרן הסוף טעם הוא לכס לא חתלו
 חל לאזר הכושט דמלעזר ונבנ' פירן וליסוך חל דמשולח
 לאזרוב וחסותו להיחר ומשי לא חתרה תורה שנת לחלק שחל
 לחטול עון שיוקנה ויכלנה. והקסא היאל' וז'ת חי הכי לכה לי
 רביא דכל לטר לרבות כמשולח וי"ל אשמחת בעלמא הוא וכן
 כתיב רש"י טס בדלה קידושין (דף נו): ד הוכחת רש"י הוא מנדי
 משנה תורה לאוספי הוא לחלף אמה שכתב למעלה כתיב וחס כן
 למס לא כתיב ככל וחס הדלה וחס כראה וליכרות להסיוף כל
 כמו סאמרה למס שנית כנראה מוס הפשוטה שלא נאמר שירא
 אס כן מ"ש הטס דכתיב דלה וז"ש ככא דכתיב ראה וז' דלה חלף
 ש"מ ראה ודלה אמת היא וז"ס לא כתיב ככא דלס כן חלף
 דלה ודלה חרתי ויכחו ולחוספי קל חתי מ"ה לא נקט קרא כתיב חלף
 ראה ולסרות גדלה ודלה אמת היא וז' ק"ל ח"ס ליל' וחס הדלה
 למעלה כדי ללול גם הדלה שניקרה וז"ו פירש סוף ראה היא איה
 היא דיה שכל אחד הוא לן כתיב לנפוח כדי ללול אמת בכלל
 אחד לומר שכל ח' הוא. וזו ק"ל ח"כ שכל אחד הוא ליה קטן
 קרא והאל' וחס החי' והדי' למעלה וחס דמפסיק בין הרא' והאל' ליל'
 ומירן לזכ נקרא שמה ראה וכו' לומר מ"ס נקרא קרא לומר
 שמונה טס וז' נאמר שמוט טס וז' דמ"ה נקרא טס ראה שראו'
 הלאמת ע"ן כנראה פרק אלו טריפות (דף טז): ד קדיל לף
 שפרש דמ"ה סוכין ככל הכמות וז' כדי שלא יכה להחיר קשה למס
 פרט עופות סוכין ומירן וכד' לך עופות כממא' וכו' ויפן שלא פרט
 כיון דעופות סוכין מרובים מן הממא' לך אחר הרוב עין סוכים
 פירוש לתורה אלהים

דעת זקנים ומכילי התוספות

אש לו אצבע יתירה ונשר כפוש באלו מרפת שאין לו שום
 סימן סהרה: (יד) ואת כל עורב. גם הוא אינו אותו שחרין
 קורביל' או הקורביל' ברוך וצואר שיש בו אצבע יתירה ופס
 זא"כ דורס אם הוא עורב כדבר באלו מרפות מ"ש דבדער
 לית ביה אלא שני סימני סהרה והיא כ"מ שעות ממא' ואי
 אינו דורס הא ביה ל' סימני סהרה אלא ודאי דורס היא זא"כ
 דהכי קאמר התם דשף הבא לפנינו בשני סימני סהרה ובלבד
 שזכיר עורב ואם דוכה לעורב ומכיר דכ' עורב היאך סהרה
 כיון דאמרין דעורב דורס והוא ק"ל דנו שף הורוס סכא
 אלא ודאי אותו שאנו קרין קורביל' אינו עורב דקרא אלא
 אותו שגנאה אירו ורקב בשנת תשיש' ודאי הוא עורב:
 (טז) בת היענה. להכי נכתב בת לפי שאינה ראיה אלא כשהיא
 קטנה לפי שבשרה קשה כעץ כשהיא גדולה: ואת דבן. גם
 קרא אינו אותו שאנו קרין אשפריכ"ד שהרי שלשה סימנים
 סהרה יש לו כדמסיק באלו מרפות תלמא הרריי כבולתו ומכיר
 והתוספת דתם דהסימני' שאנו אלא כשרא או בענינה דהי קרקבן
 נקלף זא"כ ה' אנו סהרה דהוה בנך שף אצבע יתירה ואינו
 דורס ואשפריכ"ד אנו ראיה בכל יד וזו היא כיון לירש"י
 שאוחו האכל ברבלי' כן לפרת'ר שפ' דורס ואוכל הנות מתי':

ביותר כדתיב עומדת ככל ורואה כילה כז' ודכרי הרא"ס קשה
 שפרש דמ"ה סוכין ככל הכמות וז' כדי שלא יכה להחיר קשה למס
 פרט עופות סוכין ומירן וכד' לך עופות כממא' וכו' ויפן שלא פרט
 כיון דעופות סוכין מרובים מן הממא' לך אחר הרוב עין סוכים
 פירוש לתורה אלהים

דיעם קוקק גזע זיין קיין: (טז) את תפאס אונז די קליינע
 אייר אונז גרוסע אייר אונז דעם שנואי: (יז) והקָאָת
 דעם פעלרין אונז דעם אאס גייר אונז דעם שמוירן
 פעלרין: (יח) והחֲסִידָה אונז דעם שמוירן אונז דעם נויד

נוי'א ואת האיה אונז דעם אייגער אונז די דיה צו איר
 מיין: (יד) ואת אונז אלע ערליי ראבן צוא זייער מיין:
 (טז) ואת בת היענה אונז די יונגע שמוי"ץ ואת בחפאס
 אונז די אמסיל ואת השקה אונז דיה נאכגיניאל אונז

והֶאֱנַפְהָ לְמִינָהּ וְהִדְוִיכִיפַת
וְהַעֲטִיפָהּ: יִשְׂרָאֵל וְכָל שְׂרָץ הָעוֹף טָמֵא
הוּא לָכֵם לֹא יֵאָכְלוּ: כ כָּל עוֹף
טְהוֹר תֹּאכְלוּ: כֹּא לֹא תֹאכְלוּ כָּל־
נְבֵלָה לִגְר אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ תִּתְנֶנָּה

וַיִּגְדַּר מִטְרָא וַעֲמִלְפָא
יִשְׂרָאֵל וְכָל רְחִשְׁא דְעוֹפֵא
מִסְטָב הוּא לְכוּן לָא
יִתְאָכְלוּ: כ כָּל עוֹפֵא
דְּכִי תִיכְלוּ: כֹּא לָא
תִיכְלוּ פִלְא נְבִילָא לְתוֹתֵב
עֵרֵל דִּי בְּקִרְיֹךְ תִּתְנֶנָּה

תוי"א: וכל דבר טהור טו: לא תאכלו מה ש
 קה פהים כל עוף כ כ כל חיה טהור
 קיר קה כחות כ כ כחות: כ:

רש"י

בית יהודה

תרגום הכר וכלו הכר (ויודעהשפ) וכרכלתו כפולה:
 (ט) שרץ העוף. הם הכמוסים הרקשים על הארץ כגון
 זבובין ולרעים והגחסיים טמאים הם קרויים שרץ: (כ) כל
 עוף טהור תאכלו. ולא אלה הטמאים ולא אלה שיש להם
 תעשה וכן כבדמה חותה תאכלו ולא כבדמה טמאה ללא הכח
 מכלל עשה עשה לעבור עליהם כעשה ול"ת: (כא) לגר
 אשר בשעריך. גר חושב שקבל עליו שלא לעבור ע"א

והוא תרגום הכר) אנונידער האן (ויודעהשפ) ער הט
 אסאפעלען קאם אויף דעם קאפ: (יט) ושרץ העוף. הם
 הנמסים הרקשים על הארץ) די אכטען וס פליהען גידעריג
 אונ קרוינען אויף דיא ערד (כגן וטבים) דהיינו פליגען
 ונצרים וחקים מסאים) אונ איישיעריקען ווס מען טאר גיט
 עסין והם קרויים שרץ) זיי ווערן גערופן שרץ: (כ) וכל עוף
 טהור תאכלו. די עופות ווס זענען ריינע מענטש איר עסין
 נולא את הקסא) אבער די עופות ווס זענען גיט ריינע טאר
 מען גיט עסין (בא יתן גשה על לא השטה) פריער הט דיא
 גיט עסין, דם הייסט א לא תעשה, אלא, גיט צו טאהן, גיט צו עסין,
 נאכדעם זאגט דיא תורה ארע עופות טהורים
 ויינען זאלט איר עסין, דיא הייסט אמצות עשה, אמצות צום טאהן, צום עסין די עופות טהורים, פון דעם ווייסן
 קיר אליין אבער די גיט ריינע טאר מען גיט עסין, דם איז אלא, גיט עסין, דיא גיט ריינע, נאר ווייל דער גיט עסין
 שטייט זאלט גיט, נאר ווייל מען איז גראט צווא עסין די ריינע, פארשטייען מיר, אבער די גיט ריינע טאר מען גיט
 עסין, דם הייסט אלא ווס קוסט פון אעשה, דעם גיין ווייסן מיר פון דעם יוא, דריבער ווערט מען גיט גשפראפט
 זיי פאר אלא, ווי עס וואלט געשטאנען גיין, נאר מען ווערט גישפראפט ווי מען טוהט גיט אמצות ווס מען דארף
 טאהן, ווי מען טוהט גיט אמצות עשה, אז מען עסט אפויגיל וואס מען טאר גיט עסין, האט מען אעבירה פון
 אלא אונ פון אעשה ונעשט די תורה מיינט דער עיקר צו זאנען מען זאל עסין די פויגיל ווס זענן ריינע, די תורה
 מיינט נאר דר עיקר צו זאנן אבער די גיט ריינע זאל מען גיט עסין (י) (ג) אונ אזו שטייט אין פסוק (בבבבב) איהת
 תאכלו אבערה בבמה זאלט איר עסין (ולא בבמה טהורה) ווייסן מיר אויפויגיל די תורה מיינט אבער די בבמות ווס
 זענן טמא זאלט איר גיט עסין, דם הייסט ולא תאכלו מכלל עשה עשה) ווייל דעם גיין ווייסען מיר פון דעם יוא, דריבער
 הייסט דר לא נאר ווייל איר אעשה (לכבוד עליהם גשה ולא תעשה) אז מען וועט עסין אפבחה סמא ווס עס שטייט אין דיא
 פסוקים דחו הט ער אעבירה פון אלא אונ אעשה ווואו מיר האבען געזאגט פריער: (כא) ונר אשר בשריך.

נאכדעם זאגט דיא תורה געזאגט די ארע ויינענערן גיט ריינע עופות טאר מען
 גיט עסין, דם הייסט א לא תעשה, אלא, גיט צו טאהן, גיט צו עסין, נאכדעם זאגט דיא תורה ארע עופות טהורים
 ויינען זאלט איר עסין, דיא הייסט אמצות עשה, אמצות צום טאהן, צום עסין די עופות טהורים, פון דעם ווייסן
 קיר אליין אבער די גיט ריינע טאר מען גיט עסין, דם איז אלא, גיט עסין, דיא גיט ריינע, נאר ווייל דער גיט עסין
 שטייט זאלט גיט, נאר ווייל מען איז גראט צווא עסין די ריינע, פארשטייען מיר, אבער די גיט ריינע טאר מען גיט
 עסין, דם הייסט אלא ווס קוסט פון אעשה, דעם גיין ווייסן מיר פון דעם יוא, דריבער ווערט מען גיט גשפראפט
 זיי פאר אלא, ווי עס וואלט געשטאנען גיין, נאר מען ווערט גישפראפט ווי מען טוהט גיט אמצות ווס מען דארף
 טאהן, ווי מען טוהט גיט אמצות עשה, אז מען עסט אפויגיל וואס מען טאר גיט עסין, האט מען אעבירה פון
 אלא אונ פון אעשה ונעשט די תורה מיינט דער עיקר צו זאנען מען זאל עסין די פויגיל ווס זענן ריינע, די תורה
 מיינט נאר דר עיקר צו זאנן אבער די גיט ריינע זאל מען גיט עסין (י) (ג) אונ אזו שטייט אין פסוק (בבבבב) איהת
 תאכלו אבערה בבמה זאלט איר עסין (ולא בבמה טהורה) ווייסן מיר אויפויגיל די תורה מיינט אבער די בבמות ווס
 זענן טמא זאלט איר גיט עסין, דם הייסט ולא תאכלו מכלל עשה עשה) ווייל דעם גיין ווייסען מיר פון דעם יוא, דריבער
 הייסט דר לא נאר ווייל איר אעשה (לכבוד עליהם גשה ולא תעשה) אז מען וועט עסין אפבחה סמא ווס עס שטייט אין דיא
 פסוקים דחו הט ער אעבירה פון אלא אונ אעשה ווואו מיר האבען געזאגט פריער: (כא) ונר אשר בשריך.

זאגט רש"י מען מיינט נר הייבט שקבל עליו שלא לעבוד עבודת אילים ויאלכ נבלות) עם זענען געווען ביא
 יודין צוויישרעני גרים, עם זענען געווען גיים וואס האבן זיך מנייר געווען מיט אמת, זיי זענען געווען גייד
 מיט זענען געווען גיים וואס האבן זיך גאר מנייר געווען זיי זאלן גיט דיינע עבודת זרה, זיי זאלן זיך וואס זאלן אין
 ישראל, דריבער רופט מען אים גר תושב, ער איז אגר צו זענען וואגן אין ארץ ישראל עווארים די יודין האבן גיט
 געמענט זאנען וואגן אין ארץ ישראל די פעלקר ווס האבן געדינט עבירה זרה אויף דעם גר תושב זאגט דיא תורה
 מען מען אים געבען נבלות צום עסן, ווי רש"י זאגט גר תושב ווס ער הט אויף זיך גענוגן ער זאל גיט דיינע

פירוש לתורת אלהים

האפען צוא זיין מין יהודים אונ דעם אוער האן
 אונ די שוואלוב: (יט) וכל אונ גאר דם ווידמינונג
 פון די עופות פון דער ערד פסא איז אום ריין צו
 אייך לא גאלי זיאי זאלין גיט ווערען גינעסען:

האפען צוא זיין מין יהודים אונ דעם אוער האן
 אונ די שוואלוב: (יט) וכל אונ גאר דם ווידמינונג
 פון די עופות פון דער ערד פסא איז אום ריין צו
 אייך לא גאלי זיאי זאלין גיט ווערען גינעסען:

מצות השם

(תע) וכל שרץ העוף טמא וכו', דאס איז דיא מצוה אז מען טאר
 גיט עסין גיין פליגען אונ ווערעם אוער בינען אונ נאך
 אזו גלייכען גאר האניק פון דיא בינען פגען מען יוא עסין אונ
 דיא מצוה גיים זן אוף עיקר ארם אונ עיקר ציים:

(תע) וכל שרץ העוף טמא וכו', דאס איז דיא מצוה אז מען טאר
 גיט עסין גיין פליגען אונ ווערעם אוער בינען אונ נאך
 אזו גלייכען גאר האניק פון דיא בינען פגען מען יוא עסין אונ
 דיא מצוה גיים זן אוף עיקר ארם אונ עיקר ציים:

הערה (א) כעל ככל שריבין וכו' די חורה זאגט מען ואל די זאך עסין, איז אמצוה מען ואל די זאך עסין, ווארום פון אלע זאכן וואס דער
 מענטש עסט וווערט פון דאס מין אין דעם מענטש כלום, שפאלץ, פלייש, ווערט דאך פון אלע סעיוואר מענטשין פלייש, איז דאך
 דער מענטש צוואמען גיטעלעס פון אלע מינים עסין וואס ער עסט, אונ אז דער מענטש לערונס חורה אונ טוהט מצוה אונ עסטיים טובים, גיט נאר
 דער מענטש איין שפארטן, דריבער וואס צוויי עסט מוהט ער אמובה צו די סעיוואר, אונ וואס ארבעט עסט מוהט ער סעלעכס צו די סעיוואר ווי די
 דאך נעמען גיטעלעכס פון אלע מינים עסיוואר וואס ער האט גינעסין דינען צו די קבירה, ווארום אז ער וואלט זיי גיט גינעסין וואלט ער
 געטא זאגט אסאך הארץ פאר גיט עסין פלייש, דריבער אז די חורה זאגט כל צורך טוהר תאכלו, אלע פויגיל וואס איך האב איין מוהט גינען צו
 עסין וואלט איר עסין (אונ נאך אעלעכע ספוקים) די רייכער אז די חורה זאגט כל צורך טוהר תאכלו, אלע פויגיל וואס איך האב איין מוהט גינען עשה
 [בקיאר געשריבן:]

וַיִּכְרַמְתָּהּ אוֹ תִּזְכְּנָהּ לְבַר
 עַמּוּמִין אֲרוּי עִם קְדִישׁ
 אֶת קָדְשׁ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא
 תִּכְוֹל בְּיָשָׁר בְּחֻלְבִּי :
 כִּב עֲשֵׂרָה תַעֲשֵׂר יֵת
 כֹּף עֲלִית וְרַעַךְ דִּיפּוֹק
 הַנִּי אֵי כִּי סְמִיכִי כִּי קִדְוִין וְנִמְחַח
 קָא חֲלוּן קִטְרָא קִימִי כְּבוֹדֵת : לֹא תִּשְׁכַּח
 קִדְוִין מִן עֲשֵׂר מַעֲבָר קִימִי סְמִיכִי לֹא רִיבָה

בעל המורים

מורחמנו עליה וכן העורב אחרי על בניו לך כמכור לה : (כא) לא תבשל גדי . גנומני' (היא) איסור אכילה וניסול והנאה : (כב) סמן עשר משכר וכו' היולא הבער מה שנה לנכר כחכנו לומר כשם המעורבת בכר כחכנו לומר קן עם כן אסור המעורבת של כלאים כשהיא ואם תשמור מן המעורבת אז תבשל פירומוך כוונן ותמערס : וסמן כחכנו אמו לשהי שכל לומר שמעיקת מכרו לא תבשל חוץ כ' עינים ויהיה הולך כחכנו אמו כ' עינים :

רש"י

ואוכל נבלות : כי עם קדוש אתה לה' . (ספרים) קדש את עמך כחומר לך ודברים המותרים והחריס נהגים בהם איסור אל חתירס כפניהם : לא תבשל גדי . (חולין קיג) שלשה פעמים פרט לחיה ולעופות ח ולבהמה עמוסה : לא תבשל גדי וגו' . (כב) עשרת העשר מה ענין זה אלל זה מ' אמר להם הקב"ה לישראל לא תגרמו לי לבשל גדיים י של תבואה עד שכן במעו' אמוייתן שאלם חין אחס מעשיריס מעשרות כראוי כשהוא סמוך להבשל חני מנולוי רוח קדיס

בית יהודה

עבודת ורה אונ ער עקם גבולות : ובי עם קדוש אתה לה' . קמן מייגס נקיש עקמך כביתר קה' אפילו די ואכן ווס דו מעקסטי ויי קמן , זאלקסטו ויי קמן מיט הייזיקקייט ודברים הכתורים והחריס נהגים בהם איסור אל חתירס בפניהם די ואכן ווס קמן מעג ויי קמן , נאר עס זעגן דא מעקשטן ווס אפרין אוף זיך די ואכן אונ פוהען דס גיט , אדר ויי עסן דס גיט , אונ דו וויקסט די זאך קמן אדר עסן , זאלקסטו דס גיט קמן לעבין ויי אונ ווען זיי זען , נאר זאלקסט דס קמן אדר עסן ביי ויך אין דערקייט : ולא תבשל גדי . זאנט זאך גיט , קאכן אציג אין דיא מיילך פון איר כוסיער יפרט מיילך די פלייש פון אפרה אונ פון עופות אונ פון בהמות ווס קמן קאר ויי גיט עסן : ולא תבשל גדי וגו' . (כב) עשר העשר צוויי ואכן איינע לעבין אנדערן , מען זאל גיט קאכען אציג אין די מיילך פון די כוסיר אונ מען זאל נעבן מעשר פון תבואה (אמר להם הקב"ה לישראל) הקב"ה קט געזאנט צו דיא וידין נאל תגרבו לי לבשל גדיים של תבואה עד שהיה בפיג' אבותיקן איר זאלים מיך גיט בריינגן איך זאל פארלענדען די וינגע קערטר תבואה ווען זיי זענן נאך אין די גיטערעס פון וייער מנאך , ווען זיי זענן נאך אין די לעשרו (פארדיא בעדך היתבשל) ויי איך קאמ אייך געבאטן צו געקען (פארדיא בעדך היתבשל)

רש"י (שלישה פסוקים) דריי מאל' שאיט אין די הורה מען לחיה וליפית ולבהמה (מפאה) אפר מען קמען , קאכען מיט ווס קמן קאר ויי גיט עסן : ולא תבשל גדי וגו' . (כב) עשר העשר צוויי ואכן איינע לעבין אנדערן , מען זאל גיט קאכען אציג אין די מיילך פון די כוסיר אונ מען זאל נעבן מעשר פון תבואה (אמר להם הקב"ה לישראל) הקב"ה קט געזאנט צו דיא וידין נאל תגרבו לי לבשל גדיים של תבואה עד שהיה בפיג' אבותיקן איר זאלים מיך גיט בריינגן איך זאל פארלענדען די וינגע קערטר תבואה ווען זיי זענן נאך אין די גיטערעס פון וייער מנאך , ווען זיי זענן נאך אין די לעשרו (פארדיא בעדך היתבשל) ויי איך קאמ אייך געבאטן צו געקען (פארדיא בעדך היתבשל)

דעת וקנים סבעלי התוספות

(כב) היוצא השרה שנה שנה . אמרו ר"ל אין מעשרין משל שנה זו לשנה אחרת . ד"א אתה מעשר שנה זו אתה וזכה ממני שעם קדוש אתה רלוי לך לקדש עמך חמי' כמות לך וכו' . ולא תבשל גדי וגו' . (כב) עשר העשר צוויי ואכן איינע לעבין אנדערן , מען זאל גיט קאכען אציג אין די מיילך פון די כוסיר אונ מען זאל נעבן מעשר פון תבואה (אמר להם הקב"ה לישראל) הקב"ה קט געזאנט צו דיא וידין נאל תגרבו לי לבשל גדיים של תבואה עד שהיה בפיג' אבותיקן איר זאלים מיך גיט בריינגן איך זאל פארלענדען די וינגע קערטר תבואה ווען זיי זענן נאך אין די גיטערעס פון וייער מנאך , ווען זיי זענן נאך אין די לעשרו (פארדיא בעדך היתבשל) ויי איך קאמ אייך געבאטן צו געקען (פארדיא בעדך היתבשל)

שפתים חכמים

לך המורים : וכתב הרמ"ם מפני שאברהם וכו' ר"ל לא תבשל גדי וגו' . (כב) עשר העשר צוויי ואכן איינע לעבין אנדערן , מען זאל גיט קאכען אציג אין די מיילך פון די כוסיר אונ מען זאל נעבן מעשר פון תבואה (אמר להם הקב"ה לישראל) הקב"ה קט געזאנט צו דיא וידין נאל תגרבו לי לבשל גדיים של תבואה עד שהיה בפיג' אבותיקן איר זאלים מיך גיט בריינגן איך זאל פארלענדען די וינגע קערטר תבואה ווען זיי זענן נאך אין די גיטערעס פון וייער מנאך , ווען זיי זענן נאך אין די לעשרו (פארדיא בעדך היתבשל) ויי איך קאמ אייך געבאטן צו געקען (פארדיא בעדך היתבשל)

פירוש לתורת אלהים

או כבוד אדער דו זאלקסט פאר קויפין צו איין עובר פוקבנים כי עם קדוש ווארום דו ביטם אהייליג פאלק צוא דיין גאט לא תבשל רוא זאלקסט גיט קאכען אציגלע אדער אנדער פלייש אין מיילך (ש"י כ"י) : (כב) עשר העשר דו זאלקסט געקען אצעהנמיל את כל תבואת פון אלע תבואות היוצא השרה וואם וועט פון וינגע תבואה , וועט צו געסען ריא תבואה היוצא השרה וועלען קמען אונ וועלען אונ געעסען ריא תבואה , וויא עס שאים ויערע פלדער אין געקען פלדק אונ דס צו גענען די תבואה :

פירוש לתורת אלהים

או כבוד אדער דו זאלקסט פאר קויפין צו איין עובר פוקבנים כי עם קדוש ווארום דו ביטם אהייליג פאלק צוא דיין גאט לא תבשל רוא זאלקסט גיט קאכען אציגלע אדער אנדער פלייש אין מיילך (ש"י כ"י) : (כב) עשר העשר דו זאלקסט געקען אצעהנמיל את כל תבואת פון אלע תבואות היוצא השרה וואם וועט פון וינגע תבואה , וועט צו געסען ריא תבואה היוצא השרה וועלען קמען אונ וועלען אונ געעסען ריא תבואה , וויא עס שאים ויערע פלדער אין געקען פלדק אונ דס צו גענען די תבואה :

שני אום ליון זאל גר נעקען סכסעית פון ויזכר און פיל וויסיל

דיא פירות זען זיך אונ זאל זאגן אז דס געלד זאל ויין הייליג פון די פירות און ווערן די פירות אום הייליג אונ מען פגע ויי קמען אומערנס ווי שר וייל אונ דס געלד דארף זי ארף צו ברענגן קיין ירושלים און זאל זיך דארפן קופן דר פיר עסען און בריינגען אונ דיא סענה גיט אן ווען דאס בית המקדש איז געשטאנן :

שני אום ליון זאל גר נעקען סכסעית פון ויזכר און פיל וויסיל

דיא פירות זען זיך אונ זאל זאגן אז דס געלד זאל ויין הייליג פון די פירות און ווערן די פירות אום הייליג אונ מען פגע ויי קמען אומערנס ווי שר וייל אונ דס געלד דארף זי ארף צו ברענגן קיין ירושלים און זאל זיך דארפן קופן דר פיר עסען און בריינגען אונ דיא סענה גיט אן ווען דאס בית המקדש איז געשטאנן :

הִיִצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה: כִּנּוּ וְאִכְלִיתָ
 לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־
 יִבְחַר לְשַׁבֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעֲשֵׂר דִגְנְךָ
 תִּירֶשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ וּבְכֹרֶת בְּקֶרֶךָ
 וַיֵּצֵאֲךָ לַמַּעַן תִּלְמַד לִירְאֵה אֶת־
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ פְּלִיתִימִים: כִּי וְכִי־
 יִרְבֶּה מִמֶּךָ הַדֶּרֶךְ בִּי לֹא תוֹכֵל
 שְׂאֵתוֹ כִּי־יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
 יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם

חֲקֵלָא שְׂתָא בְשִׁתָּא :
 כִּנּוּ וְתִיכֹוֵל קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ
 בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי
 לְאַשְׁרֵאָה שְׁכִנְתָּהּ תַּפְּזֵן
 מַעֲשֵׂר עֲבוּרְךָ חֲמֻרְךָ
 וּמִשְׁחָךָ וּבְכוּרֵי תוֹרְךָ
 וְעֵדָה בְּדֵיל דְתִירְךָ
 לְמַדְחָל קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ
 כְּלֵי יוֹמָא: כִּי וְאֲרִי יִסְגִי
 מִנְּךָ אֲרַחֵא אֲרִי לֹא
 תִפּוֹרֵי לְמַפְלָה אֲרִי
 וְתִרְחַק מִנְּךָ אֲתֵרָא דִּי
 יִתְרַעֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְאַשְׁרֵאָה
 שְׁכִנְתָּהּ תַּפְּזֵן אֲרִי

תו"א טה טה בנותם כג כד : והלכה תעשה
 כג : מעשר דגני ויתחזק עו ריש ה
 כד : ויתחזק עו ריש ה

טכס ית יע טכוסה ככ זכמים טכ מוחזק עו תפורה כח כייסות יד : למען תלמד יכסות ג : כי לא תפסית ל מעולות ג : כי ירחק מכות טכ :

רשב"ם

(כג) למען תלמד ליראה : כשתראה מקום שכונת זכמים עבדוכם וליום ברוכום ישראל בעשרתם :

רש"י

בית יהודה

והוא משדפתן שנה' (מלכים ב יט) וזדפה לפני קמה וכן
 כ לענין ביכורים : שנה שנה. (ספרי) ומאן שאין מעשרין
 מן החדש על ל הסן : (כג) ואכלת וגו'. זה מעשר שני
 שכבר למדנו ליתן מעשר ראשון ללויים שנה' (במדבר יח) כי
 תקחו מחת בני ישראל וגו' ונתן להם רשות לאכלו בכל מקום
 שנה' (סס יה) ואכלתם אותו בכל מקום על כרחך זה מעשר
 אהר הוא : (כד) כי יברכך . שעתה תפסוה מ מרובה

דעת קדים והיא משדפתו וועל איה ארויסקיהו אמורת ווינט
 אונ ער וועט ארויסקלאפן די קערנר תבואה פון די זאנגן
 (שנאמר) ווי עם ששויים אין פסוק וישדפה לפני קמה איירר
 די זאנגן וועלן קעגן ששויין וועלן די קערנר אויסגעקלאפט
 ווערן ויכן לעגן בכורים) כוי בכורים וועט אויך אזוי זיין .
 אז איר וועט גיט פריינגן בכורים, וועט קומן אזויגט אונ
 וועט אראפנווארפן די פירות פון בוים איירר זיי וועלן
 צייטיג ווערן : וישנה שנהו . יאר אין יאר , זאכט רש"י

וכפאן שאין משדפין כן תהיה של תלמן פון דאנגען ווייסן פיר
 תבואה וזאג גיט פון אששע תבואה אויף גייע תבואהו נאר פוען גיט
 קעשר פון די תבואה וזאם וואקסט אין דעם
 יאהר , פון גייע אויף גייע . פון אששע אוף אששע : (כג) וואכלת
 גרו' . (זה קעשר שני) דאם טיגט מען דיא צווייטע
 מעשר לשבדן לפדני ליתן מעשר געבען די דארף געבען די
 גייערונג (שנאמר) וויא עם ששויים אין פסוק וואכלתם אהו
 בכל פקודו איר מעינט עסן דעם קעשר אויף אששע ארסר .
 אונ אז דא ששויים מען מוז עסן דעם מעשר נאר אין ירושלים
 על פקודו זה מעשר אחר רואו) סונען פיר זאגען דס
 איז איין אנדער מעשר גיט וזאם מען גיט דעם לוי : (כד) וכי יברכך .
 ווארום הקב"ה וועט דיר פגענישען ושתהא

שפתי חכמים

המנוחה בתוך קסיה והיא קרובה להחטא : כ ר"ל אם לא תניאו
 ביורים גם כן מכלים פירותים כלומר כך דרשין גם כן הסמיכות
 דכיתורים לקרא לא תשאל גדי וכו' הפרשה נמשטים והפרשה כי
 תשא ולכן קאמר וכן כלומר אש"פ שאין לרובי מניעות מ"מ
 כיון שזרשין סה"ס לרובם נמי הסם : ל וז"ל חיסתה חלל רוחת
 קמ"ל דל"ח מן החוש על חסו שיהא מן הדיף על הרעה אשור : מ ויהיה
 כי יברך דבוק עם כי לא תוכל שאנו כי לא תפול הנכרה
 פק על רכני התטאה חלל לא ישל כי יברך על כי ירחק שירחיב

פירוש לתורה אלהים

דעת וקניס מבעלי התוספות
 לעשר בשנה הבאה : (כג) מעשר דגנך תירושך ויבדך . אם
 אתה מעשר כראוי הרי הוא דגנך תירושך ואם לאו הרי הוא
 דגני ותירושך שני' לכן אשור ולקחתי דגני ביתי ותירושך
 במעודי ועוד בא וראה כמה גדול כחן של מעשיות שבכל
 תורה כתיב לא תנסו את ה' אלהיכם וגבי מעשר כתיב תביאו
 את המעשר אל בית האוצר ובתנוג נא בואת גי' וירושך
 רבויתו ויל באי עד בלי די עד שכלו ששתחיתום מלפני די :
 נגלך לכנס חלולת עד שירחק ממך תיקס של תפול הנכרה על

נאמס אין פועלר שנה שנה אימליקם יאר יי' גי' :
 (כג) וואכלת אונ דו זאלקסט עסין פון נאם דיין נאם
 פסקים אוף דעם ארמ ווס ער וועט אויכדערוויילען
 לשנו צו מאכן רוהען זיין שכינה דאמס פנשר דגנך
 דס מעשר פון דיין קארען תירושך דיין וויין ויצהרך
 אונ דיין אייט דאם מייגט מען מעשר שני ויבכורות
 אונ דיא ערלעקט פון דינגען שאף אונ וינדער לעגן
 תלפך רחום דו זאלסט לערנן ליראה צו פארקומן פון

כִּי יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ : כִּה וְנִתְּתָה
 בְּכֶסֶף וְצֵרֶת הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ
 אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בּוֹ : כִּי וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף בְּכָל
 אֲשֶׁר־תֵּאֵדָה נַפְשֶׁךָ בְּבִקְרָ וּבְצֹאן
 וּבִיַּיִן וּבִשְׂכָר וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ
 נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שֵׁם לִפְנֵי יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ וְשִׂמַּחְתָּ אֶתָּה וּבֵיתְךָ :
 כִּי וְהִלַּנְי אֲשֶׁר־בְּשַׁעְרֶיךָ לֹא
 תַעֲזֹבֵנּוּ כִּי אֵין לְוַחֲלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ :

יִבְרַכְךָ יי אֱלֹהֶיךָ :
 כִּה וְתִתֵּן בְּכֶסֶף וְתַצְוֹר
 כֶּסֶף בִּיָּדְךָ וְתִהְיֶה
 לְאַהֲרָא דִּי יִתְרַעֵי יי
 אֱלֹהֶיךָ בְּהָ : כִּי וְתִתֵּן
 כֶּסֶף בְּכָל דִּי יִתְרַעֵי
 נַפְשֶׁךָ בְּתוֹרֵי וּבְעֵנָא
 וּבְחִמְרָ חֲדָת וְעִתִּיק
 וּבְכָל דִּי תִשְׂאָ לְבָרְךָ
 נַפְשֶׁךָ וְתִיכּוּל תִּמְכּוּ קַדְמָ
 יי אֱלֹהֶיךָ וְתַחֲדֵי אֶת
 וְאַנְשׁ בֵּיתְךָ : כִּי וְלוֹאָה
 דִּי בְקַרְוִיךָ לֹא תִשְׁבַּקְנָה
 אֲרִי לִית לִיה תִּחֲרָק

הו"א וְלֹא הִכְרָה מִכּוּל מִן שִׁבְתָּ קִמָּה
 טַיִבוֹת לֹא מִסְתִּים לֵה מִכּוּל מִן
 קִיבּוּלֵי קִמָּה מִן מִיטְבָּל מִן כִּיבּוּלֵי בִּי וְלֹא
 וְשִׁבְתָּ יִתֵּל עַד עֵרָ לֹא קִמָּה כִּי מִיטְבָּל מִן
 מִטְבּוֹת כִּי : וּבְכָל מִיטְבָּל מִן : וְשִׁבְתָּ יִתֵּל
 כִּי מִכּוּל מִן :

רשב"ם

(כז) והלוי אשר בשעריך לא תעזובו . אלא תשמחת עמו ותישב עמו וכו' :

בעל המורים

(כח) ולוית ב' במסורה ולוית ב' וזוהי אותם ככנסך והיו
 דתני המספר משה אלל מכירו ולויתן והשלין ללויתו חייב והכנס
 טעמה אמר קרא ולוית הכסף כדן אש"פ שולויתן יהיו כדן וכו' :

בית יהודה

דמבואה מרובה לשאת) דו נועטס האבן מיל' תבואה צו
 מראנן אין וירשלים : (כז) וכל אשר תאנה נפשו . מענטש
 אויסגעבן דם געלט אוף אלץ נוס דו נועטס גראסן . איז
 אפ"ש . אויף אלץ (בבקר ובצאן ובין ובשר) איז אפ"ש .
 גאר אויף אקסן שעפען וויין אלסן וויין . מענטסן אויסגעבן
 דם געלט וובלל אשר תשאק נפשו) אונ מענטש אויסגעבן
 דם געלט אויף אלץ נוס דו נועטס גראסן וזר וכלל) איז
 ווי דר פרט אקסן שעפען פישערן זיך פון דר ערד ופון דיא
 זאכן ווס וואקסן פון דר ערד . וויין וואקסן פון דר ערד . אויז אלע
 זאכן ווס זענן פון דר ערד אדר ווי לעבן פון דר ערד פגע מען קויפטען פון פשער שני געלט : (כז) והלוי וגו' לא תעזבו .
 דעם לוי ואלקסנו גיט פארראן וסליחן לו כעשר ראשון . פון צו געבען אים דיא ערשטע צעהן פון הגדעקט : ופי אין ח
 חלק ונחלה עסקו . דער לוי קט דאך גיט קיין מיל' אין ארץ ישראל מיט דיר צוואנצען וצוא לקט שבה ופאה
 והקרי) אבר אז אישראל קט צוואקסן עקריבן זאנגן תבואה ווס פארן אראם אויף די ערד פון די שמיטעס ווען זיין
 שניידן די תבואה וקט הייבט לקטו . אדר ער קט געפונען אביסול' תבואה נוס פון קט פארקעסן אין קערד וקט
 הייבט שבהו . דער דין איז אז מען שניידט די תבואה פון פערד מוז מען לאזען אביסול' תבואה אין עק פערד
 פו די ארעטע מענטשן וקט הייבט פאהו אויב אארעם מאן אישראל קט אביסול' תבואה נוס ער קט גענומען פון
 די פאה . אדרע אפ"ש תבואה קט געליינט אביסול' תבואה אין פערד אונ קט גענומען נוס ער וויל קעגן די
 ביסול' תבואה וקט הייבט הקרו . אונ אישראל קט גענומען די ביסול' תבואה . פון דיא מיר ערליי תבואה וקט שבה

שפתי חכמים

מעשר ראשון ולא תעשר עמי כמו שפי לעל בני לפני ה' אלהיך
 תחלטו וגו' אלה ונכך וגו' כי מס מדבר בענין אכילה כדמכיל לפני

פירוש לתורת אלהים

ובצאן אונ שאף וצאן אונ וויין ובשכר אונ אלסן וויין
 וכלל אונ אלדינג נוס דו נועטס וועלן וואלל אונ דו
 ואלקס דארט עפען פו ריין גאט ושמחת אונ
 דוא מיט דיין הויז גיזינד) ואלקס דיר פרייען :
 (כז) והלוי אשר בשעריך אונ דעם לוי נאם איז אין
 דייגע שאעט ואלקסנו גיט פאר לאזען אים דוא
 סונום אים געבן כעשר ראשון ווארום ער קט גיט

כתי ארליח : פ' ט' כוון גון מתרג' לאפווי מוס ומלה וכמין ובעריות
 ונדולי קרקע למשטי דעס : ס' ג' שמועניכו על שולקת לש אלו לך

מעשר : (כח) ונתתה אונ דו ואלקסנו געבן פו געלד
 דו ואלקסנו דאם אום לייזן וצדק אונ דו ואלקסנו איין
 בינדן דס געלד אין דיין האנד והלכת אונ דו ואלקסנו
 גיין צוא דעם ארש אשר נאם גאט דיין נאם וועט
 אום דר וויילן אין אים : (כז) ונתתה אונ דוא ואלקסנו
 געבען דאם געלד בכל פאר אלדינג ווס דיר וועט
 גרוסמן מענטסו קויפן פו דעם געלט בנדר רינד

ס כה מקצה | שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההוא והנחת בשעריך: כט ובא הלוי פי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו למען יברכוך יהוה אלהיך בכל מעשה

ואחסנא עמך: כח מסוף תלת שנין תפק ית כל מעשר על ערפתך בשתא ההיא ותצנע בקרויך: כט וייתי ינואה ארי לית לה חלק ואחסנא עמך וניזרא ויתפא וארמלא די בקרויך ויכלין וישבעון בדיל די יברכנך וי אלהך בכל עובדי

רשב"ם
(כח) מקצה שלש שנים . שנת מעשר שני :

בעל הטורים

(כט) יברך ה' אלהיך בכל מעשה ידך . וסמך ליה וזה דבר המשפט שמוע . סריך לומר לו משפט חיי :

רש"י

בית יהודה

הוא יש לו חלק עמך כהן כמון ואינו ע חייבים במעשר : (כח) מקצה שלש שנים . כל ולמד שאם הטהר מעשרותיו של סנה ראשונה ושניה וסנה ראשון : והגר והיתום : (כט) ובא הלוי . ויעלו מעשר פראשון : והגר והיתום . ויעלו מעשר שני סהוא של עני של סנה זו ולא תחללו אותם בירוסלים כדרך שנוקתת לזכוב מעשר שני של שתי שנים : ואכלו ושבעו . תן להם כדי שבעיה מכלן אמרו חין פוחתין לעני כגורן וכו' ואתה הולך לירוסלים צ כמעשר של סנה ראשונה ושניה שהסחית ומתודה (דברים כז) כבערתי הקדש מן הכית כמו שמופיע (שם) ככי תכלה לעשר :

פאה הפקרו דארף מען גיט געבן מעשר צום לוי ושאף הוא יש לו חלק עמך כהן כמון ונארום אין די תבואה הם דר לוי אהלק אזוי ווי דר ישראל . דר ארעמר לוי מעג אויף געבן קמט שפחה פאה , אזוי ווי דר ישראל . אונ מעג נעמן די תבואה פון הפקר אזוי ווי דר ישראל (ואינן חייבין במעשר) דריבער דארף מען גיט געבן מעשר פון די פיר ערליי תבואה : (כח) מקצה שלש שנים . ונאש רש"י וכן (לסדר) דר פסוק קומט ל' ערנן ושם השנה מעשרותי ש' שנה ראשונה ושניה לשמיטה) אויב דר ישראל הם געהאלטן ביי דה די מעשרות פון ערשטן יאר אונ פון אנדערן יאר פון שמיטה (שבעים סן תבית פ' שמיטה) מוז ער זיי אויסקענען פון שטוב דעם דרישן יאר פון שמיטה אונ זיי געבן צום קופן אונ וועט געמען די ערשטע מעשר וום ניהער צו אים :

לוי : (כט) ובא הלוי . (ויסוף מעשר ראשון) דער לוי וועט קיין אונ וועט געמען די ערשטע מעשר וום ניהער צו אים : שני אונ וועלן נעמן די צווייטע מעשר (שהיא של עני של שנה זו) אין דעם דרישען יאר פון שמיטה ניהער די צווייטע מעשר צום ארעמר ובלא האלבעט אהר בירושלים כדרך שנוקתת מעשרו פון דרישן יאר ואלסמז גיט עסן אין ירושלים ווי דר ברום געווען גענייט צו עסן פון ירושלים אין ירושלים דיא צווייטע מעשר פון די צוויי יאר פון שמיטה : ואלע וועלען . זיי אלען עסן אינ זאם זיין (תן לחם פון שמיטה) ואלעס זיי געבן אונ פיל זיי נאלן קענען זאם זיין (ספאן ארור) פון דאנען האבען די חכמים געזאגט (אין פוחתין לעני כגורן) ווען דר בע"ה תבית קיי"ט דעם מעשר שני צו די ארעמע מענטשן וום קופן צו זיין שפיקלער , כוון ער געבען צו יעדער ארעם סאן גיט שמיטה) אונ אויב דר בע"ה תבית פון פער'ר הם ביי זיך פארהאלטן דעם צווייטען מעשר פון ערשטן יאר צווייטן יאר מעשר ראשון וסני וכן כרכישית ומחית של סנה ראשון ומתודה בערתי מעשר ראשון ומעשר עני . מעשר עני ומעשר ראשון נאלטן ככל

שני אונ וועלן נעמן די צווייטע מעשר (שהיא של עני של שנה זו) אין דעם דרישען יאר פון שמיטה ניהער די צווייטע מעשר צום ארעמר ובלא האלבעט אהר בירושלים כדרך שנוקתת מעשרו פון דרישן יאר ואלסמז גיט עסן אין ירושלים ווי דר ברום געווען גענייט צו עסן פון ירושלים אין ירושלים דיא צווייטע מעשר פון די צוויי יאר פון שמיטה : ואלע וועלען . זיי אלען עסן אינ זאם זיין (תן לחם פון שמיטה) ואלעס זיי געבן אונ פיל זיי נאלן קענען זאם זיין (ספאן ארור) פון דאנען האבען די חכמים געזאגט (אין פוחתין לעני כגורן) ווען דר בע"ה תבית קיי"ט דעם מעשר שני צו די ארעמע מענטשן וום קופן צו זיין שפיקלער , כוון ער געבען צו יעדער ארעם סאן גיט שמיטה) אונ אויב דר בע"ה תבית פון פער'ר הם ביי זיך פארהאלטן דעם צווייטען מעשר פון ערשטן יאר צווייטן יאר מעשר ראשון וסני וכן כרכישית ומחית של סנה ראשון ומתודה בערתי מעשר ראשון ומעשר עני . מעשר עני ומעשר ראשון נאלטן ככל

שפתי חכמים

פי' אלהיך תחלטנו ועו' אכל כהן שלם כלל הלוי כאליה עמו סהרי סוכי וכלכל לפני ה' וגי' ושמת אתה וכו'ר עני' וחסר כך הפסוק בסנין והחלטנו כפי' אחר והלוי אכל בשעריך אל מעטנו כפי' מלחל לו חלק כמעשר ראשון : ער' ולמה יש לנו חלק כהם לפי שאינם חייבים במעשר ר"ל ללקט סנה ופלא והפקר ליום חייבים כמעשר ולמי הלוי מנינו גבי לוי כפי' קרח מלך מהנחיתים חרישו את כל חרותם ה' וי' דלל שניתן להם כמתנה ממנו ופירשו מעשר אכל אל

לא ניתן להם כמתנה אלא הפקר לכל : ס והרי זה מקרא קור כי כלמי מוספת הוציא כפי' נראה סכלנו והגר והיתום והאלמנה משפט חיי להם וסוף שחתן להם תחלל סכלנו ויכשו : צ פי' נחמסני שני של סנה ראשונה ושניה כדי שתחללו בירוסלים ומחית בערתי הקודש מן הכית . כשהי ראשונה ושניה של שמיטה מוציא כלל אחת מהן מעשר ראשון וסני וכן כרכישית ומחית של סנה ראשון ומתודה בערתי מעשר ראשון ומעשר עני . מעשר עני ומעשר ראשון נאלטן ככל

לפי' אלהיך תחלטנו ועו' אכל כהן שלם כלל הלוי כאליה עמו סהרי סוכי וכלכל לפני ה' וגי' ושמת אתה וכו'ר עני' וחסר כך הפסוק בסנין והחלטנו כפי' אחר והלוי אכל בשעריך אל מעטנו כפי' מלחל לו חלק כמעשר ראשון : ער' ולמה יש לנו חלק כהם לפי שאינם חייבים במעשר ר"ל ללקט סנה ופלא והפקר ליום חייבים כמעשר ולמי הלוי מנינו גבי לוי כפי' קרח מלך מהנחיתים חרישו את כל חרותם ה' וי' דלל שניתן להם כמתנה ממנו ופירשו מעשר אכל אל

פירוש לתורת אלהים

קיין חלק אונ קיין ירושה מיט דיר (ש"י) : (כח) מקצה פון סוף שלש שנים דריי יאר תוציא ואלסמז אויס ציען את גאר דעם מעשר פון ביין תבואה בשנה ההיא אין דעם יאר והנחת בשעריך אונ דוא ואלסמז ליינען אין דריינע שמיטעם (ש"י) : (כט) ובא הלוי אונ דער ר"ל ואל קומען אונ ער זאל

יְדָךְ דִּי תַעֲבִיד : יְדָךְ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה : שְׂשִׁי טוֹא מִקֵּץ
 * מִסּוּף שְׁבַע שָׁנִין תַּעֲבִיד שְׂמִטָּתָא :
 ב וְדִין פְּחָמִס שְׂמִטָּתָא דְּתַשְׁמַט כֹּל גְּבַר מְרִי
 לְשׁוֹ דִּי יִרְשִׁי בְּחִבְרָה לֹא יִתְבַּע מִן חִבְרָה וְסָן
 א חוֹהִי אֲרִי קָרָא שְׂמִטָּתָא קָדָם :
 ג סָן פִּר עַמְסִין תַּתְבַּע וְדִי יְהִי קָדָם עִם אַחוּף
 תַּשְׁמַט יְדָךְ : ד לְחֹד
 חו"א ל' יג' כח' ס' ס' מ' כ' ג' ק' ק'
 ע' ט' ל' ו' י' ו' י' ל' ח' א' ס' כ' ל' א' י' י' י'
 ק' ל' כ' ו' כ' מ' ל' א' ג' ס' כ' ו' כ' ס' :

בעל הטורים

(ב) יפה. ב' אחר כל דבריו כי יפה לך אלוה ממנוך מהל שמעתי יפה לך ממנוך. (ג) שמעתי ידך. אפס. פיר' מיטעוועל הוא שאפס יי

רש"י

(א) מקץ שבע שנים. יכול טעם שנים לכל מלוה ומלוה ח"ל (סס טו) קרובה ענת השבע ואם אחת חומר ו' שנים לכל מלוה ומלוה ח"ל (סס טז) ואלוה כל אחד היה הוא קרובה היה למדת ו' שנים למנין השמטות: (ב) שמוט כל בעל משה ידו. שמוט את ידו של קל כל בעל משה: (ד) אפס כי לא יהיה

רשב"ם

(ב) כי קרא ששעה לה'. כלומר כי הניח זמן ששעה כמו מקרא קודם קרא עלי סודו קראו צום כלל ל' זמן: (ד) אפס כי לא יהיה בד' אכיון. אם

בית יהודה

הכלה (עשר) וזו עם ששנים וזו עם ששנה תבא אין די פסקים פון וזכי הקדשה יעשה אין וייטער: (א) ונקץ שבע שנים. וזאת רש"י וכו' שבע שנים לכל מלוה ומלוה איה וזאת מיינן ביי יעדער חוב או עם גיטס אריבך זיפן יאר פון דר צייט וזם ער הטם נעבארנט דם געלט טאר גיט דר מלוה מאנן דעם חוב ביי דעם לזה ותלמוד לומר: וזאת דר (ואם אהר אריבך שבע שנים לכל מלוה ומלוה ח"ל) כל אחד יאר בייא יעדער חוב. יעדער מלוה פון יעדער געלט וזם ער יאר וזי דר לזה הט דם געלט נעבארנט טאר גיט דר מלוה מאנן דעם חוב. איז דען ביי אלע יודין ויודין גלייך מאנן צום ויבעטען יאר, איז דען ביי אלע יודין גלייך מאנן צום ויבעטען יאר צו יינע חובות. אפילו ביי איין מלוה וזם מענטשן זענן אים שולדיג איינר הט נעבארנט פריער מיינן קען ויבען יאר פון שטטה. דער לעצטר טאג פון ויבעטען יאר, דס איז דר שטטה יאר. מאכט פארבאלן אלע חובות. אפילו וזם קען הט נעבארנט מיט עסליכע טעג פריער: (ב) וזכאתם כל בעל משה ידו. וזאת רש"י מען מיינט (ששים את ידו על כל בעל משה) יעדער מענטש וזאם מאנן חובות ביי מענטשן זאל אפלאנען זיין האנט פון די חובות. ער זאל זיי גיט מאנגען: (ד) וזאת ר' יודן בך ויזה בך פריענט רש"י דא וזאת דער פסוק עם וועט גיט זיין

שפתי חכמים

מקום ומעשר שני נחלל בירושלים כמו שמתפרש בתוספתא: ק פ' המקרא הו כ מוסרם שיהמקם לינה ונטלה חלה על עניו של בעל משה פירוש חטות אלהים זאל דר מלוה לאזין דאם געלט בייא דעם לזה אוי ואל אים דאם געלט גיט מאנגען לא ער טאר גיט מאנגען זיין חבר וזה אחיו או זיין ברודר כי ווארום קרא ער הטם גירויגען שטיקה פון זאמס ווענגן: (ג) את דעם עבדים קענטס דו מאנגען וישך אוי וזאת עם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) זה דבר השמטה. מכאן אמרו רבותנו הפורע לחברו בשמטה כי וכן ברצח כתיב וזה דבר תרוצח שגלה לעיר פירוש חטות אלהים מעשה. ידך אין אלץ וזם דו וועסטם טאן מיט דיינע דענט: (א) מקץ פון סוף שבע שנים ויבען יאר תעשה שמטה ואלסמו מאכען שמטה איין פאר לאונג: (ב) וזה אוי דאם איז דבר דער דין פון שמטה ששים דם געלט וזם איינער האט אנשליגען צו זיין חבר

מצות

(תע) מקצה שלש שנים וגו'. דאם איז דיא מצוה אז נאך דבייא יאר פון דער (שמטה) אוי דאם ונקפס יארך זאל פון געבן מעשר פאר דיא ארבעט לייט אוי דיא מצוה גיטס זון ווען מעשן גייט אן: (תעד"העו) שמוט כל בעל וכו'. דאם איז דיא מצוה פון שטיטה וזאם היינט אלע ויבען יארך האט מען געמאכט שטיטה אוי אויבער האט דעם אנדערען אנטליגען גליד אוי עס זאל געקאמן דאס ויבעטען יארך אוי ער האט גיט אפ ויבעטען איז דער חוב פאר פאלען אוי דער וזאם ער האט

אנטליגען טאר גיט סאנען יאר אונטער תקנים האבען פון געווענען איין (פרובול) דאס אז אוי איין כתב וזאם עס שטייט אין דעם אז דער וזאם ער אנטליגעט וזאם פאר דיא ג' גיטס אז יעדער חוב וזאם ער האט זאל ער סענען געסען ווען ער וויל אוי דיא דיניס החמטן זיך אויף דעם כתב. אז ווען אפילו עס קומט דאס יאר פון שטיטה ווערט עס גיט פאר פאלען אוי דיא מצוה גיטס זון בייא וקרים אוי נקבות: (תש) את הנכר תשל. דאם איז דיא מצוה אז אוי פרענדליך וזאם ער איז גיט פון זיין מקלן קענטס דו מאנגען את

ארי לא יהי בך מסבא
 ארי ברבא וברכנך וי
 בארעא די יי אלהך
 יהב לך אחסנא למידיהה:
 ה לחוד אם קבלא תקבל
 למימרא דיי אל הך
 למפרי למעבד ית כל
 תפקדמא דדא די אנא
 מפקדך יוסא דין:
 ו ארי יי אלהך ברכך
 כמא די פלי לך
 ותוף לעממין סביאין
 בעל המורים

בך אביון פי־ברך וברכך יהוה
 בארץ אשר יהוה אלהיך נתן־לך
 נחלה לרשתה: רק אם־שמוע
 תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר
 לעשות את־כל־המצוה הזאת
 אשר אנכי מצוה היום: ו פי־יהוה
 אלהיך ברכך כאשר־לך
 והעבטת גוים רבים ואתה לא

רשב"ם

מסנו בידך אינו משמע: (ה) אביון כי ברכ
 וברכה' והיינו דכתיב כי עונדו לעמין ארכיון:

השם הקדוש ברוך הוא יסלם לך: (ה) אם שמוע תשמעו וכו'. חק משבתם בעל כרחם על הלוחות:

בית יהודא

רש"י

בך אביון. ולהלן הוא אומר כי לא יהלך אביון אלא בזמן שחתם
 ששים רלזנו של מקום אביונים בחמרים ולא בכס וכסאין
 חתם עושים רלזנו של מקום אביונים בכס. אכיון דל מעני
 ולזון אכיון שהוא חתם לכל דבר: (ה) רק אם שמוע
 תשמע. או לא יהיה רך אכיון: שמוע השמע. שמע
 קממא תשמיעין ש חתום הרכה: (ו) כאשר דבר לך.
 והיכן דבר (דברים כח) ברוך אתה בעיר: והעבטת. כל
 לשון הלואה כשנופל על המלוה נופל בלשון מפעיל כגון והלוי
 והעבטת ואם היה אומר ועבטת היה נופל על הלוה כמו
 ולוית: והעבטת גוים. יכול שתהא לזה מזה ומלוה לזה

אמרם מאן וילתן דהא ארבי פי לא יתיר אביון אג דארטן
 וויסער זאמט דר פסקו עם וועט גיט אויפדערן צו זיין
 ארעטע מענטשן (אלא) גאר אזוי מיינס דר פסקו ופסקו
 אפמט עושים רצונו של פסקו ווען איר וועט סאדן דעם
 ווילן פון הקב"ה (אביונים פאחרים ולא בכס) וועלן זיין
 ארעטע מענטשן ביי די געצין דינר, גיט ביי אייך ויבשאין
 אתם עושים רצונו של פסקו: אונ ווען איר וועט גיט פאן
 דעם ווילען פון הקב"ה ויאביונים בכס) וועלן זיין ארעטע
 מענטשן ביי אייך: ויאביון. (ער מציין דר אביון אז
 ארעטער פון עני (לשון אביון שהוא תאב לכל דבר) דר ווארט
 אביון איז שייטש בלויסן, ער גרעסט צו אלע זאכן אונ הים
 גיט: (ו) ורק אם שמוע תשמעו. גאר אייב דו וועסט הערען
 ביי דיר קיין אביון: ושמוע תשמעו. מען מיינט (לשם קפאא
 פאסטיגן איתו דבר) או דר האם געהערט אפייסר מצות
 מאמע (מען איז הערען עם) כצות: (ו) וכאשר דבר לך.
 (היכן דבר) וואו הם הקב"ה גערעט. הקב"ה הם געזאגט
 (ברך אתה בעיר) גיבענטשט וועסטו זיין זיין שפאם:
 והעבטת. (זאמט רש"י) כל לשון הוצאה כשגילג על הפקדה
 פון ס'ה ופן דעם פארבארגן רעט מען כוונ דעם ווארט
 איס גיב'ט (נגון הלוי) דהיינו דר ווארט והלוי, דוא
 געבארגט (והעבטת) דו וועסט משבונן. דו וועסט מאכן
 מען זא' דיר געבען אמשבון וועבטת גיט על הלוי וועבטת
 גיט אייך דעם ל'ה נודם בארגן אונ גיט אמשבון (קמו) אזו
 ווי ו'וית, דו וועסט בארגן, וועבטת דו וועסט געבן
 אמשבון: והעבטת גוים. זאמט רש"י (יכול שתהא לזה מזה
 ומלוה לזה) ויבטת ליה מזה ומלוה לזה

שפתי חכמים

דעת וקנים מבעלי התוספות
 סקלם צריך לומר רוצה אני וכו' ושלמי סמך ש'ם האי מאן
 דחכים בתרא מסכתא ובפרקין ליה כגון חרות צריך למיטר
 כחודא לתראא אנא חכים:

על ידה לו לך נקטת טוב וכו' וסוף מלה על המני שאמר מלת וכו' טיור
 על ידו על מי וחומר על כול מהה גם וסוף מלה את לברות
 שרז הוא כשנוט כי כולת את הי יוד המוטל כמו והענה יוד:
 ה פירש שמלת רק דקתה עם חכם כי לא יהיה כך אכיון כללו אמר
 וכו' כשצריך מלה יהיה כך חמיו אינו רק חס שמות מפעל: ש קול

פירוש לתורת אלהים

אין דיא שטימקע פון דיין גאט לשמוי צוא היטען
 גאר די מצוה אשר נוס איך גיביט דיר היינט: (ו) כי
 יי אלהיך ברכך כאשר דבר לך ווארום דיין גאט האמ
 דך גיבענטשט אזו ווי ער הם גירעט פון דייעט
 וועגען והעבטת גוים רבים אונ דוא וועסט אנטלייען
 געלט צוא פיל פעלקער ויפה אונ דוא וועסט גיט

וועט דיר קומען געלט ביי דיין ברורער השמש בך
 זאלקמו פ' לאזין דיין האנד: (ד) אס גאר עם וועט
 גיט זיין אין דיר קיין גוים ב'ערפטיגער (פיו היי)
 פי ווארום גאט וועט דך גענטשן אין דעם לאנד
 וואס דיין גאט וועט דיר געבען איין ארב צוא
 געלען: (ב) רק גאר אם אוב דו וועסט הערען בקול

מצות השם

ע' אי דיר שיקדען בעלד אונ מען פאר איס גיט פ'ר לענגערען קיין צייט אונ דיא מצוה גיט זאן ביי זקרים אונ נבואת:
 ולא

תַּעֲבֹט וּמִשְׁלַת בְּגוּיִם רַבִּים וּבְךָ
 לֹא יִמְשְׁלוּ: ס' כִּי־יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן
 מֵאַחַד אַחֶיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ
 בְּאַרְצֶךָ אֲשֶׁר־יִהְיֶה אֶלְהֶיךָ נִתֵּן
 לְךָ לֹא תֹאמְרֵן אֶת־לִבְבְּךָ וְלֹא
 תִּקְפֵּץ אֶת־יְדֶיךָ מֵאַחֶיךָ הָאֲבִיוֹן:

וְאֵת לֹא תִזְוֶה וּתְשַׁדֵּם
 בְּעַמּוּיִן מִיֵּאִין וּבְךָ לֹא
 יִשְׁלִטוּן: י אַרְי יְהִי בְּךָ
 מִסְבָּנָא חַד מֵאַחֶיךָ
 בְּחַדָּא מִקְרִיבָא בְּאַרְעָךָ
 בְּיִי אֶלְהֶיךָ יִהְב־ךָ לֹא
 תִתְקַף יָת לְפָךָ וְלֹא
 תִקְפֵּץ יָת יְדֶךָ מֵאַחֶיךָ

בית יהודה

רש"י

ת"ל ואתה לא תעזוב: ומשלת בגוים רבים. יכול נשים
 אחרים מוטלים עליך ת"ל וכך לא ימשלו: (ז) כי יהיה בך
 אביון. החלוקה תהיה קודם: מאחד אחיך. אחיך מאבך
 קודם לאחיך מאמך: שעריך. עני עירך קודמים לעני
 עיר אחרת: לא תאמץ. יס לך חסם שנתעבר חס יתן
 חס לא יתן לךך חלומן לא חלומן. יס לך חסם שפוטס חס
 ידו וקופלה לךך נא' ולא תקפץ: מאחד האביון. חס לא
 העלפן אים. ווער עס דארף די הילף גייסיגן. דר איו
 (אחד מאחיק) איינר פון ריינע ברודער (אחד פאביך קורט
 העלפן אים ווי דיין ברודר פון איין מושער ועיין שיחו: ונאחר
 שעריו. זאגט רש"י: עני עירך קודמן לעני עיר
 אחרת) די ארעמע פון דיין שפאט וענין פריער צום העלפן
 רש"י: ניש קך ארס שפאטער אס יתן אס לא יתן. עס איו דא
 אים אים אשאר דס געלט. ער זא' נישט געבן צדקה חס
 צדקה (לפך נאמר לא האמן) דריבר זאגט דיא תורה זא' ארס
 שפאטס אַת דיו (הקפצה) עס איו דא אבענשט ווס ציהט
 אונ ער פארמאכט דיא האנט אונ געמט ניש (לפך נאמר לא
 האנט: ופאחיק האקליו). הארט שפאטס דר ווארט מאחיק
 שפרי חכמים
 קודם יתן סטא חס יתן: א אלאכי מאחד ליל. ונאחר
 מיותר שפאטס דכתי: לחך חס חס דכתי: ניש כי יטס חס יתן:
 ליקומי יוסף

(ז) כי יהיה בך אביון וכו'. די גמרא זאגט אין דיא צעהן פעג
 פון ראש השנה ביו יום פפור ווערט געשריבן אונ געחבתס
 א"ף יעדער מענטש ויפיי ער זא' דעס יאר פארדינגן אונ וויפיל
 ער זא' האבן שארן, דאס פארדינגן וואס מען זאגט צו יעדן
 מענטש דאס ווערט אין הימעל גערעכנט וויפיל דער מענטש
 דארף פרנסה פאר זיינע שטוב מענטשען, אונ אזו דר מענטש
 צאהלט יעדן וואך אונ פלסור תורה אונ אונ אנדערע צדקות
 אדער ער האלט ביי זיך אין שטוב אשפענדיגן ארעס פאן אונ
 שבת אונ יום טוב, אדער ער האט א ארעס פאן וואס ער ניש
 אים פרנסה אלע וואך, דאס ווערט אלץ אין הימעל גערעכנט
 פאר אשפענדיגן דאצאה ויא דיא הוצאה פאר זיינע שטוב
 מענטשען, ויא דער תנא זאגט ויהיו עניים בני ביתך, דיא
 ארעמע מענטשען וועלן זיין אין הימעל גערעכנט ויא דייע
 שטוב מענטשען אונ הקב"ה וועט דיר געבען פרנסה פון זייערע
 מצות השם
 (תעזובתה) ולא תקפץ וכו'. דאס איו דיא מצוה און פון זאל
 געבען מיין ארום פאן צדקה אונ ניש פאר שפיטען
 די האנד פאר איין ארום פאן מען זאל אים ניש געבן אונ יעדן
 יוד איו מחויב צו געבען ויא ווייס זיין פח איו ער זאל געבען
 צדקה אונ די ארעמע לייט וואס זיי זענן זיינע קרובים. דארף
 ער פריער צו געבען אונ אז זיינע קרובים זענען ניש זיין ארעם
 לייט זאל ער געבן די ארעמע לייט פון זיין שפאטס פריער אונ

דר נאך זאל ער געבן אנדערע ארעמע לייט וואס זיי זענן פון
 אנדערע שפעס אונ אונערד הייליגע חכמים שרייבן אז דר פח פון
 דר מצוה איו זייער גרוס אונ מיר וועלן דר לייט פון דעס
 גלות נאר דורך דער מצוה פון צדקה אונ ווי דער פסוק שרייבט
 וציון במשפטם מפרת נשיות בצדקתן דס איו פיישט די וואס זיי
 זענן אין גלות וועלן דר לייט ווערן דורך דר מצוה פון צדקה
 אונ דיא מצוה גייט אן אונ יעדער ארם ביי זיך אונ גבולת:
 ורעה

ח כִּי־פִתַח תִּפְתַּח אֶת־יְדֶךָ לְוֹ
וְהַעֲבִט תַּעֲבִיטְנוּ דִּי מַחֲסְרוֹ אֲשֶׁר
יִחָסֵר לָו: ט הַשֹּׁמֵר לֶךְ פֶּן־יִהְיֶה
דְּבָר עִם־לִבְבְךָ בְּלִיעַל לְאֹמֹר
קָרְבָה שְׁנַת־הַשְּׁבַע שְׁנַת־הַשְּׁמִטָה
וְרָעָה עֵינְךָ בְּאַחֶיךָ הָאֲבוֹן וְלֹא־תִתֵּן

מִסְבָּנָא: ח אֶלְמָא מִפְתַּח
תִּפְתַּח יֵת יְדֶךָ לְוֵה
וְאֹזְפָא תוֹזְפְנָה כְּמִסַּת
חֲסוּדָה דִּיחֲסוּר לָהּ:
ט אֶסְתַּמֵּר לֶךְ דִּילְמָא
יְהִי פְתָנָם עִם לְפָךְ
כְּרִשָׁע לְמִימְרָ קְרִיבָא
שְׂמָא שְׂכִיעֵתָא שְׂמָא
דְּשִׁמְטָא וְתַבְאִישׁ
עֵינְךָ בְּאַחֶיךָ מִסְבָּנָא

ה"ו א כי פתח תפיתח את ידך לוי: ו ובעט בעינינו די מחסרו אשר יחסר לוי: ז ה השומר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר: ח קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עיניך באחייך האביון ולא תיתן

בעל המורים

(ח) כי פתח תפתח את ידך, אלא השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל כלומר דבר שהוא של רשעים כמו דבר בליעל יצק, שהחזינו בו: עני מתיקה, ד"ל פתח תפתח שאלו הוא מתיבס תביל לו לפתחו, ד"ל פתח תפתח כלל הדבר וכן נתין, מתן לו העניק תעניק לו למר שזקן שיעור להעניק אלא מתן וחמור ומתן: פתח, חסר ו' מלה ביום ו' ליתן פתעניס ומחריב עורא: פתח, ג' כנס' כ' כה"ל עניינא ולידך פתוח נפתחו עשרי חרנג' לומר שאל תפתח לו ידך ויפתחו לך כערי שמים, כדי שיקבל תהלתך ואלו לא יפתחו לך כגמלח חסום אזנו וזעזקת זל וגו': די מחסרו אשר יחסר, ר"ת דמחי' שמחליטין העניים דמחי':

רשב"ם

(ח) כי פתח תפתח את ידך, אלא השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל כלומר דבר שהוא של רשעים כמו דבר בליעל יצק, שהחזינו בו: עני מתיקה, ד"ל פתח תפתח שאלו הוא מתיבס תביל לו לפתחו, ד"ל פתח תפתח כלל הדבר וכן נתין, מתן לו העניק תעניק לו למר שזקן שיעור להעניק אלא מתן וחמור ומתן: פתח, חסר ו' מלה ביום ו' ליתן פתעניס ומחריב עורא: פתח, ג' כנס' כ' כה"ל עניינא ולידך פתוח נפתחו עשרי חרנג' לומר שאל תפתח לו ידך ויפתחו לך כערי שמים, כדי שיקבל תהלתך ואלו לא יפתחו לך כגמלח חסום אזנו וזעזקת זל וגו': די מחסרו אשר יחסר, ר"ת דמחי' שמחליטין העניים דמחי':

בית יהודה

מתן לו סופך להיות אחיו של אביון אויב דו וועסט גיט געבן צדקה, וועט זיין סוף דו וועסט ווערן דר ברודר פון ארעם מאן, דו וועסט ווערן ארעם נלויך ווי אלע ארעמע: ופתח תפתח, (אפי"ו פכה פתחים) ואלקסט עפענין דיין האנט צו געבן צדקה, אפי"ו פ"ה מא"ה, אונ ואלקסט גיט זאמן איך האב היינט גענוג געגעבן, גאר ווי פ"ה ארעמע עם קומן ואלקסט זיי געבען: (ח) נבי פתוח תפתחו, זאנט רש"י ואלקסט גאר עפענין די האנט אונ געבן צדקה: ויהי עמך מאן ווי"ו גיט דוא ואלקסט אים שיינקן (ת"ל ל' בהקדמה) בארג אים געבן ער זאל האבן גענוג (ווי איהו מצווה להשיר) דו ביזט גיט געקאפן אים בייך צו מאכען: ויאר, חסר חז, ואלקסט אים געבן ווס אים וועט פעלען (אפי"ו סיס לרכיב קרי"ו) אפי"ו עם פעלען אים אפערד צו געווען אפערד צו רייסען אויף אים אונ האט געמאט אקגעקט ווס זאל רופן פו רייסען אויף אים אונ האט געמאט אקגעקט ווס זאל רופן פו

מתן לו סופך להיות אחיו של אביון: (ח) פתח תפתח, חסילו כמה פעמים: כי פתח תפתח, הרי כי משמש בלשון אלה: והעבט העביטנו, חס לך רעה במתנה תן לו בהלוואה: די מחסרו, ולי אחת מלווה לעשירו: אשר יחסר לו, אפי' סום לרכוב עליו ועדך לרוץ לפניו: לו.

רש"י

(ח) כי פתח תפתח את ידך, אלא השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל כלומר דבר שהוא של רשעים כמו דבר בליעל יצק, שהחזינו בו: עני מתיקה, ד"ל פתח תפתח שאלו הוא מתיבס תביל לו לפתחו, ד"ל פתח תפתח כלל הדבר וכן נתין, מתן לו העניק תעניק לו למר שזקן שיעור להעניק אלא מתן וחמור ומתן: פתח, חסר ו' מלה ביום ו' ליתן פתעניס ומחריב עורא: פתח, ג' כנס' כ' כה"ל עניינא ולידך פתוח נפתחו עשרי חרנג' לומר שאל תפתח לו ידך ויפתחו לך כערי שמים, כדי שיקבל תהלתך ואלו לא יפתחו לך כגמלח חסום אזנו וזעזקת זל וגו': די מחסרו אשר יחסר, ר"ת דמחי' שמחליטין העניים דמחי':

ליקוטי יוסף

ויהי כה אביון, אוב עם וועט זיין ארעם מאן אין דיר, אין דיין שטוב, אונ דער ארעם מאן וועט זיין איינער פון דיין ברודער אייד וויא דו ביסט, זאל דיר גיט שווער זיין אים צו שפיען, אונ דוא ואלקסט גיט שפארקן דיין בארץ איין צוא האלטן דיין רבנות אים אונד צו לאזען דיר, ווייל דו וועסט רעקענען וויפיל ער מאכט דיר געדער וויאך קענסטו דאס האבען צו שפארקענען די הוצאה פאר דיין שטוב מען שפען, דאס וואקסט גיט שפארקען ווענען צווייט וואקען, ערשטענס הקב"ה גיט דיר דיין פרנסה פון זיינע שטובענען איך, ווען דער ארעם פאן וועט גיט זיין ביזא דיר וועט הקב"ה דיר געבען זייניג, צווייטנס כי בלתי תרבה הנה יקרבך ה'.

(ח) כי גאר פתוח אונ דו ואלקסט עפענין דיין האנד צו אים ויהי עמך אונ דו ואלקסט אים אקשלייען די פחטרו גינוג זיין פעלונג אשר וואס וועט פעלען צוא זיין: (ט) השמר לך ואלקסט זיין גיהיט צוא דיר פו מאמר יהיה וועט זיין אין דיין הארץ בליעל אלשעקעט דאס לאסר צו אקשלייען קרבה שנת השבע עם קמט גינעקעט דאס זיבטע יארהר שנה השקפה דאס יאהר פון שמטה ורעה עיך אונ עם וועט זיין שלעקט דיין אויב באהרד הקב"ה ווס הקב"ה בענטשט דיר אונ גאר ווענען זיין וכות:

מצות השם

(תעט) ורעה עיך באחייך, דאס איז די מצוה און פון זאל אקשלייען געלד זיין ברודר ווס ער איז א ארעם מאן דר ווס ער האט מירא צו אקשלייען פאסר וועט פון אים: זיב געבן איז זיין וינד גרוס אונ דוא מצוה גייט און אונ יעדער אונ יעדער צייט:

משלי יהודה

(טו) ספקה שנת השבע וגו' ויהיה כה חסא, פריער זאנט דר ספקה אמשנה פאר דעם עשיר אים גערעכט צו מאכן ער ווי"ו גיט געבען דעם ארעם ווי"ו עם וועט זיין שאפה וועט גיט וואקסען אין דיא פעלדער, דריבד האט ס'כורא צו געבן דעם ארעם מאן פאסר וועט אים שפעטער פעלען, נאכדעם דער פסוק ויהיה כה חסא, דו וועסט האבען האבען ער וועט ער האבן איז פאך דר עשיר גערעכט, גאר רבמשל אביר אוי געפארען מיט זיין משרת אויף אשוף, דער גביר האט געהאט אויף דיא שוף פ"ה חסורה, אונ ווי"ו ער איז געווען אבירן האט ער געהאט אויף די שוף אקאסטען פארט צו געבן אין וויא אונ די שוף, פ"ה צייגט אוי געווארען אשטונד ווינט, אויף דעם זיס תאם דער קאפיטאן געווען דיא שוף איז צופיל כיה אין

וְרָא תַמָּן לִיהּ וּיְקָרֵי
 עֲלֵךְ קָדָם יי ויהי כְּךָ
 הוֹבָא: י תַמָּן תַּמָּן לִיהּ
 וְלֹא יבֵאֵשׁ לְכַף בְּמַתְנֵהָ
 לִיהּ אַרְי בְּדִיל פְּתֻמָּא

לֹא וְקָרָא עֲלֵיךְ אֱלֹהִים וְהָיָה כִּי
 חָטָא: י נָתַן תַּמָּן לֹא וְלֹא יִירַע לְכַבֵּךְ
 בְּתַתְּנָה לֹא כִּי בְגַלָּל | תְּדַבֵּר הַיּוֹה

תו"א וקרא עליו אל כי כהונוס אל: ויסה כי חטא מכל: ט: (תון חטו ל מילטא לא עננתו כה עיקרס פ"ט ע"ג: יי בגלל כדבר הוב ענכ קרא: כעל הטורים

(י) תון. מלא ויין שזוכה לומר ברשת כדאיחא כפי"ק דכ"ג: בתתן לו. כי הכל אוליד בתתן לו להט ומרנ בני דוד לומר שלרין רש"י

אם געבן אפערר אונ אק:עכט: (ויו: וי אשה) מען סזא
 אים געבן אנטויב (וכן היא אפר) אזוי הם: עטאונט הקביה
 יאעשה לו עור כגדודי איה ויע"ל מאכן צו אדם אה"י"ף ואנטויב
 קום זאל אים הערפון אונ זאל זיין ששענדיג געבן אים, אזו
 ווי דראס לשטיט אעשה לו, מיינט מען אנטויב, אזו אז
 דא שטייט יחסר לו, מיינט מען איה עס וועט אים פעלן
 אנטויב: (ט) וקרא עליהו, זאנט רש"י יוכל ספרה) איה
 וואלט מיינט עס אזו אמצוה דר ארעם כאן זאל רופן צו
 צדקה ותלמוד לומר זאל יקרא זאנט דער פסוק ער זאל גיט
 רופן צו הקביה, די תורה זאנט גאר וואס עס וועט זיין
 געבן צדקה וועסטו האבן אויך (ספר מלך אפילו לא יקרא)
 ואם פן קמה זאפר וקרא עליה) אויב עס אזו אזו צו וואס זאנט
 ספרר אזי י"פ"ע על ידי הקרא יתר מבי שאני קורא) איה
 אונ דער ארעם מאן שרייבט צו מיר אונ ארעם איה דעם
 צדקה אונ ארעם מענטשן שרייבט עס צו מיר וועגן אים,
 געשווייט, איה וועל אים ווארפן סאמער וועט ער בעסער
 (אפילו מיה פנינים) אפילו הנדערט מאל: (ויו: צו אים,
 מיינט מען זיגט ויבנה) צווישען אים אונ צווישן דיר,
 עס זאל קיינר זעהן ווען דו וועסט אים געבען: וכל
 בעזאנט גיט ארעמאן דו וועסט אים געבן וואס נישט
 גיבען וועסטו געבן שר דעם זאנט אונ שר דעם
 דיר געבן ווס דו האסט גיבען האט שוין דר ארעם מאן
 אשפחה, דריקר קומט דעם רייכען שר פר די שמחת

בית היורא

צדקה ותלמוד לומר זאל יקרא זאנט דער פסוק ער זאל גיט
 רופן צו הקביה, די תורה זאנט גאר וואס עס וועט זיין
 געבן צדקה וועסטו האבן אויך (ספר מלך אפילו לא יקרא)
 ואם פן קמה זאפר וקרא עליה) אויב עס אזו אזו צו וואס זאנט
 ספרר אזי י"פ"ע על ידי הקרא יתר מבי שאני קורא) איה
 אונ דער ארעם מאן שרייבט צו מיר אונ ארעם איה דעם
 צדקה אונ ארעם מענטשן שרייבט עס צו מיר וועגן אים,
 געשווייט, איה וועל אים ווארפן סאמער וועט ער בעסער
 (אפילו מיה פנינים) אפילו הנדערט מאל: (ויו: צו אים,
 מיינט מען זיגט ויבנה) צווישען אים אונ צווישן דיר,
 עס זאל קיינר זעהן ווען דו וועסט אים געבען: וכל
 בעזאנט גיט ארעמאן דו וועסט אים געבן וואס נישט
 גיבען וועסטו געבן שר דעם זאנט אונ שר דעם
 דיר געבן ווס דו האסט גיבען האט שוין דר ארעם מאן
 אשפחה, דריקר קומט דעם רייכען שר פר די שמחת

שפתי חכמים

עני מירי מכל מקום מכוויכו בני קמיירי כתיב הכל כחצין סחיון
 וגו' וכתיב בסו' כ עני סא וגו': ד מנחכי' סכר' דרשו לשון דבר

פירוש לתורת אלמים

תון לו דו זאלקסט אים געבען אפילו הונדרט מאל
 ולא אונ עס זאל גיט זיין שלעכט דין הארץ בתת
 לה אין ריין פאן געבן אים לי ווארפן פו דער זאל
 יהורא

וועט אריין וואסר אין די שיף אונ זיא וועט דערקערקען
 ווערן, האט ער געזאנט צו אלע סוחרים יערר סוחר זאל
 פון זיינע סוחרה ווארפן אביסל סוחרה אין וואסר די שיף
 זאל ווערן גרינגר וועט זיא זיך אויסהייבן העכער, אלע
 סוחרים האבן אזוי געטאהן, דר גבור האט געזאנט צום
 משרת מיר וועלן געבן דעם קאפען ספרים אריין ווארפן
 אין ים, דר משרת אזו גיין געווארן אונ זאנט צום בע"ה
 הנית פר נוס ווארפסטו גיט אריין ים אקאסטן סוחרה,
 דו האסט אין שיף זעהן קאסטן סוחרה ווארפסטו זיי גיט
 אין ים, אונ ספרים האסטו גאר אריין קאפען וויקסטו
 ווארפן אין ים, וואס וועט הקביה זאגען צו דער זאל?
 יעדער מענטש האט הוצאות וואוקאמבון אין שטוב זיער
 מיל, אויסר דם גייטיגע עסין אונ טרייקען, אויסער דיא
 גייטיגע קליידר, אונ אז ער עקסט אש"עקבען צייט דער
 מענטש וויל קלענר מאכן די הוצאה, דאס ערשטע סאך
 קלענערט ער מיט צדקה, ער גיט גיט צדקה, סאר וואס
 סארקלענערט ער גיט מיט אנדערע זאכען אין שטוב, ווס
 קאסטן מער זיי די צדקה, דם האט געזאנט כשהו צו די

(י) כי בגלל הדבר הזה וגו'. דר ספר אה"י שרייבט למשל
 איינר אזי גיבאנג אין גאס אונ קום סארקלען הנדערט
 רוב, סארקלען אזי ער גיבאנג אין גאס אונ קום געסען
 צוויי

דברים מזו ראה

אונקלוס

יְבָרְכֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂה
וּבְכָל מַשְׁלַח יָדְךָ: יי כִּי לֹא־יַחֲדֵל
אֲבִיוֹן מִקְרַב הָאָרֶץ עַל־כֵּן אֲנֹכִי
מִצֹּדֶךָ לֵאמֹר פָּתַח תְּפִתַּח אֶת־
יָדְךָ לְאַחֶיךָ לְעֵנֶיךָ וּלְאֲבִינֶךָ
בְּאַרְצֶךָ: ס יי כִּי־יִמְכַר לְךָ אֶחָיֶךָ
הָעֶבְרִי אוֹ הָעֶבְרִיָּה וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ

הַדִּין יִבְרַכְךָ יי אֲלֹהֶיךָ
בְּכָל עוֹבְדֶיךָ וּבְכָל
אוֹשְׁמוֹת יָדְךָ: יי אֲרִי
לֹא יִפְסֹק מִסִּבְנָא מִזֵּו
אַרְעָא עַל כֵּן אֲנָא
מִפְקִדְךָ לְמִימַר מִפְתַּח
תְּפִתַּח ית יָדְךָ לְאַחֶיךָ
לְעֵנֶיךָ וּלְאֲבִינֶיךָ
בְּאַרְצֶךָ: יי אֲרִי יִזְכְּרֵן
לְךָ אֶחָיֶיךָ בְּרַ יִשְׂרָאֵל
אוֹ בֵּת יִשְׂרָאֵל וְיִפְלְחֶיךָ

בעל המורים

ליתן לכל א' לפי מה שהוא לר"ך כמו עתה לוד להם וגם חנוכ :

רשב"ם

(יא) כי לא יהיה אביון מקרב הארץ. כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא: (יב) אחיך העברי. בנגמתי: או העבריה. ששכרה אביה כבשמונה לאמה. והגיו שיש עמים לשסמה קודם הבאה טיבנים :

רש"י

המעשה: (יא) על כן. (סס) מפני ה כן: לאמר. (ספרי) עלה לטובתך ו חלי משיאך: לא אחיך לעניך. לאוהו אח לעני: לעניך. כיו"ד אחד לשון עני אחד הוא אבל עניך כשני יודין שני עניים: (יב) כי ימכר לך. (קידושין יד) ע"י אחים שמכרוהו בית דין בנגמתי ו הכתוב מדבר והרי כבר נאמר (שמות כח) כי תקנה עבד עברי וכמכרוהו בית דין הכתוב מדבר אלל מפני שני דברים שנתחדשו כאן א' שכתוב או העבריה אף היא תלא בשט ולא שנתחדש בית דין

בית יהודה

בְּעוֹנֵיכֶם: (יא) ועל כן. מייקט מען (ספני בן) ווען דעם זאג איך דיר דו זאלסט געבן צדקה. דו זאלסט גיבענשטש נוערן: ולאמרו. הקב"ה זאגט (עצה למזכה) אני שואף איך גיב דיר אמציה דו זאלסט געבן צדקה ונייל דם איז ביון טובה: ולאחיה לעניו. צו דיין ברודר (לאוהו אח) צו ווער'ן ברודר (ועני) צו דעם ארעמען ברודר: (ועניו). זאגט רש"י (בבב) אהר לשון עני אהר (ראה) ווען עם שטייט גענוג מיט איין יודי מיינט מען איין ארעם סאן (אכ) עניו בשני יודין שני עניים אפר אז עם שטייט עניו מיט צוויי יודין מיינט מען צווייא ארעמע: (יב) ופי ימכר לך. אנדערע ובכירוהו בית דין בנגמתי תקתוב כדברי דר פסוק שמועטס פון דינס שמועטס פון דינס פונקט אים פארד קויפט פו אקגעכט ונייל ער האט גענוגט אונ דעם ניט צו פצאלן. פרענט רש"י (והרי כבר נאמר) דר דין איז דיאך שוין לאנג געזאגט בעוונארן איין די סדרה כשפטים כי תקנה עבד עברי. (ווען דו וועסט קויפען אקגעכט ווס ער איז איר ובכירוהו בית דין בנגמתי) אונ דער פסוק דעם איהו אז בית דין האבן אויס פארקויפט פו אקגעכט ונייל ער דעם גענוגט אונ דעם ניט צו פצאלן (אלא כפי שני דברים שנתחדשו כאן קאר ונייל דעם דין ואתר) איין דין דיינס וואס איין סדרה משפטים שטייען זיי גיט. דריבער שרייבט דא דר פסוק איהו אקאד דעם דין ואתר) איין דין איז (שכתוב או העבריה אף היא תלא בשט) אונ אינדישע סידייל איז פארקויפט בעוונארען פו ארעכט אונ זיא דעם אפגעדיגט זעקס יאר גיט זיא צרום מרייא פון בעל הפית (ולא שפטר'ה בית דין) גיט ווען בית דין דעם איר פארקויפט

שפתי חכמים

כמו שכתב רש"י בפי יורא אלל כן הוא כלתי מלת כי פירושי מפני כן: ו דלאלכ לתאר ליל הא און דיכיר קודם ממנו שיבא אחריי מלת לאמר: ו אחית מיל דלמא כי ימכר עיי עלמו דזולא דיוכזר לך דמיירי במכר עלמו דליל מיתרא דקדא מסיק ליה דלי במכר עלמו

פירוש לתורת אלהים

ווען יברך וועט דיה גאט דיין גאט גענטשען אין אלע דיינע מעשים וכל אונ אין אלע זאכן וואס דינגע הענד וועלן קאאן: (יא) פי ווארום עם וועט ניט ווערן פו קאאן אביון פון דעם לאנד על כן דרום אלכי מצינו שוא איך דיר גיבישען לאמר צו זאגען איך גיב דיר איין גצה פתח עשיגען הפתח

משלי

צווייא הונדערט רובל. פון דעספועטען איז ער נאך גיט גיבניקס און די הונדערט רובל וואס ער האט פארלוירן. ונייל ער סאכט ווען איך וועל גיט פארלוירן די הונדערט רובל וואס איך איבער דריי הונדערט רובל. אקאד דעם גיבניקסן ער איז גיבאנגן און אפעלד אונ דעם גיבניקסן אונק קארין און די פלייזעס. דר זאק איז אונטן צווייטען

שְׁנַיִם וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִת תִּשְׁלַחְנֹו
 חֲפָשִׁי מֵעַמְךָ: י וְכִי־תִשְׁלַחְנֹו
 חֲפָשִׁי מֵעַמְךָ לֹא תִשְׁלַחְנֹו רִיקָם:
 יד הָעֵנִיק תַּעֲנִיק לֹו מִצְאֲנֶךָ וּמִגִּרְנֶךָ
 וּמִיִּקְבֶּךָ אֲשֶׁר בָּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

שְׁנַיִם וּבִשְׁנֵה תִשְׁלַחְנֹו
 שְׁבִיעִתָא תַפְטַרְגָּה בַר
 חוֹרִין מֵעַמְךָ: י וְאִרִי
 תַפְטַרְגָּה בַר חוֹרִין
 מֵעַמְךָ לֹא תַפְטַרְגָּה
 רִיקָן: יד אַפְרָשָׁא תַפְרִשׁ
 יָהּ מֵעַמְךָ וּמִגִּרְנֶךָ
 וּמִפְעֻרְתֶךָ דִּי בָרַכְךָ

בעל המורים

(י) תשלחו בני תשלחו לא תשלחו ג' יולא חתך שם וכוף שם ויולא כוונל: (יד) העניק . מלא יוד כי בעשר מכות העניקין
 ג' דברים בני כסף וכלי זהו ושלמות לבן העניקו מני דברים מלאך ומגדל ומקדש וכו' דברים זי עבד סויה :

בית יהודא

פר אנבקה (שאן האקה נבכרה הנבקה) ויארום אאשה
 ווערט גיט פארקויפט פר ארינסט ווען זיא האט גענבט
 (שנאמר) ויארום עם שפיט אין פסוק (בנבקה) פר זיין נבקה
 זאל ער פארקויפט ווערן (ולא בנבקה) אקר אז אאשה האט
 גענבט ווערט זיא גיט פארקויפט פר ארינסט ווען איר
 נבקה זאלא נבקה שפחה אבדה נאר מען שפוסט ווען
 אפאשר האט פארקויפט זיין קליינע טאכטער פר אדינסט
 (ווער פאן) פֿרעוים דאך דר פסוק שאם זיזא שיש שניס קודם
 שפטיא סינים (מצא) אויב זיא האט אפגעווינט זעקס יאהר
 פריער אויך זיא האט געבראכט צייכונס אז זיא איז אַלש

שנין זיא ארום פריי (וער תדש פאן) נאך אנויעס דין האט די תורה דא געזאגט העניק
 תעניק , ווען אקעקט האט אפגעווינט זעקס יאר פריי זיין בעל הבית אונ ער גייט אהיים מוז דר בעל הבית אים
 געבן אביסל פון זיינע שעפסן , פון תבואה , פון זיין , ער זאל דם פראגען צו זיך אהיים : (יד) וקעניק תעניקו .
 זאגט רש"י (ו'טו) ערי נבקה ובמראה העין . העניק תעניק מיינט מען דו זאלסט בעצורן דעם קעקסט מיט מחלות ווס
 ער זאל טראגן אוף זיינע פלייעס אין דער הייד אלע זאלן זעהן ושיהא ניכר שפשיבות לו מען זאל דרעקענען אז דר
 האסט אים דם גוטס גינעפען וויש פקששים לשון הפענה על צוארו אנדערע זאגן העניק תעניק מיינט מען זאלן ווס דר
 וועקט אים געבן זאלסטו בעלאדן אוף זיין תא"ד: ובצאנך סתרגך פינגבך . זאגט רש"י (כולל) זיא אלע אלע בלברו
 איה וואלט מיינע נאר פון די דריי זאקען דארף ער געבן דעם קעקסט , גיט סעור ופריד ויטר אשר ברגד זאגט
 דר פסוק ווס הקב"ה האט דיה געבענששט זאלסטו אים געבען וקלס נאטרו אלע פר ווס זאגט דר פסוק דר דריי זאקן פס
 הקב"ה האט דיה געבענששט זאלסטו אים געבען (וקלס נאטרו אלע פר ווס זאגט דר פסוק דר דריי זאקן פס)
 אזו כוונתו דיהס בעל ברך און זיין דריי זאקן זענן געבענששט גיחורן פון הקב"ה זיי זאלען גיטעט ווערן
 זיך אלעין וישעפס סעור זיך אלעין , פון איין קערינדיל תביאה וואקסט ארייס פיל , אונ און ווייטרוכון (אך קד שדיא
 בכלל בקרף אזו פון אלע זאקן וואס ווערן געשקרט בארף ער געבן דעם קעקסט נצאן פרידות אוערלעב איינען
 וואס האפען קיין קינדער , פון זיין דארף ער גיט געבן דעם קעקסט (וקסרו רבמיני פסכת קירישין כפרת

שפתיה הכבדים

זו שילא מן הסיקס . האלס . ולי נראה דאפילו זי ללו היקסא
 דסכא לא הוה מלי למילף עבד עברי שילא כראש איברים מקי מעבד
 כענני ומה עבד כענני שילנו זילא כש זילא כראש איברים עבד עברי
 שילא כש זילא דין שילא כראש איברים דה"ל אמה עבריה חובת
 שילא כש זילא כראש איברים אף עבד עברי כן ואין
 לומר היה גופה גילף כתי' מעבד כענני שילא כראש איברים דה"ל
 כדכתיב כתיב כה לא תלא כולת עטניו וזיק ק"ל : ש ר"ל קטש טרם
 אח עבדו כולתו כמה עני קטשו ויהיה עני לעבד שכן לו
 כל הטובות הללו : ז' לאן פרס ורעה וכן גידול קרקע לאשקו פרידס
 אינם פרס ורעה : כ ר"ל נא' כאל לא תשלחו ריקס וטלן כפי' פי

הרי כבר נא' ומכר לך איכ כמטר ע"י אחרים כתי הרי כבר נאמר
 כי תקנה עבד עברי ומכריו כד' וחרץ הרא"ש ושם י"ל
 דכתיב כי ימכר : ע"י אחרים משמע דספס . כתי נפשל ע"י אחרים
 משמע לכד גבי ומכר לך דכתיב כתיב כי ימור חורן ופ"ה ואמר ומכר
 לך ע"י זיל שבו ע"י שלמו וכל דלפינן עברי עברי כתיב כתיב כתיב
 לחוד ועברי ומה ע"י חתם עבד עברי מה החס שמכר ע"י אחרים
 אף ה"ל כמכר ע"י אחרים : ור"ל ולמה לא אמר עוד חדוש כלן
 שטעבי אינו זילא כראש איברים מדהקט עברי כמכר כתיב כפי'
 משפטי' ושם י"ל שלא אמרו כל פרסי' שנאמר ונכתיב לא נכתיב
 אלא כעבור דבר שנחמד אלא כחדוש הנמכר כקרא כלכר לא כמו

פירוש לתורת אלהים

שיקן ליידיג: (יד) העניק אן לארן תעניק דו זאלסט
 אים אן לארען פון דיינע שאף ויגדך אונ פון דין
 שיינער תבואה וימקדך אונ פון דין קעלטער אשר ווס

זיכמן יאר תשלחו זאלסטו אים ארום שיקן פרייא
 פון דיר: (יג) וכי תשלחו אונ אז דו וועקסט אים ארום
 שיקן פריי פון דיר לא תשלחו זאלסטו אים גיט

מצות השם

משלי יהודא
 זעק קארן , דער מיינט איז אונס אין נאנצן געמיינסט
 אויף דעם קריינדיגן זאק קאנאן וואס ער האט אארלארען .
 אונ ער קען גיט זאגן ווען ער וואלט גיט פארלירען דעם

תפחתא וכי תשלחו יגו' . דאס איז דיא סענה אז איין (עבד
 עברי) דאס הייקט איין וידלשער קעקסט אז ער גייט
 קבייא ארום זאל דער האר אים געבען פון זיינע שאף אונ
 אויך אביסל תבואה פון דעם שיינער אבער ליידיגע סאר ער
 אים גיט ארום שיקן אונ דיא סענה גייט אן אין דער צייט ווען יול גייט אן :

תתן-לו: שו וזכרת פי עבד ה'ית
 בארץ מצרים ויפדה יהוה אלהיך
 על-פן אנכי מצוק את-הדבר
 הוה היום: שו והיה כייאמר אליך
 לא אצא מעמך פי אהבך ואת-
 ביתך כייטוב לו עמך: י ולקחת
 את-המרצע ונתתה באזנו
 ובדלת והיה לך עבד עולם ואף

י אלקה תתן לה :
 שו ותדבר ארי עבדא
 הויתא בארעא דמצרים
 ויפדהו יי אלקה על פן
 אנכי מצוק את
 פתגמא הדין יומא
 דין: שו והי ארי יימר
 לך לא אפוק מעמך ארי
 רחמך ויה אנש ביתך
 ארי טוב לה עפק :
 י ותסב ית ברצעא ותתן
 באזנה ובדלשא ויהי לך
 עבד פלח לעלם ואף

ר"א י אלקה שו ככ: י כ טוב לו: כטובט שו קידשין טו כ כ טרין כט ל: ולקחת קידשין ט:

רשב"ם

(טו) כי עבד הוה. והוצרך ברכוש גדול: (יו) ואף לאסתר חששה בו. בעל המורים

בית יהודא

שנה בשה גימל לו סגל פון יפון איין די גקרא קירשין לערנן די רבנן מיט אנורה שורה ווי פיה רב בעל הבית דארף געבן לעם קנעכט פון יעדער סוג: (טו) וזכרת פי עבד ה'ית. די זאמסט געדייקען די בויזט גיווען אקנעכט אין מצרים וועגן: קתי ושיטי לך סבות מצרים וסבות הים אונ איך האב דיר געגעבן צוויי מאהל סתנות. ווס די האסט גענוסן פון מצרים איידער די בויזט ארויסגעגאנגען פון זיי אונ ווס די האסט גענומען ביי דעם ים. ואף אהה הענק ושנה לו) די זאמאך וועיין בספר פרשת דרכים כדרוש דרך מצרים: (יז) וכבר עליו. זאמט רש"י (כיל פמשקעו) איך וואלט מינגען עולם מינים מען ארבייט. ומלמד חסר רשבתם איש אל ארצו וראש אל משפחתו (משכח) זאמט דר פסוק אז עם זועט קונטען ובר' זאל יעדער מעגליש גיין צוריק צו זיינע פעלדער אונ צו זיינע הייזער וואס ער האט פארקויפט. אונ יעדער קנעכט זאל גיין צוריק צו זיין פאטערליע וואו לסדרת שאיין זה אלא עמלו של יובל) פון דאנען לערנן מיר אז דא מינים מען עולם בוי יובל: וואף באבקה תעשה בן. צו דיין דיקסט זאמסטו איך און סאקה (הענק לה) אז זיא וועט אפריצען ועקס ואהר זאמסטו איר אויך געבען ווי די דארפסט געבען דיין קנעכט (גדול אף רציעה השנה ברכוב איהו)

שפתי חכמים

תשג גני כבוד אלם נא' ולא יראו פני ריקם מה להלן גני כבוד עשירים כסף אף כאל עשירים כסף. והחס עיפס מילן שברי יוסף כבוד רחל נמכר למרים בעשרים כסף: ל ולא תימא דלמלא האי קיה

פירוש לתורת אלהים

נאמט דיין נאמט הם דיה גיבענמאשם תתן לי: זאמסטו אים געבען: (טו) וזכרת אונ די זאמסט גיבענקין אז דוא ביסט גיווען איין קנעכט אין מצרים ויפדה אונ נאמט דיין נאמט הם דיה אום גיליויזט אונ ער הם דיה אן גילאדן מיט ביזת מצרים אונ מיט ביזת הים על גן דרום אנכי מצוק איה דיר גיבישען היינט די זאף אז דוא וועסט ארויס שיקין דיין קנעכט פרייא משלי

זאף קארין וואלט ער איצט געהאט גלעף זעק קארין. עייר דאס איז גיט אמת. ווען דער זאק קארין וואלט גיט אויסגעשאפען גיטוארן אין פעלד וואלט ער מער גיט געהאט נאר דעם איין זאק קארין. אונ נוייל עס איז אויסגעשאפען גיטוארן דריבער האט ער איצט געזען זעק קארין. דס זאמט די הורה לא ירע לרבך בתתך לו. ווען די האסט געגעבן דעם ארעם פאן צדקה, זאל דיר גיט שלעכט זיין אין סארצן. די זאמסט גיט מינגן ווען די וואלט דעם ארעם

מאן גיט געבן וואלטו מער געהאט, וואס די האסט אים געגעבן וואלט געווען ביי דיר. די האסט אסעעות. ווען די וואלט דעם ארעם מאן גיט געבען. וואלטו נאר גיט געהאט. פי בגלל הדבר הזה. נאר וועגען דיא זאך, נוייל דוא האסט געגעבען דעם ארעם פאן דריבער האט דיה הקביה געבענמאשם. וויא דער פסוק זאמט ווען לכם לצדקה. איר זאמט דיא צדקה פארזייען פון איר גיטע טיאקסען פער:

לְאַמְתֶּךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן: יי לְאִיִּקְשָׁה
 בְּעֵינֶיךָ בְּשִׁלְחֶךָ אֶתוֹ חֲפָשִׁי מֵעַמְּךָ
 כִּי מִשְׁנֵה שְׂכָר שְׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ
 שָׁנִים וּבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל
 אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: פ שְׁבִיעִי יִשׁ כְּלֵה־הַבְּכוֹר
 אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרָךְ וּבְצִאֲנֶךָ הַזִּכָּר
 תִּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד

לְאַמְתֶּךָ תַּעֲבֹד כֵּן: יי לְאִיִּקְשָׁה
 יִקְשִׁי בְּעֵינֶיךָ בְּמִמְטָרְךָ
 יִתֵּה בְּר חוֹרֵין מֵעַמְּךָ
 אֲרִי עַל חַד תְּרִין פֶּאֶנְר
 אֲנִירָא פִּלְחֶךָ שִׁית שְׁנִין
 וַיִּבְרַכְךָ יי אֱלֹהֶיךָ
 בְּכֹל דִּי תַעֲבֹד: יט כֹּל
 פו בְּרָא דִי יִתְלִיד
 פְּתוֹרְךָ וּבְעֵנְךָ הַבְּרִין
 תִּקְדִּישׁ קָדְשׁ יי אֱלֹהֶיךָ
 לֹא תִפְלֶח פְּבוֹכְרָא

תו"א מביא שם מו כה מוכין ל: כל הכבוד
 מעלה לא מולין קל: אמר יולד ובר
 מ: נקבד מולין קל קלה: הוה

נדרים יב מיד ד כבודת יט מנ מו עקני ט: לא מעבור מולין קל כבודת ט כה:
 רשב"ם

לחנקה: (יה) לא יקשה בעיניך. שמשלחו חשש ספק כמה שאתה מיון
 לו משנה וביטול שבר שכיר כבודת שש שנים ששכר אותך שאתה שפיע
 לו מצאנך ומגדנך יתקבד מלכד שכרות של קנין שש שנים שקנית אותו
 שהרי יברכך ה' בכל אשר תעשה והרי פי' ספוק זה ונחת ולא ידע לבכך
 רוע העין וקשתה הלב סובר על נתינת מסון לאחרים. וכאשר הורגלו לשש
 שש שנים כלומר יחד משאר שכרים. שמת הוא כיום. וכי לפת יתשח
 בשניו בשילוח חשש וחלא לא קנאו מיתהא אלא לוי עבודת שש שנים שהכל יודעים שבשכרית יא ופזו לא היה לו לומר משנה שכר שכיר אלא
 משנה שכיר. ויש פירוש משנה שכיר שש שנים לוי שמתה שכיר שלש שנים כדכתיב בשלש שנים כשני שכיר ונקלה כבוד סווא. וגם זה הכל. כי
 במקום אשר יחיה כבוד שנה שכיר. ושי' שלש שנים מצומצמת כשני שכיר שהיא שנה מצומצמת: (ט) תקדים לוי' אחר: כלומר
 נתיב כורין הקדש שלא תפגור בו ולא תחז. ופי' לא יקריש איש אותו כר' מרשמי' לא יקריש איש אותו לקרנן אחר:

בעל הפוריים
 ולא כלילה: (יט) סוף כל כבודו לפרשת עבד לוי' כשם שאני אושר
 לך לעבור בככיריך לך לא העבור בע"פ עבודת עבד וכשם שהמוס
 סוף כל כבודו כך המוס סוף כליליה:
 בתוך זה וכן חרש עינה באיש חרקה וככה וכתב מחת לא' סהם כי
 שלא יקשה בעיניך על מה שאתה משלוח חשש' לטפח שש שהרי הריכה עבדך שש
 בשניו בשילוח חשש וחלא לא קנאו מיתהא אלא לוי עבודת שש שנים שהכל יודעים שבשכרית יא ופזו לא היה לו לומר משנה שכר שכיר אלא
 משנה שכיר. ויש פירוש משנה שכיר שש שנים לוי שמתה שכיר שלש שנים כדכתיב בשלש שנים כשני שכיר ונקלה כבוד סווא. וגם זה הכל. כי
 במקום אשר יחיה כבוד שנה שכיר. ושי' שלש שנים מצומצמת כשני שכיר שהיא שנה מצומצמת: (ט) תקדים לוי' אחר: כלומר
 נתיב כורין הקדש שלא תפגור בו ולא תחז. ופי' לא יקריש איש אותו כר' מרשמי' לא יקריש איש אותו לקרנן אחר:

בית יהודא

איה ווא"ב מינינען אויב די דיינס און דיינס דיינסען וויי דיינסען וויי
 זעקס וואר זאל מען איר אויף שפעקן דעם אויער ווי מען
 שפעקט דעם אויער פון קנעקט ותקבד ליטר ואם אסר יאמר
 דיעדד זאגט דר פסק אויב דר קנעקט וועט זאגן ער וויי
 דיינע לייניגע ווי זעקס וואר זאל מען אים שפעקן דעם
 אויער ועבד נרציע דעם קנעקט שפעקט מען דעם אויער
 וואין אשה נרציע אבער די דיינס שפעקט מען גיט דעם
 אויער: (יח) ופי' משה שבר שכיר. ווארום דער קנעקט קט
 געזאגט (עבד דבר' שרד פון פיוס זבין בלילה) אוידישער
 קנעקט דיינס צו זיין בעל הבית פיי טאג און ביים נאכט ווחו
 פליגט שבעבורת שכיר ופי' דים איז אסאך ווי עס ארבעט דר
 נום איז געווינגן צו זיין אסאך ארבעט ופיהו עבדהו בלילה) נום איז זיין ארבעט ביים נאכט (רבו מסר לו שפחה כנענית
 והקדוה לאדון) זיין בעל הבית גיט אים אויף ביים נאכט וזיין בנענישע דיינס: און די קינדער נום די דיינס וועט פון
 אים גיבארין גיהערין זיי צו זיין קנעקט צום בעל הבית: (יט) וכל הבכור וגו' תקדשו. א"ע בכורים פון דיינע קהמות
 זאלסטו הייליגען צום קהבה: פ' עגב רש"י (בקטום אחר ווא אסר לא יקדשו) איהו איין אנדער ארש זאגט דר פסק
 די בכורים פון די בהמות זאל מען הייליגן (שגאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (אך בכור אשר יטבר לה' בקהסה לא
 יקדש איש איהו) דוא בכורים פון קהמות זאל מען גיט הייליגען (וא בצידי) ווי זענן געווען די אסאך (אינו
 מקדשו לקרנן אחר) מען מיינט דעם בכיר פאר מען גיט הייליגען צום מאקען פון אים איין אנדער קרנן. אע"פ,
 שפתי חכמים

שמות כא) וכל אומר ושמר העבד עבד נרעע ואין אמה
 נרעט: (יח) ויש משנה אחר שכיר. מתקן אמרו עבד
 עברי עובד בין כיום ובין כלילה וזהו כפלים שבעבודת
 שכירי ווס ומהו עבודתו כלילה רבו מוסר לו מ' שפחה
 כנענית והולדות לאדון: (יט) כל הבכור וגו' תקדשו.
 ומקום אחר הוא אומר לא יקדש עגל' (ויקרא כו) אך
 בכור אשר יבכר לה' וגו' הא כיצד אינו מקדשו לקרנן אחר

דיך אסאך געדיגט וטפאן אהבן פון די נאכט
 קנעקט דיינס צו זיין בעל הבית פיי טאג און ביים נאכט ווחו
 פליגט שבעבורת שכיר ופי' דים איז אסאך ווי עס ארבעט דר
 נום איז געווינגן צו זיין אסאך ארבעט ופיהו עבדהו בלילה) נום איז זיין ארבעט ביים נאכט (רבו מסר לו שפחה כנענית
 והקדוה לאדון) זיין בעל הבית גיט אים אויף ביים נאכט וזיין בנענישע דיינס: און די קינדער נום די דיינס וועט פון
 אים גיבארין גיהערין זיי צו זיין קנעקט צום בעל הבית: (יט) וכל הבכור וגו' תקדשו. א"ע בכורים פון דיינע קהמות
 זאלסטו הייליגען צום קהבה: פ' עגב רש"י (בקטום אחר ווא אסר לא יקדשו) איהו איין אנדער ארש זאגט דר פסק
 די בכורים פון די בהמות זאל מען הייליגן (שגאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (אך בכור אשר יטבר לה' בקהסה לא
 יקדש איש איהו) דוא בכורים פון קהמות זאל מען גיט הייליגען (וא בצידי) ווי זענן געווען די אסאך (אינו
 מקדשו לקרנן אחר) מען מיינט דעם בכיר פאר מען גיט הייליגען צום מאקען פון אים איין אנדער קרנן. אע"פ,
 שפתי חכמים

דעה וקניס מבעלי התוספות
 (יח) כי משנה שכר שכיר. (שכיר שכר הוא) הוא שלש שנים
 כמי' בשלש שנים כימי שכיר ונקלה כבוד סווא ו"א"כ זה
 שיעבור בשלש שנים די פי' שנים רבדי' ולכן הרגילו לשכור
 עבד ופעמים דליכא ונסמך הא' מסמך אבל שלש שנים
 פירוש לתורת אלהים

צו דיר אקנעקט ביז צום יובל ואף לאחך און צוא
 דיין דיינס זאלסטו און אזו טאן אזו וועט ארום.
 גיין פרייא זאלסטו זיא אוף אן לארען מיט אלעם
 גושען: (יח) לא יקשה עם זאל גיט שלעכט זיין אין
 דיינע אונן בשלחך אין דיין אונעק שיקען אים פריי
 פון דיר פי' ווארום משה אסאך שבר שכיר פון
 מצות

השם
 סאר גיט אף שפעקן דיא וואל פון דיא שפא פון קדשט און
 דיא מצנה גיט אן אין בית המקדש:

**בְּבֹכֶר שׁוֹרֶה וְלֹא תִגְזוּ בְּכוֹר צֹאנֶיךָ :
כִּי לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שְׂנֵה
בְּשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה**

ר"א לא טעין קל קל המורה י"א : לפי ה' פחות יש בנות כז' כח המורה לא : שוכ ביום ביום כ' כח טעין לא המורה כ' : רש"י

בית יהודה

וכאן למד שמלוא לומר הכי אחת ב קדוש לכבורה (שדכן כט) ד"ה ה"ה לומר ס תקדים שכבר נאמר לא קדוש ור"א לומר לא קדוש שמרי כבר נאמר תקדים לא כילד מקדשו חכה הקדש עשוי ומוחו להקדש כפי טובת הכלה שבו : לא העבור בכבוד שורך ולא הגזו וגו' . חף התלוף למזו רבותיו שסמור חלה שדבר הכתוב כטובו : (כ) לפני ה' אלהיך האכלנו . לכהן הוא חומר שכבר מלינו שהוא מומתנות כהונה אלה חס ואלה בעל מוס שח' (כמלכד יח) וכסרם יהיה לך וכו' : שנה בשנה . מאלן שאלן משהין חוחו יותר על כחו יכול יהא פסול משעברה שנתו כבר הקש למעשר שח' (לעיל יד) ואלכלת לפני ה' אלהיך מעשר דנדק

אחמאת וקאן למד) אונ דא לערנט דר פסקא לשמנה לומר ידו אתה קדוש בכבורה עם איו אכניה מען זאל זאגן צו דעם בכור פון בהמות דו ביום הייליג צו די הייליגקייט פון אכבוד (קרר אחר) נאך אפשוט איו (אי אפטר לומר תקדישו מען קען גיט זאגן מען דארף הייליגן דעם בכור ושכבר נאמר לא תקדישו עם ששייט דאך אין פסקא מען דארף אים גיט הייליגן ווא אפטר לומר לא תקדישו אונ מען קען גיט זאגן מען דארף אים גיט הייליגען שדרי פבר נאך תקדישו עם ששייט דאך אין פסקא מען זאל אים הייליגען ויהא ביצדו וויא זעגן געגנשערס די פסקאים וקדישו אתה הקדש גיט) דר דין איו דר בעל הבית פון בכור מען געבען דעם בכור צו נועלען פון ער ווי' . אויב עם איו געקען צום בעל הבית פון בכור אישקראל אדער אליו ונאר גיט אכהן אונ האט געזאגט צום בעל הבית פון בכור איה גיב דיר ארבעל וקער אדער ווייניגער) אונ גיב דעם בכור צו מיין מאכטערס זוהן ער איו אפהן . מען דער בעל הבית געמען דעם ריבעל פו דיה אונ ער גיט דעם בכור צום דעם אייניקול פון דעם ישראל אדער פון דעם צוי . וום דו אייניקול איו אכהן דו געלט ורופט מען איו די נכרוא טובת הנאה ואונ אזו מען דר ישראל אדער רוי סקאן פאר איו אדער פלויס וועגן . נאר אכהן פאר גיט אזו סקאן גיט פאר דיה גיט פו איין אנדער פלויס וועגן . זאגט דו תורה אדיו אז איינר קען געזאגט אויף זיין בהמה וום איו אכבוד . דר בכור זאל זיין הייליג . צו וום קט ער געזארגט הייליגען דעם בכור דר בכור איו דאך הייליג אן זיין זאגן . נאר דער בעל הבית קט אפיוסו הנאה פון דעם בכור . נאר אויב . עם וועט קענען צו אים אישקראל אדער איו אונ וועט זאגען צום ווי פיל ווילסטו איה זאל דיר געבן פון דעם וום דר וועט קענען געבען דעם בכור צו דעם פלון גיט צו איין אנדערן . ווי פיל דער בעל הבית וועט זאגען פון דעם ישראל איו דס געלט הייליג . דס מוז ער אנוועק געבן צום בית המקדש . דס איו די הייליגקייט וום ער האט געהייליגט איו דעם בכור . אונ אזו זאגט רש"י (מקדיש אתה הקדש גיט) דוא קענסט הייליגען איו דעם בכור וום דו וועסט אפשאצן דר ישראל אדער דר צוי וועט דיר געבן (ונלהן תקדישו כפי טובת הנאה שבי) אונ דעם טובת הנאה דעם געלט וום ער קט גענוג פון דעם בכור דארף ער געבן צו דעם הקדש וכוונתו מדרוב דרבי השיתוקולשהו . ועין יעקב זאגען פון דעם ישראל איו דס געלט שט אהרורים את הכבוד וסתם חרמים לכהן ולחד מידו ע"כ כתבש רש"י ויתן טובת הנאהו לכהן . וכאן ביירי אס הקדיש את הכבוד ע"כ מוכח הנאהו להקדש ודוק . המתקין : ולא תעבד בכבוד שורך ולא תגזו בכור צאנך . דו זאקסט גיט ארבעטען מיט דעם אקס וואס ער איו אכבוד . אונ זאקסט גיט שערין דו וואל פון דעם שעפע גיט ער איו אכבוד . זאגט רש"י נאך התורה למדו רבובען שאמר) דו רבבן האבן געלערנט פארקערט פאר איה גיט . מען זאקסט גיט . מען זאקסט גיט האר פון אקס וום איו אכבוד . אונ מען פאר גיט ארבעטען מיט אשעפע וום איו אכבוד (ואל שררי הכרוב בהרוב) נאר דר פסקא דעם ווי דר פירונג פון דו וועלסט איו . מיט אקס ארבעט מען אונ פון אשעפע שערט מען דיו וואל : (כו) לפני ה' אלהיך תאכלנו . זאגט רש"י (לכהן הוא אומר) דיו תורה זאגט דס צום פלון . ער זאל עסיין די פלויש פון בכור פאר הקב"ה . איו ורושלים . ושכבר סיניו שהוא סתמית בהנהגה) ווארום מיר געמינן שוין זאגן איו די תורה געשריבען אז אכבוד פון אהמה גייער צום פלון (אחר תם ואחר בצג כום) מיר דר בכור איו זאגען אונ מיר ער קט אפטרען (שנאמר) ווי עם ששייט איו פסקא ווערסט ויהיה לך בהנהגה דר פלויש פון דעם בכור זאל מען געבען צום פלון ווי מען גיט אים דיו ברופט פון פלויש : (שנה בשנה) . זאגט רש"י (וכאן) שאין פשהין אוחו יותר כישנתו) פון זאגען ווייסען מיר מען זאל דיו ברופט דעם בכור לעבעדיג מען ווי איהר נכול) דא פסול כשקרה שנתו) איה וואלט מייעגען אז מען האט גיט געשאכטען דעם בכור אין יאהר . זאל ער זיין פסול נאך דער ופבר דרבי נפשוש) די תורה קט פלויש אים דעם דין פון בכור גלייך צום דין פון מעקר (שנאמר) וויא עם ששייט איו פסקא וואלכלת לפני ה' אלהיך פער דנדק תירושף

שפתי חכמים

ענה . דלתי ה' א ככר כתיב אס דלתי יתן לו אהה וכו' : ב נחליץ תקדים לל הכי קדוש ועומד הוא : ס דלתי טעם רלסון קשה מה המורה הוא שיתאר קדוש אתה כיון שהוא קדוש ועומד לכן אמר ד"א וכו' ולטעם האחרון קשה ללשון תקדים שנתם שנים מקדים ולא קדש עליו לכן פי' גם לטעם קמח וכו' ומה מה שקשה דלא ד"א הוא דברי רבי שמעון וטעם כהאמון הוא דברי רבנן . דלתי עליה והלכה כרבנן ולמה לו להביא דברי ר"י כיון שאין הלכה כמותו אלא פ"ב

פירוש לתורת אלהים

דר פלון זאל אים עסיין פו גאט ביין גאט אישקריבס יאר עם איו אכניה ער זאל גיט האלמיין דעם בכור מער פון איין יאר פקדים איו דעם ארט וואס גאט

אתה וביתך: כא וכייהיה בו מום
 פסח או עזר כל מום רע לא
 תזבחנו ליהוה אלהיך: כב בשעריך
 תאכלנו הפסח והטהור יחדו
 כצבי וכאיל: כג רק אתידמו לא
 תאכל עליהארץ תשפכנו פמים:
 פ מז « שמור אתהחדש האביב
 ועשית פסח ליהוה אלהיך פי

כא וארי יהי בה מומא
 חגיר או עזיר כל מום
 ביש לא תפסנה קדם
 יי אלהך: כב בקרנוד
 תיכלנה מסאבא ודכיא
 פחדא פבסר פביא
 ואילא: כג לחוד ית
 דמה לא תיבול על
 ארעא תשדנה פמא:
 א פז ית ירחא דאביבא
 ותעבד פסחא קדם

הו"א וי יהיה נבדוה יד לו לו: כספר
 נפוח פז פסח יד: הכמה נבדוה
 לו: כלי שם יד: יד קד את שם מז: שמור
 יד: כה ספרה יד נבדוה יד:

בית יהודא

ויהיה ויבחרת בקרן וצאנהו דו זמלס עסין פז הקבית
 דעם מעשר פז דיינע קארין אונ פז דיינע וויין אונ פז
 דיינע פוימארי אונ די בכורים פז דיינע רינדער אונ פז
 דיינע שעפסין (מה מעשר שני אינו נספד למנהה לתרקה) און
 אזוי וימא מעשר שני אויב מע'תם אים גיט אויפגעטען אין
 דעם ערשטן יאהר. ווערט ער גיט פסח, גאר מען מעג
 אים עסן אין אנדערין יאהר (אם בכור אינו נספד) אויב מען
 האט דעם בכור גיט אויפגעטען אין ערשטן יאהר מעג מען
 אים עסן אין צווייטן יאהר (אם שפחה חיה שנה) גאר עס
 איז אמזנה מען זאל אים עסן אין דעם יאהר ווס ער איז
 געבארן געווארן: וסנה בשנה. מינט מען (אם שפחה כספ)
 שנה) אויב ער האט געשאכטן דעם בכור אין דעם לעצטן
 טאג פז יאהר (ואכלו אהוה הייטו) עסט ער די פלייש דעם

רש"י

הירושך ויהאך וככוות בקרן ולאך מה מעשר שני אינו
 נספד משנה לחכמה פ' אף בכור אינו נספד אלא שמונה
 תוך שנתו: שנה בשנה. אם שחטו בסוף שנתו אוכלו אותו
 היום ויום א' משה אחרת למד שנאכל כשי ימים וילנה א'
 (ספרי): (כא מום. כלל: פסח או עזר. פס: כל
 מום רע. וזו כלל מה הכרע מפורש מום הנלו וזו
 חזר אף כל מום שנלו וזו חזר: (כג) רק את דמו
 לא תאכל. שלא תאמר הואיל וכולו היתר הכה מכלל
 איסור הוא שכרי קדוש ונשחט כחזן כלל פדיון ונאכל יכול
 יא אף הכה מותר ח"ל רק דמו לא תאכל: (ד) שמור
 את חדש האביב. מקודש כולו שמור שיהא ראוי לאביב
 להקריב בו את מנחת העומר ואם לאו עבר את השנה:

וע'בינן טאג (וי"א אהרן שנה האחרת) אונ אויף מארגען דעם
 יאהר ויכסר גאבאל לשני ימים (וינה אהר) דער פסח לערונם
 (כא) ובכא. אפעלער, איז אפלה אלע פעלערים (פסח גר) אלהמער
 ויהיגעיקעו אונ אפלינדער. איז אהרם, גאר
 די צווייט פעלערים (כל מום רע) אלע שעלעכטע פעלערים תהו וכלל) איז נאך
 אקאה אלע פעלערים (מה הפרס קפ"ש כוח
 הגמי וציני תהו) אזו וימא דר פסח וע'נען צוויי פעלערים ווס מען
 עשה זיי אונ וועלן גיט צוריק געווגד ווען, הייסן
 ווערן נאך קי' כוח שפגני וציני תהו) אזו אלע פעלערים וואס
 מען עשה זיי אונ וועלן גיט צוריק געווגד ווען, הייסן
 פעלערים פיי אבכור: (כג) ורק את דמו לא תאכל. זאגט רש"י
 (שלא תאמר הואיל וכולו היתר הבא מפני איסור הוא)
 דר בכור איז דאך פריער געווען אסור מען זאל אים שעכטען
 אויסער די עזרה, נאכדעם ווען ער האט געקוקט אפעלער
 איז ער געווארן מותר מען זאל אים שעכטען אויסער די עזרה.
 איז דאך דער היתר געקוקט פון איסור ושדרי קדשו
 דער בכור איז פריער געווען הייביג (נשחט בחיין בלא פדיון
 ונאכל) אונ ער איז געשאכטן געווארן אויסער די עזרה און
 א אויפלייוונג אונ די פלייש ווערט גינעסין יוכל יהא אף
 היים מותר) וואלט איה מיניען מען זאל דיא בלוט און מענן
 עסין (תלמוד תמרי) זאגט דער פסוק (רק את דמו לא תאכל)
 גאר די בלוט זאלט איר גיט עסין: (וא) ושחט את החדש
 האביב. מען מיינט (תקדש בוא) איידער דער חדש האביב
 וניסן קומט (שמור שיהא ראוי לאביב) זאלסטו אונ
 אטאמנג געבן דר חדש זיין זאל קענן זיין אביב ופרייהייט
 (תקריב בו את מנחת העומר) מען זאל קענען אין דעם
 חדש ניסן מקריב זיין דעם עומר פון דיא גייט תבואה
 (ואם לאו) אויב דו וועקסט די תבואה וועט נאך גיט
 זיין צייטיג פיי

שפתי חכמים

ככור שהחירונו של החמים לכנס לכך פי עתן טובת הנאה
 ללכנס כשכל החם שהוא נהגן ע"ש (דף כ"ח וכו'): פ' סנתי

פירוש לתורת אלהים

וועט אים דר וויילן אהה דו מיט דיין הווי גיוונד:
 (כא) וי יהיה אונ אז עם וועט זיין אין אים אפעלער
 פסח אוינקריג אדער אפלינדער אדער איין אנדער
 שלעכטער פעלער לא מארקטו אים גיט שעכטען
 פון דיין נאמס ווענען: (כב) בשעריך אין דיינע
 שטעט מענטשו עסין אים הפסח דער טמא מיט

דברים מזו ראה

אונקרוס

וַיֵּאָמֶר אֱלֹהֵי אַרְי בְּרַחֵם
 דַּאֲכִיבָא אֶפְקֵדָי יֵי
 אֲלֵהֶךָ מַמְצְרִים וְעַבְדָּ
 לְךָ נִסְיֹן בְּלִילָיָא :
 דַּתְּפּוֹס פִּסְחָא קֳדָם
 וַיֵּאָמֶרְךָ כִּן בְּגִי עָנָא
 וְנִבְכָת קוֹדְשִׁיָא מִן תּוֹרַי
 בְּאַתְרָא הַיּ וַיְתַרְעֵי יֵי
 לְאַשְׂרָאָה שִׁכְנַתְהָ תַּפְּוֹן :
 לֹא תִיכּוֹל עֲלוֹהֵי חַמֵּעַ
 שִׁכְעָא יוֹסְיוֹן תִּיכּוֹר
 עֲלוֹהֵי פִטִּיר לֵחֵם עַנְי
 אַרְי בְּבַהִילֵוּ נִפְקֵתָא

בְּחֵדֶשׁ הָאֲכִיב הוֹצִיאָךְ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ מַמְצְרִים לִילָה: ב וְזָבַחְתָּ
 פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבִקְרָ
 בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לְשָׁכֵן
 שְׁמוֹ שֵׁם: ב לֹא־תֹאכַל עָלָיו חֲמֵץ
 שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַלְּ-עָלָיו מִצּוֹת
 לֶחֶם עֲנִי כִּי בְחַפְזוֹן יֵצֵאתָ מֵאֶרֶץ

תו"א נאמר כי מצות זו יובח חכמים על חכמים כי עמיתו מצוה לה לא תאכל עליו חמץ וכן תראה
 לה מצות זו: להם כפי מצותו לה לא תאכל עליו חמץ וכן תראה מצותו על חמץ עליו

רש"ם

(ב) צאן ובקר, חכמים פירשו: כחמץ, כי פה חכמים הם נרדפים ונבדלים מרבים ויהי סמך כפי שכתוב ב"ש שור או סכך ובסוהם :

בית יהודא

צו פסח ועבר את השנה ואלקסמו טאכטן רעם יהאך צווי
 מאהר ארזיספענאנגען לילה, פונעם רש"י (ועלל ביום יצאו)
 יודין זעטן ארזיספענאנגען פון מצרים ביי סאג (שנאמר) ווי
 עם שטייט אין סאק (מפחתת הפסח יצאו בני ישראל) אויף
 מארן פון קרבן פסח זענען די יודין ארזיספענאנגען פון
 מצרים (נא רפי שבלילה נתן להם פרעה רשות לצאת) נאר
 נייץ ביי נאכט הט פרעה ווי ערזיבט ארזים צו גיין פון
 מצרים, איז גלייך ווי זיי וואלן ביי נאכט ארזיספענאנגען
 פון מצרים (שנאמר) ווי עם שטייט אין סאק (ויהאך למשה
 ולאמרן לילה) פרעה הט ביי נאכט גערופן צו כמשה אונ צו
 אהרן אונ האט געזאגט צו זייא גיט ארזים פון מצרים :

(ב) וזבחת פסח לה' אלקיך צאן וברז, דוא ואלקסט שעכטען
 אין פסוק וכן הקבילים וכן העולם תחתיו, איר זאלט געטען דעם קרבן פסח פון שעפען אדער פון ציגען ובקר תיבוח
 לחגיגה) אונ אקסין ואלקסמו שעכטען צו אקרבן אויף יום טוב, מען זאל האבן צו פסין פלוייש יום טוב (קאם נגיף על הפסח
 תבדח בירח) אויב עם האבן זיך געצויגט אויף דעם קרבן פסח פיה טעגלישען, וועט ועדד מענאש פון זיי האבן וויגיג
 פלוייש צום עסין (מכאיים זכו תניחו) פרינגט מען מיט דעם קרבן פסח אקרבן תניגה ודאם אין קרבן שלמים אונ
 פריער עסט מען די פלוייש פון קרבן תניגה נאכדעם עסט מען דעם קרבן פסח וברז שיהא נאפל על הישבעו מען זאל
 עסין דעם קרבן פסח ווען מען איז זאם (ועד) לפרו רבתינו דברים הרבה כספוקו (וה) נאך פיל זאכן זענען אונזערע
 דברים פון דעם סאק : (ג) ודחם ענינו, מען פיינט מען זאל עסין (לחם שמזכיר את העוני שנתענו בספרים) אויערע ברום
 קום זאל דערמאנן די ארעמקייט אונ דם פיינגען קום דרא יודין זענן געשיינגט געווארן אין מצרים: וכי בחשוני יצאתי,
 ווארום מיט איהלינג פיוטם ארזיספענאנגען פון מצרים (ולא הספיק בצבן להחטיץ) עם איז גיט גווען צייט דרא פייג זאל
 זאנער (ועדו) ויתר ירעה קד' (ויפרו) די מצה ורגט פייא דיר זיין אאנדרייקונג (חפשו) לא שדך היה) דם אייזנג איז גיט גווען
 שפתו חכמים

כמעט מקלה שלם, טיט מוליד אל על מעפר תחלוך וירש"י שאל
 ללמד שאל סכסס מעשחזיו וכו' : צ דסא הפסח אויב כל אלא מן
 פירוש לתורת אלהים

עוקר אין דר צייט אום פסח אונ אז די תבואה וועט
 נאך גיט ויין צייטיג ואלקסמו טאכן איין עיבור געשית
 אונ דוא ואלקסמו טאכען אקרבן פסח פון נאם דיין
 נאס ווענין כי (וארום אין דעם צייטיגען חודש
 היצאך האט דיה נאם דיין נאם אויס געצויגין פון
 מצרים לילה ביי נאכט הט פרעה גינעבן רשות ויזא
 נאלען ארזים גיין פון מצרים: (ב) וזבחת אונ דוא

מצות
 (תעור) לא תאכל עליו חמץ, דאס איז דרא מצוה אז אום
 ערב פסח נאך זייער גיין סאר פון גיט עפען קיין

מַצְרִים לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ :
 וְלֹא יִרְאֶה לְךָ שָׂאֵר בְּכָל־
 גְּבֻלְךָ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא יִלְוֶיךָ מִן־
 הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בְּעֶרְבַי בַּיּוֹם
 הַרְאִישׁוֹן לְבַקֵּר : ה' לֹא תֹכַל

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּדִיל
 דִּתְדַבֵּר יְהוָה יוֹכֵא מִפְּקֻד
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל
 יוֹמֵי חַיֶּיךָ : ד' וְלֹא יִתְחַוֶּי
 לְךָ חֲמִיר בְּכָל תְּחֻמְךָ
 שִׁבְעָא יוֹמִין וְלֹא יבִית
 מִן בְּסָרָא דִּי תְבוּס
 בְּרַמְשָׂא בְּיוֹמָא קְדָמָא
 לְצִפְרָא : ה' ה' לֹא תֹכַל
 תו"א גמון בדיבור יב פסחים ק"ו : ולא ילוו
 מן פסחים על חמיר : א' לא תוכל
 פסחים על יומים ק"ד :

בית יהודה

רַיִנְעֵר , נִים דו האסט ריך געאייגט ארויס צו גיין פון
 מצרים וואס של מצרים) גאר די מצרים האמן ריך געאייגט
 די וואלסט געשוניקט ארויסגיין פון רינער לאנד (שפן דעא
 אופר) ווארום אזו זאגט דר פסוק (תחזק מצרים על העם וער)
 די מצרים האבען זיך געשאקט אויף די יודין זיי זאלן
 געשווינד ארויס גיין פון רינער לאנד : זעמען תפכור . פון
 וועגן דו וואלסט געדיינקן (ע' ירי אכילת הפסח התקדה את
 יום צאתך) דורך דעם קרבן פסח און די מצה ווס דו וועסט
 עסן וועסטו געדיינקן דעם טאג ווס דו ביזט ארויסגעגאנגן
 פון מצרים : (דו וולא זיין מן הבקר אשר תזבח בערב ביום

רש"י
 הוא אומר (שמות יב) ותחוק מצרים על העם וכו' : למען
 הזכור . ע"י אכילת הפסח והמלה את יום לאתך :
 (ד) ולא ילוו מן הבשר אשר תזבח בערב ביום
 הראשון לבקר . זוהרה למוחיר בפסח דורות שלמי שלא
 נאמר אלא בפסח מצרים ויום ראשון האמור כלו כו"ל
 בניסן פסח דלת אחר (שמות יב) אך ביום הראשון
 תשבתו חמור וכו' וכו' ולפי שכתלה הכתוב מענינו כל פסח
 אוהתהיל לדבר בכתוב שבעת ימים כגון שבעת ימים תאכל
 עליו מלוח ולא יראה לך שאור בכל גבולך הולך לפי בלחיו

שעכמן ערב פסח פארין נאכט , זעכמן ערב פסח ביו דעם
 געלישן טאג פסח אין דער פריה (אזורה לביתו בפסח הולח) דס אין אאנזאג אויף אלע צייטן ווען מען וועט עסן דעם
 קרבן פסח זאל מען ניש לאזן פון די פלייש ביו מארגן פריה (ג' שלא נאמר אלא בפסח מצרים) ווייל גאר פריה דעם קרבן
 פסח וואס מען קט ניכטען אין מצרים איז מען געפאטען געווארן מען זאל ניש לאזן פון די פלייש ביו אין דר פריה ,
 דריבער זאגט דא דר פסוק אז ביי אלע קרבנות פסחים זאל מען ניש לאזן פון דיא פלייש ביו אין דער פריה (ויום ראשון
 האביר פון הוא י"ד בניסן ביום הראשון מיינט מען דעם פרישדרינג טאג , דעם טאג ווס פר פסח , דס איז ערב פסח
 דעם פרישדרינגען טאג אין ניסן וואו גלייך ווי אין פסוק וואלסט געשאנען ראל זיין לבקר מן הבשר אשר תזבח בערב
 ביום הראשון , עס זאל ניש געקניטן ביו אין דער פריה פון די פלייש ווס דו וועסט שעכמן פארין נאכט דעם טאג ווס
 איז פר פסח , ערב פסחו (במה דעת אמר) ווי דו זאגסט נאך ביום הראשון משביתו שאור כבמיכס אין אויך דערשייטש
 אין דעם פרישדרינגען טאג , דעם טאג ווס פאר פסח , ערב פסח , זאמט איר אויסראמען די חמין פון אייערע שטובין
 וולדי געשטריק התובט סעניו של פסח און ווייל דר פסוק איז אוועק געגאנגען פון צוא שאנעטען פון קרבן פסח (התחיל
 זרבר תחילת שבעת ימים) און ער קט אנגעהויבען רייער די דיינים פון די זעבען טעג (וכן שבעת ימים תאכל עליו מצות)
 זיבע טעג זאמסטו עסן מצה (ולא יראה לך שאור בכל גבולך) און עס זאל ניש געקן ווערן ווערן ווערן אין אלע ארטער
 ווס ניהערן צו דיר , און גאנצעם שרייבט דער פסוק עס זאל ניש געקניטן פון די פלייש ביו אין דר פריה (הרצ"ה) פערש
 באזה וזיקה היא מזהיר) דארף דר פסוק זאגען אויף וועלכע געשאכטענע פלייש ער זאמט מען זאל ניש לאזען געקניטען

שפתי חכמים
 היו ראשון לאכול חמין דהא חכמי שבעת ימים תאכלו וכו' .
 וי"ל דכיו דוקא לזכור אכל במצרים לא לבשר אלא אהיו יום כלכד
 כה"חא ע"י כל עשה (דף כח) ובפרק מי שחיה (דף לו) : ש כי
 כפכה מצרים חכמי ולא חתורו מונט עד סוף ובי"א דוקא פסח
 מצרים שחי חמין חתורו כחמין וחי חתורו ללאת לדבר משה לא
 תחירו אכל פסח דורות לא קמ"ל והא דחמיב ע"י כי חמין ולא ילוו

פירוש לתורת אלהים
 שאר בכל גבולך אונ עס זאל ניש ווערן געקן זייער
 טייג אין אלע ארטער ווס קערין צו דיר שבעת ימים
 זיבן טאג ולא דס פלייש פון דעם קרבן פסח ווס ער
 איז געשאכטן גווארן ערב פסח טאר ניש זיגען די
 גאנצע ערשטע נאכט פסח ביו אין . רעדן פריה
 גאר דיא פלייש מו אויפגעגעסן זענען פריה
 נאכט (עין רש"י) : (ה) לא תוכל לבנות את הפסח דו

מצות השם
 פסח פאר גיין פון אים ניש איבער לאזען אויף דעם דרשען
 קאג און דיא מצוה ניש אן אין בית המקדש :

שכחת

שכחת

לִזְבַח אֶת־הַפֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ
 אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: וְכִי
 אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ לְשָׁבֶן שְׂמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת־
 הַפֶּסַח בְּעֶרְב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ
 מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם: וְבִשְׁלַת

רשׁו לִמְכַם ית פֶּסַח
 בִּח דִּא מְקַרְוִיך דִּי
 אֶלְהֵך יִהְי לָךְ: וְכִי
 אֶתְרֵא דִי יִתְרַעֵי וְי
 אֶלְהֵך לֵא שְׂר אֵה
 שְׁכַנְתָּה תַפְּן תְּבוּם ית
 פֶּסַחא בְּרַמְשָׂא כְּמַעַל
 שְׂמֻשָׂא זְמַן מִפְּקֵךְ
 מִמִּצְרָיִם: וְכִי בִשְׁלַת
 תוֹרֵא דִּי מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם
 רשׁבִּים (1) ובשֶׁלַת . אצִי:
 רשׁו

בית יהודה

כיו אין דר פריה (שם) פסח ולא ילין בן הבשר אשר תזבח
 בערב כבודי אויב דר פסח ואלים בעשריבוען עם זאל גיט
 געשטיגן פון די פלייש ווס דו וועסט שעקשן פארין נאכט,
 ביו אין דר פריה, וואלפן מיר גאר גוט וויסן אז דר פסוק
 מיינט דעם קרבן פסח ווייל מען הט שוין אויפגעהערט
 שטוינגען פון קרבן פסח (הייתי אומר) וואלט אויך זאגען
 מען מיינט (שלימים) השמים כל שבעה כולן בכל היתרו) די
 שלמים ווס ווערן געשאכטן אלע וויבוען מעג פסח פאר מען
 גיט לאזן ווייערע פלייש געשטיגען ביו אין דר פריה ויאין
 נאכדן זאל לויס ווערן און נוי ווערן קאר גיבען דעם פאג
 ווס מען שעקט ווי אונג די נאכט נאכדעם ביו אין דר פריה,
 אונג אין אמת אויך דר דין גיט אזו, שלמים ווערן גיבען
 דעם פאג ווס מען שעקט ווי, אונג די נאכט נאכדעם, אונג

זכחה הוא מזהיר שחם כחב ולא ילין מן הכשר אשר תזבח
 בערב לנקר הייתי אומר שלמים הנשחטים כל שבעה כולן
 בכל תותירו ולין נאכלין אלא לויס ויללה לכך כ' בערב
 ביום הראשון. ד"ל כחגיגת י"ד הכתוב מדבר ולמד עליה
 שנכללת לשני ימים והראשון המזוהר כולן ביו"ט הראשון
 הכתוב מדבר וכן משמעות המדרש הקרא' בשר חגיגה אשר תזבח
 בערב כל דבר שבו הרשע עד בקרו של שני אכל נכללת
 היא כהרבעה עשר ובע"ז וכך היא ענינה כמ' פסחים:
 (1) בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים.
 זכחה וכבוש השמח תחלכו ומועד לאחד חתה שורפה כלי'
 נעשה נותר ויאל לכתב ב' השרפה: (1) ובשלת. זהו זלי אש

פארן דעם נאנצן פאג (לפך קחב בערב ביום הראשון) דריבער
 שניארן פארין נאכט דעם פריערדיגן פאג פיר פסח, ערב
 (בחגיגת י"ד התזבח סדרה) דער פסוק שמועסט פון דעם קרבן
 לשני ימים) אונג דר פסוק לערנט אונג אז דער קרבן חגיגה ווערט
 הראשון הקרבן סדרה) אונג וואס דא שפייט ביום הראשון מיינט
 אונג אזו מיינט דער פסוק (בשר חגיגה אשר תזבח בערב לא ילין
 קרבן חגיגה ווס דו האמט אים געשאכטן ערב פסח פארין נאכט
 די פלייש זאל גיט געשטיגן ביו אין דער פריה פון אנדערען פאג
 פלייש פון דעם קרבן חגיגה ווערט גיבען דעם פריערדיגן פאג
 פאג פסח ונכך היא שבת בסבת פסחיה און אזו אויך געענטען פאג
 צאהך פסחים) פארין נאכט, ווען די ווען גייט אונטער, די צייט
 זפנים היקיים) זען דריי צייטן וואס זען אפגעטיילט איינר פון
 מ'ס מען פון האלפן פאג אונג ווייטער אויך די צייט צו שעקשן
 זען גייט אונטער וואס מען דעם קרבן פסח וסער צאהך אהר
 אין דעם ערשטן פאג פסח אין דר פריה ווס דס אויך די צייט
 געבליבענע פלייש פארברענען (ומוסר) מען מיינט גיט מען
 פסח אין דר פריה, ווארום מען פאר גיט ווס סוב פריבערן
 פלייש ווערן וואס נבית השלטה) די פלייש פון קרבן פסח וואס
 היינט "נותר" געבליבענע פלייש, אויך די פלייש פארברענען
 נאכט אדער פארן פאר דער פריה: (1) ובשלתו. זאגט רש"י מען
 מיינט גיט מען זאל קאכין וודי צלי אש מעל

שנייבט דר פסוק מען מיינט ווס אין געשאכטן
 פסח. דאס אויך דער קרבן פסח (דבר אחר) נאך אפיש אויך
 חגיגה ווס מען אויך פארן ערב פסח (לפך זליה שנאכלת
 ווערט גיבען צווייטע ווערט גיבען פארן פסח (הוא
 הראשון הקרבן סדרה) אונג וואס דא שפייט ביום הראשון מיינט
 אונג אזו מיינט דער פסוק (בשר חגיגה אשר תזבח בערב לא ילין
 קרבן חגיגה ווס דו האמט אים געשאכטן ערב פסח פארין נאכט
 די פלייש זאל גיט געשטיגן ביו אין דער פריה פון אנדערען פאג
 פלייש פון דעם קרבן חגיגה ווערט גיבען דעם פריערדיגן פאג
 פאג פסח ונכך היא שבת בסבת פסחיה און אזו אויך געענטען פאג
 צאהך פסחים) פארין נאכט, ווען די ווען גייט אונטער, די צייט
 זפנים היקיים) זען דריי צייטן וואס זען אפגעטיילט איינר פון
 מ'ס מען פון האלפן פאג אונג ווייטער אויך די צייט צו שעקשן
 זען גייט אונטער וואס מען דעם קרבן פסח וסער צאהך אהר
 אין דעם ערשטן פאג פסח אין דר פריה ווס דס אויך די צייט
 געבליבענע פלייש פארברענען (ומוסר) מען מיינט גיט מען
 פסח אין דר פריה, ווארום מען פאר גיט ווס סוב פריבערן
 פלייש ווערן וואס נבית השלטה) די פלייש פון קרבן פסח וואס
 היינט "נותר" געבליבענע פלייש, אויך די פלייש פארברענען
 נאכט אדער פארן פאר דער פריה: (1) ובשלתו. זאגט רש"י מען
 מיינט גיט מען זאל קאכין וודי צלי אש מעל

שפתי חכמים

י"ד קמיידי דהא עליה קאי דכתיב לעיל מנייה חזקת פסח וכו':
 ב וכו' כאלו כמינ עם תזבח את הפסח בערב דהיינו בין הערבים
 פירות לתורת אלהים
 מארסט גיט שעקמען דעם קרבן פסח פסח אבד שערך
 אין אייגע פון דייגע שפעט אשר ווס גאט דיין גאט
 וועט דיר געבן: (1) כי אם נאך אל צו דעם ארמ ווס
 גאט דיין גאט וועט אויס דער וויילן לשבן שכי צו
 מאכן רוהען זיין שכינה שם דארט ואלקמו שעקשן
 דעם קרבן פסח נבדכי באלד ווי דיא זען וועט אן

**וְאֵבְרָתָהּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְתֵּר יְהוָה
 אֶלֶהֶךָ בּוֹ וּפְנֵיתָ בַּבֶּקֶר וְהִלַּכְתָּ
 לְאַהֲרִיךְ: ה שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל
 מִצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי עֲצַרְתָּ
 לַיהוָה אֶלֶהֶךָ לֹא תַעֲשֶׂה**

זתיכור באתרא די
 זתרגי יי אלהך בה
 זתפני בצפרא ותהך
 זקרוך: ה שתא יומין
 זתיכור פפירא וביומא
 זשביעה פנש קדם יי
 זאלהך לא תעבד
 רשב"ם
 זאית בבקר. אינן צריך להחמיר כל יום
 זאכס:

ה'ר"א ופתי סמנים ה' סוכה מזו ר'ה כה תנינן סו זעתיס לז: זעס ימיס פמתיס לז קי סוכה חז תנינן יח זעתיס ט: זעתיס לז פמתיס סת קי תנינן יח זעתיס יט:

רש"י

בית יהודה

סוף הוא קרוי בשול: ופניה בבקר. (ספרי) לנקרו של ג
 שני מלמד טעמן לנה ליל כל מוצאי יו"ט (תנינה טו):
 (ח) ששת ימים האכל סצות. ובמקום אחר הוא אומר
 (שמות יב) שבעת ימים ד שבעה מן היטן ה זאשה מן הכלש
 ד"ח למד על אכילת מלה כשביעי שחיה חוכה ו ומכאן אתה
 למד לשבת ימים ששה כשביעי בכלל היה וי"ח מן הכלל ללמד
 שאין אכילת מלה בו חוכה אלא רשות ולא ללמד על עטמו
 י"ח אלא ללמד על הכלל כולו ו"ח מלה כשביעי רשות אף כולם
 רשות חוץ מלילה הראשון שהכתוב קבעו חוכה של (שמות
 יב) בערב מחללו מצות: עצרת לה' אלהיך. עזר
 עמך מן המלחמה. ד"ח כנפישא של מחלל ומתחה לשון

קעבטין ביו אין דר פריה. אין ירושלים: (ח) וששת ימים
 זיבפקים אחר הוא אייר שבעה ימים) אויף איין אנדער ארט
 זישון) אויב ער וויל עסין מצוה פון אלטע תבואה עמס ער
 ער מצוה נאר זעקס טאג, ווארום דעם ערשטען טאג פסח כונו ער
 גיט מקריב גיווען דעם עומר (דבר אחר) נאך אפישש אין
 אויג דעם זיבעטען טאג פסח אין מען גיט גענייט צו מוין עסין מצוה.
 מצוה, אז ער וויל עסין אויף איה און גיט חמין און גיט מצוה.
 לערן מיר די זעקס טעג אויף איה אז נאר דין. ער כונו גיט
 לערן שביעי בכלל היה) דער זיבעטער טעג אין פל"ה פון פסוק
 עסין מצוה (ו"ח) סן הכלל) אונ ער אין ארוםענעאנגן פון די
 תאכל מצות, זעקס טעג זאלטו עסין מצוה (ולמד שאין אכילת
 טאג כונו מען גיט עסין מצוה (ואלא רשות) נאר וויל ער וויל
 גענאנגן פון פל"ה נאר פו זיך א"יין אז נאר אין אים כונו מען
 אין ארוםענעאנגן פון פל"ה זיבען טעג צו לערנען אויף דעם
 דר זיבעטער טאג אין ווי מען וויל. אז מען וויל עקס מען
 אז פסוק וויל עסין מצוה. עקס מען גיט, נאר חמין זאל מען
 נאכט פסח כונו מען עסין מצוה (ושחזוב קבעו חוכה) די
 (שנאכר בצרב תאכל מצות) ווארום עס שטייט אין פסוק בייא
 סען (ציר עקסן סן הפלאה) זאלטו דיה אויפהאלטען פון
 זימשהת) אפארוואלדינג צום עסין אונ שריקען זקב"ד יום טוב
 זעתיס חכמים

זכנה השמם חלכלנו דהיינו כללה וכוונתו לאחך שרפכו ונניט שאין
 זכריפה ח"כ פלוי מ"ה פי' כלומר נעשה נותר וי"ח לביה זכריפה
 זל סמנה עלוי לשרט: ג דל"ח לנקרו של ראשון ל"ט הוא וחסור
 זללאס חוץ לחוסם ויטיל דל"ח לנקרו של ראשון שרייב חייב גיום

פירוש להורת אלהים

מען זאלטו עסין מצות פון גייע תבואה אכר אין
 דעם ערשטן טאג פאר מען גיט עסין פון דר גייע
 תבואה נאר פון דער אלטער זכיום השביעי אונ דעם
 זיבטן טאג עצרת אויף האלמונג פון מלאכה ארעד
 איין זאלמונג פון עסין אונ שריקען ליי אליהך פון

מְלֹאכָה : ס שְׁבַעַה שְׁבַעַת
 תִּסְפְּרֶנָּה מִהַחֵל חֶרְמֵשׁ בְּקָמָה
 תַּחֵל לְסַפֵּר שְׁבַעַה שְׁבַעַת :
 וְעֵשִׂית חַג שְׁבַעַת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
 מִסֵּת נִדְבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן כַּאֲשֶׁר
 יְבָרְכֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ : וְשָׂמַחְתָּ
 לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אַתָּה וּבִנְךָ
 וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וְהַלְוֵי אֲשֶׁר
 בְּשַׁעְרֶיךָ וְהַגֵּר וְהֵיתוֹם וְהָאֲלֻמְנָה
 אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם :

עבדא : ט ש ב ע א
 ש ב ו ע י נ ת מ נ י ל ק
 מ ד ש ר י ו ת מ ג ל א פ ח צ ד
 ע ו מ ר א ד א ר מ ו ת א ת ש ר י
 ל מ מ נ י ש ב ע א ש ב ו ע י נ :
 י ו ת ע ב ד ח נ א ד ש ב ו ע י א
 ק ד מ י א ל ק ה ק מ ס ת
 נ ד ב ת י ד כ ד י ת ת נ כ מ א
 ד י ו ב ר כ נ ד י א ל ק ה :
 י ו ת ח ד י ק ד מ י א ל ק ה
 א ת ו ב ר ד ו ב ר פ ד ו ע ב ד ד
 ו א מ ת ד ו ל ו נ א ה ד י
 ב ק ר י ו ד ו ג י י ו ד א ו י ת פ א
 ו א ר מ ל א ד י ב נ ד
 ב א ת ר א ד י י ת ר ע י
 א ל ק ה ל א ש ר א ה ש כ נ ת ה

תולדות אהרן

כעת מילה ל תעיה י : ספר לך מנחת
 ס : משה מלצה פי מנחת פי על : ספת
 תעיה י : ומנחת ספת ע :

בעל השורים

(ט) כעת שבעות חסר לך : כי ספירות כסוק לומר לך דמזה
 למנוי ונוי ומזה למנוי כעשי : מהלל : כי דין ואיך מהלל התרומה
 דפינו העומר שכול ראשית למנחות כדומה שכול ראשית : בקמה
 (יא) ומנחת : לא נאמר שמה כעת שבתה עדין כעדה ובעלית שבתה כג
 נקלחת ועדין היין כנפילת לאמר שמה אחת וכאבות

רשב"ם

(ט) מהלל חסד : כדומה כי העומר נקרא ראשית קצירכם : (י) ספת :
 די לפי רוח נדבת ירך : וכן פה רובש וירש ספת די : כדברת אל שירי
 דפינו העומר שכול ראשית למנחות כדומה שכול ראשית : בקמה
 (יא) ומנחת : לא נאמר שמה כעת שבתה עדין כעדה ובעלית שבתה כג
 נקלחת ועדין היין כנפילת לאמר שמה אחת וכאבות

בית יהודא

מִרְאָה מִיַּד וְעֵינַי דִּיךְ אוֹיְבֵי־אֲרָבִין וְעַמְּסוּ בִּי אוֹיְבֵי עֲסִין :
 (ט) ומהלל חסד בקמה : ווען מען וועט אנהייבן מיט
 אַמְעַסְר שְׁנֵי־יָדַי דִּי שְׂמִי עֲרֵדִינֵע תְּבוּאָה אִישׁ־קֶצֶר הַקִּיץ)
 ווען מען האט אנהייבן שניידן געשטיין צום עומר (שהוא
 ראשית הקציר) דס איז דר אנהייב פון די תבואה שניידן
 ופון די צייט זאגן מען אנהייבן ציילן זייען וואקן : (י) ופסת
 נדבת ירך : מיינט מען נוי נדבת ירך) זאָלְסָם גַּעְנָן ווי פיל
 דיין האנט קען געבען אנדריק (הכל לפי הברכה הוא שלמי
 הקביה אזו זאָלְסָם בְּרִי־יָגֵן שְׁלָמִים ווען שפחה פון יום טוב
 והגר והיתום : והאֲלֻמְנָה : הקביה זאָם ארבעה שני כנגד
 גַּעְסָם : (בגד בתך ועבדך ואמתך) דיין וזהו דיין שאַבְסָר דיין
 שפתי חכמים

רש"י

(שופטים יג) נעלה נא אוחד : (ע) מהלל חרמש בקמה :
 (ספרי מנחות על) משקלה העומר ז שהוא ראשית הקציר :
 (י) מסת נדבת ירך : די נדבת ירך ח הכל לפי הזרעה כח
 שלמי שמה' וקדש קדושים לחול : (יא) והלוי והגר והיתום
 והאֲלֻמְנָה : ארבעה שלי כנגד ארבעה שלך בנך וכתך
 עבדך ואמתך חס אחת משמה את שלי אחי משמה את
 שפחה וקדש קדושים קדושים זאָלְסָם ווי די ברכה איז ביי דיר פון
 אונ זאָלְסָם רופן געסן ווי זאָלְען ביי דיר עסין : (יא) והלוי
 ארבעה שני) איך גיב דיר מייגע איר געסן געגן דייען פיר
 קנעכט דיין דינקט ואם אתה שפחה את שלי) אויב דוא וועסט
 שפתי חכמים

שפתי חכמים

מהלל חסד בקמה : ח חסדו די מחסורו כעת חסרונו ומ"ס
 מסת שורש ושרשו מסס ודגש הסמך' לחסרון אוח הכלל :

בעלית סא ט"ס : ז פירוש לא כחלת הפליר תלי' מלחא אלא
 קלירית : שטורח לך מניי שחלת הקליר הוא העומר כתב

פירוש לתורת אלהים

גָּאֵם דיין גָּאֵםס גָּאֵןס וועגן לא דו שאַרְסָם גִּיט מאן
 קִיין מְלֹאכָה : (ט) שבעה שבועות ויבין וואכן זאָלְסָמו
 צו דיר ציילן מהלל פון אן הייבן חרמש דאם שנייד
 מעסר אין דיא שמייענדיגע תבואה אז קען וועט
 דעם ערשטן שניט מאן אין די תבואה דס מיינט
 מען העם עומר תהי זאָלְסָמו אן הייבן לפי צו ציילן
 זיבן וואכן : (י) ועשית יג' דו זאָלְסָם מאכן דעם יום
 טוב פון שבועות צו גאט דיין גאט ספת גנוג נדבת
 באוויליגונג פון דיין פר מען ווס דו זאָלְסָם געבין

גָּאֵם דיין פאר מען זאָלְסָמו מקריב זיין קרבנות
 שְׁלָמִים אונ דו זאָלְסָם רופן אַרְעֻמַּע לַיּוֹם זאָלְסָן ביי
 דיר עסין בְּאֵשׁ אַזו ווי דיין גאט וועט דיר בענישן :
 (יא) ושבחת לפני יי אֱלֹהֶיךָ אונ דו זאָלְסָם דיר פרייען
 פא גאט דיין גאט איהר דו ויבך אונ דיין ודין אונ דיין
 מאַבְסָמַע אונ דיין קנעכט אונ דיין דינקט והלוי אונ
 דר לוי ווס איז אין דיין שפאט אונ דר גר דער
 יתום אונ די אֲלֻמְנָה ווס איז צווישן דיר (עין כ"ג)
 בְּקָדִים אין דעם אָרֶם ווס גאט דיין גאט וועט אום
 דערווילען

יב וזכרת פי עבד היית במצרים
 ושמת ועשית את החקים
 האלה: פ מפסיר יב חג הספכת תעשה
 לה שבעת ימים באספך מונגה
 ומיקבך: יי ושמת בחרך אתה
 ובנה ובתך ועבדך ואמתך והלוי
 והגר והיתום והאלמנה אשר
 בשעריך: טו שבעת ימים תחג
 ליהוה אלהיך במקום אשר יבחר
 יהוה פי יברכך יהוה אלהיך בכל
 תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית

תמן: יי ותדבר ארי
 עבדא הויהא במצרים
 ותפר ותעד ית
 קימא האלון: יי חגא
 דמטליא תעד לה
 שבעא יומין במכנשא
 מאדך ומפעצרתך:
 יי ותחדי בחנה את
 וברך וברתך ועבדך
 ואמתך ולואה וגיורא
 ותמא וארמלא די
 בקרוך: טו שבעא יומין
 תחג קדם יי אלהך
 באתרא די ותלעי יי
 ארי וברכך יי אלהך
 בכל עבדתך ובכל עובדי

הולדות אהרן

מג הסוכה סוכה ע יא יב טו ככ כז: כחסך
 סוכה יג ריה יג די: ושמת סוכתך טו
 מגילה יו פיק די מניח ח: ויהיה ח
 סוכתך טו סוכה חת:

בעל הטורים

כדי כח יד בסוף דברים. והפסוק סוף א' כ' הוא חס: (יג) באסך
 סוכתך. כמו שפירשתי התעם על כי בסוכת תושבי את בני ישראל:
 חלה פשוט ראה

רש"י

סלך: (יב) וזכרת כי עבד היית וגו'. ע"מ כן פסיתוך
 שחמור ותסב את החוקים האלה: (יג) באסך. בזמן
 האסף שאתה מניח לזכר פירות הקיץ. ד"ל ט' באסך
 מונגך ומוקבך י' למד שמתכין את הסוכה כסוכת גורן
 זיקב (סוכה יב): (טו) והיית אך שמח. לפי פסוקו
 (יג) ובאספך. מייבש מען וקובץ האסף שאמה מקנים לבית
 אריון אין שטוב דוא פירות פון וזמער ודךר אחר) גאה אפשיט
 שיער אונ פון ריון קעלר (למד) דר סבך לערוינט אונג
 די סוכה מיט די שארוא פון שיער אונ מיט די צווייגען פון

דעת זקנים מבולי ההוספות

(טו) והיית אך שמח. אתה מוצא כתיב שלש ששנות בהג
 הסיכה ורסחת בחרך. אך שמח. ושמת לפני ה' אלהיך
 דכתיב בפרשת אמור אל הכהנים וגבי שבועות לא כתיב אלא

פירוש לתורת אלהים

דער וויילן לשון צו מאכן ורהען זיין הייליגן נאמן:
 ייב) וזכרת אונ דו זאלסט גידענקן פי זא דו ביסט
 געווען אקגעכט אין מצרים אונ קאמ קמ דרך אויס
 גרייזט אויף דעם הנאי ושפרת דו זאלסט היטן אונ
 דו זאלסט טאן די אלע געזעץ: (יג) מג הספכת תעשה לה
 שבעת ימים דו זאלסט דיר מאכין ופען מעג סוכות
 באספך אין ריון טאן איין זאלטן פון ריון שיער אונ

מצות השם

(תפר) וישפחת בנהך. דאס איז דוא סענה או ועדער יוד זאל
 זך קשפת זיין אונ יום טוב מיט עפען אונ פד גען
 אונ זאל מאכען דוא קינדער אונ דעם ווייב שיער קלינדער
 קענדער יום טוב אונ וועדער איז מען מחויב קשפת צו זיין אין
 ארבע פאן אונ איז דך מחויב קשפת צוא זיין אונ שפנת
 דאס עס איז אין דעם דא אז גאם זאל הנאה קאפען אונ
 דוא סענה גייט אן אויף ועדער ארם פיא זייד וזכרים אונ
 פיא זייד נקמת:

רשב"ם

סבכל כתיב נאמר לו ב' שמתו: (יב) החקים האלה. כתיב בעצרת
 לפי שניתנה זו תורה: (יג) האסוף תעשה לה באסך מונגך. רמז
 לגויי סוכה לעשרה כשכלים:

בית יהודא

דערפרייטן מיינע פיר געקסט (אין משלמא את ש"ך) נוע"ה איה
 דערפרייטן ריינע פיר געקסט: (יב) וזכרת כי עבד היית וגו'.
 הקב"ה זאגט (על מנת פן פדיתוך) אויף דעם הנאי האב איה
 דך אויסגעלייזט פון מצרים (שששבור ופגשלה את החקים
 האלה) דו זאלסט היטען אונ דו זאלסט טאנה די חקים:
 פירות הקיץ אין די צייט פון פאר זאמלונג ווען דו זאלסט
 (באספך מונגך ומקבך) ווען דו וועסט פאר זאמלן פון ריון
 (ששפסקין את הסוכה בשלש ימיו וזכב) מען זאל באדעקן
 די סוכה מיט די צווייגען פון די וויינשאטן: (טו) והיית אך שמח. זאגט רש"י (לפי

שפתי חכמים

ס דלפי פסוקו קשה לל' לזקנע חג הסוכות וגם באסך סיה לו לומר חג
 הסוכות כלכה לו חג. האסוף לכל מיה אחר ד"ל וכו': י' פסולת
 גורן הוא התנן ויקב הס' החללים למשוקי החומר והמקבל עומאס:

אֶךְ שָׁמַח: מִן שְׂלוֹשׁ פְּעָמִים |
בְּשָׁנָה יִרְאֶה כָּל־זְכוּרָה אֶת־פְּנֵי |
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר |
בְּחַג הַמִּצּוֹת וּבְחַג הַשְּׁבֻעוֹת וּבְחַג |
הַמִּסֹּת וְלֹא יִרְאֶה אֶת־פְּנֵי יְהוָה |
רִיקָם: יִישׁ כַּמִּתְנֶת יָדוֹ כְּבָרְכַת |
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ: ס ס ס

ידיך ותהי פרם חדי:
 טו תלת זמנין בשתא
 ותחזי כל זכוורה קדם
 יי אלהך באתרא די
 יתרעי בחגא דשבוועא
 ובחגא דשבועא ובחגא
 דמסות ולא ותחזי קדם
 יי ריקנין: יי בבר
 כמתנת ידה כברכתא
 די אלהך די יהב לך:
 ס ס ס

תו"א ואלה הניגה ב מנין ב: זכור תניג
 ד: ב: כמתנת ידה יי ריקנין
 פ"ק ד: תניג יי ריקנין יי ריקנין
 כמתנת ידה יי ריקנין
 כמתנת ידה יי ריקנין

קכו. פילאה סימן. ומתורין עניה סערה כישיה זמנין יי:
 בעל המורים

טו כל זכור. בני גדולים וקטנים: את מי. פ"א כפולה טמר פניס כפניס שכל לחות כך כח כחמת:
 בית יהודא

אין זה לשון ציוי אלא לשון הכקחה נאה דעם פיינגג
 למדו מכלל לרבות. לילי יוס טוכ כ האחרון לשמה
 הכל עולות ראה ל ושלמי הניגה: (יו) איש כמתנת
 ידו. (תניג ח) טעם לו לזכולין הרבה וכסמי מרוכין
 יבוא עולות מרוכות ושלמי מרוכין: חסלת פרשת ראה
 (טו) ואלא יראה את פני ה' ריקנס. מען זאל גיש יגיעה
 חגיגה נאר זאלסט פריינגען קרבנות, עזיזת זאלסט
 זאלסט בריינגען ווייל עס איז יום טוב, (ועסט: האשען
 ופי ששט לו אהלן הרבה ונקים כרובים) דר מעגש וואס
 צו נעבען זיי עסן אונ ער איז ננוען רייה נקיא עזיזת קרובת
 בריינגען פיל עזיזת אונ פיל שלמים:

דעת וקנים מבעלי התוספות

הרא ושמת לפני ה' אלהיך. ונבי פסח לא כתיב שמת
 כלל לפי שבפסח ערין לא נלקחו התבואות ולא פירות האילן
 ובחג השבועות כבר נלקחו התבואות ואיכא הודא שמתה ולא
 יותר כי ערין לא נלקחו פירות האילן וגם התבואות לזרע
 הבית אבל בחג הסיכות שלקחו התבואות ופירות האילן וכן
 הכל נאסח לזרע הבית או השמתה היא שליפה לכך כתיב
 ביה שלש שמתות:
 ביה שלש שמתות: כי אין שמתה כלל כשר: חסלת פרשת ראה

פירוש לתורה אלהים

יבךה ווארום דיין גאמ וועט דיה גענששען בכל
 תבואתך אין גאר דיין תבואה וכל אונ אין אדרינג
 ווס דייע הענד וועלן מאן והיית אונ דו וועסט נאר
 דיין פרייעך: (טו) שלוש דרייא סאל אין יאר יראה
 זאלן ווערין גזעקן דייע זכרים את גני יי אלהיך פר
 גאמ דיין גאמ במקום אין דעם ארמ ווס גאמ וועט
 אוסרעוויילן בתי תפוזת אוס גסח אונ אוס שבוועת
 אונ אוס סוכות ולא יראה אונ עם זאל גיש ווערען
 גזעקן פר גאמ לירינג: (יו) איש כמתנת ידו אימירך
 גאמ דיין גאמ ווס ער המ דיר גיגעען (פיו ריקנין):

קש"ט אין זה לשון ציוי אלא לשון הכקחה נאה דעם פיינגג
 פון כסוק הם גיש הקביה נעבאן מען זאל ויין פריידיך *
 נאר הקביה המ צגעואנט עם וועט די וידין וייער גיש ויין
 אונ וי ווערין ויין פריידיך פון זיה אליון ויפי תבואה זכור
 סבא) די נקרא לערנט פון דעם פסוק (קבית ליי יום טוב
 האחרון לשמתה די נאמם פון לעצמן סבא יום טוב וראם איז
 שמיני עצרת בויא נאכטו זאל פוען אויך ויין פריידיך:
 ווערען פאר הקביה לירינג ואלא הבא עזיזת ראה ושמי
 פריינגען ווייל דו ביז גזעקן גווארן פר הקביה, שלמים
 פלייש צו עסן יום טוב: (יו) איש כמתנת ידו, זאמם רש"י
 קם געהאט זייגע מעגשן וקידער קענעט דינקשין פיל,
 שלמים כרובים) האם ער געווארסט
 שפתי חכמים

כ כדתא פק לזכ ופרטה והיית אך שמת לרבת ליל ויט אחרון
 או איש אלא לרבת ליל ויט כחשן תיל אך חלק ומה רחית לרבות
 כל יט אחרון ולכולו ליל ויט ראשון מרוב אזי ליל ויט אחרון טעם
 שמש לפני דהיית חת לכן לירך לכולו עם כפעת הימים משא"כ
 ליל ויט ראשון: ל אש"ט שאין במזל וראה כל זכור אלף עלת
 דליה כידר הוכרה רש"י לרעם ג"כ על שלמי הניגה מדמתי אש
 פמתה ירו וסקרה מוסב לתועלת לרבות מסח נדח ירך וכתיב
 ושמת כנך אתה ונך וגו' שזה כמו שלמי הניגה
 ליקומו יקרים

(טו) והיית אך שמת. דער דעת וקנים שרייבס בייא פסח
 ששיים גיש דער ווארם שלקחה ביי שבוועת ששיים איין
 סאת שלקחה, ביי סוכות ששיים דרייא סאהל שלקחה, וייל ביי
 פסח איז נאך גיטא די גיע תבואה אונ דעם עמר שציינס מען
 פון די גערשען וואס זענן נאך פייקס אונ ווייך אונ מען סאו זיא
 סריקען און דעם פיערין, איז גיטא דיין שלקחה, שבוועת איז
 דא איין שלקחה, מען שציינס זאל די תבואה, סוכית איז דא
 צוויי שלקחות ווי עס שפינס דא ווייל סוכית נעקט מען ציינן אין
 די שיערן תבואה אונ פירות, אונ אדרישג כאל ששיים שלקחה
 ויין די סדרה אסדרו ביי די סצנה פון לולב אונ אחרונ:

סענש נאה ויין פר מעג ככרת נאה די כרבה פון מצות השם

תפוסהמה) שלש פעמים בשנה וגו'. דאם איז דיא סצנה אז
 יערער יוד האם ווערע רבל) געווען קיין ירושלים
 אין ב"ז הקדש אריין אלע יום טוב דריינו פסח שבוועת אונ

הערה. תורום ויין פריילך ויין קען מען ניש געבייסן אויף אפנשט, ווען ער איז נעוואר אונ זיינע אלע שטוב סענשנין זענען נעוואר אונ ער
 איז ריין, דאריף נאר ניש געבייסט אויף אים ער זאל זיין פרייליך ער איז אלוין פרייליך, אונ ווען רעם סענשט עפעס נעוואר
 ווערר אים עפעס פרסחה, אזיל מען וועט אויף אים געבייסט ער ואל זיין פרייליך קען ער אויך ניש זיין פרייליך:

הפמרת ראה (בישעה סימן נד)

ק

עניה מערה לא נחמה הנה אנכי מרפיץ בפרך אבניך ויסדהך בפמרים: ושמתי
בכרך שמשותף ושעריך לאבני אקדה וכל נבונה לאבני חפץ: וכל בניך
למודי יהוה ורב שלום בניה: בצדקה תפונני רחמי מעשקי לאתיראי ומפחתה כי
לאתקרב אליה: הן נזר יגור אפס מאותי מיגד אתך עליך יפור: הנה הן כתיב אנכי
בראתי חרש נפח באשפהם ומוציא כלי למעשהו ואנכי בראתי משחית לחבל: כל-
כלי יוצר עליך לא יצלה וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי
יהוה וצדקתם מאתי נאם יהוה: הוי כל צמא לבו ואשר אין לו במה לכו שברו
ו אכלו ולכו שברו בלואיכם ובלוא מחיר יון וחלב: למה תשקרו כסף בלוא לחם
ויניעכם בלוא לשבעה שמעו שמעו אלי ואכלו טוב ותתענג בידשן נפשכם: הנה

פירוש ע"ט

ליקוטי יהודא

ושמתי פרכו שמשותף וכו'. דר ולקום שנייבט עם הם
אמאל בעסראפן אשיף איז געפארן אוף דעם גראסן
נס, אלע בענטשן אין די שיף זענן געווען גוים. גאר איין
קינד איז געווען איודיש, אונ עם איז געווארן ארויסער
שטורם וויינט אוף דעם נס, איז געקומן איהוה געבאט צו
דעם קינד אונ האט געזאגט: צו אים אונ דו וועסט גיין
וואהין איך וועל דיר שיקן וועל איך רעטסטן דאס שיף.
דו זאלסט גיין צו רבי יהושע בן לוי אונ זאלסט אים ווייזן
די שטיינר פרכוד, האט דאס קינד געזאגט צו אלהו רבי
יהושע איז ארויסער מאן אונ ער וועט מיר גלייבן,
האט אלהו געזאגט צום קינד רבי יהושע איז ביי זיך
גאנץ גייעריג אונ ער וועט דיר גלייבן, אונ דו זאלסט
אויס גיט ווייזן די שטיינר ווען אפגעשט וועט זעהן, גאר
דו זאלסט גיין מיט רבי יהושע בן לוי וועסט וועסט
סייניגד איינין טייט פון די שטאט לוד, דארטן איז דא
אקעלר וועסטו מיט אים אריין גיין אין קעלר, אין קעלר
וועסטו אים ווייזן די שטיינר פרכוד, באלד איז דר וויינט
אונ איז געווארן, דאס קינד איז ארויסגעגאנגן פון די שיף
אונ איז געקומן צו רבי יהושע, ער האט אנטראפן רבי
יהושע האט גייערונט מיט פיל מענטשן, דאס קינד איז
געגאנגן צו רבי יהושע אונ האט געזאגט צו אים רבי איך
האב מיט דיר עפעס צו ריידען גאר קום מיט מיר, רבי
יהושע האט דעם קינד גאר גייערונט וואס ער וויל גאר
ער איז געגאנגען מיט אים די רייא תחום שבת כיו אין
קעלער, ווי זיי זענען געקומן אין קעלער האט דס קינד
געוויזן צו רבי יהושע די שטיינר פרכוד, איז באלד ליכטיג
געווארן אין קעלר ביו אין די שטאט לוד, דאס קינד האט
אנווארף געטאן די שטיינר אוף די ערד, זענן זייא באלד
פערשוואנדן געווארן איז מען האט גיט געוואקסן וואו זיי
זענן אהין געקומן, דאס זענען דיא שטיינער פרכוד וואס
דער נביא זאגט:

עניה מערה די ארומע ווס איר הארץ איז גישמורמט
פון וועגן פיל צרות ויא אזי נאך גיט גיטרייסט
גינארין ביו אהער דאס מיינט ער דיא שטאט
ירושלים הנה הוא זאלסט וויסען דאס איך גאט
וועל פלאסערען מיט דיא שטיינער נופך דיני
פארלאנגעס נפאמויסטין ויפתיח אונ איך וועל
מאכין דייע פודאקענטין מיט די שטיינער ספור:
ושמתי אונ איך וועל טאן פרכוד שמשותף, דייע
פעגזטר ווס די וונן שיינט דורך זיי וועלען ויערי
שובן ויין פון דעם ברילאנט פרכוד ושערה אונ
דייע טוערין וועל איך מאכין פון ברילאנטין ווס
זיי פרעגן אונ לייכטן גלייך ווי בראנדן פייער וכל
גבולה אונ גאר דיא שטיינער פון דיין לאנד וועלען
זיין בנערדיגע אונ בערפטגע שטיינער: וכל
אונ אלי רייני קינדער וועלין לערנין גאטס הורה
רב שלום אונ עם וועט זיין פיל שלום ביא דייע
קינד: בצדקה דורה דר צדקה ווס דו וועסט טאן
וועסט דו ווערען אן גיברייט מיט אלעס גוטען
כחי דו וועסט דער ווייטערט זיין פון די ווס רובין
דיר כי לא תירא דען דו וועסט גיט מורא האבן דס
זייא וועלין ווידער קומען צו דיר ויפתיח אונ פון
אייין בראך וועסטו דר ווייטערט זיין כי לא תחבד דען
זיא וועט גיט גייערונט צוא דיר: הו מורא וועט
האבן פר גירות רעות דער ווס איך בין גיט מיט
אים מי אונ ווער עם האט זיך איין גיזאמילט צוא
מלחמה האלטן מיט דיר אדער ווער עם האט זיך
גרייזט מיט דיר וועט פאלען פאר דיר אדער מי גר ווער עם האט גיזאמילט מיט דיר וועט רועט מיט דיר אין דיין רייקייט אונ צו דיר וואל גיין: הנה איך גאט
האב בשאפן איין איינען מייסטר דאס ער בלאגט אין דעם פייער פון די קולין אונ ציהט אונ אפלי
דס זיא איז ראוי צו דעם בערפניש וואס מען האט זיא פון דעם וועגען גטאכט זאגט אונ איך גאט
האב בשאפן איין פר דארבר ווס פר דארבר די בלי דאס מיינט ער איך האב אן גייריזט אין דיר
דעם פייער אונ איך האב צוא אים אן גיירייט איין פורעניות: כל כלי איטליכס כלי זיין וואס ווערט
גשארפט פון דייעט וועגן צו מלחמה האלטען מיט דיר לא יצלה וועט גיט בנליקען וכל לשון אונ איטליכס
לשון וואס וועט שטיין וועגן מיט דיר צום מלחמה וועסטו שולדיג מאכן ואת נחלת דס איז דו נחלה פון גאט
קנעכט אונ ויער גירעכטיקייט וואס וועט זייא קומען פון מיר נאם זי אונ זאגט גאט: הוי דס שרייא
איך כל איטליקר דארשטינער זאל גיין צום וואס דס איז די הורה וואס אונ אפילו דער וואס האט
גיט געלט לכו גייט קויפט אונ עסט זיכ אונ גייט קופט אן געלט אונ אן פאר בייטונג די הורה וואס

הפטרת ראה

אֲזַנְכֶם וּרְכֹו אֵלֵי שְׁמִעוּ וְחַתִּי וּפְשַׁעְכֶם וְאֶרְרַתְהוּ לְכֶם בְּרִית עוֹלָם חֲסִדֵי דָוִד הַנְּאֻמִּים:
הֵן עַד לְאוֹמִים נִתְּתוּ נְגִיד וּמִצְוֶה לְאֻמִּים: הֵן נֹוֹי לְאֶתְדַע תִּקְרָא וְגוֹי לְאֶיִדְעוּהָ
ס'גשג אחר שורק אֶלְהוּ יִרְצוּ לְמַעַן יִתְּנֶה אֱלֹהֵיהָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פִאֲהָהּ:

פירוש ע"מ

זיא איז פֿעסער גוֹ וְחֶלְק פֿון נויין אונ מִיִּלְךָ: לִפְנֵי
וְאָרוֹם אֵלֶּה איר גורם זיין איר זאַלִּט וועגן
איינער וְיִכְרָר צו אייער פֿינֵט אָן ברום נאר אום
וְסָם ויִנְעֵכֶם אונ אייער מִיִּדְקִיִּט דָם אִיו אייער
נוֹסֵם וואס איר מִיִּדֵט זיך אַפְּעֶר דָּעם זאַלִּט איר
אונעק גַעבֶּען גיט פון זאט ווערן שִׁשִּׁי לִיבֶּעֶרֶשֶׁט
הַעֲרַט צוא מיר אונ עֶסֶט נוֹסֵם דָּאָם מִיִּנֵט עַר
לְעֵרִינֵט דִי הוֹרָה וואס זיא אִיו גוֹט וְהַתְּנֵי אונ איר
זאַלִּט הַאֲבִין פֿאַרְעִיגֵנען פֿון דִי פֿעֲטָקִיִּט פֿון
איינער לֶאֱנָד: הַטּוֹ גִּינֵט אִייעִרִי אַעֲרִין אונ גִּיִּט
צוא מיר שִׁשִּׁי הַעֲרַט מִיִּינֵע רִיִּד דָּען וועט לְעֶבֶן
בִּלְיִבֵען אִייעִרֵע נְשֻׁמוֹה וְאֶכְרַתָּה אונ אִיך וועל פֿר
שְׁנִידֵען צו אִיך אֶכְרַתוֹת בְּרִית בּוֹי אִיבִיג חֲסִדֵי
דָם אִיך נָאֵם זאַל בְּזַאֲלֵען צו דוֹר הַמֶּלֶךְ פֿר זייעַ

בְּגִלְיִבֵטַע חֲסִדִים וואס עַר האט גִּיטָאָהן: הוֹ אִיו
עֲדוֹת צו דִי קִינִיגִרִיכֵען האב אִיך אִים גִּינֵעֶבֶן
אִיך האב אִים גִּינֵעֶבֶן פֿאַר אִיוֹן האר צוא דִי
קִינִיגִרִיכֵען דָם עַר זאַל וְיִי שְׁמִרָאָפֶן אונ זאַל עֲדוֹת
זאַגן וייעִרִי שְׁלֵעֲכֵמי מַעֲלִים אַעֲנִין וייעִר פֿנים
גִּיד אִיוֹן האר אונ אִיוֹן גַעבִישֶׁר צו דִי קִינִיגִרִיכֵען
האב אִיך אִים גִּינֵעֶבֶן: הוֹ אִיוֹן פֿאַלֵק וואס דִי
וועסט אִים גִּיט קֶאָעֶן וועסטו רַפְּעֵן וְיִוֹ אונ
אִיו אִיוֹן פֿאַלֵק וואס וועט דִיך גִּיט קַעֲנֵען וועלִין
לִוִיפִין צו דִיר דָּאָם וועט זיין לִפְנֵי פֿון וועגן נָאֵם
בִּיִן האר וואס עַר ווערט גַעֲרֹפִין אויף דִיר
וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פִאֲהָהּ אונ פֿון וועגן דָּעם הִיִּלְיִעֵען
פֿון דִי יִשְׂרָאֵל וּוּם עַר אִיו דִיִּין שְׁיִיגִקִּיִּט עַר גִּיט
דִיר שְׁיִיגִקִּיִּט:

מנין המצות כסדר שופטים יב כה מ"א מלות י"ד עפ"י וכו' לאון .

- [תצא] (עשה רג) להגמול שופטים ושומרים שנאמר שופטים ושומרים תהן לך בכל שעריך :
- [תצב] (לאו רג) שלא ליסע אילנות במקדש או אצל המזבח על הדרך הניו והיופי שנא' לא תסע לך אשרה כל עין אצל מזבח ה' אלהיך :
- [תצנן] (לאו רג) שלא להקים מצבה כשום מקום שנא' ולא תקים לך מצבה :
- [תצד] (לאו רג) שלא להקריב קרבן מצהמה שיש בה מום ואפי' הוא מום עובר שנא' לא תזבח לה' אלהיך שור רשה אשר יהיה בו מום :
- [תצה] (עשה רד) לשמוע לבד' הגדול ולעשות כל מה שיצוו שני' ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך וגו' ע"פ התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה :
- [תצו] (לאו רג) שלא לחלוק על בעלי הקבלה ולא לשנות את דבריהם בכל עניני התורה שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ייטן ושטל :
- [תצו] (עשה רה) למנות בארץ ישראל כלך מישאל שנא' שום תשים עליך מלך :
- [תצו] (לאו רג) שלא להקים מלך בארץ ישראל שלא יהיה סודע ישראל שנא' לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא :
- [תצנ] (לאו רג) שלא ירבה לו המלך שימלך סיסים וזלת מה שעריך למרכבתו ומרכבת ירשיו שנא' רק לא ירבה לו סוסים :
- [תקא] (לאו רג) שלא ירבה המלך נשים יותר על שמונה עשרה שנאמר ולא ירבה לו נשים :
- [תקב] (לאו רג) שלא ירבה לו המלך לצנוט ממון רב יותר ממה שעריך למלחמתו ועבדו שנא' וכסף זהב לא ירבה לו מאד :
- [תקג] (עשה רז) שיחזקו לו שבתיו ספר תורה מיוחד מלבד אותה שהניחו לו אבותיו שנא' וכתב לו את משנה התורה הזאת :
- [תקה] (לאו רג) שלא ישלם כל שבט לוי חלק בכוה' שגאמר תחלה לא יהיה לו :
- [תקו] (עשה רז) ליחן לכהן הורוד והלויים והקיבה מכל בהמה סהורה של ישראל שישחטו שני' וזה יהיה משפט הכהנים וגו' ותהן לכהן הורוד והלויים והקיבה :
- [תקו] (עשה רח) להפריש מן הרגל הירוש ויצר תרוסה גדולה ולתת לכהן שנא' ראשית דגנך תירושך ויצהרך וגו' תהן לו :
- [תקה] (עשה רט) לתת לכהן ראשית גו הצאן שנא' וראשית גו צאנך תהן לו :
- [תקט] (עשה טו) שיוחזו הכהנים והלויים עובדים במקדש משמרות וברגלים תהיה יד הכל בשוה שנא' וכו' יבוא הלוי וגם כהן ככלל ועדת בשם ה' אלהיו ככל אחיו הלויים וגו' וזה ברגל כי שלא ברגל כתיב לכר מסכרו על חאכות אשר כל אחד יעבדו במשמרתו :
- [תקז] (לאו ט) שלא לקסום שנאמר לא ימצא כף וגו' קוסם קסמים וגו' :
- [תקחא] (לאו טא) שלא ניסוק במעשה כישף כלל שני' לא ימצא וגו' ומכישף :
- [תקחב] (לאו טב) למנוע מלעשות השבעות על שום ענין שנא' לא ימצא כף וגו' וחומר חבר :
- [תקחג] (לאו טג) שלא נשאל בבעל אוב שנאמר לא ימצא כף וגו' ושואל אוב :
- [תקחד] (לאו טד) שלא נשאל בירעתי שנא' לא ימצא וגו' וירעתי :
- [תקשה] (לאו טה) שלא לדרוש אל המתים שנא' לא ימצא וגו' ודרוש אל המתים :
- [תקשה] (עשה ריז) לשמוע בדברי נביא ה' שנא' נביא קרבוך וגו' אל־ותשמעו :
- [תקחז] (עשה טו) שלא להתנבא בשקר שנאמר אך הנביא אשר יגיד לדבר רבב בשמי אשר לא צויתו לדבר וגו' :
- [תקחח] (לאו טז) שלא להנבא בשם עבודה כוכבים דכתיב ואשר ידבר בשם אלהים אחרים וגו' :
- [תקט] (לאו טז) שלא יגדל מלענוש לנביא שקר שנאמר לא תגדו מנו :
- [תקס] (עשה ריב) להבדיל שיש ערי מקלט מערי הלויים שנאמר תכין לך הדרך ושליש את גבול ארצך וגו' :
- [תקכא] (לאו טז) שלא לחטול על רוצח או קושץ יד חבירו וכדומה שני' לא תחוס עינך נפש בנפש וגו' :
- [תקכב] (לאו טז) שלא לחטול גבול שנאמר לא תחסי גבול רעך וגו' :
- [תקכג] (לאו טז) שלא נעניש שום אדם עונש נוק או ממון ע"פ עד אחד אפי' הוא חכם ונביא וכשר שנאמר לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת :
- [תקכד] (עשה ריג) לעשות לזרים אשר הגידו שקר כמה שבקשו להוקיע בעדותם שהיו מעידין שנא' ועשיתם לו כאשר זמם לגשת לאחיו :